

ΥΓΕΙΑΣ-ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ, ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ:

ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑ
ΤΟΠΟΥΣ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ:

Ιωάννης Μάρκελλος (Α.Μ : 7450822300024)

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1. Ποθουλάκη Αντωνία – Δρ Εφαρμοσμένης Ηθικής Φιλοσοφίας, Διδάσκουσα Βιοηθικής στο ΠΜΣ Ιστορία, Ηθικά και Κοινωνιολογία της Ιατρικής (Επιβλέπων μέλος)
2. Μπάσδρα Ευθυμία Κ- Καθηγήτρια Βιοχημείας- Εμβιομηχανικής, Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ (Συνεπιβλέπων μέλος)
3. Σιέμπρος Ηλίας – Επίκουρος Καθηγητής Εντατικής θεραπείας Πνευμονολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ (Συνεπιβλέπων μέλος)

ΑΘΗΝΑ,

Νοέμβριος 2024

ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΟΡΚΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΟΜΝΥΜΙ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΙΗΤΡΟΝ ΚΑΙ ΑΣΚΛΗΠΙΟΝ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΑΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΘΕΟΥΣ ΠΑΝΤΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΑΣΑΣ ΙΣΤΟΡΑΣ ΠΟΙΕΥΜΕΝΟΣ, ΕΠΙΤΕΛΕΑ ΠΟΙΗΣΕΙΝ ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΝ ΕΜΗΝ ΟΡΚΟΝ ΤΟΝΔΕ ΚΑΙ ΞΥΓΓΡΑΦΗΝ ΤΗΝΔΕ ΗΓΗΣΕΣΘΑΙ ΜΕΝ ΤΟΝ ΔΙΔΑΞΑΝΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΙΣΑ ΓΕΝΕΤΗΣΙΝ ΕΜΟΙΣΙ, ΚΑΙ ΒΙΟΥ ΚΟΙΝΩΣΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΧΡΕΩΝ ΧΡΗΖΟΝΤΙ ΜΕΤΑΔΟΣΙΝ ΠΟΙΗΣΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΓΕΝΟΣ ΤΟ ΕΞ ΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΕΙΣ ΊΣΟΝ ΕΠΙΚΡΙΝΕΕΙΝ ΑΡΡΕΣΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΞΕΙΝ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ ΤΑΥΤΗΝ, ΗΝ ΧΡΗΖΩΣΙ ΜΑΘΘΑΝΕΙΝ, ΑΝΕΥ ΜΙΣΘΟΥ ΚΑΙ ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΑΚΡΟΗΣΙΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΙΠΗΣ ΑΠΑΣΗΣ ΜΑΘΗΣΙΟΣ ΜΕΤΑΔΟΣΙΝ ΠΟΙΗΣΕΣΘΑΙ ΥΙΟΙΣΙ ΤΕ ΕΜΟΙΣΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣΙ ΤΟΥ ΕΜΕ ΔΙΔΑΞΑΝΤΟΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΑΙΣΙ ΞΥΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΩΡΚΙΣΜΕΝΟΙΣ ΝΟΜΩ ΙΗΤΡΙΚΩ ΑΛΛΩ ΔΕ ΟΥΔΕΝΙ ΔΙΑΙΤΗΜΑΣΙ ΤΕ ΧΡΗΣΟΜΑΙ ΕΠ' ΩΦΕΛΕΙΗ ΚΑΜΝΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΝ ΕΜΗΝ, ΕΠΙ ΔΗΛΗΣΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΔΙΚΗΝ ΉΙΡΞΕΙΝ. ΟΥ ΔΩΣΩ ΔΕ ΟΥΔΕ ΦΑΡΜΑΚΟΝ ΟΥΔΕΝΙ ΑΙΤΗΘΕΙΣ ΘΑΝΑΣΙΜΟΝ, ΟΥΔΕ ΥΦΗΓΗΣΟΜΑΙ ΞΥΜΒΟΥΛΙΗΝ ΤΟΙΗΝΔΕ ΟΜΟΙΩΣ ΔΕ ΟΥΔΕ ΓΥΝΑΙΚΙ ΠΕΣΣΟΝ ΦΘΟΡΙΟΝ ΔΩΣΩ. ΑΓΝΩΣ ΔΕ ΚΑΙ ΟΣΙΩΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΩ ΒΙΟΝ ΤΟΝ ΕΜΟΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ ΤΗΝ ΕΜΗΝ. ΟΥ ΤΕΜΕΩ ΔΕ ΟΥΔΕ ΜΗΝ ΛΙΘΙΩΝΤΑΣ, ΕΚΧΩΡΗΣΩ ΔΕ ΕΡΓΑΤΗΣΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙΝ ΠΡΗΣΙΟΣ ΤΗΣΔΕ, ΕΣ ΟΙΚΙΑΣ ΔΕ ΟΚΟΣΑΣ ΑΝ ΕΣΙΩ, ΕΣΕΛΕΥΣΟΜΑΙ ΕΠ' ΩΦΕΛΕΙΗ ΚΑΜΝΟΝΤΩΝ, ΕΚΤΟΣ ΕΩΝ ΠΑΣΗΣ ΑΔΙΚΗΣ ΕΚΟΥΣΙΗΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ ΕΠΙ ΤΕ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΙΩΝ, ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΔΟΥΛΩΝ. Α Δ' ΑΝ ΕΝ ΘΕΡΑΠΕΙΗ Η ΙΔΩ Η ΑΚΟΥΣΩ, Η ΚΑΙ ΑΝΕΥ ΘΕΡΑΠΕΙΗΣ ΚΑΤΑ ΒΙΟΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, Α ΜΗ ΧΡΗ ΠΟΤΕ ΕΚΚΛΑΛΕΕΣΘΑΙ ΕΞΩ, ΣΙΓΗΣΟΜΑΙ ΑΡΡΗΤΑ ΗΓΕΥΜΕΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΤΟΙΑΥΤΑ. ΟΡΚΟΝ ΜΕΝ ΟΥΝ ΜΟΙ ΤΟΝΔΕ ΕΠΙΤΕΛΕΑ ΠΟΙΕΟΝΤΙ ΚΑΙ ΜΗ ΞΥΓΧΕΟΝΤΙ ΕΙΗ ΕΠΛΥΡΑΣΘΑΙ ΚΑΙ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ, ΔΟΞΑΖΟΜΕΝΩ ΠΑΡΑ ΠΑΣΙΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΕΣ ΤΟΝ ΑΙΕΙ ΧΡΟΝΟΝ ΠΑΡΑΒΑΙΝΟΝΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΕΠΙΟΡΚΕΟΝΤΙ, ΤΑΝΑΝΤΙΑ ΤΟΥΤΕΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία φέρει τον τίτλο < Οι Απαρχές της βιοηθικής και οι βιοηθικές θέσεις των κατά τόπους Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών > που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης του προγράμματος Μεταπτυχιακών σπουδών στην Ιστορία, Ηθική και Κοινωνιολογία της Ιατρικής του τμήματος Ιατρικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου των Αθηνών.

Ως προς το ζήτημα της επιλογής του εν λόγω θέματος, το οποίο επιλέχτηκε σε συνεργασία πάντα με τους καθηγητές της Ιατρικής σχολής του Ε.Κ.Π.Α. Μετά από επικοινωνία με την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας διαμορφώθηκε το πλαίσιο εκείνο με όλα τα απαραίτητα στοιχεία έτσι ώστε να αναπτυχθεί η παρούσα εργασία. Κοινή πεποίθηση αποτελεί, ότι η Βιοηθική είναι η επιστήμη του μέλλοντος όπως τονίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο σε μήνυμα του για την Παγκόσμια ημέρα Βιοηθικής που εξέδωσε το 2022. Η Βιοηθική αποτελεί ένα πρόσφορο έδαφος προκειμένου να γονιμοποιηθούν και να κυοφορηθούν ιδέες, οι οποίες θα προσανατολίζονται από την Χριστιανική διδασκαλία και θα αποβλέπουν στην ανάδειξη της ολότητας του ανθρώπου και όχι μόνο ως βιολογικής μονάδας που ζει κάποια χρόνια και έπειτα απολήγει στο τίποτα.

Η παρούσα εργασία ακολούθησε την διάρθρωση Κεφαλαίων τα οποία πραγματεύονται:

Α) το εννοιολογικό πλαίσιο της βιοηθικής: Διάκριση μεταξύ κοσμικής και Ορθοδόξου βιοηθικής

Β) διάφορα στοιχεία που συνάγονται από την Πατερική διδασκαλία όπως αυτή ξεκίνησε από την άσαρκη παρουσία του Θεού λόγου στην Παλαιά και την ένσαρκη στην Καινή Διαθήκη κάτι το οποίο οι Πατέρες της Εκκλησίας θείωζήλωπυρπολημένοι ανέπτυξαν τα γεγυμνασμένα αισθητήρια προκειμένου να γίνουν μέτοχοι των φωτοδοτικών ενεργειών της χάριτος Του Θεού.

Γ) η εμφάνιση επι τω αυτώ συγχρόνων βιοηθικών ζητημάτων προϋποθέτει την συγκριτική πρόταση προκειμένου να γίνει ένας ευρύς διάλογος. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως η ρυθμιστική αρχή της καθόλου Ορθοδοξίας έχει καταβάλει τεράστιες προσπάθειες με αποκορύφωμα της ίδρυση Διορθοδόξου Επιτροπής βιοηθικής.

Δ) η βιοηθικής εξ απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας και αναλυτικότερα το έργο μέχρι τώρα, το οποίο έχει συντελεστεί από τις κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Για τα επιμέρους θέματα θα υπάρξει αναλυτικότερη προσέγγιση των. Τα συμπεράσματα θα συμβάλουν έτσι ώστε η Βιοηθική εξ απόψεως της Χριστιανικής πίστεως να μην παραμένει ένα ιδεολόγημα αλλά μέσα από την Ορθόδοξη πραγματικότητα ο άνθρωπος ως εύθραυστο κρύσταλλο να γίνει το κάλλιστο ον.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήταν παράλειψη μου, να μην απευθύνει ο γράφω ευχαριστίες σε κάποιους ανθρώπους, οι οποίοι με την καθοδήγηση και την συμπαράσταση τους βοήθησαν να στην περάτωση διπλωματικής αυτής εργασίας.

Πρώτο από όλους χρήζει ευχαριστιών το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και την Κυρία Μαριάννα Καραμάνου που δημιούργησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο: Ιστορία, Ηθική και Κοινωνιολογία της Ιατρικής και παρείχε την ευκαιρία παρακολούθησης του. Στη συνέχεια ευχαριστίες οφείλονται στο πρόσωπο της επιβλέπουσας καθηγήτριας μου Κυρία Αντωνία Ποθουλάκη, καθηγήτρια βιοηθικής στο εν λόγω μεταπτυχιακό πρόγραμμα για την εμπιστοσύνη με την οποία με περιέλαβε αναλαμβάνοντας με ως επιβλεπόμενο καθότι οι πολύτιμες συμβουλές της συνέβαλλαν καταλυτικά στην στο αίσιο πέρας της παρούσης διπλωματικής εργασίας. Ευγνώμονες ευχαριστίες κατατίθενται στον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Μακάριο, ο οποίος με ενέπνευσε χωρίς να το καταλάβει να ασχοληθώ με τα βιοηθικά ζητήματα, πολύ τον ευχαριστώ. Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στα 100 χρόνια από την ίδρυση της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αυστραλίας καθώς και σε κάθε μία Ελληνίδα και σε κάθε ένα Έλληνα, οι οποίοι μετανάστευσαν στους Αντίποδες για ένα καλύτερο αύριο αλλά ποτέ δεν ξέχασαν την μητέρα Πατρίδα, κάτι οποίο καλά κρατεί ο Άγιος Αυστραλίας έχοντας χτίσει μια μεγάλη γέφυρα που ενώνει τα δύο μεγάλα κέντρα που είναι το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η πρωτεύουσα της Ελλάδας η Αθήνα. Ακόμη, ευχαριστίες οφείλει κανείς να αποδώσει στους συνεξεταστές καθηγητές μου για την αποδοχή της εργασίας μου και τον χρόνο που θα χρειαστεί να αφιερώσουν για αυτήν και την αξιολόγηση της. Παράλληλα, καταθέτει ο γράφω τις ευχαριστίες του σε όλους τους καθηγητές που απαρτίζουν το Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών για τις γνώσεις, τις οποίες μας προσέφεραν στις μεταπτυχιακές μας σπουδές. Εν κατακλείδι, ευγνώμονες ευχαριστίες οφείλονται να κατατεθούν στους γονείς μου και τον αδελφό μου για το θυσιαστικό τους παράδειγμα καθώς και δύο προσφιλέστατα πρόσωπα μου, τα οποία με τη στήριξη των αποτελούν φάροι αναμμένοι στην πορεία της ζωής μου τους Πανοσιολογιωτάτους Αρχιμανδρίτες Άνθιμο Παπαλεξόπουλο και Δαμασκηνό Γεννηματά.

Εδγνωμοσύνης ἕνεκεν εἰς τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Αὐστραλίας ἐπὶ τῇ ὁλοκληρώσει τῆς πρώτης εκατονταετηρίδος παρουσίας αὐτῆς εἰς τοὺς Ἀντίποδας καὶ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς, ὃς καλὰ κρατεῖ τοὺς οἴακας τῆς παιδευτικῆς διακονίας τῶν καθ' ὅλου Ἑλλήνων ἐν Αὐστραλία.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	5
Περίληψη.....	9
Abstract	10
Κεφάλαιο 1ο: Κοσμική και Ορθόδοξη Βιοηθική.....	11
Ο όρος βιοηθική από την Αρχαιότητα έως και σήμερα	11
1.1 Ο όρος Ηθική στην Αρχαιότητα.....	12
1.2 Στοιχεία Δεοντολογίας και φιλοσοφία της Ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής	15
1.3 Η Ανατολή του όρου Βιοηθική και οι βασικές αρχές της	18
1.4 Η Υγιεινή στην Παλαιά και στην Καινή Διαθήκη ως πρόδρομος της Βιοηθικής.....	22
1.5 Η Δυτική και Ορθόδοξη Βιοηθική	25
1.6 Βασικές αρχές Ορθοδόξου Βιοηθικής.....	27
Κεφάλαιο 2°: Σύσταση επιτροπών κοσμικής τε και Ορθοδόξου Βιοηθικής.....	29
Σταθμοί του ρόλου των επιτροπών αυτών στο διάκοινο μεταξύ επιστήμης και θρησκείας .	29
Α) Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής.....	29
Β) Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος.....	34
Γ) Η Πανορθόδοξη επιτροπή Βιοηθικής	35
Κεφάλαιο 3°: Οικουμενικό Πατριαρχείο:	36
Η πολύπτυχος δράση της πρωτοθρόνου Εκκλησίας για θέματα βιοηθικής	36
3.1 Ιστορική και Οικουμενική εκτίμηση του ρόλου του Οικουμενικού Πατριαρχείου	36
3.2 Ο Οικουμενικό Πατριάρχης Αθηναγόρας και η ευαισθητοποίηση του για θέματα βιοηθικής	39
3.3 Η σύσταση Πανορθόδοξου επιτροπής βιοηθικής – Συμβολή στη δράση του Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Ιωάννου	40
3.4 Προσέγγιση των βιοηθικών θέσεων του Γέροντος Μητροπολίτου Εφέσου Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδη.....	43
Α) Οι επιμηκύνσεις της ζωής και της αποκρυπτογράφησης του DNA.....	45
Τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους.....	45
Β) Εξαρτησιογόνες ουσίες	54
Λόγοι Θεού και Εκκλησίας στο θέμα των εξαρτησιογόνων ουσιών και των εξαρτημένων από αυτές συνανθρώπων μας	54
Γ) Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή Τεχνητή Σπερματέγχυση.....	60

Τεχνητή Γονιμοποίησης και Θεολογία.....	60
3.5 Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας και η συμβολή του στην προαγωγή της βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθόδοξου πραγματικότητας	76
Κεφάλαιο 4^ο: Μελέτη θεμάτων βιοηθικής	82
Υπό το πρίσμα κοσμικής και χριστιανικής προσεγγίσεως	82
4.1 Μεταμοσχεύσεις: Βασικές έννοιες.....	82
4.2 Η διαπίστωση του Εγκεφαλικού θανάτου και ο τρόπος καθορισμού του.....	83
4.3 Οι απαρχές της ιστορικής αναδρομής των μεταμοσχεύσεων	86
A) Μεταμοσχεύσεις από ζώντες δότες.....	88
B) Μεταμοσχεύσεις από πτωματικό δότη	90
Γ) Η Ορθόδοξη προσέγγιση στο ζήτημα των μεταμοσχεύσεων	90
4.4 Ο Βιοηθικός προβληματισμός των Εκτρώσεων και της Ευθανασίας	93
A) Ιστορική αναδρομή	93
Αρχαία Ρώμη.....	94
B) Εκτρώσεις: οι λεγόμενες δύσκολες περιπτώσεις.....	95
1) Έκτρωση μετά από βιασμό ή αιμομιξία.....	95
2) Έκτρωση μετά από μη αναμενόμενα αποτελέσματα Προγενετικού ελέγχου	97
3) Έκτρωση όταν κινδυνεύει η ψυχική υγεία της μητέρας	98
4) Έκτρωση όταν κινδυνεύει η ζωή της μητέρας	99
5) Η Ορθόδοξη προσέγγιση στο ζήτημα των εκτρώσεων	100
4.4.2 Ο Βιοηθικός προβληματισμός στο ζήτημα της Ευθανασίας	101
A) Ιστορική ανασκόπηση	101
B) Μορφές Ευθανασίας.....	103
Γ) Ανώδυνος θάνατος.....	103
Δ) Αξιοπρεπής θάνατος.....	104
E) Ο ρόλος του ιατρού και της Εκκλησίας απέναντι στο ζήτημα της ευθανασίας.....	105
4.5 Η καύση των νεκρών και ο βιοηθικός προβληματισμός εξ' απόψεως Ορθόδοξου πραγματικότητας	107
A) Ιστορική αναδρομή της καύσης των νεκρών	108
B) Θεολογία και καύση νεκρών	110
Γ) Οι υπερασπιστές της καύσης των νεκρών και τα αντεπιχειρήματα που προβάλλονται εκατέρωθεν.....	111
Δ) Η καύση των νεκρών στο διάκοινο μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας.....	112
4.6 Η μελέτη της Κλωνοποίησης και ο Ορθόδοξος προβληματισμός.....	114
4.7 Η Γενετική και ο Ορθόδοξος προβληματισμός.....	117
Κεφάλαιο 5^ο: Οι Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες:	118

Οι Συνοδικές αποφάσεις σε θέματα Βιοηθικής.....	118
5.1 Η Εκκλησία της Ελλάδος σε θέματα Βιοηθικής	118
Α) Βασικές θέσεις επί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων	119
Β) Βασικές προτάσεις επί του προβλήματος της Ευθανασίας	131
Γ) Ορθόδοξη Θεώρηση της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής	139
5.2 Η Εκκλησία της Κύπρου σε θέματα βιοηθικής.....	152
5.3 Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία σε θέματα Βιοηθικής.....	156
5.4 Το Πατριαρχείο Ρουμανίας σε θέματα Βιοηθικής.....	166
Α) Η επίσημη άποψη της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας για την άμβλωση.....	167
Β) Η επίσημη άποψη της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας για την Ευθανασία.....	170
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	172
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	177
Α) Ελληνική Βιβλιογραφία	177
Β) Ξένη Βιβλιογραφία.....	185

Περίληψη

Η Βιοηθική κυοφορήθηκε κάτω από την γονιμοποίηση των νέων ιατροκοβιοτεχνολογικών νεωτερισμών, οι οποίοι άρχισαν από τον 20^ο αιώνα και μετά να αποτελούν μια αδιάψευστη πραγματικότητα. Η έκρηξη της βιοτεχνολογίας έμελλε να επηρεάσει την ίδια την υπόσταση της ιατρικής επιστήμης καταλυτικά καθότι, οι

επαγγελματίες υγείας γεύθηκαν τον καρπό των ανακαλύψεων, ανακαλύψεις όμως που επηρεάζουν και την ίδια την ψυχοσωματική ιδιοσυστασία του ανθρώπου. Οι Ιατροί ήρθαν σε επαφή με την ευκαιρία να χαρίσουν μέσω της ιατρικής επιστήμης την πολυπόθητη ευδαιμονία, μακροζωία και γενικότερα την διατήρηση της υγείας του ανθρωπίνου όντος. Όμως, όλες αυτές οι σύγχρονες μέθοδοι και πρακτικές έμελλαν, ώστε να παρεισφρήσει ο κίνδυνος η ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια να γίνουν αντικείμενα πειραματικών διεργασιών. Η Ορθόδοξη Χριστιανική εκκλησία από νωρίς αισθάνθηκε την ανάγκη σε πανορθόδοξο επίπεδο να σφυρηλατήσει με τον πλησίον μια σχέση βαθιάς αλληλεγγύης και αλτρουισμού προκειμένου να αποφευχθεί οποιαδήποτε προσπάθεια που αντίκειται στο αρχικό του κάλλος για το οποίο άλλωστε έχει δημιουργηθεί.

Στις παρυφές του λόφου των θετικών επιστημών για την οποία γίνεται λόγος η Εκκλησία έρχεται σε ρήξη μερικές φορές με την σύγχρονη ιατρική επιστήμη επειδή στηρίζει απαρσάλευτα την κορωνίδα της δημιουργίας που είναι ο άνθρωπος. Η επόμενη μέρα της ιατρικής με την πρόοδο της βιοτεχνολογίας ήδη έχει επηρεάσει την διαλεκτική Ιατρικής και Θεολογίας καθότι φαίνεται η επιστημονική έρευνα να ξεπερνάει τα όρια της ιατρικής Δεοντολογίας και ο άνθρωπος να χρησιμοποιείται ακόμα και με ανήθικο και ύποπτο τρόπο προκειμένου να ικανοποιηθούν οι πολυπόθητες λύσεις στα ζητήματα υγείας. Αυτή όμως η πρακτική έρχεται να φανερώσει με πόση βιασύνη και βία ο άνθρωπος βάζει τον εαυτό του στην θέση Θεός και δεν κινείται με βάση την υπακοή της αγάπης αλλά με την ανυπακοή της εγωκεντρικότητας.

Στην σημερινή εποχή η Βιοηθική και τα βιοπροβλήματα όπως αποκαλούνται έχουν τεθεί στο προσκήνιο της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Οι κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες εκκλησίες καλούνται να πάρουν θέσεις για μία σειρά από ζητήματα όπως μεταμοσχεύσεις, ευθανασία, γενετικά ζητήματα, μορφές ευγονικής, εξωσωματικές γονιμοποιήσεις, τεχνητή νοημοσύνη και άλλα πολλά, τα οποία στην σύγχρονη εποχή προκαλούν νευρικό κλονισμό καθότι αλλάζουν τα μέχρι τώρα δεδομένα. Μαζί λοιπόν με την μετανεωτερική εποχή υπεισερχόμαστε κατάματα στην Μετά Θεόν και κατ' επέκταση στην Μετ' αμαρτίαν εποχή όπου τα ζητήματα βιοηθικής θα γίνουν αιτίες πολιτισμικών πολέμων.

Λέξεις κλειδιά: Ορθόδοξη Εκκλησία, Ορθόδοξη βιοηθική, διορθόδοξη επιτροπή βιοηθικής, διαλεκτική θεολογίας και ιατρικής, Χριστιανική ηθική

Abstract

Bioethics was conceived under the fertilization of the new medical and biotechnological innovations, which began from the 20th century onwards to constitute an undeniable reality. The explosion of biotechnology was to affect the

very nature of medical science catalytically, as health professionals tasted the fruit of discoveries, discoveries that also affect the very psychosomatic constitution of man. Physician came in contact with the opportunity to bestow through medical science the much-desired bliss, longevity and generally the preservation of the health of the human being. But all these modern methods and practices were meant to avoid the danger of human value and dignity becoming objects of experimental processes. The Orthodox Christian church from early on felt the need at a pan- Orthodox level to forge a relationship of deep solidarity and altruism with the neighbor in order to avoid any effort that contradicts its original beauty for which it was created after all.

On the fringes of the hill of the positive sciences that is spoken of, the Church sometimes breaks with modern medical science because it unwaveringly upholds the crown of creation that is man. The next day of medicine with the advancement of biotechnology has already affected the dialectic of Medicine and Theology as scientific research seems to exceed the limits of medical Ethics and man is used even in an unethical and suspicious way in order to satisfy the desired solutions to the issues health. But this practice comes to reveal with how much hast and violence man puts his ego in the place of God and does not move with the obedience of love but with the disobedience of self- centeredness.

In today's era Bioethics and bioproblems as they are called have been put in the foreground of the Orthodox Church. The local Aytocephalous Orthodox churches are asked to take positions on a number of issues such as transplants, euthanasia, genetic issues, forms of eugenics, in vitro fertilization, artificial intelligence and many others, which in modern times cause a nervous breakdown as they change the previous facts. So together with the postmodern era we are entering head on the After God and by extension the After sin era where bioethical issues will become causes of cultural wars.

Keywords: Orthodox Church, Orthodox bioethics, orthodox bioethics committee, dialectic of theology and medicine, Christian ethics

Κεφάλαιο 1ο: Κοσμική και Ορθόδοξη Βιοηθική

Ο όρος βιοηθική από την Αρχαιότητα έως και σήμερα

1.1 Ο όρος Ηθική στην Αρχαιότητα

Ο όρος Ηθική δεν αποτελεί κάτι καινούργιο στην ιστορία του κόσμου και πολύ περισσότερο δεν αποτελεί μια καινούργια έκφραση στον επιστημονικό χώρο. Ο όρος Ηθική βρίσκεται τα πρώτα του σπαράγματα σε έργα Αρχαίων Φιλοσόφων της Αρχαιότητας. Μεταξύ των σημαντικών προσωπικοτήτων της Αρχαιότητας που ασχολήθηκαν επισταμένως με την Ηθική ήταν ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Γαληνός και ο Ιπποκράτης. Η λέξη Ηθική ετυμολογικά προέρχεται από τη λέξη έθος που σημαίνει το συνηθισμένο τόπο κατοικίας, τη συνήθεια, το έθιμο, το χαρακτήρα¹. Επομένως, ο όρος Ηθική έχει να κάνει με τον κάθε άνθρωπο σε σχέση με τους συνανθρώπους του, τον εσωτερικό του κόσμο καθώς και τον Θεό². Στις μέρες μας η Ηθική αποτελεί αυτόνομο επιστημονικό πεδίο έρευνας, το οποίο έχει υπεισέλθει σε διάφορες επιστήμες όπως για παράδειγμα στις επιστήμες υγείας, στις θετικές επιστήμες καθώς και στις ανθρωπιστικές με το μεγάλο ενδιαφέρον δε να επικεντρώνεται στην ιατρική πράξη.

Η Ηθική άρχισε να γίνεται αντικείμενο φιλοσοφικού στοχασμού κατά τη εποχή του Σωκράτη³. Βασική συνιστώσα που δέσποζε στην σκέψη του Σωκράτη ήταν το βασικό αξίωμα, ότι η "αρετή είναι γνώση"⁴. Στον Σωκράτη δεν μπορούμε να βρούμε ολοκληρωμένες αυτονομικές αναφορές αλλά υπό μορφή ιχνών μπορούμε να τις εντοπίσουμε στην αναζήτηση του νόμου της ηθικής, στην ανθρώπινη φύση και στην χρήση της λογικής σε κάθε ηθική έρευνα⁵. Στην σκέψη του Σωκράτη δέσποζε βαθιά η πεποίθηση, ότι η λογική συμβάλλει καθοριστικά στην αναζήτηση του ηθικού νόμου στη φύση του ανθρώπου⁶. Ο Σωκράτης έμεινε γνωστός στην ιστορία της φιλοσοφίας με την διαλεκτική μέθοδο, την οποία εφάρμοσε. Αυτή η μέθοδος πρόβαλε προτάσεις, οι οποίες με την λογική υποβάλλονταν σε συνεχή επεξεργασία μέχρι να αρθούν τα εσφαλμένα συμπεράσματα.

Ο Πλάτωνας στην συνέχεια αν και μαθητής του Σωκράτη κατά ένα μεγάλο μέρος ταυτιζόταν με τις διδασκαλίες του δασκάλου του⁷. Βέβαια, παρατηρούνται αλλαγές ως προς την μεθοδολογία των δύο αυτών προσωπικοτήτων. Στον Σωκράτη παραπάνω είδαμε, ότι δέσποζε η λογική ενώ στον Πλάτωνα κεντρικό σημείο της διδασκαλίας

¹ Νικολάου, Ν. (2015, Φεβρουάριος 7). *Η εξέλιξη της Ηθικής*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2015/02/89589/>

² Νικολάου, Ν. (2015, Φεβρουάριος 7). *Η εξέλιξη της Ηθικής*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2015/02/89589/>

³ Νικολάου, Ν. (2015, Φεβρουάριος 7). *Η εξέλιξη της Ηθικής*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2015/02/89589/>

⁴ Ράζης, Δ. (1996). *Ηθική και βιολογική εξέλιξη*. Αποθετήριο Ήλιος, helios-eie.ekt. <https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/715/1/M01.003.04.pdf>

⁵ Κορώνης, Αθ. (2021, Μάρτιος 24). *Ηθική αυτονομία: από την αρχαιότητα στη νεωτερικότητα*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2021/03/ithiki-aftonomia-apo-tin-archeotita-stin-neoterikotita/>

⁶ Κόϊος, Ν. (2004). *Επ' ελευθερία εκλήθητε Αυτονομία και Ετερονομία στην Ηθική*. Σταμούλης.

⁷ Κορώνης, Αθ. (2021, Μάρτιος 24). *Ηθική αυτονομία: από την αρχαιότητα στη νεωτερικότητα*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2021/03/ithiki-aftonomia-apo-tin-archeotita-stin-neoterikotita/>

του υπήρξε η ενόραση την οποία την συνέδεσε με την επιστημονικότητα⁸. Ο Πλάτωνας ήταν η καθοριστική στροφή της λογικής, την οποία την μετέτρεψε σε αρχές με την μορφή αξιωμάτων⁹. Σε γενικές όμως γραμμές ο Πλάτωνας δεν παραβλέπει και την ανθρωπινότητα αφού παρατηρεί, ότι όσο ο άνθρωπος εγκλωβισμένος στην φθαρτότητα του είναι αδύνατον να κοινωνήσει με το ύψιστο αγαθό.

Στη συνέχεια ο Αριστοτέλης αποτελεί τον ανατόμο της Ηθικής καθότι συνέβαλλε ολιστική στροφή της σε επιστημονικό πεδίο. Ο Αριστοτέλης δεν ασχολήθηκε επιδερμικά με την Ηθική αλλά όλες του οι θεμελιώδεις απόψεις περί Ηθικής συγκαταλέγονται σε τρία έργα του τα οποία είναι τα εξής: Τα Ηθικά Νικομάχεια, τα Ηθικά Ευδήμια και τα Ηθικά Μεγάλα¹⁰. Ο Αριστοτέλης στα έργα του παρουσιάζει το αγαθό να μην αποτελεί οντολογική αλλά αναλογική πραγματικότητα¹¹. Ο Αριστοτέλης έβλεπε, ότι όλες οι πράξεις των ανθρώπων κατευθύνονται προς το αγαθό. Σε καμία περίπτωση τα μελετήματα του δεν θα ήθελε να γίνουν κανόνες επιβολής αλλά προσπάθησε να εμφυσήσει την δυνατότητα καλύτερευσης του ίδιου του φιλοσόφου αλλά και των συνανθρώπων του¹². Ο Αριστοτέλης έδινε μεγάλη σημασία στο *συζήνπεφυκώς*, αφού μόνο μέσω της συμβίωσης με άλλους ανθρώπους μπορεί να επιτευχθεί η ύψιστη κοινωνία. Σε γενικές όμως γραμμές ο Αριστοτέλης υπήρξε η γενεσιουργός αιτία, ώστε η Αριστοτελική θεώρηση της ηθικής να αποτελέσει τον θεμελιωτή της ηθικής στην σκέψη των μετέπειτα φιλοσόφων.

Καθόλου τυχαία δεν είναι η αναφορά στον Γαληνό, αφού φαίνεται πως τις απαρχές της φιλοσοφικής του σκέψης τις διαμόρφωσε ο Αριστοτέλης¹³. Όντας πολυγραφότατος συγγραφέας τα έργα του έως και σήμερα αποτελούν αντικείμενα μελέτης από φιλόλογους και ιστορικούς της ιατρικής κατακλύζοντας με αυτόν τον τρόπο το επιστημονικό ενδιαφέρον. Ανάμεσα στα πολλά έργα που συνέγραψε ήταν τα εξής: α) *Τον περί Ιπποκράτους και Πλάτωνος δογμάτων* β) *Το Περί Αλυπίας* γ) *Το Περί ηθών, το οποίο διασώζεται εν μέρει σε αραβική μετάφραση* και δ) *Τα Περί διαγνώσεως και θεραπείας των εν τη εκάστου ψυχή ιδίων παθών και Περί διαγνώσεως και θεραπείας των εν τη εκάστου ψυχή αμαρτημάτων* και ε) *Το ότι ταίς του σώματος κράσεσιναι της ψυχή έπονται δυνάμεις*¹⁴. Το βιβλίο που προσφέρει πληροφορίες περί Ηθικής είναι το *Περί ηθών*, το οποίο το έχουμε χάρη σε μία αραβική περίληψη και

⁸Κόϊος, Ν. (2004). *Επ' ελευθερία εκλήθητε Αυτονομία και Ετερονομία στην Ηθική*. Σταμούλης

⁹Κόϊος, Ν. (2004). *Επ' ελευθερία εκλήθητε Αυτονομία και Ετερονομία στην Ηθική*. Σταμούλης

¹⁰Σταμπούλης, Π. (2020). *Υποκειμενική και αντικειμενική έννοια της Ηθικής*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/322194/files/GRI-2020-28766.pdf>

¹¹Κόϊος, Ν. (2004). *Επ' ελευθερία εκλήθητε Αυτονομία και Ετερονομία στην Ηθική*. Σταμούλης

¹²Σταμπούλης, Π. (2020). *Υποκειμενική και αντικειμενική έννοια της Ηθικής*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/322194/files/GRI-2020-28766.pdf>

¹³Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/339128/files/GRI-2022-34930.pdf>

¹⁴Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/339128/files/GRI-2022-34930.pdf>

διαρθρώνεται σε τέσσερα βιβλία. Ο Γαληνός ξεκινάει στο πρώτο βιβλίο να κάνει λόγο για την άλογη φύση του ήθους και στην συνέχεια στις διάφορες διαμάχες των φιλοσόφων σχετικά με το ένα το ήθος ανήκει εξ' ολοκλήρου στο άλογο μέρος της ψυχής¹⁵. Στο δεύτερο βιβλίο γίνεται λόγος για το επιθυμητό μέρος της ψυχής. Στο τρίτο βιβλίο γίνεται ευρύτατος λόγος για το φυτικό- επιθυμητικό τμήμα της ψυχής και το έλεγχο του, την ασθένεια και την ασχήμια της ψυχής και του σώματος και τον ξεχωριστό ρόλο της γνώσης στην ψυχή¹⁶. Τέλος, στο τέταρτο βιβλίο υπάρχει ανακεφαλαίωση όλων των προηγουμένων και αναφέρεται στις λειτουργίες του ελλόγου μέρους της ψυχής καθώς και στην διαδικασία λήψης αποφάσεων¹⁷.

Οι παραπάνω ασχολήθηκαν με την Ηθική ο καθένας από το δικό του πρίσμα και με τις δικές του καταβολές. Ο Ιπποκράτης αποτελεί και αυτός μια τεράστια προσωπικότητα που άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη του στην Ηθική, προσλαμβάνοντας την υπό το πρίσμα της Ιατρικής. Κατ' επέκταση κάνουμε λόγο για αυτό που σήμερα επικυριαρχεί και λέγεται Ιατρική Ηθική. Όσοι στο διάβα των αιώνων ασχολήθηκαν με την μελέτη της Ιπποκρατικής Ιατρικής το θεώρησαν ένα πανδύσκολο εγχείρημα. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί η προσωπικότητα του Γάλλου Ιστορικού της Ιατρικής Emile Littre (1801-1881), ο οποίος αναφώνησε την εξής έκφραση <ένα χάος> ο ίδιος εργάστηκε για τριάντα ολόκληρα χρόνια για να παραδώσει την δεκάτομη έκδοση των έργων της Ιπποκρατικής συλλογής¹⁸. Όλα αυτά συνοψίζονται στο γεγονός, ότι σήμερα ως διαχρονικής ισχύος τεκμήριο της Ιατρικής Ηθικής θεωρείται ο γνωστός σε όλους μας Ιπποκρατικός όρκος, ο οποίος αποτελεί μέχρι και σήμερα σημείο αναφοράς για τον σημερινό ιατρό. Περαιτώντας τον λόγο δέον θα ήταν να αναφερθούν τα λόγια του ιστορικού της Ιατρικής M. Neuburger, ο οποίος αναφέρει τα εξής: < Αυτό που ανυψώνει τον Ιπποκρατισμό στην κορυφή της Ελληνικής Ιατρικής, αυτό που τον καθιστά πάντοτε επίκαιρο στην ιατρική επιστήμη όλων των εποχών, δεν έγκειται στη διδασκαλία η τις γνώσεις, αλλά στην αντίληψη του ιατρικού επαγγέλματος, στην πράγματι αιωνίως ισχύουσα μέθοδο της ιατρικής σκέψης και πράξης>¹⁹. Η Ιπποκρατική Ιατρική Ηθική χαρακτηρίζεται από την δυναμική που αποπνέει χαρίζοντας το επαγγελματικό ήθος που πρέπει να καλλιεργηθεί από τον ιατρό, την σχέση μεταξύ διδασκάλου και μαθητή καθώς και τον πραγματικό ηθικό κανόνα που προορίζει τις αρμοδιότητες του Ιατρού προς στους ασθενείς του²⁰.

¹⁵ Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/339128/files/GRI-2022-34930.pdf>

¹⁶ Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/339128/files/GRI-2022-34930.pdf>

¹⁷ Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/339128/files/GRI-2022-34930.pdf>

¹⁸ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

¹⁹ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

²⁰ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

Παραπάνω, έγιναν μερικές αναφορές για τον τρόπο πραγματεύσεως του όρου Ηθικής στην Αρχαιότητα τόσο από ένα απλό σύστημα κανόνων ορθής συμπεριφοράς όσο και ως χρήσιμο εργαλείο στην ενάσκηση του ιατρικού επαγγέλματος. Με τον Ιπποκράτη η Ιατρική Ηθική γεννήθηκε κάτω από την απαίτηση του ανθρωπιστικού πνεύματος των Ελλήνων ιατρών, το οποίο κυοφορήθηκε ήδη από την Κλασική εποχή.

1.2 Στοιχεία Δεοντολογίας και φιλοσοφία της Ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής

Ο Ιπποκράτης αποτελεί το σημείο αναφοράς της ιατρικής κοινότητας με παγκόσμια ισχύ και επιρροή. Το Ιπποκρατικό σώμα (Corpus Hippocraticus) αποτελούμενο από εξήντα περίπου έργα, τα οποία μελετούσαν μια σειρά από ιατρικές ειδικότητες που μέχρι και σήμερα αφήνουν άναυδους τους επιστήμονες υγείας. Οι ιατροί μπορούν να ανακαλύψουν μέσα από την Ιπποκρατική ιατρική σημαντικά στοιχεία για τις κλινικές ειδικότητες του σήμερα²¹. Ένας ιστορικός της Ιατρικής φέρνοντας το όνομα Αριστοτέλης Κούζης διαίρεσε τα βιβλία της Ιπποκρατικής συλλογής σε δώδεκα κατηγορίες πιο συγκεκριμένα: 1) Γενικά 2) Ανατομικά – φυσιολογικά 3) Διαιτητικά 4) Γενικής Παθολογίας 5) Προγνωστικά 6) Ειδικής Νοσολογίας 7) Θεραπευτική 8) Χειρουργικά 9) Οφθαλμολογικά 10) Μαιευτικά – Γυναικολογικά 11) Παιδιατρικά και 12) Ποικίλα²². Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε την επάρκεια του Ιπποκράτη σε πλείστα όσα ιατρικά γνωστικά αντικείμενα.

Ο γνωστός σε όλους μας Ιπποκρατικός όρκος αποτελεί μέχρι και σήμερα σημείο αναφοράς της ιατρικής κοινότητας. Σήμερα οι απόφοιτοι της Ιατρικής Σχολής ως προμετωπίδα στην ενάσκηση του ιατρικού τους λειτουργήματος καλούνται να εμφορούνται διαρκώς καθ'όλη την επαγγελματική τους δραστηριοποίηση στον χώρο των επιστημών υγείας με πνεύμα διαπνεόμενο από την Ιπποκρατική διδασκαλία. Από πολλούς μελετητές των Ιπποκρατικών μνημείων λόγου χαρακτηρίστηκε ο Ιπποκρατικός όρκος ως απαρχή της Ιατρικής Ηθικής. Ο όρκος μέχρι και σήμερα παραμένει επίκαιρος, αφού αναφέρει ζητήματα που τίθενται καθημερινά στην ιατρική πράξη. Μερικά από αυτά τα ζητήματα είναι η σχέση ιατρού- ασθενούς και οι εκτρώσεις αυτό το πολυσυζητημένο βιο-ηθικό πρόβλημα, το οποίο πλέον έχει εισχωρήσει στο πεδίο του δικαιωτισμού και του φεμινισμού. Ο όρκος του Ιπποκράτη αρχίζει επικαλούμενος τις θείες δυνάμεις (Απόλλωνα, Ασκληπιού, Υγείας και Πανάκειας)²³. Ο όρκος προσφέρει και στοιχεία δεοντολογίας με τον τρόπο με τον οποίο δηλαδή θα πρέπει οι μέλλοντες ιατροί να λειτουργούν. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί, ότι ο Ιπποκρατικός όρκος εξισώνει τους δασκάλους ιατρικής με τους φυσικούς γονείς των Ιατρών, οι οποίοι οφείλουν ίδια τιμή και σεβασμό

²¹Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

²²Κούζης, Αρ. (1929). *Ιστορία της Ιατρικής*. Πυρσός

²³Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

αμφοτέρους²⁴. Προς επίρρωσιν τούτου, στον Ιπποκρατικό όρκο αναφέρεται η εξής φράση: (< ίσους γενέτησινεμοίοισιν>). Οι σύγχρονοι μελετητές της Ιπποκρατικής ιατρικής τείνουν να συμφωνούν, ότι παρά την βραχυλογία του Ιπποκρατικού όρκου χαρακτηρίζεται από πληρότητα και από μεστότητα νοημάτων.

Τα σύγχρονα ζητήματα της ιατρικής πράξης δεν θα μπορούσαν να εκφύγουν από την σκέψη του Ιπποκράτη, αφού πολλά της σημερινής κλινικής πράξης ίσχυαν και στην εποχή του. Συγκεκριμένα, ο Ιπποκρατικός όρκος κάνει λόγο για την άρνηση του Ιατρού να χορηγήσει θανατηφόρο φάρμακο ακόμα και αν ζητείται επίμονα από τον ασθενή²⁵. Αυτή η αναφορά δεν είναι καθόλου ξένη από την σημερινή πραγματικότητα, αφού πλέον βρισκόμαστε μπροστά από πρωτόγνωρες καταστάσεις όπως είναι η ευθανασία και οι αμβλώσεις. Αυτό κάνουν σαφές, ότι όταν ο ιατρός προβαίνει στην τεχνητή διακοπή της κύησης και της υποβοηθούμενης αυτοκτονίας ουσιαστικά καταπατά την ενάσκηση του ιατρικού λειτουργήματος για το οποίο έδωσε όρκο.

Με την σημερινή μορφή των διαμορφωθείσών καταστάσεων αντιλαμβάνεται κανείς, ότι η Ιατρική Ηθική και κατ'επέκταση η Βιοηθική έρχονται στο διάκοινο μεταξύ της Ιατρικής συνεπικουρούμενη από ένα ευρύ διεπιστημονικό πεδίο έρευνας να μελετήσει τις παραπάνω καταστάσεις. Η ηθική του όρκου συγκεκριμένα αναφέρει : <Ομοίως δε οὐ δέ γυναικί πεσσόν φθόριον δώσω>. Αντιλαμβανόμαστε, ότι ο Ιπποκράτης μπόρεσε να ανοίξει ένα ευρύ διάλογο στο σήμερα για ζητήματα Ιατρικής Ηθικής. Στην Ιπποκρατική σκέψη δέσποζε η αντίληψη κατά την οποία ο Ιατρός δεν διέθετε εξειδικευμένες γνώσεις χειρουργικής αλλά λειτουργούσε περισσότερο ανθρωπιστικά, διανοητικά και φιλοσοφικά²⁶.

Για τον Ιπποκράτη ο Ιατρός έπρεπε όχι μόνο να διαθέτει ιατρικές γνώσεις αλλά να καλλιεργήσει και την ανθρωπιστική, αλτρουιστική πλευρά της προσωπικότητας του. Γενική παρακαταθήκη του Ιπποκρατικού όρκου αποτελεί: <Αγνώς δε και οσίως διατηρήσω βίον τον εμόν και τέχνην την εμήν>. Δεσπόζοντα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Ιατρού κατά τον Ιπποκράτη πρέπει να είναι η αγνότητα και η οσιότητα. Όλα αυτά συμπυκνώνονται, ότι ο ιατρός έπρεπε να είναι σε θέση να πράξει για το καλό και να ωφελήσει τους ασθενείς και σε καμία περίπτωση να μην τους βλάψει. Άλλη μια σημαντική συνιστώσα της Ιατρικής Ηθικής αποτελεί και το απόρρητο του ασθενούς, αυτό που σήμερα ονομάζουμε απόρρητο ιατρούιστορικού φακέλου. Συγκεκριμένα, στην Ιπποκρατική σκέψη κυριαρχούσε η αντίληψη, ότι η σχέση ιατρού – ασθενούς θα πρέπει να κοσμεύεται από εμπιστοσύνη και σε καμία περίπτωση ο ιατρός δεν θα πρέπει στοιχεία της διαγνωστικής καταστάσεως του ασθενούς να λέγονται προς τα έξω διότι με αυτόν τον τρόπο φαλκιδεύεται η σχέση ιατρού – ασθενούς. Στον Ιπποκρατικό όρκο αναφέρονται τα εξής :

²⁴Ρηγάτος, Γ. (2011). *Λεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

²⁵Ρηγάτος, Γ. (2011). *Λεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

²⁶Ρηγάτος, Γ. (2011). *Λεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

<Α΄δ΄ άνθεραπειή ή ίδω ή ακούσω, ή και άνευ θεραπειής κατά βίον άνθρώπων , ά χρη μη πότε εκλαλέεσθαι έξω, σιγήσομα, άρρητα ήγεύμενοσειναι τα τοιαύτα>.

Η προσωπικότητα του Ιατρού στην Ιπποκρατική σκέψησφυρηλατείται στο έργο «Περί Ιητρού», το οποίο αναφέρει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει κάποιος για να σταθεί αντάξιος αυτού του λειτουργήματος. Το βιβλίο «Περί Ιητρού» δεν εκφράζει μόνο τα στοιχεία που θα πρέπει να διαθέτουν οι επαγγελματίες υγείας αλλά και τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, τις απαιτήσεις δηλαδή που έχουν από το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό²⁷. Το βιβλίο αρχίζει με την εξής φράση: < Το μεν γράμμα εστίν Ιητρού προστασίη, παράγγελμα πως χρηκατασκευάζειν Ιητρείον>²⁸. Αυτή η φράση που αναφέρεται στο σύγγραμμα του Ιπποκράτη ουσιαστικά σταχνολογεί την έξω προσωπικότητα του Ιατρού, την σχέση του δηλαδή με το κοινωνικό σύνολο. Στο σύγγραμμα ανάμεσα στα άλλα ο Ιπποκράτης τείνει να θεωρεί ότι η σωματική ανάπτυξη είναι απαραίτητη για έναν ιατρό και όπως η ενδυμασία και η χρήση αρώματος. Όλα αυτά συντείνουν στο γεγονός για έναν Ιατρό που θα πρέπει να αποπνέει εμπιστοσύνη στον ασθενή και να διαθέτει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά ενός σωστούεπαγγελματία. Ο Ιπποκράτης στο έργο *Περί Ιητρού* δεν στέκεται μόνο εκεί αλλά θεωρεί και τα ψυχικά χαρίσματα εξίσου σημαντικά. Ο Ιατρός καλείται να ενασκηθεί στην πειθαρχημένη ζωή να είναι ολιγόλογος και να κοσμεείται από υψηλές αρετές όπως της φιλανθρωπίας και της σεμνότητας²⁹. Παράλληλα, παρέχονται σημαντικές πληροφορίες για την διακόσμηση του εν γένει χώρου του Ιατρείου. Όλα τα παραπάνω είναι ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία διότι συντείνουν σε δύο βασικές συνιστώσες: α) να υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ ιατρού και ασθενούς και β) να καλλιεργηθεί η καλή φήμη του ιατρού προς τον έξω κόσμο, προς το κοινωνικό σύνολο³⁰. Το βιβλίο «Περί Ιητρού» μπορεί να μην θεωρείται γνήσιο αλλά της Σχολής της Κώ αλλά παρόλ΄ αυτά χάρη στην επιστημονική κοινότητα η οποία ασχολείται με την Ιατρική γραμματεία της Αρχαιότητας παρέχει σημαντικές πληροφορίες στο σήμερα αναδεικνύοντας, ότι το ιατρικό λειτούργημα ήταν ανέκαθεν μια Ελληνική υπόθεση και έχει τις ρίζες της βαθιά στηναρχαιότητα. Μπορεί σήμερα να καυχάται ο νέος κόσμος για τις εξελίξεις στην Γενετική και εν γένει στους βιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς αλλά η αρχαία Ελληνική Ιατρική άνοιξε χαρτογράφησε το έδαφος για τους σημερινούςθριάμβους στον χώρο της υγείας.

Το έργο «Περί ευσημοσύνης» της Ιπποκρατικής συλλογής, τείνει να θεωρείται ότι αποκαθήλωσε την ιατρική στο επίπεδο της φιλοσοφίας και εξύψωσε την φιλοσοφία στο επίπεδο της ιατρικής. Αυτό διόλου παράξενο δεν είναι δεν είναι καθόλου αν κατανοήσει κανείς την βαθιά πεποίθηση που είχε εγκολπωθεί στην Αρχαία Ελληνική κοινωνία, η οποία θεωρούσε ότι ο Ιατρός θα έπρεπε παράλληλα να είναι και άριστος

²⁷ Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

²⁸ Ιπποκράτης, (1993). *Γενική Ιατρική: όρκος, νόμος, περί αρχαίας ιητρικής, περί ιητρού, περί τέχνης, περί ευσημοσύνης, Παραγγελίαι, αφορισμοί*. Κάκτος

²⁹ Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

³⁰ Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

φιλόσοφος. Ο Ιπποκράτης παρατηρεί, ότι φιλοσοφία και ιατρική συνεπλέκονται με έναν ιδιαίτερο τρόπο αφού στοιχεία όπως είναι η αφιλοκέρδεια, η σεμνότητα και η ευθυκρισία βρίσκονται εξίσου στα δύο πεδία³¹. Τα παραπάνω αναδεικνύουν την σύμπλευση ενός ανθρωπιστή κατ' βάση Ιπποκράτη που λειτουργεί με υψηλά ιδανικά κατά την άσκηση της ιατρικής πράξης.

Παραπάνω, αναφέρθηκαν μερικές πτυχές του έργου του Ιπποκράτη που τον κάνουν όχι απλά έναν άριστο ιατρό αλλά και μια προσωπικότητα, η οποία διέπεται από βαθύ αίσθημα ανθρωπισμού και κοινωνικής αλληλεγγύης. Η ιατρική ηθική έτσι όπως διάφορα στοιχεία παρουσιάζονται στον Ιπποκρατικό όρκο με την συνεπικουρία των λοιπών έργων της Ιπποκρατικής ιατρικής καθιστούν επιτακτική την ανάγκη διαμορφώσεως μιας ολιστικής ιατρικής που δεν μένει μόνο στα στενά πλαίσια του βιολογισμού του ανθρώπου αλλά επεκτείνεται στα εσώτερα στοιχεία που κοσμούν την προσωπικότητα του καθενός ανθρώπου.

1.3 Η Ανατολή του όρου Βιοηθική και οι βασικές αρχές της

«Η Βιοηθική είναι αναγκαστικός καρπός της έντονης και ηθικά ανεξέλεγκτης δραστηριότητας της ιατρικής επιστήμης που με τη βοήθεια της τεχνολογίας υπόσχεται, και εν μέρει πραγματοποιεί, την αλλαγή βασικών ιατρικών δεδομένων, που από τη μία πλευρά γεμίζουν ελπίδες για την υπέρβαση της ασθένειας και της φθοράς και από την άλλη τρομοκρατούν άτομα και κοινωνίες για όσα αρνητικά μπορούν να επιφέρουν. Η Ιατρική δεν αποσκοπεί πλέον στη διερεύνηση των μυστικών ή και τη θεραπεία των αδυναμιών της ζωής, αλλά στη σκόπιμη δημιουργική παρέμβαση, παρέχοντας το δικαίωμα σε κάποιους να κάνουν λόγο για θρησκευτικές φιλοδοξίες της ιατρικής.»

Απόστολος Νικολαΐδης

³¹Γαλανάκη, Μ. (2013). *Ζητήματα θεωρίας της ιατρικής στον Ιπποκράτη και στον Γαληνό: η ιατρική τέχνη, η ιατρική μέθοδος και ο άριστος ιατρός*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης).

https://www.academia.edu/38468102/%CE%96%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%99%CF%80%CF%80%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%93%CE%B1%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CF%8C_%CE%B7_%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7_%CE%B7_%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BC%CE%AD%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF_%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82_%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%82

Ο 20^{ος} αιώνας ανατέλλοντας έφερε μαζί του και μια σειρά από θριάμβους που συντελέστηκαν στον χώρο της γενετικής και της βιοϊατρικής. Μερικά από τα θραύσματα αυτού του θριάμβου άρχισαν να εμφανίζονται κατά το 1926 με την ανακάλυψη της ινσουλίνης και το 1937 με την ανακάλυψη της σουλφοναμίδης³². Ακολούθησαν και άλλες ανακαλύψεις, οι οποίες άλλαξαν καθοριστικά την αντίληψη περί υγείας και ασθένειας όπως ήταν η ανακάλυψη του DNA το 1950. Έπειτα, μάθαμε από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ότι οι Καρκίνοι έχουν γενετική βάση. Κατόπιν έγινε γνωστό, ότι ανακαλύφθηκε η μοριακή βάση του Aids³³. Όταν πάσχει ένας άνθρωπος από τον ιό της ανοσοανεπάρκειας, δηλαδή του Aids ανακλύπουν πλήθος ηθικών ερωτημάτων όταν μάλιστα τίθεται σε κίνδυνο ίδια η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Ας αναφερθεί μόνο μια ηθική προβληματική του εν λόγω ζητήματος, ότι υπάρχουν φιλόδοξες φαρμακευτικές εταιρίες, οι οποίες τείνουν να χρησιμοποιούν τους ασθενείς από Aids ως πειραματικό υλικό για την εκπλήρωση των φιλοδοξιών τους. Αυτό γιγαντώνεται ακόμη περισσότερο αν αναφερθεί, ότι προτιμούν οι άνθρωποι στην Αφρικανική Ήπειρο και στην Νοτιοανατολική Ασία να πεθάνουν με έναν αξιοπρεπή Aids, αφού πλέον με αυτόν τον τρόπο η οικονομική τους ένδεια θα πληρωθεί από τις φαρμακευτικές εταιρίες και θα απολαμβάνουν στο μέγιστο βαθμό τις ανέσεις που θα τους παρέχονται³⁴. Όλες αυτές οι προβληματικές συνιστώσες κατέστησαν επιτακτική την ανάδειξη της ύπαρξης της βιοηθικής.

Τα πρώτα σημάδια γέννησης της Βιοηθικής παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και συγκεκριμένα με την Δίκη της Νυρεμβέργης όπου για πρώτη φορά καταδικάστηκε κάθε χρήση γενετικής, βιολογικής και ιατρικής τεχνολογίας που εξυπηρετούσε ευγονικούς σκοπούς του ναζισμού³⁵. Σε αυτήν την δίκη τέθηκαν κάποιοι κανόνες ηθικής δεοντολογίας σχετικά με τις ιατρικές παρεμβάσεις - επεμβάσεις που πραγματοποιούνταν στον ανθρώπινο οργανισμό.

Όλα αυτά αποτέλεσαν την απαρχή μιας νέας θεωρήσεως της Ιατρικής Ηθικής και ήρθε στο επιστημονικό προσκήνιο ο όρος Βιοηθική. Συγκεκριμένα, τον Σεπτέμβριο του 1962 πραγματοποιήθηκε στο Seattle των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής επιστημονική επιτροπή προκειμένου να μελετήσει βιοηθικά ζητήματα³⁶. Η επιτροπή αυτή συγκλήθηκε με σκοπό να αποφανθούν σχετικά με την επιλογή ασθενών στο

³² Αλαχιώτης, Στ. (2011, Νοέμβριος 24). *Ο θρίαμβος της Γενετικής και βιοϊατρικής*. tovima. <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/o-thriambos-tis-genetikis-kai-tis-bioiatrikis/>

³³ Αλαχιώτης, Στ. (2011, Νοέμβριος 24). *Ο θρίαμβος της Γενετικής και βιοϊατρικής*. tovima. <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/o-thriambos-tis-genetikis-kai-tis-bioiatrikis/>

³⁴ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιεζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας), & Μαυροφόρου-Γιαννούκα. (2012). *Βιοηθικοί Προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

³⁵ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιεζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας), & Μαυροφόρου-Γιαννούκα. (2012). *Βιοηθικοί Προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

³⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Γρηγόρη.

πρόγραμμα θεραπείας με το όνομα: <χρόνια αιμοδιάλυση>³⁷. Πατέρας της Βιοηθικής αποτελεί ο Αγγλοσάξωνας ογκολόγος R. Potter και Andre Hellegers μαιευτήρας ογκολόγος. Ο πρώτος ήταν αυτός που επέλεξε τον όρο Βιοηθική και ο δεύτερος ήταν αυτός που την κατοχύρωσε στο επιστημονικό γίγνεσθαι³⁸. Ο όρος Βιοηθική αποτελείται από δύο συνθετικά το πρώτο είναι ο <βίος>, ο οποίος έχει να κάνει με όλους εκείνους τους βιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς και το δεύτερο συνθετικό είναι η <ηθική>, η οποία έχει να κάνει με την ολότητα της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η Βιοηθική έρχεται ως μια ασφαλιστική δικλείδα για τα ανθρώπινα δικαιώματα απέναντι στις νέες δυνατότητες <δημιουργικής> παρέμβασης της ιατρικής στο ανθρώπινο σώμα³⁹. Επομένως, η Βιοηθική από την πρώτη ημέρας παρουσίας της έκανε κατέστησε επιβεβλημένη την συνύπαρξη θετικών και ανθρωπιστικών επιστημών στην διαμόρφωση των θέσεων της.

Έκτοτε με την δημοσιοποίηση της βιοηθικής ως ξεχωριστό επιστημονικό πεδίο με διεπιστημονικό χαρακτήρα συντελέστηκαν και συντελούνται σπουδαία επιτεύγματα. Σε πολλές χώρες του παγκόσμιου ιστού έχουν δημιουργηθεί εθνικές επιτροπές βιοηθικής προκειμένου να αποφανθούν για βιοηθικά ζητήματα. Σε ιατρικά περιοδικά υπάρχουν πλείστες όσες δημοσιεύσεις βιοηθικών διλημάτων, τα οποία θέματα μελετώνται κάτω από το πρίσμα του Δικαίου, της Θεολογίας, της Ιατρικής και άλλων επιστημών θετικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα προσδίδοντας στον εν γένει βιοηθικό διάλογο πολλά και ωφέλιμα. Παράλληλα, και στην χώρα μας έχουν συντελεστεί σπουδαία πράγματα στον χώρο της Βιοηθικής. Αυτήν την στιγμή στην χώρα μας λειτουργούν μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, τα οποία άπτονται της Βιοηθικής. Συγκεκριμένα, το Πανεπιστήμιο της Κρήτης έχει ιδρύσει εδώ και πολλά χρόνια μεταπτυχιακό πρόγραμμα, στη συνέχεια το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης έχει μεταπτυχιακό πρόγραμμα επί της Βιοηθικής, το οποίο έχει πολλά προσφέρει σε διεπιστημονικό επίπεδο. Προσφάτως, αυτή η βιοηθική δραστηριότητα επισφραγίστηκε στην Ιατρική σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου των Αθηνών με μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο *Ιστορία, Ηθική και Κοινωνιολογία της Ιατρικής*, το οποίο μέλλει να αποδόσει ευχύμους καρπούς στο μέλλον⁴⁰.

Το έργο επί των θεμάτων βιοηθικής επεκτείνεται ακόμη περισσότερο αν αναλογιστεί κανείς, ότι έχουν συγκροτηθεί και κυβερνητικές επιτροπές, έχουν ιδρυθεί ειδικά

³⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Γρηγόρη.

³⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

³⁹ Κελέλης, Π. (2018). *Βιοτεχνολογικές προκλήσεις στο χώρο της φιλοσοφίας*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).
https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11699/1/KelelisD_2018.pdf

⁴⁰ Παρακάτω ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στις ιστοσελίδες των εν λόγω μεταπτυχιακών προγραμμάτων: α) Πανεπιστήμιο Κρήτης: <http://bioethics.fks.uoc.gr/>

β) Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης:
<https://med.duth.gr/%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%B7/>

γ) Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών:
<https://history.med.uoa.gr/metaptychiako/>

βιοηθικά περιοδικά, έχει εμπλακεί στο διάκοινο της βιοηθικής και η Εκκλησία με πρωτοστατούσα την Αγία του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία με πρωτοβουλίες διεθνούς κύρους, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία παράλληλα έχει επιδειξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα βιοηθικά ζητήματα αλλά κατά το παρελθόν λόγω ίσως της μη κατανοήσεως των ραγδαίων εξελίξεων στις βιοϊατρικές επιστήμες έδρασε πολύ γρήγορα και προκάλεσε σοβαρά προβλήματα στις θέσεις της με αποτέλεσμα οι Ρωμαιοκαθολικοί να βρεθούν προ αδιεξόδου. Ο ρόλος της βιοηθικής επεκτείνεται ακόμη περισσότερο αν ψηλαφίσουμε και τις παγκόσμιες προσπάθειες εδραιώσεως της που έχουν συντελεστεί και συντελούνται. Το 1993 ιδρύθηκε η International Bioethics Committee (IBC), αργότερα η Intergovernmental Association of Bioethics, η οποίαείχεως σκοπό στην επίτευξη μιας παγκόσμιας διεπιστημονικής συνεργασίας στα νέα αναφερόμενα ηθικά ζητήματα⁴¹. Όλα αυτά αποτελούν αιτίες που πλέον πανεπιστημιακές σχολές πολλών ειδικοτήτων έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν την σπουδαιότητα της βιοηθικής πρόσληψης σε μια σειρά από ηθικά ζητήματα.

Πάντως, η βιοηθική μπορεί να κατοχυρώθηκε πρόσφατα αλλά ανάγει ωστόσο την ύπαρξη της στην Αρχαιότητα εκεί που διαμορφώθηκε κατά πολύ ο πολιτισμός ολόκληρης της ανθρωπότητας. Για την γέννηση του όρου Ηθική και πως αυτός εισήλθε στην ιατρική επιστήμη και κλινική πράξη αναφέρθηκε στο παραπάνω υποκεφάλαιο.

Η Βιοηθική είναι αναγκαστικός καρπός της έντονης και ηθικά ανεξέλεγκτης δραστηριότητας της ιατρικής επιστήμης που με τη βοήθεια της τεχνολογίας υπόσχεται, και εν μέρει πραγματοποιεί, την αλλαγή βασικών ιατρικών δεδομένων, που από τη μία πλευρά γεμίζουν ελπίδες για την υπέρβαση της ασθένειας και της φθοράς και από την άλλη τρομοκρατούν άτομα και κοινωνίες για όσα αρνητικά μπορούν να επιφέρουν. Η Ιατρική δεν αποσκοπεί πλέον στη διερεύνηση των μυστικών ή και τη θεραπεία των αδυναμιών της ζωής, αλλά στη σκόπιμη δημιουργική παρέμβαση, παρέχοντας το δικαίωμα σε κάποιους να κάνουν λόγο και για θρησκευτικές φιλοδοξίες της Ιατρικής⁴². Όλα αυτά οδήγησαν στην δημιουργία των αρχών, με τι οποίες η Βιοηθική κλήθηκε να εκφράσει τις απόψεις της, οι αρχές αυτές είναι οι εξής:

α) Η αρχή της αυτονομίας (autonomy): Σύμφωνα με την αρχή της αυτονομίας κάθε υποκείμενο στην προκειμένη περίπτωση όταν ομιλούμε κατά την διάρκεια της κλινικής πράξης, ο ασθενής αφού ενημερωθεί μπορεί να αποφασίσει ελεύθερα. Η αυτονομία παρέχει την δυνατότητα στον άνθρωπο ως ελεύθερο ον να αποφασίζει για οποιαδήποτε ιατρική πράξη χωρίς δεσμεύσεις. Επομένως, κάθε συνιστώσα που περικλείει την υγεία και γενικότερα την ζωή του θα πρέπει να γίνει απολύτως σεβαστή⁴³.

⁴¹Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

⁴²Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

⁴³ Αλεξάνδρου, Αν. (2017). *Πολιτικά συστήματα και βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11497/1/AntoniouA_2017.pdf

β) η αρχή της αγαθοεργίας – ευεργεσίας (beneficence): η έννοια της αγαθοεργίας στην ιατρική επιστήμη ενώ χρησιμοποιείται ευρέως είναι δύσκολο να καθοριστεί με ακρίβεια. Η αρχή της αγαθοεργίας σημαίνει, οποιαδήποτε πράξη που περικλείει την προώθηση της φιλανθρωπίας και της αλληλεγγύης. Στο πεδίο της Βιοηθικής νοείται ως η πράξη εκείνη της βέλτιστης δυνατής προσπάθειας για την διαφύλαξη της υγείας και της ζωής⁴⁴

γ) Η αρχή της μη πρόκλησης βλάβης και πόνου (nonmaleficence): η αρχή της μη βλάβης υποχρεώνει το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό να λειτουργεί πάντα με αίσθημα ευθύνης απέναντι στον ασθενή. Βασική προϋπόθεση είναι οι ιατροί να μην είναι εκείνοι οι φορείς, οι οποίοι θα προκαλέσουν κακό η τουλάχιστον να μπορέσουν να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο των κακών επιλογών στην ιατρική πράξη⁴⁵.

δ) η αρχή της δικαιοσύνης (justice): η αρχή της δικαιοσύνης σχετίζεται άρρηκτα την ορθολογιστική και δίκαια κατανομή των αγαθών στους ανθρώπους. Το πεδίο υγείας αποτελεί ένα κατεξοχήν πεδίο για την εφαρμογή της δικαιοσύνης στην κλινική ιατρική πράξη. Το δικαίωμα της υγείας αποτελεί μια πραγματικότητα και αποτελούσε αναφαίρετο δικαίωμα από την αρχαιότητα έως και σήμερα⁴⁶.

Παραπάνω, αναφέρθηκαν οι αρχές Βιοηθικής, οι οποίες δεν επιδιώκουν ιεραρχική κατοχύρωση αλλά συνεπλέκονται όλες μεταξύ τους στην ενάσκηση της βιοηθικής προβληματικής. Συμπερασματικά, ο βιοηθικός επιστήμονας καλείται να κάνει πολλές υποχωρήσεις με βάση τα προσωπικά του πιστεύω, ώστε να δώσει μια απάντηση στην βιοηθική προβληματική. Το ζήτημα γιγαντώνεται ακόμη περισσότερο όταν εντοπίζονται διαφορές σε διεπιστημονικό επίπεδο μεταξύ ιατρών, βιολόγων και των λοιπών επιστημονικών πεδίων που εμπλέκονται στην βιοηθική πραγματικότητα.

1.4 Η Υγιεινή στην Παλαιά και στην Καινή Διαθήκη ως πρόδρομος της Βιοηθικής

Οι κανόνες Ιατρικής Δεοντολογίας δεν αποτελούν μια καινούργια πραγματικότητα στον χώρο των επιστημών υγείας με την ραγδαία εξέλιξη των βιοεπιστημών. Υγειονομικοί κανόνες περιλαμβάνονταν πριν από πολλά ήδη χρόνια στον Μωσαϊκό νόμο. Ο Μωσαϊκός νόμος περιελάμβανε κυρίως κανόνες υγιεινής που αφορούσαν την αγνότητα, την καθαριότητα και το φαγητό⁴⁷. Στο Αρχαίο Ισραήλ δινόταν μεγάλη σημασία στην φροντίδα των βρεφών και των νεογέννητων. Τα παιδιά αποτελούσαν προέκταση της σύμπραξης Θεού και ανθρώπου και κατ' επέκταση δώρο Του Θεού

⁴⁴ Αλεξάνδρου, Αν. (2017). *Πολιτικά συστήματα και βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11497/1/AntoniouA_2017.pdf

⁴⁵ Αλεξάνδρου, Αν. (2017). *Πολιτικά συστήματα και βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11497/1/AntoniouA_2017.pdf

⁴⁶ Αλεξάνδρου, Αν. (2017). *Πολιτικά συστήματα και βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11497/1/AntoniouA_2017.pdf

⁴⁷ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

στον άνθρωπο⁴⁸. Αυτή η συνιστώσα αποτελεί μια αρχή της Ορθόδοξου Βιοηθικής ως προς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται την ζωή η Ορθόδοξη Θεολογία. Τα πέντε βιβλία του Μωυσή η αλλιώς Πεντάτευχος όπως ονομάστηκε από τους Πατέρες της Ορθόδοξου Εκκλησίας περιλαμβάνουν και άλλα στοιχεία υγειονομικού ενδιαφέροντος. Παράδειγμα αποτελεί ο τρόπος του θηλασμού, αποτελούσε πραγματικότητα ότι μέχρι τριών ετών τα παιδιά θηλαζόταν από τις μητέρες τους. Στις πριγκηπικές οικογένειες όταν μια μητέρα έπασχε από κάποια ασθένεια τον ρόλο του θηλασμού τον αναλάμβανε η παραμάνα. Όλα αυτά συντείνουν στο γεγονός, ότι υπήρχε γενικευμένη η αντίληψη περί υγείας και ασθένειας. Στην προκειμένη περίπτωση σήμαινε, ότι τα νεαρά παιδιά με αυτόν τον τρόπο προστατεύονταν από κρυολογήματα και άλλες ασθένειες⁴⁹.

Στα βιβλία του Μωσαϊκού νόμου γίνεται λόγος και για την αγνότητα ως υγειονομικός κανόνας. Ξεκάθαρα διαφαίνεται ο Μωϋσής να απαγορεύει οποιαδήποτε σεξουαλική πράξη πριν την *είς γάμου κοινωνίαν*. Η μοιχεία επί παραδείγματι αναφέρεται ότι απαγορεύεται με τρόπο αποφασιστικό, αφού αποτελεί αμαρτία και ο ένοχος καταδικάζεται με την ποινή του θανάτου. Άλλη μια πραγματικότητα που ίσχυε στην εποχή του Μωυσή και αποτελεί άξιο ιδιαίτερης μνείας είναι ότι απαγορεύεται η σεξουαλική συνεύρεση μεταξύ των συζύγων, όταν η γυναίκα βρίσκεται στην περίοδο της εμμηνου ρύσεως. Εάν αυτό συνέβαινε η τιμωρία του θανάτου συμπαρέσυρε το ζευγάρι αμφοτέρους⁵⁰.

Όλα αυτά δεν θα πρέπει να αποτελούν αιτίες εντόνου προβληματισμού από το σύγχρονη εκκοσμικευμένη κοινωνική πραγματικότητα. Στο θρησκευτικό γίνεσθαι της εγγύς Ανατολής υπήρχε γενικευμένη η αντίληψη περί σεβασμού και φροντίδας του σώματος. Όλα αυτά αποσκοπούσαν όχι σε απαγορεύσεις αλλά στην πρόληψη νοσημάτων. Θα πρέπει να κατανοηθεί, ότι η Εγγύς Ανατολή στη μετάδοση νοσημάτων είναι περισσότερο υπαρκτή πραγματικότητα και μεταδίδονται ευκολότερα λόγω των κλιματολογικών συνθηκών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των υγειονομικών κανόνων που αναφέρονται στις βιβλικές αναφορές γίνεται λόγος και για το διατροφικό πλαίσιο που θα πρέπει να ακολουθείται. Το φαγητό ας μην παρερμηνευθεί εντασσόταν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο λατρευτικών, εθιμικών και υγιεινών κινήτρων⁵¹. Το κρέας επί παραδείγματι θα πρέπει να προέρχεται από καθαρό ζώο, όταν σφαγιάζεται το ζώο θα πρέπει να ακολουθεί συγκεκριμένους κανόνες, το ζώο δεν θα πρέπει να παρουσιάζει κάποιο εσωτερικό η εξωτερικό τραυματισμό και σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται η βρώση αίματος.

⁴⁸Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁴⁹Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁵⁰Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁵¹Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

Το αίμα συνδεόταν με την ζωή κάθε σώματος στο Δευτερονόμιο μάλιστα γίνεται λόγος ότι δεν θα τρώει ο άνθρωπος αίμα⁵².

Ανάμεσα στα παραπάνω θα πρέπει να αναφερθούν δύο άλλες περιπτώσεις που είχαν να κάνουν με υγειονομικές πρακτικές που ακολουθούνταν στην Βίβλο όπως ήταν η λέπρα και η χρήση λουτρού. Στην πρώτη περίπτωση θα πρέπει να γίνει σαφές, ότι στην εποχή της Παλαιάς Διαθήκης η λέπρα δεν θα πρέπει να θεωρηθεί πως σχετιζόταν με την μορφή που την γνωρίζουμε σήμερα⁵³. Η λέπρα στα Μωσαϊκά κείμενα αναγνωριζόταν στους ανθρώπους εκείνους που είχαν ξεσκισμένη την ενδυμασία τους και γίνονταν ορατοί από μακριά⁵⁴. Η δεύτερη περίπτωση ήταν τα λουτρά τα οποία είχαν ιδιαίτερη σημασία στην ζωή των ανθρώπων των λαών της Ανατολής. Τα ολόσωμα λουτρά αποτελούσαν πραγματικότητες κυρίως σε θρησκευτικές τελετές.

Η Βιβλική πραγματικότητα ήταν βαθιά εμποτισμένη με το θέλημα Του Θεού κάτι οποίο διαφαίνεται σε πλείστες όσες εκφράσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στην Παλαιά Διαθήκη υπήρχε έντονα διάχυτη η άποψη του φόβου Του Θεού που όταν κάποιος δεν ζεί με βάση τις εντολές του επέρχεται η Θεία δίκη. Σε αντιδιαστολή με αυτήν την πραγματικότητα όταν κάποιος ζούσε με τις εντολές Του Θεού και τις εφαρμόζε στην ζωή του επιτύγχανε την Μακροζωία και τα βαθιά γηρατεία⁵⁵. Με την μακροζωία και γενικότερα με την επιμήκυνση της ζωής και τα γηρατεία ασχολήθηκε και η σύγχρονη κοσμική και Ορθόδοξη Βιοηθική. Προς επίρρωση τούτου να αναφερθεί, ότι με την επιμήκυνση της ζωής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας ασχολήθηκε ευρύτερα ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Εφέσου Κυρός Χρυσόστομος για τον οποίο γίνεται λόγος στο 3^ο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας. Σαφή παραδείγματα μακροζωίας και αποδοχής του θελήματος Του Θεού στον Βιβλικό κόσμο αποτελεί ο Αβραάμ, ο οποίος έζησε 175 έτη και ο Μωσής, ο οποίος έζησε 125 έτη.

Η εξάπλωση της Ιατρικής τέχνης και εν γένει των θεραπειών θεωρήθηκε μια παγιωμένη πρακτική. Η Ιατρική του Βιβλικού κόσμου βρισκόταν σε πλήρη εξίσωση με τις θεϊκές ενέργειες: < Εγώ είμαι ο Κύριος, αυτός που σας γιατρεύει>⁵⁶. Ο Ψαλμωδός Δαβίδ στον Ψαλμό 147 κάνει λόγο, ότι γιατρεύονται όσοι έχουν ταπεινή καρδιά: <Γιατρεύει αυτούς που συντετριμμένη έχουν καρδιά και δένει τις πληγές

⁵² Δευτερονόμιο 12, 23-24

⁵³ Δεμίρης, Ν. (2018). *Απομόνωση και λέπρα στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης). https://elocus.lib.uoc.gr/dlib/d/f/3/attached-metadata-dlib-1523620196-353719-18129/EMB_-diplvmatikh-Demirhs.pdf

⁵⁴ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁵⁵ Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁵⁶ Εξοδ. 15,26

τους>⁵⁷. Στο δεύτερο βιβλίο του Μωυσέως παράλληλα γίνεται λόγος για την ανταμοιβή του ιατρού που προέρχεται μετά από φιλονικία δύο ανδρών⁵⁸.

Πέρα από τα παραπάνω στην Παλαιά Διαθήκη αναφέρονται και Βιβλικά φάρμακα, τα οποία χρησίμευαν στην αντιμετώπιση ασθενειών. Τα Βιβλικά φάρμακα στην Παλαιά Διαθήκη προέρχονταν κυρίως από τον φυσικό κόσμο⁵⁹. Η θεραπεία της γονιμότητας επί παραδείγματι αναφέρεται στις προφητείες του Ιεζεκιήλ και τα όρια της ιερής χώρας κατονομάζονται τα δένδρα της όχθης των ποταμών⁶⁰: < Στις όχθες του ποταμού, κι από τις δύο πλευρές του, θα φυτρώνουν όλα τα είδη των καρποφόρων δέντρων. Τα φύλλα τους δεν θα μαραίνονται ούτε θα τους λείπει ο καρπός, αλλά θα δίνουν νέα καρποφορία κάθε μήνα, γιατί θα ποτίζονται από το νερό που πηγάζει από το αγιαστήριο. Ο καρπός τους θα είναι φαγώσιμος και τα φύλλα τους θεραπευτικά>⁶¹. Η γονιμότητα αποτέλεσε και αποτελεί αντικείμενο βιοηθικού προβληματισμού και γίνεται όλο και περισσότερο πεδίο έρευνας από την συνεχώς αυξανόμενη υπογονιμότητα που παρατηρείται.

Στη Καινή Διαθήκη η Ιατρική λαμβάνει μια άλλη διάσταση αφού ο Κύριος των δυνάμεων γίνεται ο Ιατρός των ψυχών και των σωμάτων. Ο Ιησούς έκανε τυφλούς να βλέπουν, παράλυτους να περπατούν. Γίνεται σαφές ότι το ζήτημα της ασθένειας και της θεραπείας κατείχε σημαντική θέση σε πολλές αποστολικές και ευαγγελικές περικοπές. Τα θαύματα του Ιησού στην Καινή Διαθήκη διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) σε φυσικά θαύματα και β) και θαύματα που αφορούν ανθρώπους και αφορούν ειδικότερα θεραπείες ασθενών, αναστάσεις νεκρών και απομάκρυνση δαιμονίων⁶². Στο κατ' Ιωάννην Ευαγγέλιον γίνεται πασιφανές, ότι τα θαύματα του Ιησού Χριστού δεν αποτελούν πράξεις εντυπωσιασμού αλλά απόδειξη της ύπαρξης και παρουσία Του Θεού στην ζωή των ανθρώπων⁶³.

1.5 Η Δυτική και Ορθόδοξη Βιοηθική

Η Μεταρρύθμιση αποτελεί σημείο αναφοράς για την Δυτική βιοηθική αφού είναι η περίοδος των έντονων διαφοροποιήσεων με αποτέλεσμα να συμπαρασεύρουν την κοσμική και χριστιανική βιοηθική και να υποστούν εκ θεμελίων συνέπειες⁶⁴. Έκτοτε η βιοηθική της Δύσης έγινε υποχείριο του νεωτερισμού και της διασπάσεως. Η Χριστιανική δύση εμποτισμένη με τα θεολογικά νάματα και την λειτουργική παράδοση της βρέθηκε μπροστά από έντονες διαφοροποιήσεις όσον αφορά τον

⁵⁷ Ψαλμός 147,3

⁵⁸Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁵⁹Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁶⁰Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁶¹Ιεζεκιήλ 47,12

⁶²Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁶³Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα

⁶⁴Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

ανθρώπινο πόνο⁶⁵. Όλα αυτά συγκεράστηκαν και με αλλαγή στον τρόπο σκέψης της δυτικής θεολογίας να αναφερθούν μόνο δύο βασικές συνιστώσες: α) σχετικά με τον χαρακτήρα της σωτηρία των ανθρώπων και β) ποια είναι η σωστή χριστιανική συμπεριφορά.

Τα παραπάνω άρχισαν να κάνουν υπαρκτή την αποτυχία της κοσμικής ηθικής σκέψης και της βιοηθικής της⁶⁶. Αυτή η αποτυχία συμπυκνώνεται στο γεγονός, ότι η Μεσαιωνική Δυτική Χριστιανοσύνη δεν μπόρεσε να διατηρήσει μια πανανθρώπινη ηθική και η κοσμική ηθική να διατηρήσει την ενότητα της⁶⁷. Ο Διαφωτισμός επέφερε στην Δυτική Χριστιανοσύνη και μια νέα ιατρική ηθική, η οποία όμως να μην στηρίζεται στην παραδοσιακή Χριστιανική Ηθική με αποτέλεσμα ο 18^{ος} αιώνας και ο 19^{ος} αιώνας να χαρακτηριστούν ως αιώνες επανεμφάνισης νέων ιατρικών πραγματειών. Όλα αυτά σήμαναν μια διαφοροποίηση από την επιζητούμενη χριστιανική αγιότητα που δεν ήταν αγιότητα έτσι όπως ερείδεται στην θεολογία της Εκκλησίας αλλά μια κοσμική καθαρότητα, μία υλοποίηση βαθιάς αυθεντικότητας, ευαισθησίας και ηθικής πληρότητας⁶⁸.

Αυτό το οποίο παραπάνω είδαμε να μην μπορεί να προσδώσει η Δυτική βιοηθική η Ορθόδοξη βιοηθική ήρθε να το εμποτίσει στις συνειδήσεις των ανθρώπων. Η Ορθόδοξη Θεολογία κατανόησε πως για να εδραιωθεί μια Χριστιανική βιοηθική θα πρέπει να νοηθεί με την καρδιά και όχι με σχολαστικές διεργασίες. Συγκεκριμένα ο στόχος είναι <κατοικήσαι τον Χριστόν ἔν ταίς καρδίαις ὑμῶν>. Αυτό σήμαινε άσκηση με βάση την ασκητική εμπειρία της Εκκλησίας. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία και κατ'επέκταση για την εδραίωση μιας Ορθοδόξου βιοηθικής θα πρέπει κανείς να αποκτήσει την εμπειρία του Θεού, διότι χωρίς την εμπειρία του Θεού όλα απομονώνονται και χάνονται μέσα στην εγκοσμιότητα των φαινομένων και την αβεβαιότητα της σωστής ταξινόμησης των ηθικών αξιών και αρχών⁶⁹. Όλα αυτά συντείνουν στην διαμόρφωση μιας χριστιανικής βιοηθικής η οποία δεν στηρίζεται σε ένα σύνολο κανόνων όπως προσπάθησε να κάνει η Δυτική βιοηθική αλλά στην ένωση του ανθρώπου με τον Θεό. Στην Ορθόδοξη Βιοηθική κυριαρχούν έννοιες όπως είναι η άσκηση, η αγάπη, η μετάνοια η προσευχή και η συμμετοχή ως μέλη της λατρευτικής κοινότητας στην εν γένει λατρευτική ζωή της Εκκλησίας.

Χωρίς καμία αμφιβολία έχουμε εισέλθει στην *Μετά Θεόν* και κατ' επέκταση στην μετ' αμαρτιάνεποχήν⁷⁰. Είναι σαφές όπως αναφέρει ο καθηγητής Φιλοσοφίας της Ιατρικής Tristman Engelhardt διαπιστώνεται ότι ζούμε στα ερείπια της Χριστιανοσύνης, αφού η βιοηθική κατάντησε να είναι μικρο-επιλογή του τύπου

⁶⁵Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

⁶⁶Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

⁶⁷Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

⁶⁸Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

⁶⁹Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός

⁷⁰Engelhardt, Tr. (2018). *Μετά Θεόν Ηθική και Βιοηθική στον αιώνα της εκκοσμίκευσης*. Ιερά Μονή Βατοπεδίου.

“Life-style”⁷¹. Αυτή η θεώρηση είναι απολύτως λογικοφανή την σήμερα ημέρα αν αντιληφθεί κανείς, ότι η σημερινή κοινωνία τείνει να ζει χωρίς την παρουσία Θείου οφθαλμού στη ζωή του με συνέπειες πρωτόγνωρων προβληματισμών. Ο δημόσιος λόγος, οι πολιτικές που χρησιμοποιούνται ακόμα και στις υπηρεσίες υγείας αποφεύγοντας να λάβουν υπόψιν τους πολλές φορές την φωνή της Θεολογίας της Εκκλησίας διαμορφώνουν ένα τέτοιο πλαίσιο στο οποίο εξοβελίζεται κάθε έννοια του υπερβατικού⁷². Κατά τον Engelhardt (2018. Σελ. 57), “ Βαρύτερη όλων είναι η αποκοπή της ηθικής, της βιοηθικής και της αυθεντίας της πολιτείας από κάθε υπαινιγμό υπέρτατου νοήματος. Επειδή, η σύγχρονη κρατούσα εκκοσμικευμένη κουλτούρα είναι μετά θεόν, ο ηθικός στοχασμός πρέπει να προσεγγίζει το κάθε τι σαν να έχει έρθει από το πουθενά και να μην έχει κανέναν έσχατο προορισμό”.

1.6 Βασικές αρχές Ορθοδόξου Βιοηθικής

Η βάση της Ορθόδοξης θεώρησης των βιοηθικών ζητημάτων δεν μπορεί να είναι άλλη από την Ορθόδοξη ανθρωπολογία. Οι δύο βασικές παράμετροι της Ορθόδοξης ανθρωπολογίας είναι: α) ότι ο άνθρωπος είναι δημιουργημένος <κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωσιν Του Τριαδικού Θεού > και β) ότι είναι ενιαία ψυχοσωματική οντότητα. Με βάση αυτές τις δύο σημαντικότερες παραμέτρους επιχειρείται η ηθική θεώρηση της μηχανιστικής αντίληψης για τον άνθρωπο και για όλες τις διαδικασίες της ζωής, την οποία εισάγει η εφαρμογή της γενετικής τεχνολογίας. Ο άνθρωπος, του οποίου η ανυπέρβλητη αξία πηγάζει από το γεγονός, ότι εικονίζει το δημιουργό Θεό, δεν μπορεί να μεταβάλλεται σε αντικείμενο ψυχρών εργαστηριακών ερευνών. Πολύ περισσότερο δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως μέσο για την επίτευξη οποιωνδήποτε σκοπών.

Κόϊος Νικόλαος

Η διαμόρφωση Ορθοδόξου Βιοηθικής δεν έρχεται να αντικαταστήσει την κοσμική βιοηθική αλλά να προσδώσει το ήθος των πατέρων της Εκκλησίας. Η Ορθόδοξη Βιοηθική έρχεται στο διάκοινο μεταξύ θεολογίας και επιστήμης προτάσσοντας τις βασικές αρχές της Χριστιανικής ανθρωπολογίας. Αυτό σημαίνει <Επόμενοι τοῖς ἀγίοις πατέραςιν>. Υπό αυτό το πρίσμα οι αρχές της Ορθοδόξου βιοηθικής πρέπει να έχουν ποιμαντικό, φιλανθρωπικό, καθοδηγητικό πνεύμα και να ερείδεται στην ίδια την ιδιοσυστασία της Ορθοδόξου ανθρωπολογίας. Η Ορθόδοξη βιοηθική έχει ως σκοπό να φαλκιδεύσει οποιαδήποτε προσπάθεια τείνει να κάνει ανεκτή μια θεολογία του ορθολογισμού αλλά να δείχνει το πνεύμα της ελευθερίας και της αγάπης της κατά

⁷¹Engelhardt, Tr. (2018).*Μετά Θεόν Ηθική και Βιοηθική στον αιώνα της εκκοσμίκευσης*. Ιερά Μονή Βατοπεδίου

⁷²Engelhardt, Tr. (2018).*Μετά Θεόν Ηθική και Βιοηθική στον αιώνα της εκκοσμίκευσης*. Ιερά Μονή Βατοπεδίου

Χριστόν ζωής⁷³. Στον ουτοπικό και επικίνδυνο δρόμο που έχει εισέλθει η βιοηθική προκαλώντας κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων η βάση της Ορθόδοξης θεώρησης των βιοηθικών ζητημάτων δεν μπορεί να είναι άλλη από την ορθόδοξη ανθρωπολογία. Με βάση αυτές τις παραμέτρους επιχειρείται η ηθική θεώρηση της μηχανιστικής αντίληψης για τον άνθρωπο και για όλες τις διαδικασίες της ζωής, την οποία εισάγει η εφαρμογή της γενετικής τεχνολογίας. Ο άνθρωπος, του οποίου η ανυπέρβλητη αξία πηγάζει από το γεγονός ότι απεικονίζει το δημιουργό Θεό, δεν μπορεί να μεταβάλλεται σε αντικείμενο ψυχρών εργαστηριακών ερευνών. Πολύ περισσότερο δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως μέσο για την επίτευξη οποιωνδήποτε σκοπών. Οι αρχές της Ορθόδοξου Βιοηθικής σε αντίθεση με την κοσμική είναι οι εξής:

Α) Η αρχή του προσώπου: η θεώρηση του ανθρώπου ως Προσώπου- Υποστάσεως καθορίζει την αξία του ανάμεσα στα άλλα δημιουργήματα και αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για το σεβασμό της υπάρξεως του⁷⁴.

Β) Η αρχή της ανιδιοτελούς αγάπης: η αρχή της ανιδιοτελούς αγάπης προτείνεται στη θέση της αρχής της ευεργεσίας⁷⁵.

Γ) Η αρχή του σεβασμού στην ιερότητα της ζωής: ο σεβασμός της ζωής δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της βιολογικής ζωής του ανθρώπου. Οποιαδήποτε μηχανιστική ανθρωπολογία δεν μπορεί να γίνει ανεκτή εισβάλλοντας στα άδυτα της βιολογικής λειτουργίας του ανθρώπου. Αυτή η πρακτική με υλικές δυνάμεις φανερώνει πνευματική ανωριμότητα και αντίκειται στο θέλημα Του Θεού⁷⁶.

Δ) Η αρχή της δικαιοσύνης: Η αρχή της δικαιοσύνης προβάλλεται από τη χριστιανική ηθική ως απαραίτητο στοιχείο στο επίπεδο της κοινωνικής ζωής⁷⁷.

Τέλος, ο σύμφωνα με τον Καθηγητή Κόϊο, (2003, 262), ‘‘ Συναφή προς το πνεύμα των δύο αυτών αρχών είναι και ορισμένα στοιχεία της Ορθόδοξης πνευματικής ζωής, βάσει των οποίων πρέπει να γίνεται η θεώρηση του δυτικού κοσμικού πνεύματος, το οποίο γέννησε και τα βιοηθικά προβλήματα και την ίδια τη βιοηθική. Τα στοιχεία αυτά είναι:

α) Το ασκητικό πνεύμα

β) Η ευχαριστιακή θεώρηση του κόσμου

γ) Η πνευματική ενεργοποίηση με την προσευχή’’.

⁷³Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁷⁴Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁷⁵Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁷⁶Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁷⁷Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

Όλα τα παραπάνω αναδεικνύουν ότι η Ορθόδοξη Θεολογία στον βιοηθικό διάλογο έχει μόνο να προσδώσει θετικά χαρακτηριστικά. Ο Ορθόδοξος θεολόγος ασχολούμενος με τις βιοηθικές προκλήσεις και την τεχνοεπιστήμη γενικότερα θα πρέπει να κρατήσει αναλλοίωτο το ήθος των πατέρων όπως ερείδεται στην Ορθόδοξη Χριστιανική ανθρωπολογία. Παράλληλα, η Ορθόδοξη Θεολογία καλείται να ενημερωθεί εμπειριστατωμένα σε ζητήματα που αφορούν τις εφαρμογές της γενετικής τεχνολογίας ώστε να λειτουργήσει ως αντι - βιοηθική⁷⁸.

Σε όλα τα παραπάνω θα μπορούσαμε μέσα σε αδρές γραμμές να υπομνηματίσουμε τα εξής: Η ιστορία της επιστήμης καταδεικνύει, ότι κάθε οργανωμένο κοινωνικό σύνολο επιζητούσε την διαμόρφωση κανόνων που να οριοθετούν τον τρόπο με τον οποίο υπάρχει σε σχέση με τους άλλους. Υπό αυτό το πρίσμα πλήθος αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων ασχολήθηκαν σε μεγάλο βαθμό με την Ηθική. Η λέξη Ηθική ως επιστήμη συνδέεται με τον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο. Εν αντιθέσει με την κοσμική Ηθική κυοφορήθηκε κάτω από τις ανάγκες της Χριστιανικής γραμματείας και η Χριστιανική Ηθική, η οποία υπερτονίζει την ανάγκη διαφυλάξεως του ήθους του προσώπου. Όταν κάνουμε λόγο για την Χριστιανική Ηθική δεν θα πρέπει να υποστηρίξουμε πως πρόκειται για μειρά κανονιστικών πλαισίων μέσα στα οποία καλείται να λειτουργεί κανείς αλλά στην ενάσκηση των αρετών προκειμένου κανείς να γίνει ενάρετος. Άλλωστε, αυτός είναι ο σκοπός της Ορθοδόξου θεολογίας κατ' πλειονότητα λόγος θεραπευτικός. Η Ορθόδοξη βιοηθική στα άλλα επιστημονικά πεδία, τα οποία ασχολούνται με την ηθική και την βιοηθική έχει να προσδώσει μόνο λόγο βοηθητικό προβάλλοντας και άλλες όψεις της ανθρώπινης υπόστασης εκείνες τις οποίες η κοσμική αντίληψη πολλές φορές αγνοεί.

Κεφάλαιο 2^ο: Σύσταση επιτροπών κοσμικής τε και Ορθοδόξου Βιοηθικής

Σταθμοί του ρόλου των επιτροπών αυτών στο διάκονο μεταξύ επιστήμης και θρησκείας

A) Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

Στον Ελλαδικό χώρα τον Φεβρουάριο του 2021 συστάθηκε η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής με τον νόμο 4780/2021 έκτοτε η επιτροπή βρέθηκε κάτω από την μέριμνα του Πρωθυπουργού και ρόλος της είναι συμβουλευτικός και γνωμοδοτικός όσον αφορά ζητήματα που σχετίζονται με την ζωή και τις νέες

⁷⁸Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

τεχνολογίες εν γένει⁷⁹. Σύμφωνα με το καταστατικό της επιτροπής καλείται να έχει ένα πολυδιάστατο ρόλο πιο αναλυτικά η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής θα πρέπει να αποφαινεται για τα εξής: α) να διατυπώνει προτάσεις συνολικής πολιτικής και συγκεκριμένων ενεργειών καθώς και κατευθυντήριες γραμμές για τα θέματα που άπτονται της αποστολής β) να εκπροσωπεί την Χώρα σε παγκόσμιους οργανισμούς σχετικά με τα βιοηθικά ζητήματα γ) να αναπτύσσει πρωτοβουλίες προκειμένου να ευαισθητοποιείται η κοινή γνώμη δ) να συμμετέχει σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές σχετικά με τα θέματα της αποστολής της ε) να συντάσσει και να υποβάλλει εκθέσεις σύμφωνα με το άρθρο 34 στ) να συστήνει ομάδες εργασίες και ζ) να διοργανώνει εκδηλώσεις σχετικά με τα ζητήματα της ζωής και των νέων τεχνολογιών⁸⁰.

Η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής απαρτίζεται από το ακόλουθο επιστημονικό προσωπικό. Να επισημανθεί, ότι η επιτροπή δεν διαθέτει μόνο επαγγελματίες υγείας αλλά επεκτείνεται με την παροχή γνωματεύσεων και από άλλα επιστημονικά πεδία. Η Βιοηθική κατά την φύση της χρήζει την ανάγκη συνεισφοράς και άλλων επιστημονικών πεδίων εμπλουτίζοντας και επικαιροποιώντας ακόμη περισσότερο τον λόγο της. Πιο συγκεκριμένα η επιτροπή απαρτίζεται από τους κάτωθι: 1) Έφη Βαγενά, η οποία κατέχει την θέση της προέδρου στην εν λόγω επιτροπή 2) Χαράλαμπος Τσέκερης, ο οποίος κατέχει την θέση του αντιπροέδρου 3) Σέργιος Θεοδωρίδης, ο οποίος προέρχεται από τον κόσμο της πληροφορικής 4) Ευάγγελος Καρκαλέτσης, ο οποίος και αυτός ασχολείται με τα ζητήματα της πληροφορικής 5) Κωνσταντίνος Καρπούζης, ο οποίος προέρχεται από τον κόσμο των κοινωνικών επιστημών 6) Ιωάννης Κομπατσιάρης, ο οποίος δραστηριοποιείται στο ινστιτούτο πληροφορικής 7) Ισμήνη Κριάρη, η οποία είναι καθηγήτρια Συνταγματικού δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο 8) Ευγενία Πρεβεδούρου, καθηγήτρια Δημοσίου Δικαίου στο ΑΠΘ 9) Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, καθηγητής εφαρμοσμένης Ηθικής στο ΕΚΠΑ 10) Δημήτρης Σκαλτσάς, ο οποίος ασχολείται με την Τεχνητή νοημοσύνη στην ανάπτυξη νέων φαρμάκων 11) Σταυρούλα Τσινόρεμα καθηγήτρια Βιοηθικής στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης 12) Χρήστος Λιονής καθηγητής Γενετικής Ιατρικής και 13) Νικόλαος Μοσχονάς καθηγητής Γενικής Βιολογίας και Γενετικής στο Πανεπιστήμιο Πατρών⁸¹.

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής έχει ασχοληθεί και συνεχίζει να ασχολείται με μία σειρά σημαντικών ηθικών ζητημάτων. Πολλά από αυτά επιδέχονται διαρκή διάλογο φέρνοντας στο προσκήνιο νέα ηθικά διλήμματα και νέες συνιστώσες προς συζήτηση.

⁷⁹ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. Ο αναγνώστης έχει την δυνατότητα να περιηγηθεί στην ιστοσελίδα της επιτροπής και να δει τις δράσεις και τις γνωματεύσεις της εν λόγω επιτροπής στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://bioethics.gr/>

⁸⁰ Στον παρακάτω σύνδεσμο μπορεί κανείς να αντρέξει προκειμένου να μελετήσει τις αρμοδιότητες της επιτροπής για τα θέματα της ζωής και των νέων τεχνολογιών στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://bioethics.gr/page/armodiotites-13>

⁸¹ Η Σύνθεση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής υπάρχει στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://bioethics.gr/Composition>

Στο διάβα αυτό η Εθνική επιτροπή ασχολήθηκε και με ζητήματα που τίθεται καθημερινά στην κλινική ιατρική πράξη ένα από αυτά είναι η *σχέση Ιατρού - Ασθενούς*⁸². Στην έκθεση της η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής έκανε λόγο, ότι πλέον το <πατερναλιστικό> πρότυπο κατά το οποίο ο Ιατρός διαδραμάτιζε τον καταλυτικό ρόλο σε κάθε ιατρική πράξη πλέον έχει αλλάξει. Η σχέση Ιατρού - Ασθενούς θα πρέπει να διαπνέεται από εμπιστοσύνη και ο πρώτος έχει την ανάγκη να προστατεύσει τον ασθενή. Το νέο πρότυπο που επικυριαρχεί στη σχέση Ιατρού – Ασθενούς είναι εκείνο, στο οποίο κεντρική θέση καταλαμβάνει ο σεβασμός της αυτονομίας του ασθενούς⁸³. Η εθνική επιτροπή διαβλέπει, ότι στην εδραίωση του νέου αυτού προτύπου υπάρχουν και προβληματικές οι οποίες όμως μπορούν να ξεπεραστούν. Προς αποκατάσταση της όποιας αρνητικής προβληματικής συνιστώσας η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής διαβλέπει την ανάγκη συνεχούς ενημέρωσης και εκπαίδευσης των πολιτών μέσα από φορείς και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης⁸⁴. Η Επιτροπή θεωρεί, ότι μόνο με την συνεργασία των δύο μερών δηλαδή Ιατρού – Ασθενούς μπορεί να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτελέσματα κατά την ενάσκηση της κλινικής ιατρικής πράξης.

Ένα άλλο ζήτημα που έχει απασχολήσει κατά καιρούς τους Βιοηθικολόγους και αναγκάστηκε η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής να ασχοληθεί ήταν το ζήτημα της *Σύγκρουσης συμφερόντων στην Βιοϊατρική έρευνα*⁸⁵. Η σύγκρουση συμφερόντων στην Βιοϊατρική έρευνα ενέχει καθαρά την εκπλήρωση οικονομικών συμφερόντων εκμέρους των φαρμακοβιομηχανιών. Η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής βλέπει την ανάγκη κατοχύρωσης ενός μηχανισμού τέτοιου που να επιτρέπει την εκπλήρωση συμφερόντων. Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής χαιρετίζει τις ανακαλύψεις νέων φαρμάκων αλλά διαβλέπει πως η σύγχρονη εισβολή της βιοϊατρικής τεχνολογίας στην Ιατρική επέφερε νέα στροφή με γοργούς ρυθμούς. Παλαιότερα, οι βιοϊατρικές έρευνες πραγματοποιούνταν στα Πανεπιστήμια και στα μεγάλα Νοσοκομεία πλέον συντελούνται στη βιομηχανία. Όλα αυτά η επιτροπή τα βλέπει με σκεπτικισμό καθότι ενέχονται πλήθος βιοηθικών διλημάτων όπως επί παραδείγματι πως οι βιοϊατρικές τεχνολογίες μπορούν να γίνουν αντικείμενο των εμπορικών επιδιώξεων της βιομηχανίας;⁸⁶. Όλα τα παραπάνω η Εθνική επιτροπή τα θέτει στον δημόσιο διάλογο, διότι θεωρεί ότι σκοπός των κλινικών μελετών θα πρέπει να αποτελεί η Δημόσια Υγεία. Η παραπάνω θέση της Εθνικής επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής βρίσκεται σε πλήρη εναρμόνιση με τις Συνοδικές Αποφάσεις των κατά τόπους Αυτοκέφαλων Ορθόδοξων Εκκλησιών. Η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν θα μπορούσε να μην εκφράσει την θέση της στην σύγχρονη βιοϊατρική τεχνολογία. Όλα αυτά

⁸² Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2010). *Γνώμη Συναίνεση στη σχέση Ιατρού –Ασθενούς*. Εθνικό Τυπογραφείο.

⁸³ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2010). *Γνώμη Συναίνεση στη σχέση Ιατρού –Ασθενούς*. Εθνικό Τυπογραφείο.

⁸⁴ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2010). *Γνώμη Συναίνεση στη σχέση Ιατρού –Ασθενούς*. Εθνικό Τυπογραφείο

⁸⁵ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2011). *Σύγκρουση συμφερότων στην Βιοϊατρική έρευνα*. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.

⁸⁶ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2011). *Σύγκρουση συμφερότων στην Βιοϊατρική έρευνα*. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής

συμπυκνώνονται στα κείμενα που εξέδωσε η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, η οποία έκανε σαφή την ανάγκη ο επιστήμονας να θέτει όρια στην έρευνα. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται: < Ο επιστήμονας είναι ελεύθερος να ερευνά, αλλά οφείλει να αξιολογεί την πορεία της έρευνας και να τη διακόπτει, όταν παραβιάζονται βασικές χριστιανικές και ανθρωπιστικές αρχές>⁸⁷.

Τα διαρκώς αυξανόμενα βιοηθικά διλήμματα από την έκρηξη των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών είναι παγγίνως γνωστά. Τα κατεξοχήν βιοπροβλήματα όπως είναι οι μεταμοσχεύσεις, οι αμβλώσεις, η υποβοηθούμενη αυτοκτονία - Ευθανασία έχουν αναδείξει την αναγκαιότητα θέσπισης νέων δικλείδων στην εν γένει πρακτική της. Επί παραδείγματι, στο πεδίο των Μεταμοσχεύσεων γεννήθηκε και η έννοια του *Συναισθηματικού δότη*. Η όλη Μεταμοσχευτική διαδικασία παρόλο που έχει δημιουργήσει σωρεία ηθικών ερωτημάτων όπως είναι το γεγονός της διαπιστώσεως του εγκεφαλικού θανάτου και τότε αυτός επέρχεται καθιστά την όλη διαδικασία να γίνεται αντικείμενο συχνών διαβουλεύσεων. Υπό αυτό το πρίσμα η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής προέβη σε έκθεση σχετικά με την επιλογή *Συναισθηματικού δότη*⁸⁸. Με την έννοια του <συναισθηματικού δότη> νοείται το πρόσωπο εκείνο, το οποίο είναι εκτός του συγγενικού κύκλου του λήπτη. Η Εθνική Επιτροπή στην έκθεση της διαβλέπει από αυτήν την διαδικασία να ενέχονται να ηθικά διλήμματα, τα οποία είναι τα εξής: α) σε καμία περίπτωση είναι έννοια του <συναισθηματικού δότη> δεν θα πρέπει να αποκλεισθεί από την νομοθεσία και β) η Εθνική επιτροπή τονίζει την ανάγκη ο νομοθέτης να εξετάσει τα κίνητρα του δότη⁸⁹. Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής αφού μελέτησε το έγγραφο του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων έκανε λόγο για την ανάγκη μη παράβλεψη του εφόσον δεν καταστρατηγούνται οι ηθικές αρχές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Οι Μεταμοσχεύσεις αποτέλεσαν αντικείμενο διεξοδικής έρευνας και από την Ορθόδοξη Εκκλησία εν γένει. Οι απόψεις των Κατά τόπους Αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών παρουσιάζονται στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία στο 5^ο κεφάλαιο. Φαίνεται ότι όλες οι Εκκλησίες τείνουν να συμφωνούν στο γεγονός, ότι οι Μεταμοσχεύσεις αποτελούν αντικείμενο βαθύτατου αλτρουϊσμού αφού δημιουργεί μια σχέση δότη και λήπτη αγαπητικής κοινωνίας. Σε καμία περίπτωση η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορεί να κάνει αποδεκτή την Μεταμοσχευτική διαδικασία εάν ενέχονται κίνδυνοι που εκπληρώνουν ιδιοτελή συμφέροντα.

Η Τεχνητή Νοημοσύνη μέλλει να καθορίσει τις τύχες της ζωής και της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μεγάλο βαθμό. Υπό αυτό το πρίσμα η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής δεν θα μπορούσε να μην εκφράσει τις απόψεις της, αφού η Τεχνητή Νοημοσύνη έχει υπεισέλθει καταλυτικά κατά την διάρκεια της Ιατρικής πράξης. Αυτό διαφαίνεται ξεκάθαρα με την Ρομποτική χειρουργική, αφού στο μέλλον θα

⁸⁷ Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονονκόσμον: https://holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world_el

⁸⁸ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2017). *Σύσταση για επιλογή <Συναισθηματικού δότη> στις Μεταμοσχεύσεις*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής.

⁸⁹ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2017). *Σύσταση για επιλογή <Συναισθηματικού δότη> στις Μεταμοσχεύσεις*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής.

αποτελεί καθημερινή πρακτική. Η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής εξέδωσε έκθεση με τίτλο: *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*⁹⁰. Η Εθνική επιτροπή τονίζει εισηγητικά πως τα βιοηθικά και βιοτεχνολογικά περιοδικά κατέχουν πλήθος επιστημονικών δημοσιεύσεων και άρθρων κάτι που καθιστά την Τεχνητή Νοημοσύνη καταλυτική παρέμβαση στην κλινική ιατρική πράξη. Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και τεχνοηθικής στην έκθεση της διαζωγραφίζει τέσσερις τομείς στους οποίους η ΤΝ θα δράσει καταλυτικά: α) κλινική πρακτική β) βιοϊατρική έρευνα γ) δημόσια υγεία και δ) διαχείριση της υγείας⁹¹. Σε καμία περίπτωση η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής δεν αντίκειται στην τεχνητή νοημοσύνη στον χώρο της υγείας αλλά διαβλέπει να διαμορφώνεται μια νέα σχέση στην ιατρική πράξη αυτή του Ιατρού – ασθενούς - Τεχνητής Νοημοσύνης⁹². Υπό τα παραπάνω η επιτροπή θέλει η ΤΝ να αποσκοπεί στην βέλτιστη εξυπηρέτηση του ατομικού και κοινωνικού δικαιώματος της υγείας με υπό τις παρακάτω αρχές: α) την *Αρχή της ωφέλειας* β) την *Αρχή της ασφάλειας* γ) την *Αρχή της διαφάνειας* δ) την *Αρχή της Δικαιοσύνης* ε) την *Αρχή της Αυτονομίας* στ) την *αρχή της λογοδοσίας* και ζ) την *αρχή της συμπληρωματικότητας*⁹³. Τέλος, η επιτροπή κάνει λόγο για την ανάγκη νομικής κατοχυρώσεως έτσι ώστε να επιδιώκεται η ορθή λειτουργική χρήση του λογισμικού αποβλέποντας στην διαφύλαξη σχέσης Ιατρού – Ασθενούς.

Η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν είναι μια κατάσταση που απασχολεί μόνο τις υπηρεσίες υγείας αλλά έχει να κάνει με την ολιστική προσέγγιση του ανθρώπου. Υπό την παραπάνω προϋπόθεση διαφαίνεται και η προσπάθεια της Εκκλησίας εδραίωσης μια ποιμαντικής και εκκλησιαστικής κατευθύνσεως όσον αφορά την εφαρμογή της ΤΝ. Δύο κείμενα που θα πρέπει να μελετηθούν αναδεικνύουν την ανάγκη εκφοράς λόγω εκ μέρους της Εκκλησίας. Το πρώτο κείμενο αποτελεί η εισήγηση του Σεβασμιότατου Μητροπολίτου Μεσογαίας και Λαυρεωτικής στην Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος τον Οκτώβριο του 2019 με τίτλο: *Οι προκλήσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης*⁹⁴. Στην εισήγηση του ο Σεβασμιότατος Άγιος Μεσογαίας ζερεϊδόμενος στην Αγιολογική παράδοση της Εκκλησίας έκανε πλείστες όσες αναφορές στην ψυχοσωματική ιδιοσυστασία του ανθρώπου και στην αξία που έχει ως πρόσωπο. Παράλληλα, τόνισε στους Ιεράρχες της Εκκλησίας της Ελλάδος να μην φοβούνται την επιστημονικοτεχνολογική πρόοδο αλλά με φιλόσοφο νούν και ζέον πνεύμα να μεταγγίσουν το ζωογόνο μήνυμα του ευαγγελίου στον σύγχρονο κόσμο. Το δεύτερο κείμενο είναι αυτό του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Κυρίου

⁹⁰ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής.

⁹¹ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

⁹² Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

⁹³ Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

⁹⁴ Συντακτική ομάδα Βήμα Ορθοδοξίας. (2019, Οκτώβριος 10). *Ιεραρχία: Τι είπε ο Μητροπολίτης Μεσογαίας για την Τεχνητή Νοημοσύνη – Αύριο η εκλογή 3 Μητροπολιτών*. vimaOrthodoxias. <https://www.vimaorthodoxias.gr/ekklisia-tis-ellados/ierarchia-ti-eipe-o-mesogaias-nikolaos-gia-tin-techniti-noimosyni-avrio-i-eklogi-3-mitropoliton/>

Ιεροθέου με τίτλο: *Η Τεχνητή Νοημοσύνη ως Τεχνητή ευφυΐα*⁹⁵. ο Σεβασμιώτος Άγιος Ναυπάκτου με την λιπαρά θεολογική μόρφωση που διαθέτει αναφέρει τους κινδύνους που αναδύονται από την εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης. Έπειτα, ο Άγιος Ναυπάκτουεκκλησιαστικοποιεί τις απόψεις του παραθέτοντας το βιβλίο του Πατρός Αρίσταρχου Γκρέκα που φέρει τον τίτλο: *Τεχνητή Νοημοσύνη και Άνθρωπος με υπότιτλο Ορθόδοξη θεολογική προσέγγιση*. Με αυτόν τον τρόπο ο Σεβασμιώτατοςεγχαράζει μια Ορθόδοξη βιοηθική όχι με τρόπο ορθολογιστικό και σχολαστικό αλλά έτσι όπως διαζωγραφίζεται από την Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησίας.

Β) Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος

Δεινός εκφραστής της Ορθόδοξου Βιοηθικής υπήρξε ο Μακαριστός πλέον Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Κυρός Χριστόδουλος, ο οποίος διείδε από πολύ νωρίς ότι τα ζητήματα της βιοηθικής θα αποτελούσαν το αντικείμενο δραστηριοποιήσεως στο μέλλον. Όλα αυτά τον οδήγησαν ώστε να ιδρύσει την Συνοδική επιτροπή επί της Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος στις 8 Δεκεμβρίου του 1998⁹⁶. Πράγματι, η επιτροπή αυτή συστάθηκε και μέχρι σήμερα έχουν καταβληθεί πλείστες όσες προσπάθειες ώστε να εδραιωθεί μια Ορθόδοξη Βιοηθική από την Εκκλησία της Ελλάδος. Πρόεδρος της επιτροπής αυτής τυγχάνει να είναι ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής, ο οποίος κατέχει τα βιοηθικά ζητήματα σε μεγάλο βαθμό όντας ο ίδιος δεινός εραστήςαυτής. Πιο συγκεκριμένα, το διδακτορικό του τιτλοφορείται: *Οι μεταμοσχεύσεις εξ'απόψεως Ορθόδοξου ήθους και Θεολογίας*⁹⁷. Το διδακτορικό αυτό την εποχή του απετέλεσε απαρχή μιας Ορθόδοξου προσεγγίσεως της μεταμοσχευτικής διαδικασίας και χαιρέτηθηκε με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από την επιστημονική κοινότητα για την πληρότητα του. Η επιτροπή αυτή καθ' όλη την διάρκεια της μέχρι και σήμερα έχει ασχοληθεί και έχει εκδόσει της εκθέσεις της όσον αφορά τα τρέχοντα βιοηθικά ζητήματα όπως οι μεταμοσχεύσεις, το ανθρώπινο γονιδίωμα, η κλωνοποίηση, ευθανασία κ.α. Άλλη μια αξιοπρόσεκτη δραστηριότητα του ΣεβασμιωτάτουΜητροπολίτουΜεσογαίας και Λαυρεωτικής είναι η διεύθυνση των εκδόσεων με το όνομα *Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας*⁹⁸. Τα εν λόγω συγγράμματα προσφέρουν στον βιοηθικολόγο και στον απλό μελετητή την δυνατότητα να γνωρίσει την Βιοηθική εξ' απόψεως Ορθόδοξου πραγματικότητας.

⁹⁵ Ιεροθέου ΜητροπολίτουΝαυπάκτου και Αγίου Βλασίου. (2023, Ιούνιος 6). *Η Τεχνητή Νοημοσύνη ως Τεχνητή Ευφυΐα*. Churchofcyprus. <https://churchofcyprus.org.cy/86757>

⁹⁶ Συνοδική επιτροπή επί της Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος: https://www.imml.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2545&Itemid=982

⁹⁷ Νικολάου ΜητροπολίτουΜεσογαίας και Λαυρεωτικής. (2002). *Οι μεταμοσχεύσεις εξ'απόψεως Ορθόδοξου ήθους και θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/20518>

⁹⁸ Τα βιβλία των εκδόσεων του Κέντρου Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας μπορεί κανείς τα προμηθευτεί στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://www.politeianet.gr/ekdotis/kentro-bioiatrikis-ithikis-amp-deontologias-3015>

Γ) Η Πανορθόδοξη επιτροπή Βιοηθικής

Η αδυναμία των Κατά τόπους Αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών να εκφράσουν μια κοινή συνισταμένη πάνω στα βιοηθικά διλήμματα και η έλλειψη εξιδικευμένων γνώσεων εκ μέρους ορισμένων Εκκλησιών όπως επί παραδείγματι τα Πατριαρχεία Ιεροσολύμων και Αλεξανδρείας, τα οποία στερούνται επιτροπές βιοηθικής έκαναν αναγκαία την παραμυθητική συνεισφορά της Πρωτοθρόνου Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολεως. Όλα αυτά οδήγησαν το 2008 στην σύναξη των Προκαθημένων, η οποία συγκλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη με προεδρεύοντα τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο ανάμεσα στα άλλα ρυθμιστικά ζητήματα αποφασίστηκε και η ίδρυση Διορθοδόξου επιτροπής Βιοηθικής⁹⁹. Με την απόφαση αυτή κατόπιν προτροπής του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου στάλθηκαν γράμματα στις Κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες να ορίσουν αντιπροσώπους είτε κληρικούς είτε λαϊκούς επιστήμονες στην επιτροπή αυτή¹⁰⁰.

Η Διορθόδοξος επιτροπή Βιοηθικής συνήλθε για πρώτη φορά από τις 24 έως τις 27 Μαΐου του 2011 με πρόεδρο τότε τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Γέρων Περγάμου Κυρό πλέον Ιωάννη και γραμματέα τον Επίσκοπο Χριστουπόλεως κ. Μακάριο νύν Αρχιεπισκόπο Αυστραλίας. Η επιτροπή αυτή στην πρώτη της συνεδρία ασχολήθηκε εννοιολογικά με τον όρο Βιοηθική έκανε λόγο για τον τρόπο με τον οποίο μεθοδολογικά θα λειτουργήσει στο μέλλον. Στο επίσημο ανακοινωθέν γίνεται λόγος, ότι η επιτροπή αυτή θα συνέρχεται μια φορά τον χρόνο και θα μελετήσει σε κάθε σύναξη της ένα βιοηθικό ζήτημα τόσο από κοσμικής όσο και από Ορθοδόξου πλευράς. Παρότι ο ενθουσιασμός ήταν γενικευμένος κατά την πρώτη συνεδρία της εν λόγω επιτροπής συμφωνήθηκε από όλες τις Εκκλησίες η μελέτη του ζητήματος της αρχής της ζωής τόσο από ιατρικής όσο και από Θεολογικής απόψεως. Όλα αυτά όμως δεν ευοδώθηκαν στον μέγιστο βαθμό λόγω αντικειμενικών δυσκολιών και αλλαγής προτεραιοτήτων εκ μέρους Του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Παρ' ταύτα το Οικουμενικό Πατριαρχείο ασχολήθηκε με τα ζητήματα βιοηθικής επισταμένως και στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδόξου Εκκλησίας το 2016 όσο επανήλθε με πιο ένθερμο ζήλο το καλοκαίρι του 2018 όταν η Συνοδική επιτροπή της βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου επανασυγκροτήθηκε. Τέλος, τον Ιούλιο του 2023 η Ιεράς Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου προχώρησε στην επανασύσταση της Πανορθοδόξου Επιτροπής Βιοηθικής διορίζοντας πρόεδρο τον Σεβασμιώτατο Αρχιεπισκόπο Αυστραλίας κ. Μακάριο¹⁰¹.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, των κοσμογονικών αλλαγών που επέφεραν οι βιοτεχνολογικοί νεωτερισμοί έχρισαν επιτακτική την ανάγκη σύστασης Επιτροπών Βιοηθικής. Οι επιτροπές αυτές έχουν κατά βάση γνωμοδοτικό χαρακτήρα

⁹⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

¹⁰⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

¹⁰¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

προτάσσοντας στα επικείμενα βιο-προβλήματα συνιστώσες, οι οποίες πολλές φορές τείνουν να μην λαμβάνονται από τους επαγγελματίες υγείας υπόψιν. Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής σε μία σειρά από ζητήματα εξέφρασε και τους ηθικούς προβληματισμούς που εγείρονται μέσα από την ανεξέλεγκτη χρήση της τεχνολογίας. Από την άλλη πλευρά η ύπαρξη επιτροπών βιοηθικού χαρακτήρος έρχονται να προσδώσουν, ότι ο άνθρωπος δεν θα πρέπει να ιδωθεί στα στενά πλαίσια του βιολογισμού αλλά στην ολότητα του, ως ψυχοσωματική οντότητα.

Συμπερασματικά, σε όλα τα παραπάνω είναι άξιος ιδιαίτερας μνείας να αναφερθούν και οι εξής παράμετροι. οι βιοτεχνολογικοί νεωτερισμοί έκαναν επιτακτική την ανάγκη διεπιστημονικής προσεγγίσεως των θεμάτων αυτών. Αυτό έκανε αναγκαίο η γνωμοδότηση των επιτροπών βιοηθικής να γίνεται με την σύμπραξη και άλλων επιστημόνων προερχομένων από διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Αυτό γίνεται ακόμη πιο κατανοητό αν ανατρέξει στην σύνθεση των επιτροπών αυτών. Η βιοηθική ως η επιστήμη του μέλλοντος καλείται να προσλαμβάνει την κάθε βιοηθική προβληματική υπό το πρίσμα και άλλων παραμέτρων, οι οποίες επηρεάζουν καταλυτικά την ανθρώπινη υπόσταση.

Κεφάλαιο 3^ο: Οικουμενικό Πατριαρχείο:

Η πολύπτυχος δράση της πρωτοθρόνου Εκκλησίας για θέματα βιοηθικής

3.1 Ιστορική και Οικουμενική εκτίμηση του ρόλου του Οικουμενικού Πατριαρχείου

Όταν ο Απόστολος Ανδρέας ίδρυε στις όχθες του Βοσπόρου την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως ίσως να μην γνώριζε την έκταση που θα λάμβανε αυτή η Εκκλησία στον σύγχρονο κόσμο τους επόμενους αιώνες. Ο Θεός επιδαψίλευσε ώστε το 330 μ.Χ με την ίδρυση της Κωνσταντινουπόλεως ως η έδρα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και με τον καιρό η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως έλαβε ισχύ με παγκόσμια κυριότητα¹⁰². Η Νέα Ρώμη απέκτησε όπως και η Παλαιά την ίδια αξία και αίγλη και πολύ γρήγορα έμελλε να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στην Ορθοδοξία

¹⁰²Καραδημήτρη –Στεφανίδου, Μ. (2007). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Διαθρησκευτικός διάλογος*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/112822/files/KARADIMITRI.pdf>

με αποτέλεσμα να καταστεί κέντρο της Χριστιανικής Οικουμένης της Αυτοκρατορίας¹⁰³. Η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως απετέλεσε το έδαφος εκείνο μέσα στο οποίο κυοφορήθηκαν τα δόγματα της πίστεως, συντελέστηκαν οι Οικουμενικές Σύνοδοι της Εκκλησίας και διαμορφώθηκε η υμνολογία της Εκκλησίας μας. Ο ίδιος ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριος Βαρθολομαίος στο προλογικό του σημείωμα για την έκδοση του νέου βιβλίου του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου υπομνηματίζει τα εξής: <...*Αναμφιβόλως, πρωτοκαθεδρία διά το Οικουμενικόν Πατριαρχείον οὐδόλως δηλοῖ μονοκρατορίαν ἢ παπικὰς ἀξιώσεις ὡς λέγουν τινές, τουναντίον ἡ ποσήλωσις τοῦ Θρόνου τοῦ Πρωτοκλήτου Ανδρέου εἰς τὸν Συνοδικόν-θεσμὸν εἶναι μοναδική και παροιμιώδης, ἀρκεί και μόνον ἢ ὑπόμνησις ὅτι ἅπασαι ἀ' ἰ ἀγία Οικουμενικαί Σύνοδοι συνεκλήθησαν* ' εν τῷ κανονικῷ ἐδάφειαντοῦ, συνεργία τῶν ἁοιδίμων Προκατόχων τῆς ἡ μετέρας Μετριότητος¹⁰⁴.

Ἐκτοτε, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ανέλαβε πολυδιάστατο ρόλο με υψηλή γεωστρατηγική σημασία. Κορυφαία ιστορικά γεγονότα για την Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως υπήρξαν τα εξής: α) η ανεπτυγμένη ιεραποστολική δραστηριότητα που απέκτησε η Πρωτόθρονος Εκκλησία και β) η πραγματοποίηση των Οικουμενικών συνόδων που εξασφάλισαν θεία εμπνεύσει τα προνόμια της Νέας Ρώμης, δηλαδή της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος θεωρείται ο πάτερνας της ιεραποστολικής δραστηριότητας της Εκκλησίας κάτι το οποίο επισφραγίστηκε και με τον διάδοχο του Μ. Φώτιο, όταν απέστειλε τους αυταδέλφους Κύριλλο και Μεθόδιο να μεταγγίσουν το Χριστιανικό μήνυμα στους λαούς των Βαλκανίων και στους Ρώσους. Κατόπιν ιεραποστολικά σπαράγματα διαφάνηκαν και με τον εκχριστιανισμό των Βουλγάρων, ο οποίος επιτεύχθηκε με την καθοριστική συμβολή του Μητροπολίτη Μανουήλ¹⁰⁵. Η ιεραποστολική δραστηριότητα του Οικουμενικού Πατριαρχείου επεκτείνεται έως και σήμερα. Αναφορές γίνονται παρακάτω.

Το δεύτερο στοιχείο που απέδειξε την σπουδαιότητα του ρόλου του Οικουμενικού Πατριαρχείου ήταν η σύγκλιση στο κανονικό έδαφος αυτού των Αγίων επτά Οικουμενικών Συνόδων¹⁰⁶. Η Α' Οικουμενική Σύνοδος συγκλήθηκε στη Νίκαια της Βιθυνίας το 325 μ.Χ και έτσι άνοιξε ένα κεφάλαιο για την Ορθόδοξη Εκκλησία που έμελλε έως τις μέρες να διαμορφώσει την σύγχρονη εκκλησιαστική πραγματικότητα. Οι Οικουμενικές Σύνοδοι προσέδιδαν στην Εκκλησία το κύρος της υγιαίνουσας

¹⁰³Καραδημήτρη –Στεφανίδου, Μ. (2007). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Διαθρησκευτικός διάλογος*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/112822/files/KARADIMITRI.pdf>

¹⁰⁴Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Μακαρίου, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Ἀρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη. Το προλογικό σημείωμα του Παναγιωτάτου υπάρχει στον παρόντα τόμο στις σελίδες 13-17.

¹⁰⁵Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Ἀρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

¹⁰⁶Καραδημήτρη –Στεφανίδου, Μ. (2007). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Διαθρησκευτικός διάλογος*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/112822/files/KARADIMITRI.pdf>

διδασκαλίας της όταν αυτή γινόταν υποχείριο των αιρέσεων¹⁰⁷. Έτσι, με την Α΄ Οικουμενική Σύνοδος η Εκκλησία του Αποστόλου Ανδρέου αντιμετώπισε την αίρεση του αρειανισμού και διατράνωσε, ότι η Εκκλησία εκφράζεται εν συνόδω. Πλείστοι όσοι πατέρες της Εκκλησίας έγραψαν περί εκκλησίας και συνόδου θεωρώντας όρους ταυτόσημους. Συγκεκριμένα, ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει ότι η Εκκλησία είναι συστήματος και συνόδου όνομα¹⁰⁸. Κατόπιν το 381 μ.Χ συγκλήθηκε η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος στην οποία πρωτοστάτησε ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και αποδόθηκαν μεγάλες τιμές όπως τα <πρεσβεία τιμής>. Από εκεί και έκτοτε αρχίζει ένας πόλεμος εκατέρωθεν μεταξύ Πρεσβυτέρας και Νέας Ρώμης όπου οδηγηθήκαμε στο σχίσμα των δύο Εκκλησιών το 1054 μ.Χ¹⁰⁹. Η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος παγίωσε την θέση του εκάστοτε Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως και κατοχυρώθηκε ιεροκανονικά μετά από αυτήν του Παλαιάς Ρώμης¹¹⁰. Ο 6^{ος} αιώνας αποτελεί ορόσημο καθότι κατοχυρώνεται και ουσιαστικά ο όρος <Οικουμενικός> και αποδίδεται σε κάθε Κωνσταντινουπόλεως¹¹¹. Μέσα από αυτές τις αδρές γραμμές κατανοήσαμε τον ρόλο που απέκτησε η Πρωτόθρονη Εκκλησία έτσι όπως εκφράστηκε από τις Οικουμενικές Συνόδους και από τους Πατέρες που υπήρξαν μέλη αυτών των Συνόδων. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό κατά τον πολίο Μητροπολίτη Χαλκηδόνας Κυρό Μελίτων, ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι φορέας υψίστων αξιών.. *Είναι η πύλη της Ανατολής ανεωγμένη προς την Δύσιν*¹¹².

Εν συνεχεία η ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου μπορεί να ιδωθεί μέσα από τα εξής ιστορικά πλαίσια: α) από την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο μέχρι την άλωση της Πόλεως (1453) και β) η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως μετά την Άλωση της Πόλεως μέχρι τα νεότερα χρόνια. Στην πρώτη ιστορική φάση η Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως είχε να αντιμετωπίσει το ζήτημα των εικονομαχικών ερίδων, την περίπτωση του Ιερού Φωτίου που υποκινούσε ουσιαστικά την αδυναμία της Πρεσβυτέρας Ρώμης να κατανοήσει τα προνόμια του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Παρά ταύτα, η Θεολογία της εποχής καρποφορούσε ευχύμους καρπούς αφού έλαβαν χώρα οι πέντε Ησυχαστικές Σύνοδοι, οι οποίες μπόρεσαν και έδωσαν τα υγιή ησυχαστικά κριτήρια που αποτελούν τα εχέγγυα αντιμετώπισης κάθε ετεροδιδασκαλίας¹¹³. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς υπήρξε ενσάρκωτης και

¹⁰⁷Κακαβέλης, Γ. (2021). *Η Συνοδικότητα της Εκκλησίας με βάση το Περί Συνόδων έργο του Μεγάλου Αθανασίου*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/335470/files/GRI-2021-32893.pdf>

¹⁰⁸Κακαβέλης, Γ. (2021). *Η Συνοδικότητα της Εκκλησίας με βάση το Περί Συνόδων έργο του Μεγάλου Αθανασίου*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/335470/files/GRI-2021-32893.pdf>

¹⁰⁹Καραδημήτρη –Στεφανίδου, Μ. (2007). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Διαθρησκευτικός διάλογος*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/112822/files/KARADIMITRI.pdf>

¹¹⁰Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

¹¹¹Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

¹¹²Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας Μελίτωνος, (1991). *Λόγοι και Ομιλίες* (Α. ΝανάκηΕπιμ.). Πανσέληνος.

¹¹³Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

υπερασπιστής της ησυχαστικής Θεολογίας¹¹⁴. Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Οθωμανούς Τούρκους το Οικουμενικό Πατριαρχείο ασχολήθηκε κυρίως με τους υπόδουλους πιστούς. Τρανό παράδειγμα αποτελεί η μέριμνα του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την μέριμνα τους σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας όπως ήταν η εκπαίδευση. Ο Πατριάρχης Ιερεμίας Β΄ ο Τρανός τόνωσε το ηθικό των Μητροπολιτών του Θρόνου ώστε να ιδρύουν σχολεία για την ενίσχυση του μορφωτικού επιπέδου του ελληνικού πληθυσμού¹¹⁵. Η Μήτηρ Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως έδρασε ως τροφός σε όλες τις πνευματικές και πολιτισμικές εκφάνσεις του υπόδουλου ελληνισμού αλλά όλα αυτά οδήγησαν στον ξεριζωμό των Ελλήνων από τις πατρογονικές τους εστίες με την Μικρασιατική καταστροφή (1922) καθώς και με το πικρό κλείσιμο της Θεολογικής σχολής της Χάλκης.

Όλα τα παραπάνω όμως δεν έσβησαν την ακοίμητη κανδύλα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Έως και σήμερα συνεχίζει άοκνα τις προσπάθειες του για την σφυρηλάτηση της υγιούς διδασκαλίας της πίστεως με την μέριμνα της Πρωτοθρόνου Εκκλησίας για την ευστάθεια πασών των Αγίων Του Θεού Εκκλησιών. Οι πρωτοβουλίες αγκυstrώνονται στην Πατριαρχία του Πατριάρχου Βαρθολομαίου του Πάνυ, ο οποίος πλείστα κατάφερε για μια ενωμένη Ευρώπη, για την προστασία του περιβάλλοντος από την κλιματική αλλαγή καθώς και για θέματα Βιοηθικής τα οποία αναλύονται παρακάτω και επισφραγίζονται με την μέριμνα και συμβολή του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου έως και στις μέρες μας.

3.2 Ο Οικουμενικό Πατριάρχης Αθηναγόρας και η ευαισθητοποίηση του για θέματα βιοηθικής

Το πρωτόλειο του Οικουμενικού Πατριαρχείο σε θέματα βιοηθικής απετέλεσε η μελέτη του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου που έφερε τον τίτλο: < *Τεχνητή γονιμοποίηση* >, το οποίο εκδόθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο¹¹⁶. Η εν λόγω μελέτη προέκυψε κατόπιν προτροπής του τότε Οικουμενικού Πατριάρχου Αθηναγόρου, όταν ο ίδιος κατά την διάρκεια της Πατριαρχικής τράπεζας ο Πατριάρχης έκανε λόγο για ένα Αμερικάνικο δημοσίευμα, το οποίο πραγματευόταν το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησεως¹¹⁷. Με αυτόν τον τρόπο ο Πατριάρχης Αθηναγόρας θεώρησε χρέος της Μητρός Εκκλησίας να εκφραστεί ένας θεολογικός

¹¹⁴ Τσετίνης, Γ. (2016). *Οι Θεομητορικές ομιλίες του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά Ομιλητική Προσέγγιση*. (Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/287752/files/GRI-2017-18572.pdf>

¹¹⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

¹¹⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

¹¹⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*. Γρηγόρη.

λόγος πάνω σε αυτό το προσφάτως τότε αναφυνένβιοητικό ζήτημα. Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας παρέδωσε στον Άγιο Εφέσου ένα φάκελο μέσα στον οποίο περιείχε άρθρα και δημοσιεύσεις στην Αγγλική κυρίως γλώσσα που μελετούσε το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησεως¹¹⁸. Έτσι, γίνεται φανερό, ότι ο Πατριάρχης Αθηναγόρας ήταν ο ενσάρκωτης της ιδέας ενασχόλησης της Μητρός Εκκλησίας με ζητήματα βιοηθικού ενδιαφέροντος υπό το πρίσμα της θεολογικής διδασκαλίας.

3.3 Η σύσταση Πανορθόδοξου επιτροπής βιοηθικής – Συμβολή στη δράση του Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Ιωάννου

Στο 5^ο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας μελετώνται οι βιοηθικές θέσεις των κατά τόπους Αυτοκέφαλων Ορθοδόξων Εκκλησιών. Ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται, ότι υπάρχει μια αδυναμία των Εκκλησιών να καταλήξουν σε ομόφωνες αποφάσεις¹¹⁹. Αυτό το ζήσαμε με την Εκκλησία της Ρωσίας όταν στάθηκε κατώτερη των περιστάσεων με την άρνηση της να γίνονται βαπτίσεις σε παιδιά, τα οποία έχουν γεννηθεί από παρένθετη μητρότητα¹²⁰. Όλα αυτά ποτέ δεν διέφυγαν της προσοχής του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο πάντα δρούσε και δρά με βαθύτατη εκκλησιαστική αυτοσυνειδησία με σκοπό να θεραπεύσει και όχι να προκαλέσει κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων.

Το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο και ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος αναγνωρίζοντας από νωρίς πως τα θέματα βιοηθικής, τα οποία μας προβληματίζουν ποιμαντικά, πρέπει να αποτελούν απαύγασμα θεολογικής μαρτυρίας και όχι θρησκευτικού σχολιασμού, συνέστησαν την Πανορθόδοξη Επιτροπή Βιοηθικής καθώς και τη Συνοδική Επιτροπή Βιοηθικής, ενώ παρόμοιες επιτροπές έχουν συσταθεί και από άλλες κατά τόπους Αυτοκέφαλες Εκκλησίες¹²¹. Το 2000 εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας ο Μητροπολίτης Γέρον Εφέσου Κυρός Χρυσόστομος πραγματοποίησε εισήγηση σε ένα Διεθνές συνέδριο του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τίτλο: *Οι επιμηκύνσεις της ζωής. Τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους*¹²². Εκεί, ο Σεβασμιότατος για πρώτη φορά έκανε λόγο για την ανάγκη εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου μίας Πανορθόδοξης και Παγκριστιανικής κινήσεως για την κατοχύρωση της βιογενετικής, του DNA, και ευρύτερα της γονιδιακής

¹¹⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*. Γρηγόρη.

¹¹⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

¹²⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

¹²¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2022, Οκτώβριος 19). *Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας: Η Βιοηθική είναι η επιστήμη του μέλλοντος*. Orthodoxtimes. <https://www.orthodoxtimes.gr/archiepiskopos-afstralias-i-vioithiki-einai-i-epistimi-tou-mellontos/>

¹²² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*. Γρηγόρη.

αποκρυπτογράφησης¹²³. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μπορεί να μην προχώρησε στην υιοθέτηση της πρότασης του Γέροντος Εφέσου αλλά προχώρησε σε κάτι άλλο, το οποίο απετέλεσε την απαρχή καινοτόμων δραστηριοτήτων εκ μέρους της Μητρος Εκκλησίας. Βέβαια, η πρόταση του Αγίου Εφέσου ίσως να αποτελεί τον προάγγελο μιας περισσότερο συστηματικής μελέτης των βιοηθικών διλημμάτων. Έτσι, όλα αυτά το Οικουμενικό Πατριαρχείο τα μελέτησε και προέβη το 2003 στην σύσταση της Συνοδικής Επιτροπής Βιοηθικής¹²⁴. Η Αγία του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία όρισε τον Μητροπολίτη Πέργης Ευάγγελο, ως τον ιθύνοντα νου αυτής της προσπάθειας πέραν του γεγονότος, ότι κατέβαλε παρά πολλές προσπάθειες αντιλήφθηκε πως το βάρος που επωμίστηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κύριο Βαρθολομαίο ήταν αδύνατο να στεφθεί με επιτυχία αφού ο Άγιος Πέργης δεν διέθετε ειδικές γνώσεις επί των θεμάτων βιοηθικής¹²⁵. Η προσπάθεια ευοδώθηκε το 2008 όταν με συνοδική απόφαση το Οικουμενικό Πατριαρχείο ανέθεσε στον χαρισματούχο Μητροπολίτη Περγάμου Κυρό Ιωάννη την προεδρία της επιτροπής¹²⁶. Ο Μητροπολίτης Περγάμου Κυρός Ιωάννης εργάστηκε με ζήλο και άφησε ανεξίτηλα το ίχνος του στην προαγωγή της βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας.

Το 2008 πραγματοποιήθηκε υπό την σοφή ηγεσία του Οικουμενικού Πατριάρχου Κυρίου Βαρθολομαίου στην Κωνσταντινούπολη η σύναξη των Προκαθημένων. Στην σύναξη αυτή που πραγματοποιήθηκε το διάστημα 9-12 Οκτωβρίου πέραν των άλλων ζητημάτων που αφορούσαν την εν γένει παρουσία της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο, Το Οικουμενικό Πατριαρχείο έκανε λόγο για την ανάγκη σύστασης Διορθόδοξου Επιτροπής Βιοηθικής. Με αυτόν τον τρόπο απέστειλε στις κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες γράμματα το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ώστε η κάθε Εκκλησία να ορίσει τα μέλη της είτε κληρικούς είτε λαϊκούς για την μελέτη θεμάτων βιοηθικής¹²⁷.

Η Διορθόδοξος Επιτροπή Βιοηθικής ευοδώθηκε να συνέλθει κατά το χρονικό διάστημα 23 έως 26 Μαΐου 2011 υπό την προεδρία του Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Κυρού Ιωάννου¹²⁸. Η Διορθόδοξος Επιτροπή Βιοηθικής πραγματοποίησε τις εργασίες της και αποφάσισε πως θα πρέπει να συνέρχεται κάθε έτος με την μελέτη ενός βιοηθικού θέματος. Στην πρώτη συνεδρία έγινε λόγος για τα ζητήματα της αναπαραγωγής και αποφάσισε η επιτροπή στην επόμενη πρώτη συνεδρία να

¹²³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*. Γρηγόρη

¹²⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

¹²⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

¹²⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

¹²⁷ Φαρσάρης, Α. (2015, Μάρτιος 19). *Το μήνυμα των Ορθοδόξων Προκαθημένων του 2008*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2015/03/minima-2008/>

Ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος στο νέο του βιβλίο με τίτλο Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα παρουσιάζει όλα τα μέλη της Διορθόδοξου επιτροπής βιοηθικής.

¹²⁸ Αρχιεπισκοπή Κρήτης, (2011, Αύγουστος 11). *Το ανακοινωθέν της Διορθόδοξου επιτροπής Βιοηθικής*. Ιακ. http://www.iak.gr/gr/grafeio_tipou/anakoinothenta/1306424228.html

μελετήσει τα ζητήματα αυτά τόσο από θεολογικής όσο και από ιατρικής πλευράς. Η Διορθόδοξος Επιτροπή Βιοηθικής ήταν αναγκαιότητα και όχι απόφαση της στιγμής προκειμένου δεδομένου του γεγονότος, ότι καλείται να εφαρμόσει αιώνιες αρχές σε πεπερασμένες καταστάσεις¹²⁹.

Στο πρόσωπο του Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Κυρού Ιωάννου το Οικουμενικό Πατριαρχείο διείδε τον φλοφερό υπερασπιστή των δικαίων της Πρωτοθρόνου Εκκλησίας, και με ρωμαλέα, πρωτότυπη και βαθιά σκέψη, φιλοσοφικό στοχασμό, στερεή γνώση της εκκλησιαστικής ιστορίας και της θεολογίας των πατέρων, ο αοίδιμος πλέον Γέροντας Μητροπολίτης Ιωάννης έδωσε νέα και δυναμική πνοή στην Ορθόδοξη Θεολογία¹³⁰. Αυτό γίνεται ακόμη πιο κατανοητό αν μελετήσει κανείς το πλούσιο συγγραφικό και ακαδημαϊκό του έργο ερειδόμενο στην Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησίας. Επί των θεμάτων βιοηθικής ο αλήστου μνήμης Γέροντας Περγάμου μπορεί να ασχολήθηκε αμιγώς με τα θέματα βιοηθικής αλλά έδωσε την ευκαιρία μέσα από εισηγήσεις που πραγματοποίησε σε διάφορα ακροατήρια να κάνει σύζευξη ιατρικής και θεολογίας και να παραδώσει μνημεία λόγου, τα οποία πρέπει να ξαναμελετηθούν ώστε να αποκρυσταλλωθεί μια πλήρης άποψη. Συγκεκριμένα, ο Γέροντας Εφέσου όσον αφορά θέματα βιοηθικής υπό την χριστιανική πρόσληψη θα πρέπει να εγκολπωθεί με τρεις εισηγήσεις του, οι οποίες φέρουν τους εξής τίτλους: 1) «*Νόσος και θεραπεία στην Ορθόδοξη Θεολογία*», η οποία πραγματοποιήθηκε σε ημερίδα που διοργάνωσε η Ιερά Μητρόπολη Θηβών και Λεβαδείας¹³¹ η 2) έφερε τον τίτλο «*Δίκαιο του προσώπου*», η οποία πραγματοποιήθηκε το 1997 στην Ακαδημία Αθηνών¹³² και η 3) έφερε τον τίτλο «*Το πρόσωπο και οι Γενετικές παρεμβάσεις*». Οι τρεις αυτές εισηγήσεις εκδόθηκαν από το κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου. Κατά τον Άγιο Περγάμου (2006, σελ 81) υγεία και ασθένεια ορίζονται ως εξής: *Υγεία για μας είναι η σωστή σχέση του ανθρώπου με τους τρεις αυτούς παράγοντες- τον Θεό, τους άλλου και τη φύση- που αποτελούν τον ορισμό του ανθρώπινου όντος. Ασθένεια είναι η διαταραχή της τριπλής αυτής και τρισδιάστατης σχέσεως*. Γίνεται αντιληπτό, ότι ο Άγιος Περγάμου προσέδωσε πολλά και ωφέλιμα στην πρόσληψη της βιοηθικής από χριστιανική πλευράς.

Ως τελευταία ιστορικά γεγονότα, τα οποία έλαβαν χώρα στην έδρα της Αγίας Του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας ήταν τον περασμένο Ιούλιο του 2023 όταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο τοποθέτησε τον Άγιο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο πέραν από πρόεδρο της Συνοδικής επιτροπής επί των βιοηθικών θεμάτων του Οικουμενικού

¹²⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

¹³⁰ Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, (2023, Φεβρουάριος 3). *Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Μακάριος: <Αντί στεφάνου> προς τον Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη*. Orthodoxtimes. <https://www.orthodoxtimes.gr/archiepiskopos-afstralias-makarios-anti-stefanou-pros-ton-mitropolitou-pergamou-ioanni/>

¹³¹ Ιωάννου Μητροπολίτου Περγάμου, (2006). *Ορθοδοξία και Σύγχρονος κόσμος*. Κέντρο μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

¹³² Ιωάννου Μητροπολίτου Περγάμου, (2006). *Ορθοδοξία και Σύγχρονος κόσμος*. Κέντρο μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Πατριαρχείου τον τοποθέτησε πρόεδρο και στην επιτροπή που ηγείται σε διορθόδοξη επίπεδο.

3.4 Προσέγγιση των βιοηθικών θέσεων του Γέροντος Μητροπολίτου Εφέσου Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδη

... Ο Θεολόγος οφείλει να επεξεργασθαι τα θεολογικά κριτήρια, επί της βάσεως των οποίων θα αναπτύξην ανθρωπολογικόν περιεχόμενον των βιβλικών και πατερικών κειμένων, θα διαλεχθη με τα σύγχρονα προβλήματα και θα αρθρώση επίκαιρον θεολογικόν λόγον.

Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου του Πάνυ

Οι άγνωστες βουλές Του Θεού πάντοτε επιδαψιλεύουν πρόσωπα στην Αγία του Εκκλησία που λόγω και έργω συνεχίζουν να ακτινοβολούν την αποκεκαλυμμένη Αλήθεια Του θεού στην κτίση και στην ιστορία. Μια τέτοια διεθνούς ακτινοβολίας προσωπικότητα ήταν και ο Μακαριστός πλέον Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Γέροντας Εφέσου Κυρός Χρυσόστομος, ο οποίος διεδράματισε μια πολύπτυχη δράση στα εκκλησιαστικά και ακαδημαϊκά πράγματα. Όντας σαρξ εκ της σαρκός της Μητρός Εκκλησίας επιδόθηκε από πολύ νωρίς σε ένα αγώνα προκειμένου να διαφυλάξει τα δίκαια προνόμια της πρωτοθρόνου εκκλησίας. Πέραν των Αρχιερατικών αυτού καθηκόντων ανέπτυξε και μια πολυσχιδή δράση όσον αφορά τον άξονα μέσα στον οποίο θα πρέπει να κινηθεί η ποιμαντική δραστηριότητα της Ορθοδόξου Εκκλησίας στις σύγχρονες ανακαλύψεις της επιστήμης και να αρθρώσει λόγο θεολογικό, ο οποίος να αποτελεί απαύγασμα της πατερικής διδασκαλίας έτσι όπως δι' μέσου των αιώνων αναπτύχθηκε.

Ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Εφέσου Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης κατόρθωσε χωρίς να είναι βιοηθικολόγος να εκφράσει βασικές αρχές Ορθοδόξου βιοηθικής σε μία σειρά από ζητήματα που ταλάνιζαν την εποχή του. Στις μέρες μας είμαστε πανευτυχείς να γνωρίζουμε τις βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Εφέσου Κυρού Χρυσοστόμου χάριν στις πρωτοβουλίες του Σεβασμιότατου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου, ο οποίος είχε την ευγενή καλοσύνη να συμβάλλει ούτως ώστε το Οικουμενικό Πατριαρχείο να αναλάβει πρωτοβουλίες σε διορθόδοξο επίπεδο επί των θεμάτων βιοηθικής. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί, ότι ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας προς την επίτευξη αυτού του σκοπού άρχισε να εκδίδει την σειρά παντοδαπά βιοηθικής, τα οποία αποτελούν μελέτες βιοηθικών θεμάτων υπο το πρίσμα της Ορθοδόξου διδασκαλίας. Ο Γέροντας Εφέσου μέσα από ομιλίες του σε συνέδρια ιατρικού και θεολογικού ενδιαφέροντος διαζωγραφίζει μια σειρά από βιοπροβλήματα και κάνει λόγο για πρώτη φορά για την

αναγκαιότητα της χρήσης του όρου ‘‘Βιοθεολογία’’¹³³. Αυτός ο όρος Βιοθεολογία προϋποθέτει τα σοφά λόγια του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου, ο οποίος αναφέρει, ότι *ο Θεολόγος οφείλη να επεξεργασθή τα θεολογικά κριτήρια, επί της βάσεως των οποίων θα αναπτύξη το ανθρωπολογικόνπεριέχομενον των βιβλικών και πατερικών κειμένων, θα διαλεχθη με τα σύγχρονα προβλήματα και θα αρθρώσηεπίκαιρονθεολογικόνλόγον*¹³⁴. Από εκεί και έπειτα ο Σεβασμιότατος Εφέσου σε τρεις εισηγήσεις του κατόρθωσε με τρόπο αδιαπέραστο να θέσει αρχές Ορθοδόξου Εκκλησιολογίας που παραμένουν έως και σήμερα επίκαιρες. Τον Σεβασμιότατο δεν τον ενδιέφερε μια πρόχειρη επισήμανση κάποιων προοδηγημένωναντιλήψεων αλλά ήθελε να στοχαστεί τον καιρό του και να δώσει λόγο αληθούς μαρτυρίας της εκκλησιαστικής εμπειρίας.

Εν προκειμένω ο Άγιος Εφέσου στην ποιμαντική κονίστρα της Εκκλησίας με τρεις εισηγήσεις του για τις οποίες θα γίνει λόγο παρακάτω άνοιξε ένα διάυλο επικοινωνίας στο διάκοινο μεταξύ εκκλησίας και κοινωνίας. Πριν γίνει λόγος υποχρεούμαστε να φέρουμε ενώπιον μας τους τίτλους αυτών των εισηγήσεων. Η πρώτη εισήγηση του Σεβασμιωτάτου έφερε τον τίτλο *Οι επιμηκύνσεις της ζωής και της αποκρυπτογράφησης του DNA*, η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τίτλο < Η δημιουργία του κόσμου και η δημιουργία του ανθρώπου> αυτό το Διεθνές επιστημονικό συνέδριο έλαβε χώρα το 2000. Η δεύτερη εισήγηση του Σεβασμιότατου Εφέσου είχε ως τίτλο *Λόγοι Θεού και Εκκλησίας στο θέμα των εξαρτησιογόνων ουσιών και των εξαρτημένων από αυτές συνανθρώπους μας*, η οποία πραγματοποιήθηκε υπό την έμπνευση του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα της Φαρμακευτικής σχολής, η οποία προσκάλεσε τον Οικουμενικό Πατριάρχη, ο οποίος ανέθεσε τότε στον Γέροντα Εφέσου να χαιρετήσει το Β΄Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο περί των εξαρτησιογόνων ουσιών. Η Τρίτη μελέτη του Σεβασμιότατου γράφτηκε κάτω από την παρότρυνση του Οικουμενικού ΠατριάρχουΑθηναγόρου και έφερε ως τίτλο *Τεχνητή Γονιμοποιήσεις και Θεολογία*. Όλες αυτές οι βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Εφέσου άνοιξαν ένα ευρύ πεδίο διαλόγου βιοηθικής, Θεολογίας και επιστήμης προκειμένου να επισημανθεί, ότι οποιαδήποτε αλαζονική τάση εκ

¹³³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του ΜητροπολίτουΓέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη. Ο όρος Βιοθεολογία αναπτύχθηκε ως αναγκαιότητα από τον Σεβασμιότατο καθότι ο ίδιος είδε την θεολογία ως την προσπάθεια να θέσει η Εκκλησία την χείραν επί το άροτρον για την ανάγκη να εγκύψουμε στην πατερική διδασκαλία και να γίνουμε μέτοχοι των φωτοδοτικών ενεργειών Του Θεού. Ο Γέροντας Εφέσου έγραψε κείμενο, το οποίο τιτλοφορείται *Οι επιμηκύνσεις της ζωής Τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους*. Ο Σεβασμιότατος με τον όρο Βιοθεολογία δεν θέλει σε καμία περίπτωση να αντιπαρατεθεί στις συνεχώς νέες τεχνολογίες στον χώρο της βιογεννητικής αλλά να προμηνύσει, ότι ο Δημιουργός και προνοητής Θεός που όχι μόνο ετάζει καρδιάς και νεφρούς αλλά και ο Θεός που διακρατεί όλα τα μυστικά της ζωής και του θανάτου.

¹³⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του ΜητροπολίτουΓέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Εκδόσεις Γρηγόρη. Ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης στο προλογικό του σημείωμα για το τρίτο κατά σειράν πόνημα του Αγίου Αυστραλίας στην σειρά Παντοδαπά Βιοηθικής κάνει λόγο για την ανάγκη ανάπτυξης κριτικής σκέψης επί των θεμάτων που άπτονται τους βιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς. Ο Θεολόγος καλείται να έχει τα γεγυμνασμένα αισθητήρια προκειμένου να στοχάζεται με λόγο εκκλησιαστικό που να εμπλουτίζει την Βιοηθική επιστήμη με ανθρωπολογική γνώση και πνευματική εμπειρία.

μέρους του ανθρώπου θα έχει συνέπειες και για τον ίδιο τον άνθρωπο και για την φύση¹³⁵.

A) Οι επιμηκύνσεις της ζωής και της αποκρυπτογράφησης του DNA

Τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους.

... Γι' αυτό κάθε φορά που πανηγυρίζουμε κάποιο θετικό βήμα στην πορεία των ανακαλύψεων. Είναι αν οι επιτυχίες αυτές θα χρησιμοποιηθούν για το γενικό καλό του ανθρώπου η αν, αντιθέτως, χρησιμοποιηθούν απερίσκεπτα, χωρίς αρετή και σύνεση, προκαλώντας κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων.

Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Μακάριος

Στην εποχή της δράσεως του Σεβασμιότατου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου υπήρχε γενικευμένη η αντίληψη σχετικά με την δράση της θεολογίας στον σύγχρονο κόσμο. Κάποτε είχε λεχθεί «*siletetheologyinnumerealieno*», το οποίο σήμαινε οι Θεολόγοι θα πρέπει να σταματήσουν να μιλούν για αλλότρια θέματα κάτι το οποίο δεν ανταποκρινόταν βέβαια στην πραγματικότητα¹³⁶. Η Θεολογία εκκαλείτο έκτοτε να αρθρώσει λόγο καθαρό έξω από κάθε προσπάθεια παραχάραξης της ανθρώπινης ιδιοσυστασίας και να δει τον άνθρωπο ως ολότητα η να το πούμε πιο θεολογικά να δει τον άνθρωπο ως την κορωνίδα της δημιουργίας. Ο Πολιός Ιεράρχης με αυτήν την εισήγηση το 2000 και τον επεξηγηματικό τίτλο σχετικά με τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους μπόρεσε να ανοίξει διάπλατα τις πύλες της Εκκλησίας και να διαλεχθεί με τον σύγχρονο κόσμο¹³⁷.

Αρχικά, ο Σεβασμιότατος ξεκινάει την εισήγηση του σχετικά με το νέο επίτευγμα της Ιατρικής επιστήμης που ήταν η αποκρυπτογράφηση του DNA. Χωρίς καμία προσπάθεια εμπαιγμού ο Μητροπολίτης Εφέσου βλέπει τις ανακαλύψεις της επιστήμης ως φορείς καλυτέρευσης της ζωής του ανθρώπου και δεν προσπαθεί να υπονομεύσει τον ρόλο των επιστημόνων. Ο ίδιος άλλωστε τονίζει στο κείμενο του, ότι *Θα αδικούσα ωσαύτως κορυφαίους επιστήμονες σ' όλο τον κόσμο, και φυσικά και στο δικό μας αμεσότερο χώρο, οι οποίοι, από θέσεως γνώσης και γνώμης έχουν τον πρώτο για το υπό εξέταση θέμα λόγο. Θα αδικούσα, όμως, και την ίδια τη θεολογία, από τη στιγμή που αυτή θέλει και πρέπει να τηρήσει τις αποστάσεις της και να περιορισθεί στους όποιους προβληματισμούς που την εκφράζουν, σ' αυτή τουλάχιστον*

¹³⁵ Ιεροθέου Βλάχου (2010) Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, *Βιοηθική και Βιοθεολογία*, Εκδόσεις Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

¹³⁶ Griniezakis, M., & Symeonides, N. (2005). Bioethics and Christian Theology. *Journal of Religion and Health*, Vol. 44, No. 1, pp. 7-11. <http://doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x>

¹³⁷ Η εισήγηση του Σεβασμιότατου Μητροπολίτου Εφέσου Χρυσοστόμου υπό τον τίτλο *Επιμηκύνσεις της ζωής. Τα προβλήματα υγείας, ασθένειας, γήρατος, ευγονίας και οι ανθρωπολογικές, κοινωνικές, ηθικές και ποιμαντικές διαστάσεις τους* υπάρχει αυτούσιο στο τρίτο τόμο της σειράς παντοδαπά Βιοηθικής και συγκεκριμένα στις σελίδες από 85- 130.

τη φάση των πραγμάτων¹³⁸. Η συμπίεση ιατρικής επιστήμης και Θεολογίας ανάγεται ήδη από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες όταν κληρικοί της εκκλησίας προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στους έχοντας ανάγκη. Τρανό παράδειγμα της διαλεκτικής ιατρικής και Θεολογίας αποτελούν οι Άγιοι Ανάργυροι άνθρωποι που είχαν εμποτιστεί με τα διδάγματα της Ορθοδόξου πραγματικότητας¹³⁹. Η παραπάνω διαπίστωση ανταπαντά στην προσπάθεια ορισμένων που θεωρούν, ότι η Θεολογία δεν έχει να προσφέρει κάτι στην Ιατρική Ηθική όπως πιστεύει η Alasdair MacIntyre¹⁴⁰.

Θεμελιώδης αρχή της εισηγήσεως του Σεβασμιότατου είναι η ανάγκη εγχάραξης μιας ‘‘Βιοθεολογίας’’ εκ μέρους της Εκκλησίας για τα συνεχώς αναφυόμενα βιοπροβλήματα. Ο Ιεράρχης διανοίγει μπροστά μας το μυστήριο της ζωής και του θανάτου καθώς και ότι η επιμήκυνση της ζωής απασχολεί την Εκκλησία και φυσικά την Θεολογία έτσι όπως φανερώνεται μέσα από τα πατερικά κείμενα. Ο Άγιος Εφέσου βλέπει την θεολογική μεθερμίνευση των επιτευγμάτων της Γενετικής ως μία προσπάθεια προκειμένου να αποφευχθούν αλαζονικές προοπτικές που θα έχουν επιπτώσεις στον ίδιο τον άνθρωπο¹⁴¹. Όλα αυτά εντάσσονται στην βασική βιβλική θέση όπως αποτυπώνεται στο πρώτο κεφάλαιο της Γένεσης: Ποιήσωμενάνθρωπον κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωσιν, και αρχέτωσαν των ιχθύων της θαλάσσης και των πετεινών του ουρανού και των κτηνών και πάσης της γής και πάντων των ερπετών των ερπόντων επί της γής¹⁴². Η παραπάνω βασική θεολογική συνιστώσα άρρηκτα συνδέεται με την δογματική διδασκαλία του Νικολάου Ματσούκα, ο οποίος σημειώνει ότι ο άνθρωπος ως κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωσιν του Θεού πλάσμα έχει τη δεκτικότητα να δει ως συνολική ύπαρξη το Θεό, να τον γευθεί, να συζήσει μαζί του, να μεταμορφωθεί και να μεταβληθεί σε πλάσμα θείας ωραιότητας και θείου κάλλους¹⁴³. Όλα αυτά θα πρέπει να ιδωθούν όχι μόνομέσα από τον βιολογισμό αλλά από την ολότητα του ανθρωπίνου προσώπου, ως ένα ζήτημα σχετιζόμενο με την ιερότητα του προσώπου. Γι’ αυτό κάθε φορά που πανηγυρίζουμε κάποιο θετικό βήμα στην πορεία των ανακαλύψεων. Είναι αν οι επιτυχίες αυτές θα χρησιμοποιηθούν για το γενικό καλό του ανθρώπου η αν, αντιθέτως, χρησιμοποιηθούν απερίσκεπτα, χωρίς αρετή και σύνεση, προκαλώντας κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων, όπως

¹³⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

¹³⁹ Griniezakis, M., & Symeonides, N. (2005). Bioethics and Christian Theology. *Journal of Religion and Health*, Vol. 44, No. 1, pp.8. <http://doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x>

¹⁴⁰ Griniezakis, M., & Symeonides, N. (2005). Bioethics and Christian Theology. *Journal of Religion and Health*, Vol. 44, No. 1, pp.9. <http://doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x>

¹⁴¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη. 90. Ο Άγιος Εφέσου προσπαθεί να θέσει θεολογικούς προβληματισμούς επί των νέων βιοτεχνολογικών νεωτερισμών και γενικότερα των επιτευγμάτων της Γενετικής και να εκφράσει ένα λόγο που να αποτελεί απαύγασμα της ίδιας της θεολογίας.

¹⁴² Γέν. 1,26

¹⁴³ Ματσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ’: Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη.

σημειώνει πολύ εύστοχα ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος¹⁴⁴.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία σύμφωνα με τον Σεβασμιώτατο έχει την δική της Θεολογία και κατ' επέκταση την δική της Χριστιανική Ανθρωπολογία. Αυτό σημαίνει όχι μία προσπάθεια επιβολής και καταδολίευσης της επιστημονικής έρευνας αλλά μια προσπάθεια κριτικού αναστοχασμού επί των επικειμένων βιοτεχνολογικών διεργασιών που αφορούν τον άνθρωπο. Για αυτό άλλωστε ο Σεβασμιώτατος θέτει τα ζητήματα στην σωστή τους εκκλησιολογική βάση και αντιτίθεται σε οποιαδήποτε γρήγορη ερμηνεία επί των θεμάτων αυτών εκ μέρους της Ορθοδόξου Εκκλησίας¹⁴⁵. Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να πράξει βεβιασμένα αλλά καλείται σε ένα συνεχώς εύθραστο επιστημονικό περιβάλλον να εκφράσει λόγο, ο οποίος να αποτελεί απαύγασμα της εκκλησιαστικής της εμπειρίας. Στο Θρησκευτικό γίνεσθαι πλείστες όσες περιπτώσεις έχουμε που αντί να κυριαρχεί ο προφητικός και παρηγορητικός λόγος της Εκκλησίας να ενυπάρχει μια τάση παραχάραξης της ίδιας της διδασκαλίας της Εκκλησίας έτσι όπως σφυρηλατήθηκε με τις επτά Οικουμενικές Συνόδους, την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση. Αυτή η οπτική θέασης των πραγμάτων μπορούμε να την ανιχνεύσουμε στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και συγκεκριμένα την Β' Σύνοδο του Βατικανού όταν θέλησε να δημιουργήσει ένα νέο ήθος και μια νέα Ηθική, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να καλλιεργήσει μια φιλελεύθερη ηθική και ένα εκκοσμικευμένο πνεύμα αυτή η προσπάθεια δεν μπορεί να γίνει ανεκτή σε καμία περίπτωση στην Ορθόδοξη Εκκλησία¹⁴⁶. Εύκολα καταλαβαίνει κανείς την επιτακτική ανάγκη για την σφυρηλάτηση μιας οικουμενικής Χριστιανικής βιοηθικής, όπως εύστοχα συλλογίζεται ο Πατήρ Γεώργιος Eber (1995)¹⁴⁷.

Εν προκειμένω, ο Άγιος Εφέσου όταν κάνει λόγο για την επιμήκυνση της ζωής διακριτικά και εκκλησιαστικά επισημαίνει τον ρόλο των "βιοθεολόγων" και των βιογενετιστών. Η Βιοθεολογία θα πρέπει να γνωρίζει τα όρια και τις μεθόδους που χρησιμοποιεί αλλά και οι βιογενετιστές από την άλλη θα πρέπει να έχουν στο νού τους, ότι καλούνται να πράττουν με βάση την καλύτερευση της ζωής του ανθρώπου και σε καμία περίπτωση όχι ανατρεπτικά διασαλεύοντας τις ισορροπίες που υπάρχουν στην δημιουργία¹⁴⁸. Προς επίρρωση τούτου ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου πολύ όμορφα τονίζει, ότι η αρμοδιότητα του ανθρώπου είναι περιορισμένη και δεν μπορεί να συμπεριφέρεται ως Θεός, αλλά ως

¹⁴⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσστόμου*, Γρηγόρη.

¹⁴⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσστόμου*, Γρηγόρη.

¹⁴⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2014), *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*, Γρηγόρη.

¹⁴⁷ Fr. Eber, G. (1995). Orthodox Christian Bioethics. *Christian Bioethics*, Vol.1, No.2, pp .128-152. <http://doi.10.1093/cb/1.2.128>

¹⁴⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσστόμου*, Γρηγόρη.

οικονόμος Του Θεού, εξουσιοδοτημένος από Αυτόν, ως διαχειριστής¹⁴⁹. Αυτή η θεολογική αποτύπωση του Αγίου Ναυπάκτου εναρμονίζεται και με την Παύλεια Θεολογική ρήση «πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος»¹⁵⁰. Αν αυτή η έκφραση καταυγαστεί στο πεδίο των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών τότε σημαίνει αυτομάτως, ότι από τη μία η Ιατρική επιστήμη δεν μπορεί να ξεφύγει από το πνεύμα του Ασκληπιού και του Ιπποκράτη και από την άλλη δεν μπορεί να παραθεωρήσει και την αγιογραφική παράδοση περί Ιάσεως. Κατά τον Νίκο Ματσούκα η θεραπεία της τραυματισμένης σχέσης ζωοδότη Θεού και κτίσματος γίνεται μέσω της μνήμης Του Θεού, της οποίας ο συνεκτικός ιστός πλουτίζεται από τις ιαματικές θείες ενέργειες (2016, σελ. 232-233). Όλα αυτά η Θεολογία των Πατέρων τα ενσταλάζει προκειμένου να διαφανεί ενεργειακή και όχι ηθική σχέση κτίσματος και κτίστη. Γι' αυτό άλλωστε η ανθρωπολογία της Εκκλησίας μοιάζει να είναι μια φυσιολογία, όροι που παραπέμπουν καθαρά στην Ιατρική¹⁵¹. Άλλωστε η ιατρική και η Εκκλησία έχουν ένα κοινό σκοπό να προσπαθήσουν να θεραπεύσουν τον άνθρωπο¹⁵².

Παραπάνω, έγινε αναφορά στις δύο μετοχές της εισηγήσεως του Σεβασμιότατου Εφέσου από την μία ο ρόλος της Θεολογίας στα βιοεπιτεύγματα και από την άλλη στην συνέχιση των ερευνών εκ μέρους των Βιογενετιστών. Ο Ιεράρχης του θρόνου με αδιαπέραστη μαεστρία θα σημειώσει μεταξύ των άλλων <... Η Θεολογία δεν έχει κανένα λόγο να βιασθεί για άμεσες κρίσεις και αντιδράσεις και συνεχίζοντας θα επιστημάνει Γνωρίζει η Θεολογία τα όρια και το περιεχόμενο του λόγου της, τις μεθόδους και τους στόχους των θέσεων της. Έχει άμεσο λόγο στην επισήμανση προς κάθε ενδιαφερόμενη πλευρά και προς όλους του κινδύνους μήπως χαθεί από τις προοπτικές και τον ορίζοντα της βιοερεύνης και των βιοερευνητών ο ανθρωπολογικός – και επιτρέψτε μου τον όρο- ο ανθρωποφιλικός προσανατολισμός και η αντίστοιχη ευαισθησία και ο σεβασμός προς το ύψιστο αγαθό της ζωής>¹⁵³. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε για να γίνουμε περισσότερο κατανοητοί πως το ύψιστο αγαθό της ζωής για την εκκλησία έχει σημαίνουσα σημασία, αφού από εκεί και έπειτα αρχίζει όλη αυτή η Χριστιανική Θεολογία. Κατά τον Απ. Νικολαΐδη (2020, Ρ. 61). Η Εκκλησία θεωρεί την ζωή ως δημιουργημα και δωρεά Του Θεού και κατ'επέκταση όπως πολύ θεολογικά σημειώνει ο Θεός δεν είναι μόνο ζωοδότης, αλλά και αυτός που συντηρεί τη ζωή και αυτός που την ξαναπαίρνει¹⁵⁴.

Ο Θανάσης Παπαθανασίου πρόσφατα περιέγραψε μια αδιαμφισβήτη πραγματικότητα, ότι < Η συνύπαρξη είναι κάτι δεδομένο, ο διάλογος, όμως, είναι ένα

¹⁴⁹ Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2010), *Βιοηθική και βιοθεολογία*, Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

¹⁵⁰ (Α' Κορ. 6,12) Αδελφοί, πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐπάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος.

¹⁵¹ Νίκου Αθ. Ματσούκα (2016), *Δογματική και συμβολική Θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*, Κυριακίδη.

¹⁵² Griniezakis, M., & Symeonides, N. (2005). Bioethics and Christian Theology. *Journal of Religion and Health*, Vol. 44, No. 1, pp.8. [http:// doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x](http://doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x)

¹⁵³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

¹⁵⁴ Απόστολος Β. Νικολαΐδης (2020), *Από τη Γένεση στη Γενετική*, Γρηγόρη.

ζητούμενο¹⁵⁵. Αυτή η όντως πραγματικότητα υπήρχε διάχυτα και στην εποχή του Γέροντος Εφέσου ο ίδιος μάλιστα κάνει λόγο στην εισηγήση του, ότι η Εκκλησία και συγκεκριμένα ο ρόλος της πρωτοθρόνου Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως καλείται να εγείρει τον προβληματισμό και όχι απλώς να προτάσσει την θεολογική ερμηνεία ή την κριτική των σύγχρονων επιτευγμάτων¹⁵⁶. Αυτός ο διάλογος στο διάκοινο μεταξύ επιστήμης και Θεολογίας θα βοηθήσει ούτως ώστε να αποκατασταθεί τουλάχιστον η καλή γνώση της φωνής του άλλου και ένα minimum κοινό γλωσσάρι (Παπαθανασίου, 2005). Αυτή η προφητική θεώρηση του Κυρίου Παπαθανασίου αγκιστρώνεται πασιφανέστατα στην σκέψη του Σεβασμιότατου, ο οποίος κάνει λόγο για την ανάγκη εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου συγκροτήσεως μιας Πανορθόδοξου και Παγκριστιανικής κινήσεως κατοχυρώσεως της Βιογενετικής, του DNA και ευρύτερα της γονιδιακής αποκρυπτογράφησης, με κοινά αποδεκτές αρχές εκκλησιαστικού Δικαίου, σαν απαρχή ευρύτερης δικαϊκής θεμελίωσης του όλου συστήματος (Κωνσταντινίδης, 2000). Η δημόσια έκκληση εκ μέρους του Σεβασμιότατου μπορεί να μην βρήκε θετική ανταπόκριση εκ μέρους της ρυθμιστικής αρχής της καθ' όλου Ορθοδοξίας αλλά προχώρησε η Μητέρα Εκκλησία το 2003 στην σύσταση Συνοδικής επιτροπής επί των θεμάτων Βιοηθικής. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μπορεί στην αρχή να ξεκίνησε με έναν τρόπον τινά δισταγμό αλλά σιγά βρήκε τα πατήματα του και έως και σήμερα επιτελεί ένα πολυδιάστατο έργο στα ζητήματα Βιοηθικής. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο προσπαθεί να κάνει λόγο για την ανάγκη ύπαρξης μιας πνευματικής και όχι μιας κοσμικής Βιοηθικής προς την επίτευξη αυτού του σκοπού πλείστες όσες μελέτες σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά έχουν γραφεί. Μεταξύ των πρωτεργατών αυτής της προσπάθειας συγκαταλέγονται ο Μακαριστός πλέον Μητροπολίτης Πέργης Ευάγγελος, ο οποίος όμως διαπίστωσε από πολύ νωρίς, ότι δεν είχε το κατάλληλο επιστημονικό υπόβαθρο προκειμένου να ανταπεξέλθει στην επίζηλη αυτή θέση του προέδρου της Συνοδικής επιτροπής επί των θεμάτων Βιοηθικής στην συνέχεια τα ηνία ανέλαβε και ο επίσης προσφάτως κοιμηθείς Μητροπολίτης Περγάμου Κυρός Ιωάννης, ο οποίος μέσω εισηγήσεων του κατόρθωσε να εκφράσει μερικές θέσεις Ορθόδοξου Βιοηθικής. Τέλος, αυτή η προσπάθεια εκ μέρους της Μητρός Εκκλησίας εκλαμπρύνεται καιίτοι περισσότερο με την συμβολή του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου εγκρατούς Βιοηθικολόγου και του Μητροπολίτου Σικάγου Κυρίου Ναθαναήλ με τον οποίο πλείστες όσες επιστημονικές έρευνες έχουν γράψει σε διεθνή ιατρικά περιοδικά. Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας είχε παράλληλα την πρωτοβουλία να αναλάβει την έκδοση Παντοδαπών Βιοηθικής υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου πρόκειται για μελέτες υπό την σκοπιά της Ιατρικής και της Θεολογίας¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Παπαθανασίου, Θ. (2011, Νοεμβρίου 2). Προϋποθέσεις για ένα διάλογο Θεολογίας και επιστήμης. *Πεμπτούσια*. <https://www.pemptousia.gr/2011/11/proipotesis-gia-ena-dialogo-theologi/>

¹⁵⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσστόμου*, Γρηγόρη.

¹⁵⁷ Παντοδαπά Βιοηθικής υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί τρεις τόμοι και πλείστα όσα επιστημονικά άρθρα σε ελληνικά και ξενόγλωσσα περιοδικά.

Αρκετά διαφωτιστικός ο Σεβασμιώτατος στην συνέχεια της εισηγήσεως του κάνει λόγο περί ζωής και θανάτου. Άλλωστε, ανάμεσα στην ζωή και στο θάνατο παρεμβάλλεται και οποιαδήποτε προσπάθεια εκ μέρους του ανθρώπου να παρατείνει την ζωή του και να ζει όσο το δυνατόν ανώδυνα. Συγκεκριμένα στην εισήγηση του σημειώνει ... « Όπως δεν υπάρχει αμφιβολία και για το ό,τι μεταξύ των δύο αυτών περάτων, της εισόδου δηλ. στη ζωή με τη γέννηση και της εξόδου απ' αυτήν με τον θάνατο, παρεμβάλλεται φυσιολογικά το στοιχείο της αναζήτησης και εξασφάλισης του τρόπου η των τρόπων παράτασης του χρόνου που μεσολαβεί μεταξύ των δύο μεγάλων αυτών στιγμών της ανθρώπινης ύπαρξης. Η ζωή και ο θάνατος προσδιορίζουν το ανθρώπινο είναι με όλα τα προβλήματα που συνεπάγεται η ρεαλιστική αντιμετώπιση τους»¹⁵⁸. Σχετικά με την ζωή πολύ όμορφα τονίζει ο Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής Κύριος Νικόλαος μεταξύ των άλλων «...Η εκκλησία αγαπά την ζωή και την διάρκεια της. Γι' αυτό και το μήκος της δεν θέλει, δεν μπορεί και δεν πρέπει να το περικόψει. Θέλει η ζωή του ανθρώπου να είναι όσο πιο μεγάλη γίνεται. Αυτό δεν σημαίνει μόνο κανείς να ζήσει πιο πολύ σημαίνει και να έχει γεννηθεί πιο νωρίς. Η ζωή είναι αιώνια με αρχή αλλά δίχως πέρας...»¹⁵⁹. Ο Άγιος Μεσογαίας και Λαυρεωτικής διαζωγραφίζει την ζωή εξ απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας επιστηριζόμενος στην βασική θεολογική αρχή της Δογματικής διδασκαλίας της Εκκλησίας μας. Το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν δεν αποτελεί μια αφηρημένη έννοια και κατάσταση αλλά διαχαράζει την δυναμική πορεία κάτω από την οποία υποβάλλεται ο άνθρωπος προκειμένου να ομοιάσει με Τον Θεό. Ο Θάνατος από την άλλη πλευρά στην Θεολογία της Εκκλησίας νοείται ως παρασιτική κατάσταση στην ζωή των ανθρώπων και νικείται μόνο από τον υγιή εκκλησιαστικά άνθρωπο που εκλαμπρύνεται μέσα από την μετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας. Άλλωστε, ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στην Θεία λειτουργία το αποσαφηνίζει με τον πιο κάλλιστο τρόπο υπομνηματίζοντας «...Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκδεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας... θέλοντας να υποδείξει, ὅτι ἡ ζωή με Τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς μας θεραπεύεται ὅταν μνημονεύουμε Τὴν ὄντως ζωή». Τα παραπάνω έρχονται και βρίσκονται σε μια απόλυτα διαλογική σχέση με τα λόγια του Γέροντος Εφέσου όταν στην εισήγηση του σημειώνει «... Αυτή είναι η πολυδιάστατη <λογική> της Θεολογίας για τη ζωή και το

¹⁵⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη. Το 5^ο υποκεφάλαιο του Σεβασμιωτάτου φέρει τον τίτλο ζωή και θάνατος και από εκεί και έπειτα αρχίζει να πλέκει και την προσπάθεια εκ μέρους του ανθρώπου προκειμένου να επιμηκύνει την ζωή του. Αυτή την προσπάθεια ο Άγιος Εφέσου την χαιρετίζει με μεγάλο ενθουσιασμό άλλα θα πρέπει να ιδωθούν κάτω από την διαφύλαξη της ιερότητας του προσώπου προκειμένου να αποφευχθούν κίνδυνοι με ανυπολόγιστες συνέπειες.

¹⁵⁹ Χατζηνικολάου, Ν. (2008, Νοέμβριος 24). Η ανθρώπινη ζωή έχει αρχή, όχι τέλος. *Εφημερίδα το Βήμα*. <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/h-anthrw-pini-zwi-exei-arxi-oxi-telos/>. Ο Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής αποτελεί μία εγνωσμένη προσωπικότητα διεθνούς κύρους. Χαίρει της εκτιμήσεως της επιστημονικής κοινότητας και τυγχάνει Πρόεδρος επί της Συνοδικής επιτροπής βιοηθικής. Η Επιτροπή επί της Βιοηθικής μετράει από το 1998 με σημαντική προσφορά στον εν γένει Βιοηθικό προβληματισμό. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Κυρός Χριστόδουλος αποτελεί τον ενσάρκωτή αυτής της επιτροπής. Ο ίδιος άλλωστε πρίν εκλεγεί στο θρόνο των Αθηνών ως Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού ησχολείτο με θέματα βιοηθικής υπό το πρίσμα της Θεολογίας και της Νομικής.

θάνατο. Διαφέρει η λογική αυτή στη βάση, στη διάρθρωση και στην θεωρητική διατύπωση της από κάθε άλλη. Είναι λογική <εξ' αποκαλύψεως>, και άρα εκ προοιμίου γίνεται αποδεκτή από κάθε άνθρωπο που πιστεύει σε Θεό Δημιουργό και Προνοητή, σε Θεό που λυτρώνει και αγιάζει τη ζωή του»¹⁶⁰.

Παράλληλα, ο Ιεράρχης κάνει ιδιαίτερη αναφορά στο γήρας, το οποίο αποτελεί αναπότρεπτη κατάσταση σε κάθε έμβιο ον. Ο Άγιος Εφέσου θεωρεί το γήρας αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής εκ μέρους της Εκκλησίας και ότι αποτελεί ένα από τα ιδιαίτερα πεδία της ποιμαντικής της δραστηριότητας. Πράγματι, το γήρας αποτελεί αντικείμενο της ζώσης Θεολογίας αφού ήδη στα Παλαιοδιαθηκικά κείμενα υπάρχουν πλείστες όσες αναφορές. Βασική βιβλική αρχή αποτελεί το γεγονός, ότι το γήρας δεν παρουσιάζεται στην Παλαιά Διαθήκη ως μία κατάσταση που προκαλεί δυσαρέσκεια στον άνθρωπο αφού αναπότρεπτα βλέπει την ζωή του να οδηγείται στο <τέλος> αλλά ως μια ευλογία από Τον Θεό στη ζωή του (Χρόνης, 2016). Προς επίρρωση τούτου στο βιβλίο των Παροιμιών της Παλαιάς Διαθήκης διαθρυλείται, ότι όποιος κακολογεί (κακολογούντος πατέρα η μητέρα) θα προκαλέσει τη μίση Του ίδιου Του Θεού, ο οποίος θα επιφέρει και την άμεση επέμβαση του (αι δε κόραι των οφθλαμών αυτού όψονται σκότος)¹⁶¹. Υπό αυτό το πρίσμα και η Ελλαδική Εκκλησία δεκαετίες τώρα έχει συμβάλει καθοριστικά στην περιφρούρηση της Τρίτης ηλικίας με την ίδρυση Γηροκομείων αλλά και γενικότερα υπηρεσιών φροντίδας υγείας για του ηλικιωμένους συνανθρώπους μας¹⁶². Καθοριστική επίσης στην συμβολή της περίθαλψης της Τρίτης Ηλικίας άξιο ιδιαίτερης μνείας είναι να αναφερθεί και το Γηροκομείο στο Βαλουκλή, το Ρωμαίικο Γηροκομείο όπου το Οικουμενικό Πατριαρχείο έχει συμβάλει καθοριστικά στην μακραίωνη κοινωνική προσφορά του¹⁶³. Τα παραπάνω έρχονται και βρίσκονται σε πλήρη αρμονία με τα εισηγητικά λόγια του Γέροντος Εφέσου που σημειώνει μεταξύ των άλλων «...Το θέμα, από τα βασικότερα της γεροντολογίας και της γηριατρικής, διατηρεί την ιδιαίζουσα θέση του μέσα στη θεματολογία της ζώσης Θεολογίας και ιδιαίτατα στις προτεραιότητες της ποιμαντικής»¹⁶⁴.

Παραπάνω έγινε μια αναφορά για το γήρας για το οποίο ο Σεβασμιώτατος έδειξε ιδιαίτερο βάρος αφού σχετίζεται άμεσα με την επιμήκυνση της ζωής. Ο Σεβασμιώτατος διείδε πως η επιμήκυνση της ζωής είναι ένα φαινόμενο με κοινωνική προέκταση. Όταν ο Σεβασμιώτατος κάνει λόγο για κοινωνική προέκταση του

¹⁶⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

¹⁶¹ Παροιμ. 20, 20. <http://www.imgap.gr/file1/AG-Pateres/AG%20KeimenoMetafrasi/PD/26.%20Paroimies.htm>

¹⁶² Η Συμβολή της Εκκλησίας της Ελλάδος στην περιφρούρηση της Τρίτης Ηλικίας αποτελεί επιτακτική της ανάγκη. Στον παρακάτω σύνδεσμο δίνονται μερικές από τις δομές στις κατά τόπους Ιερές Μητροπόλεις. https://www.orthodoxianewsagency.gr/aytokefales_ekklisies/ekklisia_ellados/i-ekklisia-konta-stin-triti-ilikia-oi-domes-kai-ta-programmata-gia-tin-anakoufisi-ton-apomaxon-tis-zois/

¹⁶³ Δυστυχώς στην μακραίωνη του κοινωνική προσφορά το Γηροκομείο υπέστη εκτεταμένη φωτιά σε όλο το κτηριακό του συγκρότημα το 2022. Παρακάτω υπάρχει το κείμενο που αναρτήθηκε από τον Σεβασμιώτατο Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο άμα τω ακούσματι της πυρκαγιάς. Γρινιεζάκης, Μ. (2022, August 05). *Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας για το γηροκομείο – Νοσοκομείο του Βαλουκλή*. Orthodoxiainfo. <https://orthodoxia.info/news/o-archiepiskopos-aystralias-to-gir/>

¹⁶⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Σελ. 96. Ειδικό υποκεφάλαιο του Σεβασμιωτάτου για Το γήρας.

φαινομένου της επιμηκύνσεως της ζωής θέλει να προσδώσει την ιδιαίτερη αξία που έχει ο άνθρωπος. Στην Εκκλησία όταν κάνουμε λόγο για την επιμήκυνση της ζωής τότε κάνουμε λόγο για την ιερότητα του προσώπου. Σε μία κοινωνία όπου βασιλεύει η πλουτοκρατία, το φαινόμενο της ανεργίας αυξάνεται, οι ανισότητες στην υγεία αισθητές, ο αυξανόμενος αναλφαβητισμός στην νεότητα και η αποϊεροποίηση του θεσμού της οικογένειας έχει ως αποτέλεσμα να κλονιστούν οι υγιείς κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζούμε, άλλωστε η βιόσφαιρα μας περιβάλλει όλους. Κατά τον Σεβασμιώτατο (2020, p. 101) αν δεν αποτραπούν οι παραπάνω υπαρκτοί κίνδυνοι η τουλάχιστον δεν ελαττωθούν “ *«θα φθαρούν και τελικά θα χαθούν, τουλάχιστον από πλευράς ανθρωπίνων ευαισθησιών και συναισθηματισμού, μέσα στη γενική χοάνη της ανεξέλεγκτης παγκοσμιοποίησης, η οποία, μη αμφιβάλλετε δεν θα αφήσει ανεκμετάλλευτα και αυτά τα επιτεύγματα της Βιογενετικής».*” Ένα επιστημονικό άρθρο πρόσφατα δημοσιευμένο υποστήριξε με βάση τις τελευταίες στατιστικές αναλύσεις, ότι ο 20^{ος} αιώνας μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο χρυσός αιώνας της παράτασης της ζωής¹⁶⁵. Τελευταία, σύγχρονοι Αμερικανοί επιστήμονες θεωρούν πως βρίσκονται πολύ κοντά στο χημικό εκείνο συστατικό που θα συμβάλλει στην επιμήκυνση της ζωής κατά 30% πρόκειται για την ρεσβερατρόλη, η οποία ανιχνεύεται στο κόκκινο κρασί¹⁶⁶.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν βλέπει την αποκρυπτογράφηση του DNA ως ηθικό πρόβλημα αφού επεκτείνει την επιστημονική γνώση. Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε καμία περίπτωση δεν αντιστρατεύεται την επιστημονική πρόοδο αλλά εν αντιθέσει την ευλογεί και προσπαθεί να υιοθετήσει κάθε τι που εξυψώνει τον άνθρωπο και δεν τον υποδουλώνει με ανυπολόγιστες συνέπειες σε αυτόν και στον περίγυρο του. Η Ανακάλυψη της χαρτογράφησης του DNA άνοιξε το βιβλίο της ζωής, όπως έκαναν ορισμένοι λόγο η πολύ περισσότερο η επιστημονική κοινότητα έμαθε την γλώσσα Του Θεού. Βέβαια, η χαρτογράφηση του DNA έδωσε την ευκαιρία στην Ορθόδοξη Θεολογία να αναστοχαστεί από τις έρευνες της βιολογίας. Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η αποκάλυψη, ότι οι αλληλουχίες του γενετικού κώδικα είναι κατά 99% περίπου ίδιες σε όλους του ανθρώπους(Κόϊος, 2003). Αυτή η διαπίστωση, ότι ο άνθρωπος διαφέρει από τον συνάνθρωπο του μόνον κατά ένα εκατοστό έρχεται και βρίσκεται σε διάλογο με την Χριστιανική ανθρωπολογία η μάλλον ενισχύει την διδασκαλία της Εκκλησίας που σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο στους Προς Γαλάτες αναφέρει Πάντερ γαρ υμεις εις εστε εν Χριστώ Ιησού¹⁶⁷. Αυτό φανερώνει ότι όλοι άνθρωποι είναι ίσοι ενώπιον του Θεού. Αυτός ο συλλογισμός Του Αποστόλου Παύλου βασίζεται στην θεοδίδακτη μορφή αγάπης <αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν>¹⁶⁸, εδώ διαφαίνεται ξεκάθαρα πως συνδέεται η βιολογική και η πνευματική διάσταση. Κατά τον Κόϊο,(2003), ο οποίος προβαίνει σε μια άλλη σημαντική ανακάλυψη της Βιολογίας, ότι σε κάθε πυρήνα του κάθε κυττάρου

¹⁶⁵Veit, H.Z. (2012). “ Why Do People Die” Rising Life Expectancy, Aging, and Personal Responsibility. *Journal of Social History*, Vol. 45, No.4, pp. 1026- 1048.

¹⁶⁶Συντακτική ομάδα New York Times. (2003, 08, 26). Επιμήκυνση της ζωής κατά 30%. *Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/world/160136/epimikynsi-zois-kata-30/>

¹⁶⁷πάντες γὰρ ὑμεῖς εἶς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. (Γαλάτας 3,28)

¹⁶⁸Λκ. 10,27

υπάρχει η ολόκληρη η πληροφορία για τη σύσταση του ανθρώπου. Κατ' επέκταση, κάθε άνθρωπος μπορεί να θεωρηθεί ως κύτταρο ολόκληρης της ανθρωπότητας. Αυτό έρχεται σε πλήρη εναρμόνιση με την πατερική Θεολογία της Εκκλησίας. Στην Θεολογία του Γέροντος Σωφρονίου του Αθωνίτου γίνεται λόγος ότι ο άνθρωπος ζει δια του Θεού και εν τω Θεώ και κατ' συνέπεια Ο Θεός αγκαλιάζει τον όλο άνθρωπο, νου, καρδία και σώμα¹⁶⁹. Μια άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή σύζευξης μεταξύ πνευματικής και βιολογικής διάστασης αποτελεί το γεγονός, ότι το μακρομόριο του DNA που περιέχει ολόκληρη την πληροφορία και την δυναμική για την δημιουργία του ανθρώπου, διατηρείται χωρίς αλλοιώσεις για πολλά εκατομμύρια χρόνια μετά το βιολογικό τέλος του ανθρώπου. Προς επίρρωση τούτου, στην Χριστιανική ανθρωπολογία και την πατερική διδασκαλία μπορούμε να βρούμε πλείστες αναφορές σχετικά με την άρρηκτη συσχέτιση σώματος και ψυχής. Για την Ορθόδοξη Θεολογία η χάρις Του Θεού συνέχει και ζωοποιεί τον κόσμο μέσω των ενεργειών του κατ' αυτόν τον τρόπο η ψυχή συνέχει και ζωοποιεί το συνημμένο σώμα¹⁷⁰. Ο Χριστιανός βιώνει το μεταμορφωμένο παρόν μέσω της απεύστων ενεργειών Του Θεού στην κτίση και στην ιστορία, το σωτηριώδες παρελθόν και το ευφρόσυνο μέλλον μέσω της σωτηριούδους τελείωσης του ανθρώπου. Επομένως, Κατά τον Ιουστίνo η Ανάσταση αφορά ολόκληρο τον άνθρωπο με την ψυχοσωματική του σύσταση κέκληκε δε ο Θεός εις ζώην και ανάστασιν τον άνθρωπον, ου το μέρος αλλά το όλον κέκληκεν, οπερ εστι την ψυχήν και το σώμα¹⁷¹. Με βάση τα παραπάνω ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης αποφαινεται ότι η ψυχή με τις νοητικές της λειτουργίες εξαιτίας της ανακράσεως της με το σώμα εντοπίζονται σε όλα τα μέρη του σώματος¹⁷². Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι το αναλλοίωτο του DNA από την μία πλευρά και τα υλικά στοιχεία όπως (Χούς) από τη άλλη υποδεικνύουν, ότι κάθε υλική σύσταση είναι προϊόν της ψυχικής ενέργειας του ανθρώπου. Η ημέρα της Κοινής Αναστάσεως κατά την Δευτέρα Παρουσία παρουσιάζεται ως λύση του ψυχικού και σωματικού αμαρτήματος¹⁷³.

¹⁶⁹ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου του Αθωνίτου 2020, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας.

¹⁷⁰ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου (2022, Σεπτέμβριος 18). *Σωτηρία και θάνατος της ψυχής*. https://www.orthodoxianewsagency.gr/mitropolitiko_ergo/%CE%B9-%CE%BC-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BF%CF%85/mitropolitis-naypaktou-sotiria-kai-thanatos-tis-psyxis/

¹⁷¹ Ιουστίνου, απόσπασμα περί Αναστάσεως <https://greekdownloads3.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/09/de-resurrectione1.pdf>

¹⁷² Ματσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ': Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη. Στο 2^ο κεφάλαιο με τίτλο Οικονομία – Γένεση και στο υποκεφάλαιο 9 με τίτλο Σώμα και ψυχή ο Νίκος Ματσούκας επεξηγεί με τρόπο αριστοτεχνικό την άρρηκτη σύνδεση σώματος και ψυχής. Ο Άγιος Διονύσιος Αεροπαγίτης εισάγει για πρώτη φορά στην Θεολογία τον όρο ο όλος άνθρωπος και με αυτόν τον τρόπο μιλάει για ολική σωτηρία. Ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης αποφαινεται ότι η ψυχή ενυπάρχει σε όλα τα μέρη του σώματος. Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός υποστηρίζει, ότι η ψυχή περιέχει το σώμα. Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής υποστηρίζει, ότι η ψυχή δημιουργείται κατά τη σύλληψη του ανθρώπου.

¹⁷³ Ξυδιάς, Β. (2009, Μάρτιος 27). *Η ψυχή στον Χριστιανισμό . Ανάμεσα στο Θάνατο και την Ανάσταση: Σπουδή στη νεκρώσιμη ακολουθία*. <https://antifono.gr/%CF%88%CF%85%CF%87%CE%AE-%CF%87%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%83%>

Εν κατακλείδι, της εισηγήσεως του ο Σεβασμιότατος θέτει δύο βασικές συνιστώσες των επιτευγμάτων της Βιογενετικής. Πρώτον, θεωρεί επιτακτική την ανάγκη διαφυλάξεως της Ιερότητας του προσώπου προκειμένου να μην διασαλευθεί από τα επιτεύγματα της Βιογενετικής και δεύτερον καταθέτει την ανάγκη από πλευράς της Ορθοδόξου Εκκλησίας να γονομοποιηθούν διαχριστιανικές προσπάθειες κατοχυρώσεως των γενετικών διεργασιών, του DNA και εν γένει των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών εξ' απόψεως Εκκλησιαστικού δικαίου. Πράγματι, Ιερότητα του προσώπου φανερώνεται σε κάθε τέλεση της Θείας Ευχαριστίας όπου ο άνθρωπος χωρίς να χάνει τον βιολογισμό του, αποκτά το αεί είναι και νοείται ως πρόσωπο. Από την άλλη πλευρά όταν ο Σεβασμιότατος κάνει λόγο για την ανάγκη διαχριστιανικών προσπαθειών κατοχυρώσεως των γενετικών διεργασιών και εν γένει των αέναων βιοτεχνολογικών νεωτερισμών προς επίτευξη αυτού του σκοπού το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον Ιούλιο του 2023 προχώρησε στην επανασύσταση της Πανορθόδοξου Επιτροπής Βιοηθικής, στην οποία Πρόεδρος είναι ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος. Η Πανορθόδοξη επιτροπή Βιοηθικής ξεκίνησε με πολύ ένθερμο ζήλο την πορεία της με την επιτυχή έκβαση του πρώτου συνεδρίου Βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο έλαβε χώρα στο Ρέθυμνο της Κρήτης τον Οκτώβριο του 2023 κάτω από την φιλόξενη φροντίδα και αγάπη του Μητροπολίτου Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου Κυρίου Προδρόμου¹⁷⁴.

B) Εξαρτησιογόνες ουσίες

Λόγοι Θεού και Εκκλησίας στο θέμα των εξαρτησιογόνων ουσιών και των εξαρτημένων από αυτές συνανθρώπων μας

Πρόκειται για ουσίες που παράγει η φύση, αλλά κακομεταχειρίζεται ο άνθρωπος, με συνέπεια να καταστρέφει τη ζωή του. Οι Ναρκωτικές ουσίες δημιουργούν μια απόλυτη εξάρτηση με αποτέλεσμα να αποροφούν το χρήστη και να τον απομονώνουν από κάθε άλλο ενδιαφέρον.

Απόστολος Νικολαΐδης

Κοινή πεποίθηση αποτελεί το γεγονός, ότι οι εξαρτησιογόνες ουσίες προκαλούν πολλά προβλήματα στην ομαλή καθημερινότητα των ανθρώπων. Οι εξαρτησιογόνες ουσίες και κατ' επέκταση οι χρήστες αυτών αποτελούν αντικείμενο ποιμαντικής δραστηριοποιήσεως της Εκκλησίας μας προκειμένου κατ' το δυνατόν να μπορέσει να

CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7/

¹⁷⁴ Συντακτική ομάδα του OrthodoxiaInfo. (2023, 10, 23). Ολοκληρώθηκε το 1^ο συνέδριο Βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου. *OrthodoxiaInfo*. <https://orthodoxia.info/news/oloklirothike-to-1o-synedrio-vioithikis/>

δώσει λόγο αληθούς μαρτυρίας περί της εν Χριστώ ζωής. Στην ιστορία του κόσμου δεν αποτελεί κάτι καινούργιο οι άνθρωποι να γίνονται χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Στην εξελικτική του πορεία του κόσμου αυτό διαφαίνεται ξεκάθαρα ήδη στην εποχή του Ομήρου, όταν ο ίδιος κάνει λόγο για την εμφάνιση ενός φυτού επ' ονόματι νηπενθές, το οποίο προκαλούσε ευχάριστη ευφορία και διάθεση στον άνθρωπο καθ' όλη την διάρκεια της ημέρας. Ο Ιπποκράτης, ο οποίος θεωρείται η επιστημονική στροφή της ιατρικής από τέχνη σε συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο έρευνας και δράσης, του οποίου το όνομα βρίσκεται στο επίκεντρο του επιστημονικού γίνεσθαι κάνει λόγο για την ρίζα του Μανδραγόρα πρόκειται για φυτό που ανθίζει το φθινόπωρο και χρησιμοποιείται ως αντίδοτο στην μανιοκατάθλιψη καθώς και ως υπνωτικό¹⁷⁵. Στον πάπυρο του Ebers, το 1.500 π.Χ που αποτελεί το πρωτόλειο ιατρικό έγγραφο στην ανθρωπότητα μας δίνει πληροφορίες για την παρασκευή ενός ροφήματος από παπαρούνα, το οποίο συνέβαλλε μετά από τέσσερις ημέρες λήψης του να μπορεί να σταματάει το κλάμα του μωρού¹⁷⁶. Μέσα από αυτές τις μικρές αναφορές έγινε κατανοητό το γεγονός, ότι πράγματι οι εξαρτησιογόνες ουσίες δεν αποτελούν κάτι καινούργιο στην ιστορία του κόσμου.

Ο Σεβασμιώτατος Γέροντας Εφέσου Κύριος Χρυσόστομος ασχολήθηκε και με το ζήτημα των εξαρτησιογόνων ουσιών ως μια πρόκληση για την ποιμαντική δραστηριότητα της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Η εισήγηση του πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Β' Πανελληνίου Επιστημονικού συμποσίου για τις εξαρτησιογόνες ουσίες, το οποίο έλαβε χώρα κάτω από την αιγίδα της Φαρμακευτικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης στο οποίο κλήθηκε να δώσει και την δική του οπτική θεώρηση των πραγμάτων και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Σε αυτό το Πανελλήνιο λοιπόν συμπόσιο εκ μέρους της Μητρός Εκκλησίας παρέστη ο Γέροντας Εφέσου Κυρός Χρυσόστομος δίνοντας την ευκαιρία σε ένα κοσμικό κατά βάση ακροατήριο να ιδωθεί το ζήτημα των εξαρτησιογόνων ουσιών και υπό το πρίσμα της εμπειρίας της Εκκλησίας. Η εμπειρία της Εκκλησίας δεν αποτελεί μια καινοφανής έκφραση της ζωής αλλά αποτελεί απαύγασμα της Ορθοδόξου διδασκαλίας έτσι όπως αυτή σφυρηλατήθηκε από τους Πατέρες της Εκκλησίας, σήμερα στον ακαδημαϊκό τουλάχιστον χώρο αυτή η πραγματικότητα αποτελεί ξεχωριστό επιστημονικό πεδίο έρευνας με τίτλο Χριστιανική Ανθρωπολογία. Η εισήγηση του Σεβασμιωτάτου χαρακτηρίζεται για την πληρότητα της, αφού υπομνηματίζει τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι καταφεύγουν στις εξαρτησιογόνες ουσίες, τα επακόλουθα της χρήσης των εξαρτησιογόνων ουσιών, τις διάφορες ψυχικές διαταραχές, οι οποίες υποβόσκουν στην ζωή των εξαρτημένων και τέλος αναφερόμενος σε αγιογραφικά χωρία, τι μπορεί να δώσει η Ορθόδοξη πίστη σε

¹⁷⁵ Σταθόπουλος, Κ. (2012, Μάιος 6). *Τα Φάρμακα στην Αρχαία Ελλάδα*. Φαρμακευτική εταιρία Ελλάδος. <https://fee.org.gr/%CF%84%CE%B1-%CF%86%CE%AC%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/>

¹⁷⁶ Κωστιμάς, Δ.Β (2018). *Διαχρονικά ηθικά διλλήματα και αναδρομή της νομολογίας περί της αυτονομίας των χρηστών των εξαρτησιογόνων ουσιών*. (Μεταπτυχική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11703/1/KostimpasD_2018.pdf

άρρηκτη συνεργασία με την Ιατρική επιστήμη για την εξάλειψη η τουλάχιστον για την ελάττωση των εξαρτημένων από τις ουσίες συνανθρώπων μας. Στο μήνυμα του για την Παγκόσμια ημέρα κατά των Ναρκωτικών ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος εξέδωσε ένα σημαντικό μήνυμα που μεταξύ των άλλων τόνισε «...Αυτόν τον αθέατο πόλεμο και τον ύπουλο εχθρό που караδοκεί για να καταστρέψει τα παιδιά μας, καλούμαστε να αναλογιστούμε σήμερα με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα κατά των Ναρκωτικών. Καλούμαστε να εκπέμψουμε ένα ηχηρό μήνυμα, ότι τίποτα αληθινό και φωτεινό στη ζωή δεν επιτυγχάνεται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών»¹⁷⁷

Η εισήγηση του Σεβασμιωτάτου δεν έρχεται σε καμία περίπτωση να φαλκιδεύσει την μέχρι τώρα επιστημονική κοινότητα για τα ζητήματα των εξαρτησιογόνων ουσιών αλλά να μπορέσει να δώσει το ζωογόνο πνεύμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Ο Άγιος Εφέσου σημειώνει προλογικώς, ότι το μήνυμα της Αυτού Θειοτάτης Παναγιότητος, του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ Βαρθολομαίου, που είχα την τιμή, σαν εκπρόσωπος της Μητρος Εκκλησίας, να διαβάσω ενώπιον σας στην πανηγυρική αυτή εναρκτήρια συνέλευση του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου σας, δίνει την πιο σωστή και αντιπροσωπευτική διάσταση στο υπό εξέταση θέμα¹⁷⁸. Χωρίς καμία αμφιβολία αυτός ο λόγος του Πολιού Ιεράρχου αποτελεί λόγος φωτισμού και χάριτος διότι με αυτόν τον τρόπο εκκλησιαστικοποιεί τις απόψεις του, έρχεται δηλαδή έξω από την παραζάλη του εγωισμού να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να κινηθεί με βάση την Εκκλησιαστική γραμμή του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου Κ.κ Βαρθολομαίου. Πολύ σοφά ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος σημείωσε μεταξύ των άλλων σε μία συνέντευξη του μετά την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ότι ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος «...κάποια φορά τη βραδιά της Αναστάσεως από την εξέδρα, είπε ένα λόγο πολύ συγκλονιστικό. Είπε ότι ο Χριστός σταυρώθηκε και αναστήθηκε, για να μας πάρει από τη Θρησκεία και να μας εισάγει στην Εκκλησία»¹⁷⁹. Αυτή η αναφορά έγινε για να κατανοήσουμε πόσο σημαντικό είναι και για ζητήματα που αφορούν την παθολογία του ανθρώπου να εγκύψουμε με φιλόνηρωπη διάθεση, ώστε και στην περίπτωση των εξαρτησιογόνων ουσιών να δρούμε με εκκλησιαστικό τρόπο προκειμένου να αποφεύγονται διασπαστικές προσπάθειες που αντί οι απόψεις μας να απηχούν το φωτισμό της Θεολογίας θα απηχούν την εγωκεντρικότητα μας. Αυτό θα έχει ως συνέπεια ο λόγος της Εκκλησίας να εκκοσμικεύεται για να γίνεται αποτέλεσμα

¹⁷⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2024, Ιούλιος 26). *Αυστραλίας Μακάριος: Επιτακτική η ανάγκη να καθοδηγήσουμε σωστά τους νέους μας*. Romfea. <https://www.romfea.gr/oikoumeniko-patriarxeio-ts/archiepiskopi-australias/64034-afstralias-makarios-epitaktiki-i-anagki-na-kathodigisoume-sosta-tous-neous-mas>

¹⁷⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Σελ. 165. Από τις σελίδες 165 – 177 υπάρχει αυτούσια η εισήγηση του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου, ο οποίος δίνει την οπτική της καθ' όλου Ορθοδοξίας πάνω στο ζήτημα των εξαρτησιογόνων ουσιών. Σε καμία περίπτωση δεν προσβλέπει στην υπερεκτίμηση της πλευράς της Εκκλησίας αλλά προσβλέπει στην συνεργασία Ιατρικής και Θεολογίας προκειμένου να δοθεί μια πλουραλιστική ώθηση στην επούλωση αυτού του τεράστιου κοινωνικού προβλήματος με τεράστιες επιπτώσεις στην Δημόσια υγεία. Η χρήση της σύριγγας δημιουργεί αιματογενείς μεταδιδόμενες νόσους, όπως επί παραδείγματι ηπατίτιδα Β και ηπατίτιδα C.

¹⁷⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2023), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*, Λιβάνη.

σχολαστικών διεργασιών που αντί να έχει θέση την καρδιά θα έχει θέση το νου του ανθρώπου. Στην μακράιωνη ιστορία αντιληφθήκαμε τα ατοπήματα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας όταν προσπαθήσαμε όλα να τα λύσουμε με το μυαλό.

Το αληθές και το αδιαπραγμάτευτο είναι όταν ο Σεβασμιώτατος κάνει λόγο στην εισήγηση του για την δραματική πτυχή του φαινομένου και της ανεξέλεγκτης χρήσης των εξαρτησιογόνων ουσιών. Η δραματικότητα του ζητήματος διαφαίνεται ξεκάθαρα όταν κανείς αναλογίζεται ότι το 2007 16 εκατομμύρια συνάνθρωποι μας έκαναν ενδοφλέβια χρήση. Το πρόβλημα όμως γίνεται ακόμη μεγαλύτερο αν κατανοήσει κανείς πως από την κακή χρήση της σύριγγας υπήρχαν και φαινόμενα αυξήσεως μεταδιδόμενων νόσων με απεριγράπτες συνέπειες στην δημόσια υγεία¹⁸⁰. Ο Σεβασμιώτατος ιδιαίτερα υπερθεματίζει το γεγονός, ότι οι εξαρτημένοι είναι κάθε ηλικίας και ιδιαιτέρως οι νέοι που βιώνουν διάφορες ψυχονευρωτικές παθήσεις. Κατά τον Άγιο Εφέσου “ Όλοι γνωρίζουμε το δράμα των προσώπων αυτών. Το ψυχολογικό, κατά πρώτο λόγο δράμα τους. Το δράμα που συνάπτεται με την αθέλητα διχασμένη προσωπικότητα τους, με την ανεξέλεγκτα εσωστρεφή ψυχοσύνθεση τους, αλλά και γενικότερα με την άβουλη και φρικτή παλινδρόμηση τους μεταξύ αυτού που είναι <καλό> και αυτού που είναι <κακό>” (Κωνσταντινίδης, 2020, p. 166). Αυτή η ακριβώς η νοσηρότητα μεταφράζεται στην Θεολογία της Εκκλησίας ως την αδυναμία μας να βγούμε από τον δικό μας κόσμο άλλωστε το ίδιο έκανε και ο Σατανάς αφού θέλησε να μην βρίσκεται σε επικοινωνία με τον Δημιουργό Θεό¹⁸¹.

Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί, ότι ο Σεβασμιώτατος κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην ψυχοσύνθεση των εξαρτημένων από τις ναρκωτικές ουσίες. Αυτή η αναφορά δεν φαντάζει καθόλου άσχετη προς το θέμα, το οποίο πραγματεύεται ο Πολιός Ιεράρχης θέλοντας να δείξει την άρρηκτη σύνδεση μεταξύ Ιατρικής και Θεολογίας. Η Πατερική Θεολογία έχει πολύ σοφά χαρακτηριστεί και θεραπευτική ποιμαντική Θεολογία. Όλα αυτά συνοψίζονται στην συμβολή του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, Αγίου του 7^{ου} αιώνα, του οποίου το όνομα έχει συνδεθεί για την άριστη συνύπαρξη μεταξύ Θεολογίας και Ψυχολογίας, ο Άγιος Περγάμου τον χαρακτήρισε ως τον καλύτερο Θεολογικό <ψυχολόγο>¹⁸². Αν αναλογιστεί κανείς, ότι σε πλείστες όσες χρονικές περιόδους βιώσαμε την προσπάθεια εκ μέρους της Ιατρικής επιστήμης να παραγκωνίσει τον ρόλο της Θεολογίας τότε εύκολα καταλαβαίνει κανείς την αναγκαιότητα η μάλλον την επικαιροποίηση της ως λόγος αληθούς μαρτυρίας. Αυτό το βιώσαμε περίτρανα με το κίνημα του Διαφωτισμού. Να αναφερθεί ότι οι φιλοσοφικές πραγματείες του John Locke τον 18^ο αιώνα έκαναν λόγο για το πρόσωπο

¹⁸⁰Κωστιμάς, Δ.Β (2018). *Διαχρονικά ηθικά διλλήματα και αναδρομή της νομολογίας περί της αυτονομίας των χρηστών των εξαρτησιογόνων ουσιών*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

¹⁸¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2022), *Η Δύναμη της συγγνώμης Κένωση και φιλανθρωπία στις ανθρώπινες σχέσεις*, Εν πλώ.

¹⁸² Ιωάννης Μητροπολίτης Περγάμου, *Ορθοδοξία και σύγχρονος κόσμος*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

Του Χριστού αναγνωρίζοντας το μόνο ως άνθρωπο και όχι ως Θεό¹⁸³. Αυτό μεταφράζεται στην Θεολογία της Εκκλησίας, ότι αρνούμαστε τον Θεό ως φωτοδότη και ζωοδότη και κατ'επέκταση Ιατρό των ψυχών και των σωμάτων ημών. Η διαλεκτική Ιατρικής και θεολογίας εδράζεται στο γεγονός, ότι και τα δύο αυτά πεδία έχουν να κάνουν με τον άνθρωπο¹⁸⁴. Τέλος, επειδή έγινε λόγος για τον Διαφωτισμό να αναφερθεί, ότι τείνει ως κίνημα να κατακερματίζεται όλο ένα και περισσότερο αφού δεν έχει συνολικό προφίλ¹⁸⁵.

Προχωρώντας, ο Σεβασμιώτατος περισσότερο εκκλησιαστικά στην εισήγηση του παρατηρεί, ότι η αποστασία των εξαρτημένων είναι δική τους προαίρεση και όχι Του Δημιουργού τους. Ο Άγιος Εφέσου θέτει την βασική βιβλική αρχή του κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν και σημειώνει μεταξύ των άλλων «...*Αυτοί σαν άτομα έχουν ίσως αποκοπεί από τον Θεό. Αλλά ο Θεός δεν αποκόπηκε απ' αυτούς*»¹⁸⁶. Αυτή η άκρως Θεολογική θέση συμφωνεί με τον Απόστολο των Εθνών Παύλο, ο οποίος σημειώνει στην Προς Ρωμαίους Επιστολή <...*διότι γνόντες τον Θεόν ουν ως Θεόν εδόξασαν η ηυχαρίστησαν, αλλά εματαιώθησαν εν τοις διαλογισμοίς αυτών, και εσκοτίσθη η ασύνετος αυτών καρδιά...*>¹⁸⁷. Ο Απόστολος Παύλος χρησιμοποιεί την μετοχή γνόντες θέλοντας να δείξει, ότι γνώριζαν εκ των προτέρων ποιος είναι ο Θεός και τι ζητάει από αυτούς. Αυτοί όμως από την άλλη πλευρά σήμαναν διακοπή της Κοινωνίας με Τον Θεό και κατ' επέκταση μέσω αυτής της εγωκεντρικής συσπείρωσης των, νηπιάζουν και επαναστατούν όλο και περισσότερο και αντί να θέσουν τους ευατούς τους στην κονίστρα της προκοπής και της τελειώσεως βρίσκονται κλεισμένοι στην ίδια τους την φαντασία. Επομένως, ... *Η Εκκλησία έχει ασφαλώς λόγο και έχει τοποθέτηση στο θέμα αυτό*¹⁸⁸. Ο λόγος της Εκκλησίας καλείται να παραμένει επίκαιρος και προφητικός, ώστε να συνετίζει και να μαλακώνει τις καρδιές των ανθρώπων, διότι όπως πολύ σοφά σε ένα κήρυγμα του τόνισε ο Μητροπολίτης Αλεξανδρουπόλεως Κύριος Άνθιμος <... *Οι νέοι μας ζητούν ψωμί και εμείς τους δίνουμε πέτρες*>¹⁸⁹.

Η Παύλεια Θεολογία βρίσκεται σε διαρκή υπομνηματισμό στην εισήγηση του Ιεράρχου της Μητρος Εκκλησίας. Η επικαιροποίηση των λόγων του Αποστόλου Παύλου έρχονται να ιδωθούν υπό το πρίσμα τι περιμένει να αποκομίσει η ευρύτερη

¹⁸³ Κατσαρού, Κ. Ευθ. (2010). *Εκκλησιαστική πίστη και Διαφωτισμός*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/125962/files/GRI-2011-6336.pdf>

¹⁸⁴ Χρυσόστομος Μητροπολίτης Μεσσηνίας. (2023, Απρίλιος, 06). *Η Ιατρική και η Θεολογία σε διάλογο*. Orthodoxia Info. <https://orthodoxia.info/news/iatriki-theologia-se-dialogo/>

¹⁸⁵ Jonathan, I. (2006, July 3). Enlightenment! Which Enlightenment?. *Journal of the history of Ideas*, Vol.67, No.3, pp. 523-545.

¹⁸⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

¹⁸⁷ Ρωμ. 1,21.

¹⁸⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

¹⁸⁹ Πύρινος λόγος του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αλεξανδρουπόλεως Ανθίμου για τον σημερινό ρόλο της Εκκλησίας. Στον παρακάτω σύνδεσμο υπάρχουν ολόκληρες οι απόψεις του Σεβασμιωτάτου για τον σημερινό ρόλο της Εκκλησίας. <http://www.inevros.gr/2016/11/22/mitropolitix-alexandroupoleos-anthimos/>

Κοινωνία από την Εκκλησία στο ζήτημα των εξαρτησιογόνων ουσιών και αν η Θεολογία της Εκκλησίας μπορεί να εφαρμοσθεί σε τόσο ευαίσθητα ζητήματα που κάνουν να υποφέρει ο άνθρωπος. Πράγματι αν μελετήσει κανείς σε βάθος την Παύλεια Θεολογία θα διαπιστώσει με πόση μαεστρία ο Απόστολος Παύλος προτάσσει την δική του Χριστιανική ανθρωπολογία ως την υγιαίνουσα εκείνη διδασκαλία προκειμένου αποφευχθούν οι κραδασμοί πρωτόγνωρων κλονισμών, αυτοί οι κλονισμοί στην Εκκλησία μεταφράζονται ως αμαρτία. Κατά τον Άγιο Εφέσου ο Απόστολος Παύλος ζει την τραγωδία των εξαρτημένων συνανθρώπων μας. Συγκεκριμένα ο πολίος Ιεράρχης αντλεί την επιχειρηματολογία του από την Προς Ρωμαίους Επιστολή και συγκεκριμένα χρησιμοποιεί τα ακόλουθα χωρία <... *Βλέπω δε έτερον νόμον εν τοῖς μέλεσι μου, αντιστρατευόμενον τω νόμω τοῦ νοός μου, και αιχμαλωτίζοντα με εν τῷ νόμω τῆς ἀμαρτίας τω ὄντι εν τοῖς μέλεσι μου...*> (7,23) και <... *Ταλαίπωρος εγώ άνθρωπος. Τις με ρύσεται εκ του σώματος τοῦ θανάτου τούτου*> (Ρωμ. 7,24). Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι ο Άγιος Εφέσου δεν πέφτει στην ενέδρα κοσμικής αντιμετώπισεως τόσο ευαίσθητων ζητημάτων για την ανθρώπινη υπόσταση αλλά εν αντιθέσει γίνεται παραμυθητικός και παρακλητικός θέτοντας τις απόψεις του κάτω από την Θεολογία της Εκκλησίας. Η παραπάνω βασική εκκλησιολογική συνιστώσα υποδεικνύει το γεγονός, ότι είναι απαύγασμα της αλάθητης συνείδησης της Εκκλησίας¹⁹⁰. Επομένως, και ο Σεβασμιότατος δεν θέλει σε καμία περίπτωση σε ζητήματα Βιοηθικής να εκφράσει απόψεις χωρίς υπόβαθρο αλλά να τις θέσει κάτω από την ίδια την παράδοση της Εκκλησίας. Όλα αυτά υπαγορεύουν το βαθύ εκκλησιολογικό πνεύμα που διακατείχε τον Σεβασμιώτατο και δρούσε πάντα με τα κελεύσματα της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Τέλος, ο Σεβασμιότατος εκφράζει και ποιμαντικές αγωνίες θεωρώντας, ότι το ζήτημα των εξαρτησιογόνων ουσιών θα πρέπει να αποτελέσει και αντικείμενο ποιμαντικής δραστηριοποίησης εκ μέρους της Εκκλησίας. Ο Άγιος Εφέσου φέρει στο νου την ευχή μετά των τιμίων δώρων της λειτουργίας του Μεγάλου Βασιλείου θεωρώντας πως όπως εύχεται υπέρ των νηπίων, της νεότητας, των γερόντων, των πεπλανημένων έτσι να προστεθούν και οι εξαρτημένοι από τις ναρκωτικές ουσίες. Η πρόταση του Σεβασμιότατου δεν είναι εντελώς άτοπη αλλά η Εκκλησία έπειτα από τόσους αιώνες ζωής έχει κατασταλάξει αυτό το οποίο λειτουργικά την εκφράζει. Η προσευχή γίνεται κατακλείδα της εισηγήσεως του Σεβασμιότατου και θεωρεί πόσα ευεργετικά μπορεί να δράσει στην επιστήμη εκεί που φαίνονται, ότι όλα χάνουν την δυναμική τους και οδηγούνται σε αδιέξοδο. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο η προσευχή είναι το κατεξοχήν πνευματικό δώρο και αποτελεί συνέχεια της Πεντηκοστής, διότι αποτελεί δώρου Του Αγίου Πνεύματος¹⁹¹ και κατ’

¹⁹⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2023), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*, Λιβάνη.

¹⁹¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2019, Μάϊος 25). *Προσευχή: Ίσταμαι ενόπιον Του Θεού*. imakb. https://www.imakb.gr/wp-content/uploads/2019/05/istamai_enopion_theou1.pdf

επέκταση μέσω της προσευχής πλατύνεται η καρδιά του ανθρώπου για να δεχθεί το πλήρωμα της αγάπης Του Χριστού¹⁹².

Γ) Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή Τεχνητή Σπερματέγχυση

Τεχνητή Γονιμοποίησης και Θεολογία

Τα τελευταία χρόνια γινόμαστε αυθήκοι μάρτυρες της αυξανόμενης υπογονιμότητας όχι μόνο στον εγχώριο Ελλαδικό χώρο αλλά και στο παγκόσμιο γίνεσθαι. Οι μορφές της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής μπορεί να αποτελούν αντικείμενο εντόνων ιατρικών διεργασιών των τελευταίων δεκαετιών αλλά ήδη μετράει πάνω από διακόσια χρόνια ως μέσο θεραπείας της υπογονιμότητας¹⁹³. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να γίνει μια ιστορική αναδρομή στον χρόνο προκειμένου να κατανοήσουμε την σπουδαιότητα του ζητήματος. Στην Αρχαιότητα η υπογονιμότητα αποτελούσε αντικείμενο ενδιαφέροντος όλων των οργανωμένων κοινωνικών οντοτήτων. Η γονιμοποίηση ήταν και ένα αντικείμενο πολιτισμικού ενδιαφέροντος, αφού κάθε λαός επιζητούσε να καταφεύγουν τα ζευγάρια στην γονιμοποίηση για την εκπλήρωση ο καθένας των δικών του λόγων. Στην Αρχαία Αίγυπτο δέσποζε η Θεά Νείθυς, η οποία αποτελούσε την θεά της στείροτητας και των κηδειών. Στην Αρχαία Αίγυπτο υπήρχε γενικευμένη η αντίληψη, ότι μία γυναίκα που δεν μπορούσε να γίνει καρποτόκος μιας νέας ζωής θα ζήσει μια ζωή γεμάτη από βάσανα. Στην Αρχαία Κίνα το ζήτημα της υπογονιμότητας όταν δηλαδή ένα ζευγάρι δεν τεκνοποιούσε μπορούσε να επιλυθεί με την συνέργεια των παλλακίδων, οι οποίες ήταν γυναίκες που ζούσαν με τον έγγαμο άντρα αλλά από την άλλη πλευρά αυτός δεν αποτελούσε τον νόμιμο σύζυγο τους. Στην Αρχαία Ρώμη όταν μια γυναίκα δεν μπορούσε να τεκνοποιήσει αυτό μπορεί να αποτελούσε αιτία να λυθεί ο γάμος, που σημαίνει διαζύγιο¹⁹⁴. Παραπάνω, έγινε μια μικρή ιστορική αναδρομή προκειμένου να κατανοήσουμε την σπουδαιότητα που είχε η γονιμότητα στους Αρχαίους λαούς και πόσες επιπτώσεις επέφερε η υπογονιμότητα στην ομαλή διαβίωση.

Η μελέτη *Τεχνητή γονιμοποίησης και Θεολογία* του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου, του απο Μύρων Κυρού πλέον Χρυσοστόμου, έγινε κάτω από την προτροπή του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου Αθηναγόρου και έδωσε την ευκαιρία στον Πολιό Ιεράρχη να αποφανθεί περί του αναφυόμενου φλέγοντος ζητήματος και να δώσει την μαρτυρία της ίδιας της Εκκλησίας ως απαύγασμα και

¹⁹² Αρχιμανδρίτου Ζαχαρία Ζάχαρου (2017). *Πλατυσμός της Καρδιάς*. Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας.

¹⁹³ Olshansky, E.F., & Sammons, L.N. (1985). Artificial Insemination: An Overview. *J ObstetGynecol Neonatal Nurs*, 6, (14), 49-54. [10.1111/j.1552-6909.1985.tb02800.x](https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.1985.tb02800.x)

¹⁹⁴ Γιαννούλη, Α. (2019). *Χρόνος και ηλικία στην τεχνητή γονιμοποίηση- Κοινωνιολογική προσέγγιση*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11619/1/GiannouliA_2019.pdf

αγκάλιασμα του ολιστικού νοήματος της Ευαγγελίου, το οποίο τελεσιουργείται ανά τους αιώνες στο αιλαμπές Φανάριον. Η παρούσα μελέτη αποτελεί το πρωτόλειο εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου και το πρώτο επίσημο βιοηθικό, θεολογικό και επιστημονικό κείμενο, το οποίο εξεδόθη εξ' απόψεως Ορθοδόξου σε διορθόδοξο επίπεδο. Το κείμενο δημοσιεύθηκε στο περιοδικό < Ορθοδοξία> του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στο τεύχος 33, τα έτη 1958- 1959. Το κείμενο του Σεβασμιότατου χωρίζεται σε έξι υποκεφάλαια και πραγματεύεται: α) την Ιστορία της τεχνητής Γονιμοποίησης β) την αντιμετώπιση του ζητήματος σε διαχριστιανικό επίπεδο γ) την ιδιοπροσωπία της τεχνητής γονιμοποίησης δ) την φυσιολογία της διαδικασίας ε) την κοινωνιολογική, ψυχολογική, νομική και ηθική όψη της τεχνητής γονιμοποίησης και στ) την θεολογική πρόσληψη της τεχνητής γονιμοποίησης. Τέλος, χρήσιμο είναι να γίνει κατανοητό, ότι ο όρος τεχνητή γονιμοποίηση στην εποχή του Σεβασμιότατου παρέπεμπε στην τεχνητή σπερματέγχυση, αφού τα ιατρικά δεδομένα εκείνη την εποχή αυτό προέβλεπαν. Στις μέρες μας το κείμενο του Εφέσου δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο σύγκρισης καθότι το 1958 η παρένθετη μητρότητα, η εξωσωματική γονιμοποίηση και οι νέες ιατρικές μέθοδοι στην κονίστρα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ήταν εντελώς αδιανόητες με αποτέλεσμα να προξενούν νέα ηθικά διλλήματα και νέες προβληματικές συνιστώσες¹⁹⁵.

Το πρώτο υποκεφάλαιο του Σεβασμιωτάτου Αγίου Εφέσου παρουσιάζει μια ιστορική αναδρομή στην τεχνητή σπερματέγχυση. Ο Άγιος Εφέσου έχοντας εντυφλήσει με τρόπο επιστημονικό και παράλληλα εκκλησιαστικό στο ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης καταθέτει τις ιστορικές παραμέτρους ως αδιάψευστες μαρτυρίες, ότι η απόκτηση απογόνου με τεχνητό τρόπο δεν ήταν μια ιατρική πρακτική του 19^{ου} αιώνα αλλά ένα φαινόμενο, το οποίο ανιχνεύεται ήδη στους Αρχαίους Ιουδαίους τον 2^ο αιώνα. Στον Πάπυρο Kahoun υποστηρίζεται ότι γίνεται πρώτη φορά λόγος από τους Αιγυπτίους περί τα 2200-1950 π.Χ¹⁹⁶ για την υπογονιμότητα. Τον 14^ο αιώνα η εφαρμογή της τεχνητής σπερματέγχυσης απαντάται και στους Άραβες. Μέσα από αυτές τις μικρές αναφορές γίνεται κατανοητό, ότι η τεκνοποιία απασχολούσε τον άνθρωπο¹⁹⁷. Από τον 18^ο αιώνα φαίνεται η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης να επεκτείνεται και χρησιμοποιείται κυρίως στα ζώα και με ελάχιστες αναφορές στο ανθρώπινο υποκείμενο. Ο Άγιος Εφέσου αναφέρει τους Lazzaro Spallanzani (1729-1799) και Charies Bonnet (1720-1793) ως τους πρώτους, οι οποίοι υποστήριζαν την δυνατή πραγματοποίηση γονιμοποίησης με τεχνητό τρόπο. Στο κείμενο του αναφέρει ο Ιεράρχης «...Αμφότεροι υπεστήριζαν θετικώς την ιδέαν του δυνατού της γονιμοποίησης των όντων δια της τεχνητής εισόδου του άρρενος σπέρματος εις τον οργανισμό του θήλεως»¹⁹⁸. Το έτος 1785 αποτελεί ορόσημο καθότι

¹⁹⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2023), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*, Λιβάνη.

¹⁹⁶ Μουρτζίλα, Σ. (2013). *Εξωσωματική γονιμοποίηση και ψυχολογικές επιπτώσεις*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). <https://core.ac.uk/download/pdf/132822668.pdf>

¹⁹⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

¹⁹⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη. Το κείμενο του Σεβασμιωτάτου Τεχνητή Γονιμοποίηση και Θεολογίας υπάρχει ολόκληρο στο 3^ο τεύχος των Παντοδαπών Βιοηθικής από την σελίδα 253-376.

πραγματοποιήθηκε η πρώτη προσπάθεια γονιμοποίησης με τεχνητό τρόπο στον άνθρωπο από τον John Hunter. Ο Hunter κατόρθωσε να εισαγάγει με τεχνητό τρόπο σπέρμα <άνδρος υποσπαδίου> στον κόλπο της γυναίκας, η οποία εν τέλει μπόρεσε και έφερε στον κόσμο ένα υγιέστατο παιδί. Έπειτα όμως από πολλά χρόνια ο 19^{ος} αιώνας θεωρείται ο καταλυτικός αιώνας που η ανθρώπινη αναπαραγωγή άρχισε να γίνεται με πιο συστηματικό τρόπο. Ο Σεβασμιώτατος προβαίνει σε μερικές αναφορές επί της πρακτικής αυτής αναφέροντας μερικά στατιστικά στοιχεία. Στις Η.Π.Α οι Ιατροί Seymour και Kerner το 1941 έκαναν γνωστό, ότι οδηγήθηκαν σε 9.580 γονιμοποιήσεις με τεχνητό τρόπο. Στη Γαλλία η τεχνητή γονιμοποίηση άγγιξε το 55% σε ποσοστό επιτυχίας. Ο Ιατρός Jean Vimeux δίνει την δική του μαρτυρία αναφέροντας σε προσπάθειες που έγιναν σε 46 γυναίκες, οι 27 μπόρεσαν τα τεκνοποιήσουν. Μία άλλη συνιστώσα που κρίνεται αναγκαία να επισημανθεί είναι, ότι ο Ιεράρχης στο κείμενο του αναφέρεται και στην πρακτική της κατάψυξης σπέρματος που καταγράφηκε για πρώτη φορά στην Αμερική το 1947. Χαρακτηριστικά στο κείμενο του μεταξύ των άλλων γράφει «...*Εν Αμερική εσημειώθη και τις θεαματικώτερα περίπτωσις: Αμερικανοί στρατιώται, ευρισκόμενοι εν τη επιτελέσει της στρατιωτικής αυτών θητείας εν Άπω Ανατολή και επιθυμούντες όπως γίνωσι πατέρες δια των εν Αμερική διαβιουσών νομίμων συζύγων των, απέστειλαν αεροπορικώς και ειδικώς συσκευασθέντα τα σπέρματα αυτών εις Αμερικήν και τη εγκρίσει της Κυβερνήσεως ετεκνοποίησαν νομίμως*¹⁹⁹. Τελικά, όμως αυτή πρακτική της ουσιαστικά εξ' αποστάσεως γονιμοποίησης δεν βρήκε έδαφος επιτυχίας. Η μέθοδος της τεχνητής γονιμοποίησης στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία όταν το 1978 οι Robert Edwards και Patrick Steptoe πρόεβησαν στην επιτυχή έκβαση μίας εξωσωματικής γονιμοποίησης και γεννήθηκε τότε το πρώτο παιδί η Louise Brown και έμεινε γνωστό στην ιστορία ως το πρώτο παιδί του σωλήνα, <test-tubebaby>²⁰⁰.

Στο επόμενο υποκεφάλαιο, το οποίο τιτλοφορείται ως «*Η εν τω διαχριστιανικό κόσμω αντιμετώπισις του ζητήματος*» καταφέρνει να παραθέσει και τις θέσεις της Ρωμαιοκαθολικής και της Αγγλικανικής Εκκλησίας. Χρήσιμη είναι η αναφορά των διότι καταφέρνει κανείς από μία συγκριτική ματιά να δει τα πράγματα και να καταλάβει τις εκάστοτε συνθήκες που οδηγούν μια Εκκλησία εν προκειμένω να οδηγηθεί στα εκάστοτε συμπεράσματα. Για την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία σχετικά με το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης τέθηκε το ζήτημα το 1897 όταν στο συμβούλιο της Διδασκαλίας της Πίστεως τέθηκε το ερώτημα αν επιτρέπεται η τεχνητή γονιμοποίηση η Αγία Έδρα καταφατικά απαντούσε ότι δεν επιτρέπεται <Non licere>. Πιο ενδελεχής είναι η άποψη του Πάπα Πίου ΙΒ' όταν στις 29 Σεπτεμβρίου του 1949 σε συνέδριο Ρωμαιοκαθολικών Ιατρών καταδίκασε την ομόλογη τεχνητή σπερματέγχυση επειδή παραβίαζε τον φυσικό νόμο. Η θέση αυτή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας επεκτάθηκε περισσότερο όταν στις 29 Οκτωβρίου του 1951 εκδίδοντας ένα μήνυμα προς τα μέλη των Ρωμαιοκαθολικών μαιών τόνιζε, ότι η

¹⁹⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

²⁰⁰ Μητροσύλη, Α. (2022). *Βιοηθική και ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/3272261/file.pdf>

γονιμοποίηση είναι αποτέλεσμα αγαπητικής σχέσεως και όχι μια απλή οργανική ένωση γαμετών. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και ο διάδοχος στον Παπικό θρόνο Πάπας Ιωάννης ο ΚΓ', ο οποίος διεμήνυε την αρνητική στάση της Αγίας Έδρας σε μια τέτοια πρακτική, η οποία υποβαθμίζει τον άνθρωπο και παράλληλα παραβιάζει τις εντολές Του Θεού²⁰¹. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία δεν έμεινε μονάχα εκεί αλλά επεξέτεινε με πιο συστηματικό τρόπο την άρνηση της αυτή στο συμβούλιο για την Διδασκαλία της Πίστεως με την οδηγία, η οποία στοιχειοθετούσε την οπτική της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας σχετικά με τον σεβασμό της ανθρώπινης ζωής και την αξιοπρέπεια της τεκνοποιίας (Donum Vitae) που εκδόθηκε στις 22 Φεβρουαρίου 1987²⁰². Το Donum Vitae ήταν εγκεκριμένο από την Αγία Έδρα και έθετε τις θεολογικές θέσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας επί της Τεχνητής Γονιμοποίησης. Αυτές τις Θέσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας αποτελούσαν αντικείμενο της βασικής της διδασκαλίας και το 1995 όταν με την εγκύκλιο Evangelium Vitae η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία εξέφραζε τις ίδιες απαρασάλευτες θέσεις.

Το κείμενο της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας απέρριπτε κατακόρυφα την τεχνητή γονιμοποίηση. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία θεωρούσε, ότι η αποδοχή της τεχνητής γονιμοποίησης ερχόταν αντιμέτωπη με την διδασκαλία της όσον αφορά την μετάδοση της ζωής και την αξιοπρέπεια του προσώπου. Η Δυτική Εκκλησία προέβαλε τον γάμο ως την ευλογημένη εκείνη πράξη που μέσω της εν αγάπη κοινωνία των συζύγων επιτυγχάνεται και η τελείωση τους που οδηγεί στην δημιουργία οικογένειας. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία βλέπει να συνδέεται το φυσικό με το Θείο ενώ η οποιασδήποτε μορφής τεχνητού διαχωρισμού της συζυγικής πράξης δείχνει να εξαλείφεται η εκπλήρωση του Θείου θελήματος. Η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία βλέπει τον γάμο ως θεσμό υπό την έννοια ότι συντελείται η ένωση ανδρός και γυναικός <ειςσάρκαν μίαν>. Από την άλλη πλευρά η Δυτική Εκκλησία θέτει και το ζήτημα της αξιοπρέπειας του ανθρώπου ως προσώπου. Η Παπική Εκκλησία θεωρούσε ότι με αυτόν τον τρόπο διασαλεύεται ο άνθρωπος και γίνεται υποχείριο της ιατρικής πρακτικής, βαθιά πεποιθήση αποτελούσε το γεγονός ότι άνθρωπος δεν νοείται μόνο ως σύνολο οργάνων και βιολογικών λειτουργιών αλλά και ως ψυχοσωματική ενότητα που τυγχάνει της ιδιαίτερης φροντίδας Του Θεού. Ουσιαστικά η Αγία Έδρα θεωρεί, ότι η τεχνητή σπερματέγχυση υποδαυλίζει τον άνθρωπο και τον θέτει ως αντικείμενο εκπλήρωσης ιατρικών αναγκών²⁰³. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία τείνει εν τέλει να βρίσκεται περισσότερο διαλεκτική ως προς την ομολογη σπερματέγχυση την οποία την θεωρεί λιγότερη μεμπτή αλλά ηθικά μη αποδεκτή. Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι το γεγονός, ότι η Δυτική

²⁰¹ Βάντσου, Μ. (2002). *Θέματα Βιοηθικής. Η Θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/13663?lang=el#page/194/mode/2up>

²⁰² Βάντσου, Μ. (2002). *Θέματα Βιοηθικής. Η Θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/13663?lang=el#page/194/mode/2up>

²⁰³ Βάντσου, Μ. (2002). *Θέματα Βιοηθικής. Η Θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/13663?lang=el#page/194/mode/2up>

Εκκλησία βλέπει μια τάση κυριαρχίας της Ιατρικής επιστήμης στην ταυτότητα του εμβρύου, αφού η τεκνογονία στερείται της τελειώσεως της. Βέβαια, οι απόψεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας φάνηκαν να μην αποτελούν απόψεις που απηχούσαν όλους του Ρωμαιοκαθολικούς Θεολόγους, οι οποίοι προσπάθησαν να εκφράσουν και την προσωπική του άποψη.

Η Αγγλικανική Εκκλησία συνήλθε για πρώτη φορά η ειδική επιτροπή το 1948, η οποία αξιολόγησε με έκθεση της το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης. Η έκθεση της Αγγλικανικής Εκκλησίας έφερε ως τίτλο <Artificial Human Insemination Report>. Η Αγγλικανική Εκκλησία ταραχθηκε περισσότερο όταν συνέβη συγκεκριμένο περιστατικό που θεωρείτο αναγκαία η παρέμβαση αφού η κοινή γνώμη έκανε λόγο για σκανδαλώδη σιωπή εκ μέρους της Αγγλικανικής Εκκλησίας. Η Margaret Mac Lennan, η οποία προέβη σε διαζύγιο με τον σύζυγος χωρίς όμως να θεωρείται νόμιμο το διαζύγιο μετά από την παραμονή της στην Νέα Υόρκη με το παιδί της, το οποίο είχε αποκτήσει με την μέθοδο της ετερόλογης τεχνητής σπερματέγχυσης ο άντρας της προέβη στην άσκηση δικαστική αγωγής με την κατηγορία της μοιχείας, επειδή διέθεσε τα γενετήσια της όργανα στην διάθεση ξένου ανδρικού σπέρματος. Το Αμερικανικό βέβαια δικαστήριο αθώωσε την κατηγορούμενη με υποστηρίζοντας, ότι μοιχεία με την επέμβαση ενός μόνου σωλήνα δεν νοείται. Το συγκεκριμένο περιστατικό συγκλόνισε την κοινή γνώμη με αποτέλεσμα να συγκληθεί έκτακτη σύνοδος εκ μέρους της συνόδου της Καντουαρίας από τον Αρχιεπίσκοπο Δρ. Fisher, ο οποίος εκαλείτο να αρθώσει λόγο και να τοποθετηθεί επί του ανασκουραμένου ζητήματος. Πράγματι, ο Αρχιεπίσκοπος Fisher προέβη στην ολοκληρωτική καταδίκη της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης ως πράξη αμαρτωλή και κολάσιμη.

Ο Άγιος Εφέσου έκανε μνεία στις απόψεις των δύο εκκλησιών σχετικά με τις θέσεις όπως παραπάνω αναφέρθηκαν. Ο Σεβασμιώτατος θέτει μερικούς προβληματισμούς αν αυτές οι θέσεις είναι παγιωμένες η εάν στο μέλλον μπορούν να τροποποιηθούν. Ο Σεβασμιώτατος διαβλέπει, ότι τα νέα ιατρικά δεδομένα θα συνεχίσουν να εξελίσσονται και θα κάνουν αναγκαία την αναθεώρηση των θέσεων που μέχρι τώρα είχαν παρθεί. Συγκεκριμένα αναφέρει «... ότι νέαι περί το θέμα τούτο εξελίξεις, περισσότερο προσαρμόσιμοι προς το καθόλου πνεύμα και την διδασκαλίαν της Εκκλησίας ταύτης... δεν θα καθιστώσιν την στάσιν της Εκκλησίας ταύτης ολιγώτερονάκαμπτον η όσον είναι σήμερον. Τούτον τουλάχιστον παρετηρήθη εν τη κεκτημένη μέχρι τούδε πείρα επί αρκετών αναλόγων ζητημάτων»²⁰⁴. Βαθιά πεποίθηση παραμένει στον Άγιο Εφέσου το γεγονός, ότι το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης δεν μπορεί να θεωρείται ως κάτι το οποίο έχει επιλυθεί και δεν θα υπάρξει προσπάθεια αναθεώρησης των απόψεων της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Ξεκάθαρα διαφαίνεται, ότι ο Άγιος Εφέσου ακολούθησε μια συγκριτική μελέτη του ζητήματος υποδεικνύοντας της ανάγκης μιας βιοηθικής εγχαράξεως που να αντικατοπτρίζει το εν γένει προφητικό έργο της Εκκλησίας. Η Ρωμαιοκαθολική

²⁰⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

Εκκλησία με αυτόν τον τρόπο οδηγήθηκε σε ένα αδιέξοδο αφού η αρνητική της στάση στην αρχή όπως κατηγορηματικά εκφράστηκε στην συνέχεια οδηγήθηκε στην υιοθέτηση μιας πιο διαλεκτικής συσχέτισης με το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης. Αυτό γίνεται αντιληπτό όταν το 1987 η Παπική Εκκλησία εξέδωσε κείμενο με τίτλο «Roman Catholic church, Congregation for the Doctrine of the Faith, Instruction on Respect for Human Life in its Origin and on the Dignity of Procreation». Εδώ η Παπική Εκκλησία προβαίνει στην αποδοχή της ομολογίας τεχνητής γονιμοποίησης και απορρίπτει την ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση²⁰⁵.

Βάσει των ως άνω αναφέρθηκαν μπορεί να διαζωγραφιστεί με πιο ενδεικτικό τρόπο η θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας για το εν λόγω ζήτημα στο κείμενο των κατηχήσεων. Η δημιουργία μιας νέας ζωής αποτελεί δώρο (donum) Του Θεού και αποτελεί καρπό της ένωσης των δύο συζύγων. Η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία δεν βλέπει την τεκνοποιία ως αντικείμενο εγωκεντρικότητας και ως κάτι το χρωστούμενο αλλά ως δώρο Του Θεού που πραγματώνεται χάρη στην ζωντανή μαρτυρία της αγάπης των συζύγων. Παρατηρούμε ότι αυτή η θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας δεν μοιάζει να είναι έξω από το ολιστικό μήνυμα του Ευαγγελίου και να αποτελεί μια καινοφανής έκφραση. Η Οδηγία αποδέχεται κάθε τεχνητή μέθοδο και κατ' επέκταση την ομολογία σπερματέγχυση αφού με αυτόν τον τρόπο σε καμία περίπτωση δεν διασαλεύεται η συζυγική ενότητα. Ο Βάντσος (2002) πιστεύει, ότι οι William May και Donald Demarco εκτιμούν πως η μέθοδος LTOT (Low Tubal Ovum Transfer) τηρεί την προϋπόθεση αυτή καθώς η μεταφορά ωαρίου σε ευνοϊκό για τη γονιμοποίηση σημείο, η οποία αυξάνει για τις πιθανότητες σύλληψης ακολουθείται από την συζυγική πράξη. Η μέθοδος αντίθετα της ενδοσαλπγγικής μεταφοράς των δύο γαμετών σε κατάλληλο σημείο αντικαθιστά την συζυγική πράξη και αντίκειται στο πνεύμα της Οδηγίας.

Εύκολα συμπεραίνει κανείς, ότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία χρησιμοποίησε εκφράσεις όπως <Non licere>, <proprie dicta>, <improprie dicta>, οι οποίες αντι να θεραπεύσουν το ζήτημα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής διαιώνιζαν το πρόβλημα με απερίγραπτες συνέπειες στο σώμα της Εκκλησίας. Με την ανακάλυψη των νέων ιατρικών μεθόδων η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία κλήθηκε να αναθεωρήσει τις απόψεις της πράγμα που κλόνισε τις σχέσεις μεταξύ επιστήμης και κοινωνίας. Δεν υπήρχαν λίγοι Ρωμαιοκαθολικοί Θεολόγοι, οι οποίοι στάθηκαν ενάντιοι στις μονομερείς πρακτικές της Παπικής Εκκλησίας. Από την άλλη όμως πλευρά διαπιστώνουμε με πόση σοφία η Ορθόδοξη Εκκλησία έρχεται να δράσει με πνεύμα ευθύνης και συνέσεως σε τόσο κρίσιμα ζητήματα, ώστε ο λόγος της να είναι προφητικός και διαχρονικός (Αυστραλίας Μακάριος, 2020).

Η μελέτη του Σεβασμιωτάτου εμπεριέχει δύο υποκεφάλαια, τα οποία μελετούν το ένα την φυσιολογία της τεχνητής γονιμοποίησης και το δεύτερο τις διάφορες κοινωνιολογικές, ψυχολογικές, νομικές και ηθικές παραμέτρους του ζητήματος.

²⁰⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

Αρχικά, ο Άγιος Εφέσου προβαίνει στον ορισμό της τεχνητής γονιμοποίησης «Ορίζεται σήμερα η τεχνητή γονιμοποίησης, κατά συντομώτατον επιστημονικόν ορισμόν, ως <η παρά τη γυναικί επιτυχανομένη σύλληψις δια της εισόδου του ανδρώου σπέρματος εις τον κόλπον αυτής κατά τρόπον τεχνητόν>»²⁰⁶. Ο Σεβασμιώτατος προέβη στον ορισμό προκειμένου να κάνει κατανοητό στο ευρύ κοινό και δὴ στους Χριστιανούς την σπουδαιότητα του πραγματευομένου ζητήματος. Η Τεχνητή γονιμοποίηση αποτελεί μια επανάσταση για τον Ιεράρχη και διαβλέπει, ότι θα αποτελέσει ένα πεδίο δόξης λαμπρόν στα ιατρικά επιτεύγματα, αφού τείνει να λύσει πολλά προβλήματα που ταλανίζουν τον ανθρώπινο βίο, καθώς και προβλήματα ευγονικά και δημογραφικά όπως κάνει λόγο.

Η εξέχουσα αυτή Φαναριώτικη εκκλησιαστική φυσιογνωμία με τρόπο κριτικό και εμμένουσα στην παράδοση της Εκκλησίας βλέπει τα επιστημονικά επιτεύγματα στο πεδίο της τεχνητής γονιμοποίησης ως θετικά για την εν γένει πρόοδο του ανθρώπου αλλά από την άλλη καταθέτει και την επιφυλακτικότητα του. Άλλωστε, η ορθή Ορθόδοξη Θεολογία σέβεται την επιστήμη και την έρευνα²⁰⁷. Στον Σεβασμιώτατο δεσπόζει η άποψη, ότι ο άνθρωπος είναι εικὼν εικόνας και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να κάνει κατάχρηση αυτής Θεολογικής αρχής. Η τεχνητή γονιμοποίησης από ευλογία σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να αποδειχθεί κατάρρα αφού επιφέρει γεννήσεις άνευ πατρός, συλλήψεις άνευ μητρός, παρθενογένεση, προκαθορισμός του φύλου πράγματα τα οποία έρχονται σε αντίθεση με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Για την Χριστιανική ηθική η αξιοπρέπεια του ανθρώπου δεν επιστηρίζεται μόνο στο κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν αλλά και σε αυτό που καλείται να γίνει ο άνθρωπος δηλαδή, Θεός κατ' χάριν²⁰⁸.

Αναφορικά με τα παραπάνω ο Σεβασμιώτατος αναφέρει με βάση τις βιβλιογραφικές αναφορές όλες εκείνες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο άνδρας και η γυναίκα δεν μπορούν να προβούν στην σύλληψη ενός παιδιού και καταφεύγουν στην τεχνητή γονιμοποίηση, και δὴ στην τεχνητή σπερματέγχυση αφού αυτή ήταν χρησιμοποιούμενη εκείνη την εποχή. Ο Άγιος Εφέσου κάνει λόγο για πέντε περιπτώσεις α. η εκτός γάμου γενομένη τεχνητή γονιμοποίηση β. η εντός του γάμου γενομένη τεχνητή γονιμοποίηση δια του σπέρματος αυτού του ιδίου συζύγου γ. η τρίτη περίπτωση είναι παρόμοια με την δεύτερη μόνο που το πρόβλημα εστιάζεται στη γυναίκα. < Η εντός του γάμου και αύθις γενομένη τεχνητή γονιμοποίησης, τη συγκαταθέσει αμφοτέρων των μερών και μάλιστα του συζύγου, η έχουσα αιτίας και προϋποθέσεις αποκλειστικώς και μονομερώς προερχομένας από της συζύγου όντος κατά πάντα αρτίου- υπο καταστάσεων παθολογικών>²⁰⁹. Δ. <Η εντός του γάμου

²⁰⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοτόμου*, Γρηγόρη.

²⁰⁷ Μητροπολίτου Μάνης Χρυσσοτόμου (2020, Οκτώβριος, 30). *Μητροπολίτης Μάνης: Σχέσεις Εκκλησίας και Ιατρικής*. <https://www.orthodoxianewsagency.gr/gnomes/mitropolitis-manis-sxeseis-ekklisias-kai-iatrikis/>

²⁰⁸ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*, Ostracon.

²⁰⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοτόμου*, Γρηγόρη.

γενομένη τεχνητή γονιμοποιήσις, δια σπέρματος όμως τρίτου, του δοτήρος, πλὴν τη ρητή συγκαταθέσει του συζύγου²¹⁰. Αυτή η περίπτωση αφορά προβληματική ἐξ' ολοκλήρου ἀπὸ τον σύζυγο. Ε. < Η ἐντὸς του γάμου γενομένη και πάλιν τεχνητῆς γονιμοποιήσις, ἀνευ ὁμως της συγκαταθέσεως του συζύγου, δια δοτήρος βεβαίως...>²¹¹. Ἐδῶ ομιλοῦμε για την περίπτωση κατὰ την οποία ο σύζυγος δεν συναινεί για την χρήση γενετικού υλικού ἀπὸ τρίτο πρόσωπο. Βέβαια, τα στοιχεία που παρουσιάζει ο Σεβασμιώτατος με το πέρασμα των χρόνων υπέστησαν διαφοροποιήσεις. Σήμερα υπάρχουν ὡς φυσικό επακόλουθο διαφοροποιήσεις και στο ιατρικό δίκαιο με βάση τα νέα ιατρικά δεδομένα. Η τεχνητή γονιμοποίηση ἐκεῖνη την εποχή μεταφραζόταν ὡς τεχνητή σπερματέγχυση. Στις μέρες μας εἶναι μια μορφή τεχνικῆς γονιμοποιήσεως ἀλλὰ δεν θεωρεῖται η πιο διαδεδομένη στην χρήση της. Στα παραπάνω ἄξιο ιδιαίτερης μνείας θα ἦταν να αναφερθῶν οι μορφές τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἔτσι ὡπως εφαρμόζονται σήμερα. Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος προέβη στον υπομνηματισμό των νέων μορφών της τεχνητῆς Γονιμοποιήσεως²¹². Αυτές εἶναι: Α: ομολογη σπερματέγχυση με τεχνητή μεταφορά σπέρματος του ἀνδρός στη γυναίκα του. Β: Μεταφορά γενετικού υλικού ἐνός ἀνδρα σε γυναίκα που δεν εἶναι σύζυγος του. Ἐδῶ μιλάμε για ετερόλογη σπερματέγχυση. Γ: Η τεχνητή μεταφορά ἐνός μεικτού σπέρματος δηλαδή του συζύγου και ἐνός τρίτου ἀνδρός. Δ: Η τεχνητή σπερματέγχυση σε γυναίκα που δεν ἔχει ἔρθει εἰς γάμον κοινωνίαν (ἀγαμη μητρότητα). Ε. Η τεχνητή σπερματέγχυση σε ἔγγαμη γυναίκα με τη χρήση κρυοσυντηρημένου σπέρματος του ἀνδρός που ἔχει πεθάνει. Η πιο διαδεδομένη μορφή σήμερα εἶναι η ετερόλογη σπερματέγχυση. Ὅλες οι υπόλοιπες μορφές τείνουν να υποκατασταθῶν ἀπὸ την ἐξωσωματική γονιμοποίηση.

Το ζήτημα της τεχνητῆς γονιμοποιήσεως κατὰ τον Σεβασμιώτατο ἐγκυμονεῖ και πολλούς κοινωνικούς και ψυχολογικούς λόγους. Ζητούμενο θα πρέπει να θεωρεῖται η ἀπαλλαγὴ ἀπὸ το δυσβάστακτο της ατεκνίας διότι ο Ἅγιος Εφέσου διαβλέπει να ἀποτελεῖ<πληγὴ ἀποσυνθετική του γάμου και της συζυγικῆς ζωῆς και εὐτυχίας και κλονίζει τα θεμέλια της κοινωνίας>²¹³. Πράγματι, σε πλείστες ὅσες στιγμές η ποιμαντική δραστηριότητα της Ἐκκλησίας βρίσκεται ἐνώπιον αὐτῆς της πραγματικότητας. Ο Ἱεράρχης παρατηρεῖ ὅτι και μέσω της τεχνητῆς γονιμοποιήσεως μπορεῖ να σταματήσουν οι ψυχολογικές κρίσεις που στην συνέχεια γίνονται αιτίες των μεγαλύτερων δραμάτων συζυγικῆς ἀπιστίας. Συγκεκριμένα, στο κείμενο του ἀναφέρει <... διαπιστοῦται, ὅτι εἰσαγομένου δια της τεχνητῆς γονιμοποιήσεως του τέκνου εἰς την οικογένειαν, στηρίζεται ἐν τῷ συνόλω αὐτοῦ ο θεσμός του γάμου και της οικογενείας και καταπαδῶν αι ἐκ των ψυχολογικῶν κρίσεων προερχόμεναι... μεμψιμοιρίαι, κατηγορίαι, και εἰρωνίαι... ἐξ ὧν προκαλοῦνται συνήθως τα

²¹⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

²¹¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

²¹² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

²¹³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

μεγαλύτερα δράματα συζυγικής απιστίας...>²¹⁴. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία όλα αυτά δεν είναι ξένα. Τρανό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός της εορτής των Αγίων Θεοπατέρων Ιωακείμ και Άννης, οι οποίοι υπέφεραν για πολλά χρόνια από τον ονειδισμό της ατεκνίας. Ας μην παραβλεφθεί το γεγονός, ότι η ατεκνία στα παλαιοδιαθηκικά χρόνια εθεωρείτο ως τιμωρία από τον Θεό για τις αμαρτίες των ανθρώπων. Βέβαια, η αναβολή της γέννησης στο άτεκνο ζευγάρι έμμελε να μεταφραστεί σε χαρά που εμήνυσε πάση τη οικουμένη²¹⁵. Έτσι, καλείται και η κάθε οικογένεια να μην απογοητεύεται αλλά με προσευχητική διάθεση να αποδέχεται το θέλημα Του Θεού, ώστε να αποφεύγονται ακρότητες που μεγενθύνουν ακόμα περισσότερο το πρόβλημα²¹⁶.

Με αφορμή ο Σεβασμιώτατος την τεχνητή γονιμοποίηση εκφράζει και διάφορες προεκτάσεις της, μια από αυτές είναι και η ευγονική. Ο Άγιος Εφέσου προβαίνει στον ορισμό της λέγοντας πως <πρόκειται περι της εξαγγελομένης βλετιώσεως του ανθρωπίνου γένους, χάρις εις την διά μονής εν τη τεχνητή γονιμοποιήσει επιτυγχανομένης χρησιμοποίησεως επιλεγμένου σπέρματος <τελειωτάτων>, κατά βούλησιν, ανθρώπων, οίτινες και θα έχουσιν δια της τεχνητής γονιμοποιήσεως απογόνους συνεχώς βελτιωμένους και αποβάλλοντας τας οιασδήποτε αυτών περι το σώμα και την ψυχήν ελλείψεις>²¹⁷. Φαινόμενα ευγονικής εντοπίζονται ήδη από την Αρχαιότητα και συγκεκριμένα στην Αρχαία Σπάρτη όταν είχε επιβληθεί η ευγονική ευθανασία και μάλιστα αποτελούσε θεσμό του κράτους. Στην Αρχαία Σπάρτη συνηθιζόταν να ρίχνονται βρέφη στον καιάδα, τα οποία έφεραν παθολογική ανεπάρκεια προκειμένου να τα απαλλάξουν από την κοινωνία αφού δεν θα αποτελούσαν πηγές ευεργεσίας για την ίδια την πόλη²¹⁸. Στην σύγχρονη ιστορία η πιο διαδεδομένη μορφή ευγονικής παρατηρήθηκε κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου με την προσπάθεια της ναζιστικής θεραπείας να επιβάλλει την φυλετική καθαρότητα. Βέβαια, με την Δίκη της Νυρεμβέργης καταδικάστηκαν όλες οι χρήσεις γενετικής, βιολογικής και ιατρικής τεχνολογίας²¹⁹. Είναι πασιφανές, ότι για την Ορθόδοξη Εκκλησία τέτοιες πρακτικές δεν απηχούν την διδασκαλία της και δεν γίνονται επιτρεπτές. Αποτελεί κοινή πεποίθηση, ότι μορφές ευγονικής στο μέλλον θα βρίσκονται στο επίκεντρο των διεργασιών. Τέτοιες πρακτικές θα ανοίξουν τον ασκό του αιώλου αφού ένα ζευγάρι στο δυνητικό μέλλον θα υποβληθεί σε γενετικά τέστ, προκειμένου να αποφασίσουν εάν θα προχωρήσουν σε γάμο η όχι²²⁰. Όλα αυτά

²¹⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

²¹⁵ Απολυτίκιον της Εορτής Γενεθλίου της Θεοτόκου.

²¹⁶ π. Οικονόμου, Γ. (2016, Σεπτέμβριος 9). *Ο σταυρός της ατεκνίας και οι Άγιοι Θεοπάτορες*.

<https://www.romfea.gr/pneumatika/10374-o-stauros-tis-ateknias-kai-oi-agiioi-theopatores>

²¹⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

²¹⁸ Μητροπολίτου Φθιώτιδος Νικολάου (2016, Σεπτέμβριος, 09). *Η θέση της Εκκλησίας επί του θέματος της Ευθανασίας*. <https://www.vimaorthodoxias.gr/ekklisia-tis-ellados/i-thesis-tis-ekklisias-epi-tou-thematos-tis-eithanasias-2/>

²¹⁹ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γριενιεζάκη, & Μαυροφόρου- Γιαννούκα, Α. (2012). *Βιοηθικοί προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

²²⁰ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου (2010). *Βιοηθική και Βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

φαίνονται να διασαλεύουν τις μέχρι τώρα ανθρώπινες σχέσεις, αφού θα υπάρχουν άνθρωποι πρώτης και δεύτερης κατηγορίας με κοινωνικό αντίκτυπο. Κατά τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Κύριο Ιερόθεο (2010), η ιδέα της εμφάνισης ενός νέου είδους στον πλανήτη, ενός <υπερανθρώπου> με τεχνικές γενετικής ενίσχυσης, είναι εμφανές ότι θα διαταράξει κάθε έννοια περιβαλλοντικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ισορροπίας.

Ο Πολιός Ιεράρχης αναφέρεται στην φυσιολογία της τεχνητής γονιμοποίησης, η οποία όπως σημειώνει, έχει να κάνει με δύο βασικά σημεία: <<α) Περί την λήψιν και απόκτησιν του δια την τεχνητήγονιμοποίησιν χρησιμοποιουμένου γονιμοποιού υγρού και β) Περί την μετάγγισιν τούτου εις τον κυοφορούνταχώρον της γυναικός>>²²¹. Όσον αφορά το πρώτο σκέλος ο Άγιος Εφέσου κάνει λόγο στο κείμενο για έντεκα (11) τρόπους επιστημονικής λήψεως του γονιμοποιού υγρού, ο Σεβασμιώτατος όντας πεπειραμένος γνώστης των ζητημάτων της εποχής του αυτά τα ανακαλείστην μνήμη των αναγνωστών από έναν περισπούδαστο Ρωμαιοκαθολικό Θεολόγο τον Α. Amanieau, ο οποίος δημοσίευσε μια μελέτη στο θεολογικό περιοδικό *L' amide Clerge* και εκεί αναφέρει με περισσή ενάργεια στους 11 τρόπους επιστημονικής λήψεως του γονιμοποιού υγρού²²². Από την άλλη όμως πλευρά ο Σεβασμιώτατος δεν θα μπορούσε να μην κάνει λόγο, ότι < πάντες οι τρόποι ούτοι, ως και κατωτέρω θα ιδώμεν, περιπλέκουσιν αναμφισβητήτως τον άνθρωπον εις την έννοιαν της αμαρτίας, και από ταύτης της πλευράς δημιουργείται ευθύς απ' αρχής ζήτημα ηθικής ενοχής εν τη ουτωσίεπιτυγχανομένη αποκτήσει του γονιμοποιού υγρού. Τούτο ακριβώς αδυνατεί κατ' αρχήν να επιτρέψη η Εκκλησία>²²³. Ως προς το δεύτερο σκέλος της φυσιολογίας της μεταγγίσεως του γονιμοποιού υγρού του ανδρός στον γυναικείο οργανισμό ο Σεβασμιώτατος παρατηρεί τα εξής: α) Απαραίτητη θεωρεί την παρουσία του Ιατρού σε όλη την διαδικασία. β) Πριν την εφαρμογή της διαδικασίας να επιχειρείται να διαπιστωθεί η φυσιολογική γονιμότητα της μελλούσης μητέρας. γ) εργαστηριακά και κλινικά να διαπιστωθεί η γονιμότητα του γονιμοποιού υγρού (φυσικού πατρός η δότηρος). δ) και πάλι θα πρέπει ύστερα από εργαστηριακές μελέτες να καθορισθεί η ζωτικότητα του υγρού που πρόκειται να μεταφερθεί στον γυναικείο οργανισμό. ε) να προλαμβάνεται κάθε πιθανότητα προκλήσεως μόλυνσεως. στ) κατά την στιγμή της μεταγγίσεως θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τα καλύτερα τεχνικά μέσα από τα απλά χειρουργικά εργαλεία έως και τα πιο πολύπλοκα που χρησιμοποιούνται κατά τις εγχειρητικές επεμβάσεις. Βέβαια, όλες οι παραπάνω πτυχές ήταν διαδεδομένες την εποχή του Σεβασμιωτάτου. Σήμερα η όλη φυσιολογία και διαδικασία της τεχνητής σπερματέγχυσης έχουν υποστεί αλλαγές προς το καλύτερο πάντα. Στις μέρες μας η συλλογή σπέρματος γίνεται ως επί το πλείστον με την μέθοδο του αυνανισμού. Βέβαια, η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τρία στάδια. Πρώτα, θα πρέπει να καθοριστούν τα χρονικά πλαίσια των σπερματεγχύσεων, χρόνος που σχετίζεται με την ωοθυλακιορρηξία δεύτερον, τον προσδιορισμό της

²²¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Εκδόσεις Γρηγόρη.

²²² Οι πληροφορίες αυτές λαμβάνονται από τον Ρωμαιοκαθολικό θεολόγο Α. Amanieau.

²²³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη.

ωοθυλακιορρηξία, ο οποίος γίνεται με πολλές μεθόδους η με συνδυασμό τους και τρίτον, τη συλλογή και την εργαστηριακή ανάλυση σπέρματος καθώς και την κατάλληλη επεξεργασία του προς μεταφορά²²⁴.

Ο Σεβασμιώτατος Γέροντας Εφέσου Χρυσόστομος σε ειδικό υποκεφάλαιο κάνει λόγο για τις κοινωνιολογικές, ψυχολογικές, νομικές και ηθικές πλευρές της τεχνητής γονιμοποίησης. Στον κοινωνικό τομέα το ζήτημα μας προβληματίζει στο επίπεδο της οικογένειας, αφού φαίνεται να κλονίζεται ο ιερός θεσμός του γάμου. Η Εκκλησία υπακούει τον Απόστολο των Εθνών Παύλο, ο οποίος τονίζει ότι το μυστήριο τούτο μέγα εστίν²²⁵. Στο βιβλίο της Γενέσεως ήδη γίνεται λόγος για την δυνατότητα που δίνει ο Θεός στον άνθρωπο να αυξηθούν και να πληθύνουν, ώστε να πληρώσουν και να κατακυριεύσουν την γή με τους απογόνους τους, οι οποίοι θα αποτελούν απαύγασμα της αγαπητικής κοινωνίας του άνδρα και της γυναίκας²²⁶. Ο Άγιος Εφέσου για να μας κάνει να συνειδητοποιήσουμε με περισσότερη ενάργεια αυτήν την πραγματικότητα, θέτει μερικά ερωτήματα, όπως: Ποιον αντίκτυπο θα έχει η εφαρμογή της τεχνητής γονιμοποίησης επί του οικογενειακού θεσμού, όταν αυτή οριστικώς θα υποκαταστήσει την φυσιολογική αναπαραγωγή; Πως θα αντιμετωπίσουμε τα ζευγάρια που καταφεύγουν στη μέθοδο από επιπολαιότητα και μόνο και όχι όταν υπάρχει ζήτημα στειρότητας; Ποίες συνέπειες θα επιφέρει η εφαρμογή της μεθόδου στις σχέσεις του ανδρογύνου και στη σχέση του με τα αισθήματα του παιδιού, ιδιαιτέρως μάλιστα όταν αυτό συνειδητοποιήσει ότι δεν προήλθε στον κόσμο με τη φυσιολογική οδό της αναπαραγωγής; Ποιες συνέπειες, επίσης, θα έχει η μέθοδος ως προς το ευρύτερο ή και το αμεσότερο οικογενειακό περιβάλλον;²²⁷. Ο Σεβασμιώτατος δεν παραθεωρεί και τους διάφορους ψυχολογικούς παράγοντες, οι οποίοι έχουν κινδύνους στην ψυχοσωματική ανάπτυξη του ίδιου του παιδιού. Ο Άγιος Εφέσου διαβλέπει ότι όταν η εφαρμογή της μεθόδου είναι ομόλογη τα πράγματα δεν ενέχουν και τόσους πολλούς κινδύνους όμως δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε, όπως σημειώνει ο Άγιος Εφέσου ότι υπάρχουν < και αστάθητοι όντως ψυχολογικοί παράγοντες, από του πληγέντος εγωισμού εκατέρωθεν, και δή του συζύγου κατά πρώτον λόγον, μέχρι και της αδυσωπήτου ψυχώσεως του <νόθου> Η και μέχρι και αυτών των συνήθων εντός της οικογένειας καθ' ημέραν προστριβών, αίτινεςφέρουσι τους συζύγους αντιμετώπους προς τας βαρυνούσας αυτούς ελλείψεις και προκαλούσι συχνότατα τας εκατέρωθεν μεμψιμοιρίας η τα προς αλλήλους παράπονα η και τας βαρυτέρας κατηγορίας αυτών... Η δημιουργία δυσκολιών και

²²⁴ Όλες οι παραπάνω πληροφορίες συλλέγονται από τον Σεβασμιώτατο Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο, ο οποίος χρησιμοποίησε την υπάρχουσα διεθνή βιβλιογραφία για να στηρίξει τις θέσεις του. Συγκεκριμένα: α) <Ethical considerations of the new reproductive technologies> Report by the Ethics Committee of the American Fertility Society, Fertilsteril 53: Suppl. 2, 1990. Β) Alexander NJ, Ackerman S. <Therapeutic insemination>ObstrGynecol Clin North Am., Vol. 14, 1987, pg.905. Γ) Eid V., < Attitude of the Catholic church to homologous and donor insemination>, Gynalologe, Vol. 18, 1985, pg. 220. Δ) Heiss H., <kunstlicheinsemination de Frau> Klinik der Frauenheilkunde Vol. 1, 1972 pp. 645-860.

²²⁵ Εφεσ. 5, 32.

²²⁶ Γεν. 1, 26, Γεν. 1, 27-28, Γεν. 2, 18 και 21-24.

²²⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

προβλημάτων επί όλων των ως άνω σημείων, πρέπει να θεωρείται φυσική και δη και αναπόφευκτος πολλάκις²²⁸. Ως συνέπεια των παραπάνω γίνεται εμφανές, ότι είναι πολύ σημαντικό να μην παρερμηνευθούν οι ψυχολογικές επιπτώσεις που ενέχονται είτε στον πατέρα είτε στο παιδί. Στην ίδια την νομοθεσία παρουσιάζονται ζητήματα, τα οποία επικεντρώνονται κυρίως σε κληρονομικά θέματα, κυρίως με τη χρήση κρυσταλλωμένου σπέρματος μετά το θάνατο του πατέρα. Η ζωή στην κατάψυξη αποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο στον βιοηθικό διάλογο πρόκειται για κατάψυξη σπέρματος, κατάψυξη γονιμοποιημένων ωαρίων και κατάψυξη αγονιμοποιημένων ωαρίων. Υπάρχει διαδεδομένη η κατάψυξη περισευόμενων εμβρύων, τα οποία για την Εκκλησία και την Θεολογία δεν είναι κατακριτέα, κλωνισμοί προκύπτουν από την χρήση τους όταν αυτή η χρήση δεν συντελείται για το καλό του ανθρώπου αλλά αποτελεί αντικείμενο πειραματικών διεργασιών η καταστροφής των. Αυτό για την Εκκλησία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει ανεκτό. Ηθικά ζητήματα, τα οποία προκύπτουν θέτουν διάφορα ερωτήματα όπως: αν οι γονείς δεν τα χρειάζονται άλλο, αν δηλαδή απέκτησαν άλλα παιδιά η πήραν διαζύγιο ή όταν αρνούνται τη δωρεά τους σε υπογόνιμα ζευγάρια; Το πιο πιθανό είναι η καταστροφή τους ή η χρήση τους για πειράματα²²⁹. Ενημερωτικά να αναφέρουμε μόνο ότι η χρησιμοποίηση του σπέρματος μετά θάνατον απαγορεύεται στη Γερμανία και στη Γαλλία, ενώ επιτρέπεται στην Ισπανία, στο Ισραήλ, στην Αυστραλία και στη Ν. Ουαλία²³⁰.

Τα νομικά ζητήματα για τον Σεβασμιότατο έχουν βαρύνουσα σημασία. Ο Άγιος Εφέσου περί των νομικών ζητημάτων σημειώνει ότι: <Από της απόψεως των συνεπειών της τεχνητής γονιμοποίησης εντός της προοπτικής του κληρονομικού δικαίου... το ζήτημα εμφανίζεται υπό την εξής διττή όψη: Πρώτον μεν από της απόψεως διεκδικήσεως δικαιωμάτων, τα οποία δύναται να εγείρει τόσον επί του τέκνου, όσον και επί των εντός της κατά νόμον οικογενείας του παιδιού κληρονομικών προνομίων, ο πατήρ – δοτής της τεκνοποίησης. Δεύτερον δε από της απόψεως πιθανής αρνήσεως κληρονομικών δικαιωμάτων τω παιδίω εντός της κατά νόμον πατρός αυτού, δυναμένου να επικαλεσθή, εν τινι δεδομένη στιγμή, την μη πατρότητα του...>²³¹. Όσον αφορά την ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση τα νομικά ζητήματα ρυθμίζονται συμβολαιογραφικά. Αυτά τα συμβόλαια ανάμεσα στην γυναίκα, της οποίας το γονιμοποιημένο ωάριο χρησιμοποιήθηκε και της μητέρας εκείνης που κυοφορεί το βρέφος στα οποία ορίζονται ρητώς τα εξής: Ποιος φέρει τον κίνδυνο της όλης δικαιοπραξίας της συμφωνούμενης κύησης, β. Ποιος ευθύνεται, εάν το παιδί παραδοθεί ελαττωματικό, εάν δηλαδή το παιδί γεννηθεί με κάποια γενετική ανωμαλία. Επί παραδείγματι, αν μια φέρουσα μητέρα κατά τον προγεννητικό έλεγχο διαπιστωθεί γενετική ανωμαλία στο έμβρυο που φέρει στην Αμερική θα πράξει με βάση το ιδιωτικό συμβόλαιο. Εάν όμως επί παραδείγματι ζει στην Ελλάδα η σε

²²⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

²²⁹ Νικολαΐδης, Απ. (2020), *Από τη Γένεση στη Γενετική*, Γρηγόρη.

²³⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

²³¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσόστομου*, Γρηγόρη.

κάποιο Ευρωπαϊκό κράτος το προβλήματα γίνεται ακόμη δυσκολότερα εξ απόψεως νομικής διαλευκάνσεως. Τα ηθικά διλλήματα που ανακύπτουν είναι τεράστια και η νομοθεσία σε αυτήν την περίπτωση αδυνατεί να απαντήσει. Ο Σεβασμιώτατος συνεχίζοντας παρατηρεί πως νομικό πρόβλημα αποτελεί και το επίθετο του παιδιού και κατ' επέκταση οι σχέσεις του με το υπόλοιπο συγγενικό περιβάλλον. Ο Άγιος Εφέσου παρατηρεί να δημιουργείται έντονο πρόβλημα όταν το παιδί προέρχεται από άγαμη μητέρα, χωρίς να είναι γνωστά τα στοιχεία του πατέρα. Ο Πολιός Ιεράρχης βλέπει την διαδικασία ως συμβατική απάτη της πολιτείας. Στο ζήτημα της συγγένειας με τα υπόλοιπα συγγενικά πρόσωπα παρατηρεί: <... Διασαλεύεται, δηλαδή, η διάρθρωσις του θεσμού της συγγένειας και εισάγονται ζιζάνια εν αυτή, όταν οι μέλλοντες να εφαρμόσωσι την τεχνητή γονιμοποίησιν σύζυγοι δεν λάβωσιν υπ' όψιν τους εξ' αίματος δεσμούς αυτών, οίτινες προυπάρχουσι πάντως των δεσμών εκείνων, οίτινες θα δημιουργηθώσιν αὐρίον δια του υφ' όλως ξένου προς την συγγένειανδοτήροςγεννηθησομένου τέκνου>²³². Ο Άγιος Εφέσου μην ξεχνούμε ότι έγραφε με βάση τα δεδομένα της εποχής πολλά από αυτά, τα οποία δεν ίσχυαν τότε πλέον έχουν ρυθμιστεί όπως είναι το ζήτημα του επιθέτου. Στις μέρες μας τεράστια νομικά κωλύματα εγείρονται όσον αφορά την ετερόλογη εξωσωματική γονιμοποίηση με τη χρήση κρυοσυντηρημένου σπέρματος.

Με το τεράστιο εκκλησιαστικό πνεύμα να κατακλύζει τον Σεβασμιώτατο και έχοντας με αδιαπέραστο τρόπο για τα δεδομένα της εποχής του αναλύσει τις διάφορες ψυχικές και νομικές διαστάσεις του υπό εξέτασιν ζητήματος θέτει το μεγάλο ηθικό ερώτημα αν το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποίησης ενέχει την έννοια της αμαρτίας η όχι. Ο Σεβασμιώτατος Άγιος Εφέσου δίνει ιδιαίτερη σημασία σε τέσσερις πτυχές της όλης διαδικασίας: α) στον τρόπο λήψεως του ανδρικού σπέρματος β) στο στοιχείο του έρωτα γ) στην άγαμη μητρότητα και δ) στο στοιχείο της μοιχείας, το οποίο φαίνεται σε πολλές περιπτώσεις να υφίσταται. Το θέμα του αυνανισμού είναι ένα ιδιαίτερο ζήτημα καθότι δείχνει να υποδαυλίζει το ανθρώπινο πρόσωπο και να το εξευτελίζει αλλά από εκκλησιαστικής πλευράς φαίνεται να παραχαράσσονται οι ιεροί κανόνες και τα θεσπίσματα των Οικουμενικών συνόδων. Πάντως, θα πρέπει κάθε φορά να βλέπουμε και τα κίνητρα της κάθε πράξεως αν δηλαδή έχει ως σκοπό την δημιουργία απογόνων η απλώς την σωματική ευχαρίστηση. Ο Σεβασμιώτατος από εκκλησιαστικής πλευράς δρα σωστά καθότι θεωρεί ότι δεν υπάρχει ελαφρυντικό παρόλο που το αποτέλεσμα της κάθε πράξεως είναι διαφορετικό. Συγκεκριμένα ο Άγιος Εφέσου τονίζει μεταξύ των άλλων: <αί δυνάμεναι δε να διατυπωθώσι και επί του προκειμένου σκέψεις, ότι ο εξυπηρετούμενος σκοπός της τεκνοποιίας είναι μείζων του παραπτώματος της ανηθίκου λήψεως του γονιμοποιού υγρού, δεν ευσταθούσι ποσώς, διότι το μεν αξίωμα <ο σκοπός αγιάζει τα μέσα> είναι ξένον προς την ημετέραν ορθόδοξον θεολογικήν και ηθικήν αντιμετώπισιν των πραγμάτων, η δε πράξις της καθ' οινδήποτε τρόπον λήψεως του υγρού αυτή καθ' εαυτήν είναι αξιόμεμπτος, ως υπό της Γραφής και της Εκκλησίας καταδικαζομένη... Πλήν ουδόλως δέον να λησμονήται, ότι αι αξιόμεμπτοι πράξεις είναι πάντοτε αξιόμεμπτοι

²³² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

και ουδέν ελαφρύνει την ηθικήν βαρύτητα τούτων εάν έτι εξυπηρετήται δια τούτων σκοπός η θεσμός, οίος ο του γάμου²³³. Ως απόρροια όλων των παραπάνω καταλαβαίνουμε, ότι η λήψη ανδρικού σπέρματος με το συγκεκριμένο τρόπο δημιουργεί ζητήματα ηθικής φύσεως. Ωστόσο, αξιοπρόσεκτο να τονιστεί είναι το γεγονός, ότι η νεώτερη βιβλιογραφία διαχωρίζει τις πράξεις εκείνες που αποβλέπουν στην ευχαρίστηση και σε εκείνες που αποβλέπουν στην απόκτηση απογόνων.

Η εμπειρία της Εκκλησίας μας έχει διδάξει ότι για την επίλυση των κατά καιρούς αναφυομένων κανονικών προβλημάτων δεν αρκεί μόνο να γνωρίζουμε το γράμμα του κανόνα, αλλά απαιτείται να γνωρίζουμε και το πνευματικό υπόβαθρο του, δηλαδή τις ιστορικές και θεολογικές του προϋποθέσεις, καθώς και τη σωτηριολογική προτεραιότητα²³⁴. Υπό το παραπάνω πρίσμα ο αντιλαμβανόμεστε με πόση εκκλησιαστική αυτοσυνειδησία δρούσε ο Άγιος Εφέσου. Σε καμία περίπτωση ο Σεβασμιώτατος δεν βλέπει τον έρωτα κατά την διαδικασία της τεχνητής γονιμοποίησης να δημιουργείται έντονο εκκλησιαστικό πρόβλημα, αφού η απουσία του ευφραίνεσθαι δεν αποτελεί νόμο της Εκκλησίας²³⁵. Συγκεκριμένα αναφέρει < ουδέ ευρίσκεται επίσης το αξιόμεμπτον της τεχνητής γονιμοποίησης εν τη απουσία μονομερώς του <ηδονικού> λεγομένου, μη απαραίτητου άλλωστε, ως είδομεν. Το αξιόμεμπτον τούτο ευρίσκεται, νομίζομεν, εν τω συνόλω της πράξεως της τεχνητής γονιμοποίησης²³⁶. Με όσα ανέφερε αντιλαμβανόμεστε, ότι ο Σεβασμιώτατος δεν απορρίπτει το στοιχείο του έρωτα, αφού σε άλλο σημείο της εισηγήσεως του αναφέρει: <... αν ο σκοπός του γάμου ήταν η παιδοποιία, τότε κάθε επαφή μεταξύ των συζύγων, η οποία δεν θα απέβλεπε στην παιδοποιία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κολάσιμη. Όμως αυτήν στην Κατ' Ανατολάς Εκκλησία δεν συμβαίνει για την Ορθόδοξη Εκκλησία ισχύει ο Παύλειος λόγος που αναφέρει < μη αποστερείτε αλλήλους>²³⁷.

Θεμέλιο της σκέψεως του Αγίου Εφέσου αποτελούν οι βαθιές του θεολογικές γνώσεις στα βασικά ζητήματα της Δογματικής διδασκαλίας της Εκκλησίας. Παρατηρεί κανείς, ότι υπάρχει μια τάση να υποβαθμίζεται το μυστήριο του γάμου και να αντικαθίσταται με διαφορετικές σκοπιμότητες. Ο Πολιός Ιεράρχης τα βλέπει όλα υπό το πρίσμα της εσχατολογικής προοπτικής, αυτό σημαίνει ότι πρωταρχικός σκοπός του ανθρώπου είναι η αγιότητα και η θέωση. Αυτή η πραγματικότητα της Εκκλησίας σημαίνει, ότι ο γάμος δεν αποτελεί αυτοσκοπός της απόκτησης απογόνων αλλά της πορείας στην οποία καταβάλλεται το ζευγάρι για την εν Χριστώ τελείωση των. Για την Θεολογία της Εκκλησίας όλοι οι ανθρώπινοι γάμοι προεικονίζουν αλλά

²³³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²³⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2023), *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*, Λιβάνη

²³⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²³⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²³⁷ Α' Κορ. 7, 5

και απεικονίζουν, κατά ένα μυστηριακό τρόπο, την ένωση του Χριστού με την ανθρωπότητα²³⁸.

Στη συνέχεια, ο Σεβασμιώτατος κάνει λόγο για την ύπαρξη μοιχείας κατά την διαδικασία της ετερόλογης τεχνητής γονιμοποίησης. Ο Σεβασμιώτατος διαβλέπει κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα εκτός γάμου ως παραχάραξη βασικών εννοιών έτσι βλέπει και κάθε απόκλιση από τα δεσμά του γάμου ως μοιχεία. Για την μοιχεία ο Σεβασμιώτατος αναφέρει: < υπάρχει εν τινι γάμω και εν τη πιθανή τυχόν περιπτώσει, καθ' ην ο εγνωσμένης, επί παραδείγματι, ανικανότητος ανήρ αποκλίνει από της εαυτού συζύγου προς ετέραν γυναίκα, η και όταν η στείρα κλινικώς η χειρουργικώς σύζυγος υποκαθιστά τον άνδρα αυτής δι' ετέρου διότι ούτως απλώς ηθέλησεν>²³⁹. Ο Σεβασμιώτατος ολοκληρώνει την επιχειρηματολογία του αν δηλαδή η τεχνητή σπερματέγχυση υποθάλλει το στοιχείο της αμαρτίας και σημειώνει: < δι' όσων μέχρι του νυν είπομεν καταφαίνονται αναντιρρήτως τα εξής δύο κυρίως σημεία, άτινα και τονίζομεν και αύθις ιδιαιτέρως: Ότι, πρώτον μεν, δεν διαμφισβητείται ποσώς η ύπαρξις αμαρτίας εν τη τεχνητή γονιμοποίησει, δεύτερον δε, ότι εν τη αμαρτία ταύτη υπάρχει διάφορος εμπλοκή πλειόνων προσώπων, τουθ' όπερ και προσδίδει εις την τεχνητήγονιμοποίησιν τον ιδιάζοντα εις αυτήν χαρακτήρα ιδιοτύπου, ως είπομεν, αμαρτίας>²⁴⁰.

Το τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοστόμου θέτει τις θεολογικές κατόψεις της τεχνητής γονιμοποίησης. Η Θεολογική του οπτική εφορμάτε από δύο βασικά σημεία: α) την θεολογία της τεκνοποιίας και της ελεύσεως της ζωής και β) την θεολογία του γάμου. Ο Άγιος Εφέσου για την θεολογία της τεκνοποίησης υποστηρίζει ότι υπάρχουν τρία στοιχεία που εμπλέκονται στη δημιουργία του ανθρώπου: α) η δράση του ανθρώπου β) η συνεργία της φύσεως και γ) η θεία συμπαράσταση, η οποία εκφράζεται με τη συμμετοχή του Θεού, οποίος ευλογεί τις δύο προηγούμενες φάσεις δηλαδή την δράση του ανθρώπου και την συνεργία της φύσεως²⁴¹. Όσον αφορά την μετάδοση της ζωής μέσω της τεχνητής γονιμοποίησης ο Άγιος Εφέσου σημειώνει < Δια της τεχνητής γονιμοποίησης έχομεν αναμφιβόλως μεταβίβασιν της ζωής ανάλογον προς εκείνην, ηνέχομεν και εν πάση φυσιολογική, εντός των ομαλών γαμικών σχέσεων επιτυγχανομένη... Πλήν υπάρχει ουσιώδης αναμφιβόλως διαφορά εις τον τρόπον της αναπαραγωγής, η,αμεσώτερον και ακριβέστερον ειπείν, εις τον τρόπον της μεταβιβάσεως της ζωής>²⁴². Ο Σεβασμιώτατος δεν παραβλέπει και την έννοια της αξιοπρέπειας του ανθρώπου αφού με την τεχνητή γονιμοποίηση η στιγμή της

²³⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

²³⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσσοστόμου*, Γρηγόρη

αναπαραγωγής καθίσταται μια ευτελή διαδικασία. Σε όλες αυτές τις προβληματικές καταστάσεις αναφέρει: < Η απουσία η παραφθορά του έργου του ανθρωπίνου παράγοντος, της <action hominis>, αποτελεί εν εκ των σημαντικότερων κενών, άτινα παρουσιάζει η διά της τεχνητής γονιμοποίησης μεταβίβασης της ζωής, υποβιβάζει δε την στιγμήν, αλλά και το έργον της αναπαραγωγής, εις ευτελή λειτουργίαν της σαρκός>²⁴³. Η απουσία της ανθρώπινης δραστηριότητας συνεπάγεται με υποβιβασμό του ανθρώπου σε αντικείμενο εργαστηριακών διεργασιών κάτι τέτοιο όμως αντιβαίνει στην έννοια της θείας δωρεάς και συνεργίας κατά την διαδικασία της δημιουργίας απογόνων. Βέβαια, ο Θεός ενεργεί με ένα τρόπο τέτοιο που ο ανθρωπίνος νούς πολλές φορές δεν μπορεί να κατανοήσει.

Η Θεολογία του γάμου για τον Σεβασμιώτατο έχει κεντρική θέση αφού εναρμονίζεται με την προοπτική του ανθρώπου που είναι η θέωση και η αγιότητα. Γιατί ο γάμος δεν είναι ένα απλό γεγονός αλλά ανακεφαλαιώνει εντός του όλο το μυστήριο της σωτηρίας²⁴⁴. Ο πρώτος που θεμελίωσε θεολογικά τον γάμο ήταν ο Απόστολος Παύλος και τόνισε την ιερότητα του χαρακτηρίζοντας το <μυστήριον μέγα>²⁴⁵. Η ιερότητα του ανθρωπίνου σώματος κατέχει σημαντική θέση στην Παύλεια Θεολογία, ο ίδιος ο Απόστολος Παύλος αναφέρει < σώματα υμών μέλη Χριστού εστί>, δείχνοντας έτσι το ότι έχουμε είναι από τον Θεόν και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να γίνονται αντικείμενα κατάχρησης. Η σημερινή ηδονοκρατική κοινωνία τείνει να καταχράται την ιερότητα του ανθρωπίνου σώματος και όλοι να γίνονται έρμαια του συγχρόνου τρόπου ζωής. Υπό αυτό το πρίσμα η ιερότητα του σώματος έχει να κάνει και με την ιερότητα του γενετικού υλικού του ανδρός και της γυναίκας και κατ' επέκταση αποτελεί το πρώτο συστατικό για την αναπαραγωγή. Ο Σεβασμιώτατος ύστερα από όλες του τις παραμέτρους θεωρεί την φυσική επαφή ως την πλέον ενδεδειγμένη αφού προτάσσει την συνεργία Θεού και ανθρώπου. Επί του θέματος ο Σεβασμιώτατος αναφέρει τα εξής: < Εν τη φυσική και μόνη επαφή μεταξύ των δύο φύλων εξασφαλίζεται η υπό του θεσμού του γάμου επιβαλλομένη ιερότης εν τη αναπαραγωγή του ανθρωπίνου γένους. Εν τη επαφή ταύτη και δια ταύτης μόνον ολοκληρούται η εν τω χριστιανικώγάμωπροϋποτιθεμένη απόλυτος ενότης των δύο συμβαλλομένων μερών, η διαγραφομένη άριστα εν τη βιβλική όσον και ευχολογική διατυπώσει, ότι <έσονται οι δύο εις σάρκα μίαν>, τηρουμένων, ως εικός, των όρων της φύσεως>²⁴⁶.

Άλλο ένα ζήτημα που δεν παραλείπει ο Σεβασμιώτατος να αναφέρει είναι η ατεκνία μέσα στο πλαίσιο της τεχνητής γονιμοποίησης. Θεολογικά η ατεκνία δεν αντίκειται στη πορεία του ανθρώπου. Για την Εκκλησία σημαντικό ρόλο παίζει η αγιότητα και η θέωση. Ο σκοπός του γάμου δεν είναι η απόκτηση τέκνων αναγκαστικά αλλά να

²⁴³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του ΜητροπολίτουΓέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

²⁴⁵ Εφ. 5, 32

²⁴⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του ΜητροπολίτουΓέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

υποβληθεί το ζευγάρι στην άσκηση και στην αρετή. Ο Σεβασμιώτατος συμμεριζόμενος την κοινωνική πραγματικότητα που βλέπει η ατεκνία πολλές φορές να αποτελεί αιτία χωρισμού τονίζει τα εξής: <... δια τον λόγον της εξ' αιτίας της τοιαύτης αυτού ελλείψεως, χαλαρώσεως του θεσμού του γάμου και δή της διαλύσεως αυτού, έχομεν να παρατηρήσωμεν, ότι τούτο δεν είναι αρκετός λόγος, ίνα δικαιολογηθή καθ' εαυτήν η τεχνική γονιμοποίησις>²⁴⁷. Ο Σεβασμιώτατος προβαίνει και να αιτιολογήσει κατά την ταπεινή του άποψη τους τρεις σκοπούς του γάμου που είναι: α) Η αναπαραγωγή του είδους και ο πολλαπλασιασμός του ανθρώπου κατά την εντολή του Θεού β) Η κατά πάντα ένωση του ανδρός και της γυναίκος, με σκοπό την ευχαρίστηση <διά το ούτως αρέσαι τη Θεία μεγαλειότητα> και γ) η δημιουργία κοινωνίας που οικοδομεί την πορεία του ανθρώπου προς το Θεό²⁴⁸. Καταλήγοντας ο Σεβασμιώτατος σε καμία περίπτωση δεν προτείνει την τεχνητή γονιμοποίηση ως μέσο θεραπείας αφού αυτή είναι και η κυρίαρχη άποψη της Ορθοδόξου Θεολογίας. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να κάνει αποδεκτή οποιαδήποτε προσπάθεια, η οποία μηχανοποιεί τον άνθρωπο και υποβιβάζει την προσωπικότητα του.

3.5 Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας και η συμβολή του στην προαγωγή της βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο καλλύνεται και εκλαμπρύνεται πολύ περισσότερο όταν αναδεικνύει προσωπικότητες ικανές να μεταφέρουν το ζωογόνο πνεύμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα πέρατα της Οικουμένης. Αυτό δεν αποτελεί κάτι ξένο για την ίδια την θεολογία της Εκκλησίας. Επιτακτική είναι η ανάγκη μεταλλαμπαδεύσεως του λυτρωτικού μηνύματος του Ευαγγελίου ανα τον κόσμο. Ήδη στο κατ' Ματθαίον Ευαγγέλιο, αυτή η προοπτική διαζωγραφίζει την ιεραποστολική δράση της Εκκλησίας και συγκεκριμένα αναφέρεται: «*Πορευθέντες ουν μαθητεύσατε πάντα τα έθνη βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του πατρός και του υιού και του Αγίου πνεύματος*»²⁴⁹. Αυτή ήταν η κινητήριος δύναμη όπου η ιεραποστολική δραστηριότητα βρίσκει θραύσματα επεκτάσεως της ήδη στα χρόνια του Μ. Κωνσταντίνου. Συγκεκριμένα ο Σωκράτης σχολαστικός στην Εκκλησιαστική του ιστορία αναφέρει: Αύθις οὐν μνηνονευτέον και όπως επί τῶν καιρῶν τοῦ βασιλέως (εννοείται του Μεγάλου Κωνσταντίνου) ο χριστιανισμός ἐ πλατύνετο²⁵⁰. Έκτοτε το Οικουμενικό Πατριαρχείο προέβη σε πλείστες όσες περιπέτειες προκειμένου να κυοφορηθεί και να γονιμοποιηθεί το Χριστιανικό μήνυμα σε χώρες και σε τόπους που δεν το γάριζαν.

Η πιο γνωστή σε όλους μας ιεραποστολική δραστηριότητα υπήρξε αυτή κατά την διάρκεια της μεσοβυζαντινής περιόδου με ηγήτορες τους κορυφαίους Ιεραποστόλους Κύριλλο και Μεθόδιο, οι οποίοι μετέτρεψαν του λαούς των Βαλκανίων και τους

²⁴⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

²⁴⁹ Ματθ: 28:19-20

²⁵⁰ Σωκράτου Σχολαστικού, (1901). *Εκκλησιαστική ιστορία* (Ζωσιμά Εσφιγμένιτουεπιμ.). Minge

Ρώσους με το γνωστό σε όλους Βάπτισμα του Κιέβου στο Δνείπερο ποταμό²⁵¹. Έκτοτε, το Οικουμενικό Πατριαρχείο επεξέτεινε την Ιεραποστολική του δραστηριότητα στα χρόνια που ακολούθησαν σε πολλά γεωγραφικά σημεία του παγκοσμίου γίνεσθαι. Στα νεότερα χρόνια το Οικουμενικό Πατριαρχείο εμποτιζόμενο στις μεγάλες ιεραποστολικές πατερικές μορφές συνεχίζει την ιεραποστολική του δραστηριότητα με την ίδρυση νέων Αρχιεπισκοπών και Μητροπόλεων στην Ευρώπη, την κεντρική Αμερική, την Αυστραλίας ως και την ανασύσταση της Εκκλησίας της Αλβανίας²⁵². Στις μέρες μας Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας είναι ο από Χριστουπόλεως Κύριος Μακάριος Γρινιεζάκης, ο οποίος πέραν των πρωτοβουλιών του για την εδραίωση και μαρτυρία της Ορθοδόξου πίστεως στους αντίποδες έχει αναλάβει και πρωτοβουλίες κάτω από την αιγίδα της Αγίας Του Χριστού Μεγάλης Εκκλησίας για την εδραίωση μίας Ορθοδόξου βιοηθικής. Παρακάτω θα αναφερθούν όλες εκείνες οι πρωτοβουλίες του που τον κάνουν να ηγείται ενός τόσου σπουδαίου εγχειρήματος με σκοπό την μαρτυρία της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως ο *ανατόμος των περιπετειών της ιστορίας* ήδη όπως αναφέρθηκε προηγουμένως πριν όλες τις κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες ασχολήθηκε με ζητήματα βιοηθικής²⁵³. Αυτό γίνεται ακόμα πιο κατανοητό όταν στο προηγούμενο υποκεφάλαιο έγινε αναφορά για τις βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου Κωνστανίδη. Πρωτεργάτης για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για θέματα βιοηθικής υπήρξε ο Οικουμενικό Πατριάρχης Αθηνάγορας όταν ανέθεσε στον Μητροπολίτη Εφέσου να εκφράσει ένα λόγο εκκλησιαστικό για την τεχνητή γονιμοποίηση²⁵⁴. Παρότι, το κείμενο αυτό στις μέρες μας δεν παρέχει πληροφορίες παρ' όλα αυτά αποτελεί μια πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου, ο οποίος είχε την ευγενή καλοσύνη να εγκύψει στον βιοηθικό προβληματισμό του Γέροντος Εφέσου Κυρού Χρυσοστόμου και να εμπλουτίσει τους προβληματισμούς του πολίου Ιεράρχου με τα νέα ιατρικά δεδομένα. Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος διαπνεόμενος με το εκκλησιαστικό ήθος των Φαναριωτών Ιεραρχών μάζεψε όλο το υλικό με τα βιοηθικά θέματα που πραγματευόταν ο Άγιος Εφέσου και το παρέδωσε στο ευρύ καθώς και στο επιστημονικό κοινό προς εμπλουτισμό των γνώσεων του. Στις μέρες μας κυκλοφορεί αυτό το πόνημα με τίτλο *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*. Σε γενικές γραμμές ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος με το συγκεκριμένο πόνημα μπόρεσε να κάνει κατανοητό στον αναγνώστη και σε κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως, ότι η εδραίωση μιας Ορθοδόξου βιοηθικής βγαίνει από έναν αμιγώς φιλοσοφικό στοχασμό και στενό ορθολογισμό

²⁵¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

²⁵² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

²⁵³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

²⁵⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*, Γρηγόρη

μέσα στα πλαίσια των ιατρικών δεδομένων και εμπλουτίζεται με τα νόματα της Ορθοδόξου πίστεως έτσι όπως σφυρηλατήθηκε από την Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησίας.

Προς ενδυνάμωση όλων αυτών ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος επεξέτεινε το ενδιαφέρον για την πρόσληψη της βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας όταν δημοσιεύτηκε η επί διδακτορία διατριβή του στην ιατρική σχολή της Κρήτης με τίτλο: *Η Κλωνοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου βιοηθικής*²⁵⁵. Το θέμα της κλωνοποίησης που βρίσκεται τα τελευταία χρόνια στο τραπέζι των συζητήσεων έχει πυροδοτήσει μια σειρά αντικρουόμενων απόψεων όσον αφορά το Δίκαιο, την ιατρική και την θεολογία. Ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος κάνει γνωστό μέσα από ιστορικές παραμέτρους στο ευρύ κοινό, ότι το θέμα της κλωνοποίησης είναι απόρροια μιας σειράς ιστορικών γεγονότων, τα οποία έφεραν νέα δεδομένα στον ιατρικό χώρο από τον 17^ο έως και τον 20^ο αιώνα²⁵⁶. Ο Σεβασμιώτατος στο κείμενο του προβαίνει στην αναφορά των ιατρικών εφαρμογών της κλωνοποίησης. Και αυτό διότι η σύγχρονη επιστημονική κοινότητα θεωρεί ότι μέσω της κλωνοποίησης μπορεί να λυθούν πολλά προβλήματα που ταλανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο όπως είναι η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και οι μεταμοσχεύσεις. Βέβαια, αυτό φαίνεται εκ πρώτης όψεως να αποτελεί πρόαγγελο πλήθος ευεργεσιών και μέσο θεραπείας για τον άνθρωπο από την άλλη όμως η πλήρης μελλοντική τελειοποίηση της κλωνοποίησης επί του ανθρώπου θα σημάνει και κυοφορία νέων ηθικών διλημάτων²⁵⁷. Η πρωτοτυπία της παρούσης διδακτορικής εργασίας που αποτελεί μοναδική στη διεθνή βιβλιογραφία βρίσκεται στο γεγονός, ότι πέραν της μελέτης των ιατρικών δεδομένων που ανακύπτουν από την θεραπευτική και αναπαραγωγική κλωνοποίηση θέτει και τις θεολογικές και ηθικοκοινωνικές συνιστώσες, οι οποίες θα πρέπει να παραβλεφθούν. Για τον Σεβασμιώτατο πρόκειται για μια *πράξη νοσηρή και δείγμα πνευματικής πτώσεως*²⁵⁸ αφού δημιουργούμε ανθρώπους να ζουν με ένα γενετικό μέλλον που να βασίζεται στο παρελθόν²⁵⁹. Ο μελετητής έχει την ευκαιρία να μνηθεί στην Ορθόδοξη βιοηθική μέσω του πονήματος του Σεβασμιώτατου ώστε να γνωρίσει βασικές αρχές της Ορθοδόξου βιοηθικής και να επεκτείνει η θεολογική κοινότητα είτε ως ποιμένες είτε ως ποιμενόμενοι την βιοηθική εξ' απόψεως Ορθοδόξου. Αυτό σημαίνει < Επόμενοι τοῖς Ἁγίοις Πατράσιν>.

²⁵⁵ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Μακαρίου), (2003). *Η Κλωνοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου βιοηθικής*. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/16085?lang=el#page/1/mode/2up>

²⁵⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη.

²⁵⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

²⁵⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

²⁵⁹ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας), & Μαυροφόρου – Γιαννούκα, Α. (2012). *Βιοηθικοί Προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

Εν συνεχεία, ο Σεβασμιώτατος έχοντας ως εχέγγυα την λυπαρά θεολογική και βιοηθική του κατάρτιση ίδρυσε την σειρά <Παντοδαπά Βιοηθικής> υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η σειρά αυτή μέχρι ώρας έχει εκδόσει τρεις τόμους με τους εξής τίτλους: α) <Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων>²⁶⁰. Ο τόμος αυτός με περισσή ενάργεια αναλύει μια σειρά βιοηθικών διλημμάτων υπό το πρίσμα της ιατρικής και της Θεολογίας. Συγκεκριμένα προβαίνει στην ανάλυση των εξής θεμάτων χωρισμένα σε 12 μέρη: 1) Η πρόοδος και η πρόκληση της ιατρικής βιοτεχνολογίας 2) Δημιουργία και έννοια της βιοηθικής επιστήμης 3) Βιοηθική και Θεολογία 4) Η αρχή της ζωής και η ιδιότητα του εμβρύου 5) Εκτρώσεις: οι λεγόμενες δύσκολες περιπτώσεις 6) Έρευνα και χρήση των Βλαστικών κυττάρων 7) Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή – Παρεμβατική Γονιμοποίηση 8) Η συναίνεση των ανηλίκων για την τέλεση ιατρικών πράξεων 9) Γάμος και έρωτας στη Παύλεια θεολογία και τη σύγχρονη βιοηθική 10) Μεταμοσχεύσεις 11) ο πόνος η υγεία και ο θάνατος 12) Ιατρικά υποβοηθούμενη αυτοκτονία. Ο δεύτερος τόμος της σειράς <Παντοδαπών Βιοηθικής>, φέρει τον τίτλο της Διδακτορικής διατριβής του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, ο οποίος είχε την καλοσύνη να την συμπεριλάβει σειρά αυτής της εκδοτική του πρωτοβουλίας προκειμένου οι αναγνώστες να εγκολπωθούν τα υψηλά νοήματα, τα οποία περιέχονται. Τέλος, ο τελευταίος τόμος περιλαμβάνει όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο του 3^{ου} κεφαλαίου της παρούσης εργασίας οι βιοηθικές θέσεις του γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου με τίτλο: <Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου>²⁶¹. Όλες οι παραπάνω πρωτοβουλίες του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου δίνουν την ευκαιρία στους απανταχού της γής Ορθοδόξους να γευθούν τους ευχύμους καρπούς της Μητρός Εκκλησίας πάνω στα ζητήματα που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο όπως είναι τα ζητήματα της βιοηθικής.

Η δράση του Σεβασμιώτατου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου επεκτείνεται ακόμη περισσότερο όταν μελετήσει κανείς την εν γένει προσφορά του στα γράμματα και την Εκκλησία. Από το 2003, αξιόθηκε να γίνει καθηγητής της Πατριαρχικής Ακαδημίας της Κρήτης²⁶² διδάσκοντας το μάθημα της Χριστιανικής Ηθικής – Βιοηθικής προσδίδοντας πνευματικό χαρακτήρα και δίνοντας την ευκαιρία στα μελλοντικά στελέχη της εκκλησίας να εγκολπωθούν την λειτουργική ζωή της Εκκλησίας υποδεικνύοντας ο ίδιος το εκκλησιαστικό ήθος, το οποίο θα πρέπει να τους χαρακτηρίζει. Παράλληλα, επεξέτεινε την ακαδημαϊκή του δραστηριότητα σε πανεπιστήμια όχι μόνο του Ελλαδικού χώρου αλλά και του εξωτερικού όπως την Θεολογική σχολή του Τιμίου Σταυρού στη Βοστώνη. Στον Ελλαδικό χώρο υπήρξε καθηγητής βιοηθικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στο τμήμα

²⁶⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη

²⁶¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*. Γρηγόρη.

²⁶² Συντακτική ομάδα Δόγμα. (2019, Μάιος 10). *Επίσκοπος Χριστουπόλεως Μακάριος – Ποίος είναι ο νέος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας*. dogma. <https://www.dogma.gr/diafora/episkopos-christoupoleos-makarios-poiος-einai-o-neos-archiepiskopos-afstralias/101932/>

ιατρικής του εκεί πανεπιστημίου με έδρα την Λάρισα. Ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος διδάσκοντας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα της ιατρικής που έφερε τον τίτλο *Πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας*. Μέσα σε αυτό είχαν την δυνατότητα οι φοιτητές όχι μόνο να έρθουν σε επαφή με την κοσμική βιοηθική αλλά να μελετήσουν τα θέματα και στην πνευματική τους διάσταση. Τρανό παράδειγμα αποτελεί, ότι υπήρξε και επιβλέπων καθηγητής πλήθος μεταπτυχιακών εργασιών μεταξύ αυτών της διπλωματικής εργασίας του νύνΠρωτοσυγγέλου της Μητροπόλεως Λαρίσης και Τυρνάβου Πατρός Ιγναντίου Μουρτζανού που έφερε ως τίτλο: *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως και σήμερα*²⁶³. Το έργο του Σεβασμιότατου στην Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας επισφραγίστηκε με την έκδοση του πονήματος σε συνεργασία με την καθηγήτρια Κυρία Μαυροφόρου- Γιαννούκα Άννα, το οποίο έφερε ως τίτλο *Βιοηθικοί προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Όλα τα παραπάνω συντείνουν, ότι το πρόσωπο του Σεβασμιωτάτου στο μέλλον θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τις μελλοντικές γενεές για τα όσα προσέφερε στον βιοηθικό, θεολογικό και εκκλησιαστικό χώρο καθώς συνεχίζει με ακμαίο το εκκλησιαστικό φρόνημα να πράττει για τον άνθρωπο, την επιστήμη και την Εκκλησία.

Το 2016 αποτελεί ένα έτος χαρμόσυνων ειδήσεων για την καθ' όλου Ορθοδοξία, αφού επιτεύχθηκε το αίτημα πολλών χρόνων η σύγκλιση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας που έλαβε χώρα στην Κρήτη. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο διαπνεόμενο από το ήθος των πατέρων της Εκκλησίας μελέτησε τα σημεία των καιρών και διείδε την ανάγκη υπερβάσεων διαφόρων μορφών κακοήθειας και διακηρύξεως της ενότητας της Ορθοδόξου Εκκλησίας κάτι το οποίο ο σύγχρονος κόσμος είχε ανάγκη. Υπό αυτό πρίσμα το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως σύμβουλο σε αυτό το μεγάλο γεγονός της Ορθοδοξίας είχε τον τότε επίσκοπο Χριστουπόλεως Κύριο Μακάριο και νυν Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας²⁶⁴. Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος αποφάσισε, ότι χρέος της θα ήταν στις εργασίες της να συμπεριλάβει και θέματα βιοηθικής²⁶⁵. Το κείμενο της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου με τίτλο: < *Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονον κόσμον*>²⁶⁶ διαμορφώνει αρχές Ορθοδόξου

²⁶³ Μουρτζανού, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως και σήμερα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁶⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

²⁶⁵ Στο παρόν σύνδεσμο ο αναγνώστης μπορεί να καταφύγει και να μελετήσει όλα τα επίσημα κείμενα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας:
<https://www.oac.gr/el/%20CE%97%20CE%91%CE%B3%CE%AF%CE%B1%20CE%BA%CE%B1%CE%B9%20CE%9C%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%20CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82%20CF%84%CE%B7%CF%82%20CE%9F%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CE%BE%CE%BF%CF%85%20CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-p143.html>

²⁶⁶ Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονον κόσμον:
<https://www.oac.gr/articlefiles/SYNODOS/H%20A%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97%20CE%A4%CE%97%CE%A3%20CE%9F%CE%A1%CE%98%CE%9F%>

βιοηθικής. Σε γενικές γραμμές το κείμενο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό διότι μελετάει τα ζητήματα βιοηθικής κάτω 6 συνιστώσες: α) θετική αξιολόγηση της επιστημονικής προόδου β) επισήμανση των αρνητικών επιπτώσεων της επιστημονικής προόδου γ) Η επιστημονική έρευνα θα πρέπει να υπόκειται σε ηθικές αρχές δ) Η αναγκαιότητα μιας πνευματικής προσέγγισης ε) ο σεβασμός του ανθρώπου και της δημιουργίας του Θεού και στ) Το περιεχόμενο και η σημασία της Ορθόδοξης βιοηθικής²⁶⁷. Παρόλο που η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος δεν πλατειάζει στα εν λόγω ζητήματα οι θέσεις της χαρακτηρίζονται από πληρότητα²⁶⁸.

Περαίνοντας τον λόγο, οι πρωτοβουλίες της Μητρός Εκκλησίας για τα ζητήματα που ανακύπτουν από τους ιατρικόβιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς επισφραγίστηκαν με την άρτια οργάνωση του Σεβασμιότατου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου τον περασμένο Οκτώβριο στο Ρέθυμνο της Κρήτης με την διεξαγωγή του 1^{ου} συνεδρίου Βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου²⁶⁹. Μέχρι ώρας στην διάθεση μας βρίσκονται τα πορίσματα του εν λόγω συνεδρίου που στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία ανοίγοντας ένα δίαυλο επικοινωνίας Εκκλησίας και επιστήμης²⁷⁰. Στο άμεσο μέλλον ευελπιστούμε να έχουμε και τα πρακτικά του εν λόγω συνεδρίου, τα οποία θα δώσουν την ευκαιρία η διεθνής βιβλιογραφία βιοηθικών ζητημάτων να προικισθεί και από την παρουσία Ορθόδοξης βιοηθικής, η οποία είναι επιτακτική ανάγκη σε κάθε προσπάθεια παραχάραξης της ανθρώπινης οντότητας και υπόστασης. Εν κατακλείδι, μέσα από την παρουσίαση της συμβολής του έργου του Σεβασμιότατου στον βιοηθικό διάλογο δίνει την ευκαιρία κατανόησης του πολυδιάστατου ρόλου του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο Σεβασμιότατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Κύριος Μακάριος με βάση τα παραπάνω βρίσκεται σε αλληλουχία με την θεολογική στάση του Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Κυρού Ιωάννου, ο οποίος μεταξύ των άλλων είχε τονίσει κατά το παρελθόν «η Ορθόδοξη Θεολογία στον 21^ο αιώνα θα κληθεί να συνομιλήσει και με τον έξω κόσμο αλλιώς θα μετατραπεί σε ένα <γκέτο>, και θα έχει την τύχη κάθε <σέκτας> στην ιστορία»²⁷¹.

CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf

²⁶⁷ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstrakonPublishing.

²⁶⁸ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstrakonPublishing.

²⁶⁹ Συντακτική ομάδα ΦώςΦαναρίου, (2023, Οκτώβριος 16). *1^ο συνέδριο βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Μακαρίου*. Fosfanariou. Παρακάτω επισυνάπτεται στο λίνκ και το πρόγραμμα με τις συνεδρίες που έλαβαν χώρα.

<https://fosfanariou.gr/index.php/2023/10/16/proto-synedrio-bioithikis-ecum-patr-ypro-tin-proedria-archiep-australias-makariou/>

²⁷⁰ Συντακτική ομάδα orthodoxianewsagency, (2023, Οκτώβριος 24). *1^ο συνέδριο Βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου: Ο στόχος, τα πορίσματα και η επιθυμία να γίνει ετήσιος θεσμός*. Orthodoxianewsagency.

https://www.orthodoxianewsagency.gr/patriarxeia/oikomeniko_patriarxio/1o-synedrio-vioithikis-tou-oikoumenikou-patriarxeiou-o-stoxos-ta-porismata-kai-i-epithymia-na-ginei-pleon-etisios-thesmos/

²⁷¹ Συντακτική ομάδα orthodoxiaOnline, (2021, Φεβρουάριος 3). *Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης, Ζηζιούλας: Η Ορθόδοξη Θεολογία και οι προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα*. <https://orthodoxia.online/ekklisia/mitropolitis-pergamou-ioannis-zizioulas-i-orthodoxi-theologia-kai-oi-prokliseis-tou-21ou-aiona/>

Συμπερασματικά, το Οικουμενικό Πατριαρχείο φερόμενη ως στοργική μητέρα δεν θα μπορούσε να μην ασχοληθεί και με τα τρέχοντα ζητήματα βιοηθικής, τα οποία απασχολούν τον σύγχρονο κόσμο. Μεγάλες εκκλησιαστικές Φαναριώτικες φυσιγνωμίες ασχολήθηκαν και ασχολούνται με ηθικά ζητήματα προσλαμβάνοντας τα υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου διδασκαλίας. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο βρίσκεται ως άξιος συνομιλητής με μία σειρά παγκόσμιων φορέων για ζητήματα βιοηθικής και προστασίας του περιβάλλοντος. Όλα αυτά αναδεικνύουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο διάκοινο μεταξύ επιστήμης και κοινωνίας.

Κεφάλαιο 4^ο: Μελέτη θεμάτων βιοηθικής

Υπό το πρίσμα κοσμικής και χριστιανικής προσεγγίσεως

4.1 Μεταμοσχεύσεις: Βασικές έννοιες

Κοινός τόπος, είναι να λέγεται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στον τύπο όταν γίνεται λόγος για τις μεταμοσχεύσεις, ότι όσα δεν πραγματοποίησε η ιατρική τους περασμένους αιώνες στις μέρες μας, με την αλματώδη πρόοδο των βιοτεχνολογιών, ίσως έχει ακουμπήσει απροσδόκητα πεδία, τα οποία ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε ποτέ να φανταστεί. Όσον αφορά την παράταση της ζωής του ανθρώπου η ιατρική μπορεί με το κορυφαίο επίτευγμα των μεταμοσχεύσεων να αντικαταστήσει φθαρμένα όργανα από υγιή με αποτέλεσμα να χαρίζεται η υγεία στον ασθενή σε σημείο που αγγίζει την τελειότητα. Επομένως κατανοούμε, ότι Μεταμόσχευση σημαίνει εμφύτευση ενός ιστού η ενός οργάνου που ονομάζεται μόσχευμα και αυτό με τη σειρά του αναλαμβάνει τον ρόλο του αντικαταστάτη ενός ανεπαρκούντος οργάνου, αυτό γίνεται με η χωρίς την αφαίρεση του νοσούντος οργάνου²⁷². Σκοπός της μεταμοσχευτικής διαδικασίας είναι η αποκατάσταση της λειτουργίας (του ανεπαρκούντος οργάνου) με μια χειρουργική επέμβαση κατά την οποία οι βιολογικοί ιστοί η τα όργανα του ανθρώπου μεταφέρονται από ένα νεκρό η ζωντανό δότη σε έναν χρονίως πάσχοντα ασθενή που πολλές φορές τα φθαρμένα όργανα τον οδηγούν στην χρήση αιμοκάθαρσης. Οι μεταμοσχεύσεις οργάνων σώζουν ζωές χωρίς αμφιβολία, προσδίδοντας θεαματική αλλαγή στην ποιότητα ζωής των ασθενών. Βέβαια, η μεταμοσχευτική διαδικασία γίνεται αντικείμενο διαβούλευσης όταν καλείται το ευρύτερο κοινωνικό σώμα να ευαισθητοποιηθεί για ένα τόσο ευαίσθητο θέμα και την αποδοχή της ιδέας να γίνει δυνητικός δότης στο μέλλον. Η

²⁷²Γερολουκά- Κωστοπαναγιώτου, Γ. (2002). *Δότης οργάνων εγκεφαλικός θάνατος και φροντίδα του δότη οργάνων στη Μονάδα εντατικής θεραπείας και το χειρουργείο*. Ιατρικές εκδόσεις Π.Χ Πασχαλίδης.

μεταμοσχευτική διαδικασία δεν θα πρέπει να ιδωθεί μόνο ως πράξη ωφελιμισμού εκ μέρους του ασθενούς αλλά καλείται και να ιδωθεί κάτω από τις αξίες της ανθρωπιάς, της αλληλεγγύης και της ελπίδας. Σήμερα με την εξέλιξη της βιοτεχνολογίας έχουμε πέντε πηγές μοσχευμάτων που μπορούν να αποφέρουν καρπούς στην θεραπεία του ασθενούς και αυτοί είναι: α) Μοσχεύματα από τον ίδιο τον άνθρωπο 1) Βλαστικά κύτταρα πρόκειται για την ενεργοποίηση βλαστοκυττάρων, τα οποία δίνουν εξειδικευμένους κυτταρικούς τύπους, προσφέροντας την δυνατότητα μιας ανανεώσιμης πηγής κυττάρων και ιστών που θα χρησιμοποιηθούν ως μοσχεύματα για την ανακούφιση πολλών ασθενών²⁷³ 2) Βλαστοκύτταρα από κλωνοποιημένα ανθρώπινα έμβρυα 3) Κλωνοποιημένα όργανα και ιστοί 4) Ενήλικα βλαστοκύτταρα β) Μοσχεύματα από άλλους ανθρώπους γ) Μοσχεύματα από ανεγκέφαλα βρέφη δ) Μοσχεύματα από ζώα ε) Μοσχεύματα τεχνητά κατασκευασμένα²⁷⁴. Είναι ασύλληπτο ανθρώπινος νους πως μια πειραματική διαδικασία που προέκυψε από ανάγκη να καταστεί η μεταμοσχευτική διαδικασία με την συνεργεία της τεχνολογίας σε ένα καλά οργανωμένο τρόπο θεραπείας αποφέροντας θετικά αποτελέσματα σε ανθρώπους στο παγκόσμιο στερέωμα²⁷⁵.

4.2 Η διαπίστωση του Εγκεφαλικού θανάτου και ο τρόπος καθορισμού του

Οι βιοτεχνολογικές καινοτομίες που ευοδόθηκαν στον Ιατρικό χώρο στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970 επέφεραν θεαματικές αλλαγές στον χώρο των μεταμοσχεύσεων με τέτοιο τρόπο που να θεωρούνται αληθινή επανάσταση. Ο αναπνευστήρας με την συνεπικουρία μηχανημάτων υποστήριξης της ζωής, αύξησε την δυνατότητα της χρησιμοποίησης πτωμάτων, ως πηγή οργάνων για μεταμόσχευση²⁷⁶. Η χρήση μηχανημάτων σε συνδυασμό με την εκτεταμένη χρήση του αναπνευστήρα θεωρούνται κομβικής σημασίας γεγονότα στην μεταμοσχευτική διαδικασία διότι διάνοιξαν την δυνατότητα να υποστηρίξει κανείς την λειτουργία των ζωτικών του οργάνων ακόμα και αν έχει αποβιώσει. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο οι επαγγελματίες υγείας ήλθαν μπροστά σε μια σωρεία ηθικών διλημάτων μεταξύ αυτών είναι και τα αίτια καθορισμού των κριτηρίων γνωμάτευσης του θανάτου και να οριστούν τα κριτήρια πιστοποίησης του από το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό. Μέχρι να οδηγηθούμε σε αυτή τη στιγμή δεν υπήρχαν ακριβή στοιχεία εξ' απόψεως νομικής και κλινικής δικλείδας που να δίνουν σαφή κριτήρια του θανάτου όταν η λειτουργία των ζωτικών οργάνων επιτυγχανόταν με την τεχνική υποστήριξη.

²⁷³ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁷⁴ Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

²⁷⁵ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁷⁶ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

Σταθμό στην διαμόρφωση των κριτηρίων εκείνων που αποσαφηνίζουν τον εγκεφαλικό θάνατο και γνωματεύουν τα στοιχεία καθορισμού του πραγματοποιήθηκε από μια adhoc Επιτροπή της Ιατρικής σχολής του Πανεπιστημίου Harvard το 1968²⁷⁷. Έκτοτε υπήρξαν και άλλες εκδοχές στην διάρκεια των χρόνων που τοποθετήθηκαν ανοιχτά για το εν λόγω ζήτημα με πιο σημαντική συνεισφορά αυτή των Ιατρικών Βασιλικών Κολλεγίων της Αγγλίας τα έτη 1976 και 1979. Ο εγκεφαλικός θάνατος αποτελεί μια περίπλοκη κατάσταση κατά την οποία εκφράζεται ο θάνατος ολόκληρου του οργανισμού και όχι την διαπίστωση ενός νεκρού εγκεφάλου μέσα σε ένα ζωντανό οργανισμό. Ο ορισμός του εγκεφαλικού θανάτου μετατράπηκε σε ανοιχτήτράπεζα διαλόγου μεταξύ της επιστημονικής κοινότητας και άνοιξε ένα πλατύ διάλογο που δεν άφησε ανέγγιχτους ούτε ιατρούς, ούτε νομικούς, ούτε θεολόγους με αποτέλεσμα τα αίτια ακριβούς καθορισμού του εγκεφαλικού θανάτου να λάβουν και φιλοσοφικές διαστάσεις²⁷⁸. Ως εγκεφαλικός θάνατος ορίζεται ο θάνατος όλου του εγκεφάλου. Ο ορισμός αυτός έχει δύο παραμέτρους η πρώτη σχετίζεται με την παύση της συνειδήσεως και κατ'επέκταση της πνευματικής δραστηριότητας και η δεύτερη με την μη αναστρέψιμη παύση των αλληλοεπιδρώντων λειτουργιών του οργανισμού που λαμβάνονται υπόψιν για το κλασικό βιολογικό τέλος²⁷⁹. Επειδή, θα πρέπει να προσμετρηθούν πολλοί παράγοντες στην διαπίστωση του εγκεφαλικού θανάτου βασική συνιστώσα είναι να είναι νεκρές όλες οι λειτουργίες του εγκεφάλου γιατί σε διαφορετική περίπτωση όπως κάνει λόγο ο καθηγητής Γενετικής Κύριος Αλαχιώτης άνθρωποι, οι οποίοι έχουν διαγνωσθεί νεκροί με τον μερικό εγκεφαλικό θάνατο (καταστροφή εγκεφαλικού φλοιού) θα μπορούσαν να θεωρηθούν ζωντανοί (μη καταστροφή του εγκεφαλικού στελέχους)²⁸⁰. Για να αποφευχθούν όλες αυτές οι παρερμηνείες στην Ελλάδα, το Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας (ΚΕ. Σ.Υ.), με την αρθμ. 9 απόφαση της 21^{ης} Ολομέλειας του στις 2/3/1985 εξέδωσε μια γνωμάτευση για όσα ισχύουν σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με αυτήν τα κριτήρια εγκεφαλικού θανάτου συντελείται σε δύο στάδια: α) Το πρώτο στάδιο καθορίζεται από την ύπαρξη ορισμένων συνθηκών και προϋποθέσεων βασικών για τη διαπίστωση του εγκεφαλικού θανάτου και β) το δεύτερο στάδιο αποτελείται από τις κλινικές δοκιμασίες που πρέπει να εφαρμόζονται για τον έλεγχο της απώλειας της λειτουργικότητας του εγκεφαλικού στελέχους²⁸¹.

Οι παραπάνω προβληματικές που ανέκυψαν έκαναν επιτακτική την ανάγκη σαφούς οριοθέτησεως του εγκεφαλικού θανάτου και της εισαγωγής κριτηρίων διαπιστώσεως του. Η εν λόγω οριοθέτηση των κριτηρίων του εγκεφαλικού θανάτου γίνεται ακόμα

²⁷⁷ Χριστοφέλη, Α. (2001). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων: ηθικά, νομικά και δεοντολογικά προβλήματα*. (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/22683?lang=el#page/32/mode/2up>

²⁷⁸ Χριστοφέλη, Α. (2001). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων: ηθικά, νομικά και δεοντολογικά προβλήματα*. (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/22683?lang=el#page/34/mode/2up>

²⁷⁹ Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη

²⁸⁰ Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη

²⁸¹ Χριστοφέλη, Α. (2001). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων: ηθικά, νομικά και δεοντολογικά προβλήματα*. (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών).

πιο επιτακτική αν κατανοήσει κανείς τα ποσοστά των συνανθρώπων μας που αποβιώνουν στις μονάδες εντατικής θεραπείας αλλά και λόγω της αυξημένης πλέον γενικευμένης χρήσης μοσχευμάτων, εγκεφαλικά νεκρών, οι οποίοι θεωρούνται δυνητικοί δότες οργάνων. Οι κλινικοεργαστηριακές διεργασίες κρίνονται ιδιαίτερα απαραίτητες για τον καθορισμό της λειτουργικότητας του κεντρικού νευρικού συστήματος γιατί η διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου ταυτίζεται με τον θάνατο του εγκεφαλικού στελέχους²⁸².

Η αλματώδης εξέλιξη της επιστήμης και ειδικότερα όλες οι συνακόλουθες που αποτελούν αντικείμενο των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών κάνουν τα κριτήρια εγκεφαλικού θανάτου συνεχώς να αλλάζουν μετατρέποντας το όλο τοπίο σε μια συνεχή αναθεώρηση. Στην χώρα μας σήμερα ισχύει ο νόμος 2737/1999, που δέχεται την έννοια του εγκεφαλικού θανάτου και καθορίζει τους εμπειρογνώμονες ιατρούς που φέρουν την ευθύνη για την διαπίστωση του εγκεφαλικού θανάτου. Στα κριτήρια αυτά ανήκουν: η λήψη του ιστορικού. Το ιστορικό με συμπάρεδρο την κλινική πραγμάτευση και τον εργαστηριακό έλεγχο επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην διαμόρφωση των αιτιών εκείνων που επέφεραν την κωματώδη κατάσταση του ασθενούς καθώς και την προσμέτρηση άλλων παραγόντων που υπήρξαν καταλυτικοί στην απώλεια των εγκεφαλικών λειτουργιών²⁸³. Από καθαρά ιατρικά κλινικής απόψεως τα κυριότερα αίτια που πιστοποιούν τον εγκεφαλικό θάνατο είναι το κόμα και η άπνοια. Επίσης, η ιατρική πρακτική προβλέπει και την νευρολογική κατάσταση του εξεταζόμενου ασθενούς με έλεγχο των λειτουργιών του εγκεφαλικού στελέχους, τον έλεγχο του τόνου και των κινήσεων, εκτίμηση της ανατάξεως της αναπνευστικής λειτουργίας. Δεν θα πρέπει ο εξεταζόμενος να υφίσταται υπόταση ή υποθερμία. Η όλη διαδικασία ολοκληρώνεται με αέναη παρακολούθηση του δυνητικού δότη με την συνδρομή συμπληρωματικών εξετάσεων. Η διενέργεια της ως άνω διαδικασίας μαζί με τον εργαστηριακό έλεγχο που υποβάλλεται ο δυνητικός δότης ενόψει σημαίνοντα ρόλο διαδραματίζει η ηλικία και το είδος των κλινικοεργαστηριακών εξετάσεων. Για την αποφυγή πιθανότητας λάθους προβλέπεται οι κλινικές διεργασίες να πραγματοποιούνται δύο φορές. Οι δοκιμασίες θα πρέπει να λάβουν χώρα μέσα σε 24 ώρες από την διαπίστωση του κόματος και το χρονικό διάστημα μεταξύ των δύο δοκιμασιών θα πρέπει να καθορίζεται στις 8 ώρες.

Η μηχανική υποστήριξη εγκυμονεί και άλλους κινδύνους, οι οποίοι γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσεων από την Ιατρική και το δίκαιο. Το Ιατρικό δίκαιο επιβάλλει σαφή χρονικά πλαίσια μέσα στα οποία υπάρχει και σταματά να νοείται κάποιος ως πρόσωπο, δηλαδή ως οντότητα με δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το ερώτημα που κυοφορεί ερωτηματικά είναι κατά πόσο η ιατρική θεώρηση του εγκεφαλικού θανάτου βρίσκεται σε πλήρη εναρμόνιση με τη νομική παύση της

²⁸² Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁸³ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

προσωπικότητας του ανθρώπου έτσι όπως προβλέπει το άρθρο 35 του Αστικού Κώδικα. Εκ πρώτης όψεως φαίνεται η ιατρική και νομική θεώρηση να συνεπλέκονται με τρόπο αρμονικό αλλά στην ολότητα του το ζήτημα αντικρούεται από το γεγονός κατά το οποίο ο Αστικός Κώδικας είναι ένα κείμενο, το οποίο είχε συνταχθεί πολύ πριν η μεταμοσχευτική διαδικασία αναπτυχθεί και εγείρει τους εν λόγω προβληματισμούς²⁸⁴. Το ζήτημα αν ιδωθεί όμως στην ολιστική του προσέγγιση συγκεράται από το γεγονός, ότι ο άνθρωπος είναι μια ολότητα ψυχοσωματικών λειτουργιών. Αυτό σημαίνει ότι με την μη αναστρέψιμη βλάβη του εγκεφάλου όσο και αν επιτυγχάνεται η λειτουργία της καρδιάς και της αναπνοής με τεχνική υποστήριξη ο εγκεφαλικός θάνατος έχει επέλθει και απλά δίνεται η εντύπωση ότι το πρόσωπο υπάρχει στην ολότητα του. Κατ'επέκταση αυτό σημαίνει ότι όλες εκείνες οι λειτουργίες που το συναποτελούν ως πρόσωπο, οι οποίες είναι αντίληψη για τα πράγματα και ο φυσικός τρόπος αναπνοής που κατά βάση οφείλονται στην εγκεφαλική λειτουργία πλέον δεν υφίστανται.

4.3 Οι απαρχές της ιστορικής αναδρομής των μεταμοσχεύσεων

Η νεότερη ιστορία της Ιατρικής έχει επιστεγαστεί από το κορυφαίο επίτευγμα των ημερών μας που είναι η τελειοποίηση της διαδικασίας των μεταμοσχεύσεων που βρίσκει την χειρουργική να έχει φτάσει σε ένα τέτοιο σημείο, το οποίο ήταν αδιανόητα τις προηγούμενες δεκαετίες. Μπορεί στις μέρες μας να τελειοποιήθηκε η όλη διαδικασία αλλά ως προσπάθεια της ανθρώπινης δραστηριότητας ανάγεται παραπολύ παλαιά. Οι μεταμοσχεύσεις αποτελούσαν μία πραγματικότητα σε εποχές που συνεπλέκονταν ιστορικές μαρτυρίες μαζί με την μυθολογία²⁸⁵. Για να περάσουμε στα κατοπινά χρόνια που βρεθήκαμε μπροστά σε τεκμηριωμένες αναφορές του ιστορικής πραγματικότητας.

Ο ίδιος ο δημιουργός του ανθρώπου μέσα από την φιλόδοξη συγκατάβαση του στον κόσμο συντελώντας την ιστορία της θείας οικονομίας είναι Εκείνος που επιφέρει το μήνυμα μιας νέας ζωής από το αντίστοιχο ζώντα, δημιουργώντας από την πλευρά του Αδάμ, μια νέα βιολογική οντότητα την Εύα. Στον χώρο της μυθολογίας έχουμε πλείστα όσα παραδείγματα που μπορούμε να αναφέρουμε τον Δαίδαλο να δίδει φτερά στον Ίκαρο. Φτιάχνει και εμφυτεύει φτερά στο γιό του, δίνοντας την ευκαιρία να πετάξει μακριά. Αναφορές μπορούμε να βρούμε πλείστες όσες στην μυθολογία και στην εν γένει παράδοση του κάθε λαού δημιουργώντας μια κοινή συλλογική με δογματική ισχύ²⁸⁶. Από τον χώρο της Ορθόδοξης Θεολογίας μπορούμε να υπομνηματίσουμε το έργο των δύο μεγάλων Αγίων της Εκκλησίας μας των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού όντας Ιατροί συνέβαλαν καταλυτικά στην

²⁸⁴ Γεωργιάδης, Απ. (2013). *Γενικές αρχές Αστικού Δικαίου πρακτικά θέματα με λύσεις*. Π.Ν Σακκούλας

²⁸⁵ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁸⁶ Κουτσελίνη, Α. (1999). *Βασικές αρχές βιοηθικής ιατρικής δεοντολογίας και ιατρικής ευθύνης*. Επιστημονικές εκδόσεις, Γ. Παρισιανός

μεταμόσχευση κνήμης ενός Μαυριτανού θανόντος σε ένα λευκό κατά τον 3^ο αιώνα μ.Χ. Θα πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας ότι τον 3^ο αιώνα δεν υπήρχε γενικευμένη η θεώρηση μόσχευμα αλλά αποτέλεσε πραγματικότητα μόλις τα κατοπινά χρόνια απλά παραπάνω δόθηκε μια ιστορική αναδρομή προκειμένου να αποσαφηνιστεί ότι οι μεταμοσχεύσεις αποτελούσαν πάντοτε τρόπο θεραπείας φθαρθέντων οργάνων με αντικατάσταση υγιών.

Αν ο 3^ο αιώνας μ.Χ σημαδεύτηκε με την συμβολή των Αγίων Αναργύρων η μεταμοσχευτική διαδικασία ανάγεται ήδη στην Προϊστορική εποχή. Οι Αρχαίοι Ινδουιστές πειραματίζονταν για την αποκατάσταση ελαττωματικών οργάνων όπως μύτης και αυτιών με χρήση μοσχευμάτων από το γειτονικό δέρμα, τεχνική που είναι γνωστή έως και σήμερα²⁸⁷. Από τον 16^ο αιώνα και μετά η ιστορία της Ιατρικής σημαδεύτηκε από την πραγμάτωση μεταμοσχευτικών ιατρικών πράξεων που η μία διαδεχόταν την άλλη με σχεδόν απόλυτη επιτυχία προσδίδοντας νέα ιατρικά δεδομένα. Ο Ιταλός στην καταγωγή Gasparo Tagliacozzi προέβη στην προαγωγή μεθόδων ρινοπλαστικής παίρνοντας μόσχευμα από τον βραχίονα, ένας Γάλλος ερευνητής με βαθιά ανθρωπιστική ευαισθησία επ' ονόματι Alexis Carell έφερε στην ιατρική πρακτική την αναστόμωση αγγείων περιορίζοντας τον κίνδυνο θρομβώσεων αυτό το επίτευγμα ήταν φαντασία εκείνη την εποχή. Στην συνέχεια ο Βρετανικής καταγωγής James Blundell προέβη στην μετάγγιση μίας γυναίκας, η οποία μετά από ένα βεβαρυσμένο τοκετό έχρηζε άμεσης μετάγγισης, αυτή η πρακτική επέφερε καρπούς και κατά τύχη πραγματοποιήθηκε με απόλυτη επιτυχία λίγο αργότερα ο Karl Landsteiner ανακάλυψε το σύστημα ABO. Στην εν γένει επιτυχή πραγμάτωση της μεταμοσχευτικής διαδικασίας σημαντικό ρόλο παίζει το ανοσολογικό σύστημα και η τυποποίηση των αντιγόνων ιστοσυμβατότητας²⁸⁸.

Η επιστημονική κοινότητα και δὴ οι εμπλεκόμενοι στην τεχνική των μεταμοσχεύσεων έρχονταν μπροστά σε νέα επιτεύγματα που ούτε οι ίδιοι μπορούσαν να αποκωδικοποιήσουν όλα τα μηνύματα των νέων πρακτικών που διανοίγονταν μπροστά τους. Αναφέρθηκε και παραπάνω ο όρος μόσχευμα είναι ένας όρος των ημερών μας και συγκεκριμένα ο Σκωτσέζος John Hunter ήταν ο πρώτος που έκανε χρήση του όρου όταν επιχείρησε μεταμοσχεύσεις οδόντων και ιστών²⁸⁹. Με ραγδαία εξέλιξη και τελειοποίηση της μεταμοσχευτικής διαδικασίας στο προσκήνιο εμφανίστηκαν και νέες προβληματικές μεταξύ αυτών ήταν: α) η διατήρηση των μοσχευμάτων κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της αφαίρεσης και της εμφύτευσης στον λήπτη αποτέλεσε ένα σημαντικό πρόβλημα και β) η χαμηλή θερμοκρασία και στη συνέχεια η χρήση διαφόρων διαλυμάτων με συγκεκριμένη σύσταση συνέβαλαν σημαντικά στη διατήρηση της λειτουργικότητας των

²⁸⁷ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁸⁸ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁸⁹ Σεχα, Μ.Ν. (1999). *Χειρουργική*. Πασχαλίδη Τομ. 3

μοσχευμάτων. Η ανακάλυψη νέων φαρμάκων επέφερε θετικά ερείσματα και κατά την μεταμοσχευτική διαδικασία με την ανακάλυψη της κυκλοσπορίνης τα μοσχεύματα διατηρούσαν την λειτουργικότητα τους και επιβίωναν περισσότερο.

Όλοι αυτοί οι αγώνες χρόνων επισφραγίστηκαν το 1954 όταν στην Βοστώνη των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Η.Π.Α) έγινε η πρώτη μεταμόσχευση νεφρού μεταξύ διδύμων. Ο πρωτεργάτης αυτής της χειρουργικής πράξης έφερε το όνομα Joseph Murray, ο οποίος απέσπασε βραβείο Νόμπελ με την απονομή του να πραγματοποιείται το 1990 και να γίνεται δέκτης θερμών συγχαρητηρίων²⁹⁰.

Οι μεταμοσχεύσεις για να πάρουν την μορφή που έχουν σήμερα στην κλινική πράξη πέρασαν πολλά χρόνια και συντελέστηκαν πολλά επιτεύγματα και νέες πρακτικές ήρθαν στο φως. Μετρώντας πάνω από πενήντα χρόνια από την πρώτη μεταμόσχευση νεφρού σήμερα οι μεταμοσχεύσεις ενηλικιώθηκαν και αποτελούν καθημερινή πρακτική. Με βάση τα στατιστικά στοιχεία που απορρέουν από τα αρχεία εγγραφής του United Network for Organ Sharing (UNOS) οι μεταμοσχεύσεις που έχουν λάβει χώρα έχουν ξεπεράσει το ένα εκατομμύριο. Σε αριθμό οι περισσότερες είναι μεταμοσχεύσεις νεφρών και ακολουθούν οι μεταμοσχεύσεις ήπατος, καρδιάς, πνευμόνων, νεφρού- παγκρέατος, καρδιάς – πνευμόνων, πολλαπλών οργάνων, νησιδίων παγκρέατος, εντέρου και μυελού των οστών²⁹¹.

A) Μεταμοσχεύσεις από ζώντες δότες

Στον διάβα της ιστορίας υπήρχε και υπάρχει πάντα το αίσθημα της επιβίωσης του ανθρώπινου γένους. Μέσα στο πλαίσιο της μεταμοσχευτικής διαδικασίας κανείς γεύεται ακριβώς αυτήν την πραγματικότητα όταν τείνει να χρησιμοποιεί το ανθρώπινο του σώμα η όργανα του σώματος του για την προαγωγή της υγείας των συνανθρώπων του. Βέβαια, ότι γίνεται με φιλόχρηστα αισθήματα μπορεί να ενέχει και κινδύνους εμπορευματοποιήσεως για αυτό κρίνεται απαραίτητο να τεθούν και τα ανάλογα μέτρα που να αποτρέπουν αρνητικές όψεις μιας τόσοφιλόανθρωπης πράξης. Υπό αυτό το πρίσμα η νομοθεσία καλείται να φαίνεται αντάξια των προσδοκιών της κοινωνίας και να μην καταστρατηγούνται έννοιες που διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν την κοινωνική όψη μια κοινωνίας.

Μέσα σε αυτό το περιρρέονκλίμα ενυπάρχει στις μέρες και φαίνεται να αποτελεί πραγματικότητα η ανεπαρκής εμφάνιση και η αυξανόμενη τάση αδυναμίας ζωτικών οργάνων. Το χάσμα που φαίνεται να έχει δημιουργηθεί στα ευρύτερα κοινωνικά

²⁹⁰ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁹¹ Βλέπε α) Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf και β) Θέματα Βιοηθικής (2013). *Η Ζωή, η Κοινωνία, και η Φύση μπροστά στις προκλήσεις των βιοεπιστημών*. (Στ. Τσινόρεμα και Λ. Κίτσος επιμ.). Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

μορφώματα α είναι μεγάλο αν σκεφθεί κανείς, ότι μία πράξη κατ' βάση ευεργεσίας ορισμένες φορές γίνεται αντικείμενο εκπλήρωσης συμφερόντων. Ο κύριος προβληματισμός έχει να κάνει με την διαπίστωση του εγκεφαλικού θανάτου, τα ακριβή κριτήρια να μην τηρούνται, μη δίκαιη κατανομή των μοσχευμάτων, παραβίαση της λίστας των υποψηφίων ληπτών αυξάνουν όλο και περισσότερο την προβληματική που κυοφορείται ανάμεσα στους ανθρώπους. Αυτή η οπτική νομίζω ότι δημιουργεί στον ευρύτερο κοινωνικό γίγνεσθαι έριδες με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στην Ιατρική επιστήμη. Αυτό συνεπάγεται ότι οι μεταμοσχεύσεις δεν αποτελούν αντικείμενο διεργασιών μόνο των ιατρών η του ευρύτερου επιστημονικού χώρου που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τις μεταμοσχεύσεις αλλά κάνει επιτακτική την ανάγκη σύμπραξης και άλλων φορέων και θεσμών όπως είναι η Εκκλησία για την υπέρβαση αυτών των εμποδίων.

Η δωρεά οργάνων βασίζεται στο βωμό της αγάπης και της έκφρασης βαθυτάτου αλτρουϊσμού. Κάθε μόσχευμα αποτελεί κοινωνικό αγαθό και θα πρέπει να προστατεύεται είτε από νομικής είτε από ιατρικής πλευράς και να ακολουθούνται ορισμένοι κανόνες που θα αποβλέπουν στο κοινό καλό. Επειδή δεν θα πρέπει να διασαλεύονται βασικές έννοιες και αρχές όπως η ελεύθερη βούληση και το αυτεξούσιο με την έννοια της <συναιδέσεως> όπως νοείται η συγκατάθεση του ασθενούς προκειμένου να λάβει χώρα η μεταμοσχευτική διαδικασία. Μια μεταμοσχευτική διαδικασία χωρίς την συναίνεση του δότη και του δέκτη θα αποτελούσε μια κατάφορη φαλκίδευση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η σύμβαση του Οβιέδο προβλέπει ξεκάθαρα «η συναίνεση είναι ελεύθερος ανακλητή οποιαδήποτε στιγμή και παρέχεται από δικαιοπρακτικά ικανό άτομο»²⁹².

Οι ζώντες δότες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες σε συγγενείς και μη συγγενείς. Σύμφωνα με την κείμενη ελληνική νομοθεσία που ορίζει η μεταμοσχευτική διαδικασία επιτρέπεται από ζώντα δότη προερχόμενο από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον. Σχετικά με τις προϋποθέσεις ζώντα δότη ο νόμος προβλέπει, ότι ο Ενήλικας δεν θα πρέπει να τελεί υπό δικαστική απαγόρευση. Ακόμη, θα πρέπει να δηλώνει αβίαστα την βούληση του για προσφορά και να είναι ενήμερος για τις πιθανές συνέπειες της μεταμόσχευσης²⁹³ Οι άνθρωποι αυτοί, οι οποίοι είναι εξ αίματος και συναισθηματικό δεμένοι με τον λήπτη έχουν κίνητρα που προτάσσουν τις βασικές ανθρωπιστικές αρχές του αλτρουϊσμού. Βέβαια, ενέχεται ο κίνδυνος ο συγγενής δότης να μην προβαίνει σε μια απόφαση ελεύθερη αλλά να επηρεάζεται από διάφορους άλλους παράγοντες είτε εσωτερικούς, εφόσον επί παραδείγματι ο γονέας δότης γνωρίζει ότι άλλη λύση για το παιδί του δεν υπάρχει εκτός από την δική του προσφορά, είτε από εξωτερικούς παράγοντες όπως επί παραδείγματι πίεση από το συγγενικό περιβάλλον, όταν ο δότης δεν έχει περιθώριο χρόνου να σκεφθεί η να αλλάξει την απόφαση του²⁹⁴. Σε γενικές γραμμές δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε οικονομική συναλλαγή μεταξύ δότη και λήπτη αφού με αυτόν τον τρόπο θα

²⁹² Άρθρο 5 Σύμβαση Οβιέδο 4/4/1997.

²⁹³ Νόμος 3984/2011 άρθρο 8

²⁹⁴ Παπαδημητρίου, Ι. (1998). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων*. Παρισιανός

δημιουργούταν μια σχέση εμπορικής συναλλαγής παραβιάζοντας αρχές δικαίου και διεθνείς συμβάσεις όπως αυτή του Οβιέδο. Οι νομοθέτες διαχρονικά προσπαθούν να αρθρώσουν λόγο που να προστατεύει την ελεύθερη βούληση του δότη και την εξασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος στον αυτοπροσδιορισμό με σκοπό να απαλλαγεί οποιαδήποτε προσπάθεια που δημιουργεί πίεση από το κοινωνικό και συγγενικό περιβάλλον²⁹⁵. Σε θεραπευτικής μορφής ιατρική πράξη, η συναίνεση προκύπτει από τη σχέση ιατρού ασθενούς όπου ο πρώτος καλείται να εμπνεύσει την συνείδηση του δεύτερου.

B) Μεταμοσχεύσεις από πτωματικό δότη

Κατά την μεταμοσχευτική διαδικασία δωρεάς οργάνων από πτωματικό δότη διανοίγονται νέες προεκτάσεις, αφού εμπλέκονται περισσότερα από δύο άτομα. Η απόφαση της δωρεάς αφορά τον γιατρό, το δότη και την οικογένεια του²⁹⁶. Για να αποσαφηνιστεί ο τρόπος συναινέσεως υπάρχουν δύο τρόποι: α) η γραπτή συναίνεση του δότη που δηλώνει την πρόθεση του να γίνει δωρητής στο δυνητικό μέλλον και β) την πρόθεση του δότητην οποία εκφράζουν μέλη της οικογένειας του ή του ευρύτερου συγγενικού του περιβάλλοντος. Η εικαζόμενη συναίνεση σχετίζεται με την περίπτωση ενός εγκεφαλικά νεκρού, ο οποίος δεν έχει προβεί σε κατηγορηματική άρνηση προσφοράς οργάνων μετά τον βιολογικό θάνατο του. Αυτή η πρακτική ανοίγει νέες νομικές διεξόδους, αφού επιτρέπει την δυνατότητα να θεωρηθεί δότης. Η εικαζόμενη συναίνεση αποτελεί πραγματικότητα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες καθώς έχει δώσει την ευκαιρία να υπάρξει αύξηση στα διαθέσιμα όργανα προς μεταμόσχευση. Αυτή η πρακτική χρησιμοποιείται διαδεδομένα στην Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία, Ισπανία, Βέλγιο και σε άλλες πολλές που έχουν υιοθετήσει αυτό το μοντέλο και προβαίνουν κατ' επέκταση σε περισσότερες μεταμοσχεύσεις. Όμως σε πολλές περιπτώσεις τίθενται και ζητήματα που σχετίζονται με την ίδια την αυτονομία του δότη που θεωρητικά είναι εγκεφαλικά νεκρός. Η δωρεά οργάνων θα πρέπει να σέβεται την προσωπικότητα του δότη και να αποτελεί μια πράξη, η οποία ερείδεται στο δικαίωμα του κάθε ατόμου για αυτονομία. Στην Αυστρία φαίνεται να βγαίνουμε από το πλαίσιο της εικαζόμενης συναίνεσης και να θεωρείται η δωρεά οργάνων σαν βούληση του θανόντος ή του ευρύτερου συγγενικού του περιβάλλοντος, το οποίο μπορεί να απουσιάζει από όλη αυτήν την διαδικασία.

Γ) Η Ορθόδοξη προσέγγιση στο ζήτημα των μεταμοσχεύσεων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία χαιρετίζει τις μεταμοσχεύσεις με ιδιαίτερο ενθουσιασμό καθότι αποτελούν ιατρικές πράξεις που έχουν στις μέρες μας φτάσει σε ένα υψηλό επίπεδο παροχής της πολυπόθητης υγείας των ασθενών. Η μακροήμερευση για την

²⁹⁵ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

²⁹⁶ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

Ορθόδοξη Εκκλησία ευλογείται όλως ιδιαιτέρως και αυτό ερείδεται στην Αγιογραφική της παράδοση. Συγκεκριμένα στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει λόγος που προτρέπει τα παιδιά να τιμούν τους γονείς τους γιατί αυτή η πράξη αποτελεί εγγύριο μακροχρόνιου γέννη επί της γής της αγαθής²⁹⁷. Για αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία σέβεται τις προσπάθειες της επιστήμης για προαγωγή η μάλλον για παράταση της βιολογικής ζωής. Στις μέρες μας όμως υπάρχει η τάση ο άνθρωπος να δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην βιολογική διάσταση του, ξεπερνώντας τις οποιοσδήποτε πνευματικές προεκτάσεις με αποτέλεσμα να αποδεσμεύεται από τον εσχατολογικό του προσανατολισμό²⁹⁸. Ο Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής με εκκλησιαστικό τρόπο προμηνύει, ότι την ζωή ως Ορθόδοξοι Χριστιανοί πρέπει να την χαιρόμαστε αλλά θα πρέπει να συμφιλιωθούμε με τον θάνατο όχι μόνο τον βιολογικό αλλά και τον προσωπικό θάνατο που σημαίνει το αγκάλιασμα του ολιστικού μηνύματος του Ευαγγελίου²⁹⁹. Αυτό σημαίνει ότι η Ορθόδοξη Θεολογία δεν κείται αρνητικά επί των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών, από την άλλη όμως πλευρά δεν μπορεί και μην δεν λάβει υπόψιν την σχετικότητα της ιατρικής επιστήμης³⁰⁰. Στην Χριστιανική ανθρωπολογία έχουμε πλείστες όσες αναφορές στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη. Συγκεκριμένα, στην Παλαιά Διαθήκη στο βιβλίο Σοφία Σειράχ γίνονται πλείστες όσες αναφορές στο ιατρικό λειτούργημα στο οποίο θα πρέπει να καταφεύγουν οι άνθρωποι γιατί αποτελεί θεόσδοτο γεγονός³⁰¹.

Κατά την Χριστιανική ανθρωπολογία της Εκκλησίας όπως αυτή εδράζεται στη διδασκαλία της Αγίας Γραφής και των Αγίων Πατέρων, η παρουσία μας σε αυτήν την ζωή δεν έχει να κάνει μια εγκόσμιες κατακτήσεις και ανέσεις και όσες προσπάθειες παράτασης της ζωής, είναι εμβολωματικές. Στην ζωή της Εκκλησίας δύο λέξεις αποτελούν την κορωνίδα της Θεολογικής γλώσσας: η θέωση και η Αγιότητα. Αυτό σημαίνει ότι μοναδικός σκοπός της ύπαρξης μας θα πρέπει να αποτελεί η ένωση μας με Τον Θεό. Για την Εκκλησία το δεσπόζων ερώτημα είναι πως μπορώ να ζήσω έτσι, ώστε να γευθώ την εμπειρία του Θεού στη ζωή μου ή για να το πούμε πιο εκκλησιαστικά η αληθινή ηθική γνώση λοιπόν, είναι κατά βάθος η έξοδος από την αγάπη του εαυτού μας και η στροφή προς την αγάπη του Θεού και του συνανθρώπου μας, ώστε να μπορέσουμε να γευθούμε την παρουσία του Θεού³⁰². Με αυτήν την λογική με το να παρέχουμε την δυνατότητα της παράτασης της βιολογικής ζωής επιδίδεται ο άνθρωπος στην οδό της μετανοίας που τον απεγκλωβίζει από το παρά φύσιν τον ανάγει στο κατά φύσιν και πορεύεται από εκεί σε μία τελειωτική πορεία

²⁹⁷ Εκ. 20,12 και Δευτ. 5, 16.

²⁹⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Λιβάνη

²⁹⁹ Νικολάου Μητροπολίτου Μεσογαίας και Λαυρεωτικής, (2005). *“ Αλλήλων Μέλη ” Οι Μεταμοσχεύσεις στο φώς της Ορθόδοξης Θεολογίας και ζωής*. Κέντρο Βιοϊατρικής ηθικής και Δεοντολογίας.

³⁰⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

³⁰¹ Κωνσταντίνου, Μ. (2020, Δεκέμβριος 10). *Θεολογία και Ιατρική*. Orthodoxia. Info.

<https://orthodoxia.info/news/theologia-iatriki/>

³⁰² Engelhardt, Tri. (2017). *Τα Θεμέλια της Βιοηθικής Μια Χριστιανική θεώρηση*. ΑΡΜΟΣ

που ανάγεται στο υπέρ φύσιν³⁰³. Αν αυτό ιδωθεί κατά την άσκηση της μεταμοσχευτικής διαδικασίας θα πρέπει να ενυπάρχουν οι προϋποθέσεις εκείνες που τελειοποιούν από την μία την φιλάνθρωπη προσπάθεια του δότη και από την άλλη συμβάλλει καταλυτικά στην εν γένει ΧριστώΑνακαίνιση του λήπτη προσδίδοντας με αυτόν τον τρόπο και εκκλησιαστική προέκταση στην όλη διαδικασία αποφεύγοντας κάθε τι που αντίκειται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στον σεβασμό του προσώπου.

Η Ορθόδοξη Θεολογία δεν έρχεται να σταθεί επικριτική στην όλη διαδικασία των μεταμοσχεύσεων αλλά αντιμετωπίζει τις μεταμοσχεύσεις ποιμαντικά. Υπό αυτό το πρίσμα με εκκλησιαστικό τρόπο αντιμετωπίζονται ο δότης, ο λήπτης και η μεταμοσχευτική ομάδα³⁰⁴. Εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας δηλαδή με όσα ερείδονται στην Αγία Γραφή και στην Πατερική διδασκαλία περί σώματος και ψυχής η Θεολογία της Εκκλησίας εξετάζει τα μοσχεύματα που λαμβάνονται από δότη, ο οποίος θα πρέπει να έχει την ωριμότητα να κατανοήσει την σπουδαιότητα αυτής της αλτρουϊστικής πράξεως. Από την άλλη πλευρά η μηχανική υποστήριξη γέννησε την ανάγκη παροχής μοσχευμάτων από πτωματικούς δότες και έτσι άνοιξε μια νέα σελίδα στην ιστορία των μεταμοσχεύσεων με τον εγκεφαλικό θάνατο. Όλα αυτά συνέτειναν στο γεγονός, ότι οι μεταμοσχεύσεις δεν αποτελούν ένα καθαρά ιατρικό θέμα αλλά συμπαρασείρει την Νομική και την θεολογία ώστε να αρθούν προβληματισμοί που ανακύπτουν. Εν κατακλείδι, η Εκκλησία υιοθετεί την σύγχρονη μορφή της μεταμοσχευτικής διαδικασίας αλλά την εντάσσει στην φιλάνθρωπη στάση όλων των εμπλεκομένων που πρέπει να αναπτύξουν και να υποβληθούν στην κατ' Χριστόν τελείωση, η οποία θα συντελεστεί διά της καθάρσεως, του φωτισμού και της θεώσεως³⁰⁵.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν στάθηκε μόνον εκεί αλλά με τρόπο εκκλησιαστικό και ποιμαντικό ασχολήθηκε η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος σε τακτική της συνεδρία στις 12-10-1999. Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος μελέτησε τις μεταμοσχεύσεις μέσα από τέσσερις παραμέτρους, οι οποίες καλούνται να γνωστοποιηθούν στο κοινωνικό σύνολο³⁰⁶. Η Πρώτη παράμετρος μελετήθηκε υπό τον τίτλο: < Η πολυποίκιλη, πολυεπίπεδη και πολυσήμαντη αντιμετώπιση των μεταμοσχεύσεων > αυτή η εισήγηση έδωσε την ευκαιρία, οι Συνοδικοί συμπάρεδροι να ερμηνεύσουν την μεταμοσχευτική διαδικασία μέσα από τις ψυχολογικές, κοινωνικές, βιοηθικές, νομικές, θεολογικές και ιατρικές συνιστώσες³⁰⁷. Η δεύτερη παράμετρος έφερε τον τίτλο < Η γνωμοδοτική μελέτη της επιτροπής επί της βιοηθικής της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος > εδώ οι Άγιοι Συνοδικοί μελέτησαν τα πορίσματα της

³⁰³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

³⁰⁴ Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁰⁵ Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁰⁶ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁰⁷ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

επιτροπής επί των βιοηθικών θεμάτων³⁰⁸. Η τρίτη παράμετρος είχε ως τίτλο <Θεολογικές θέσεις για το πρόβλημα των μεταμοσχεύσεων>στη παρούσα εισήγηση δόθηκαν οι θεολογικές διδασκαλίες επιφανών Πατέρων της Εκκλησίας, οι οποίοι ασχολήθηκαν με ζητήματα που έχουν να κάνουν με την αξία του ανθρωπίνου σώματος, την αξία του προσώπου, την αγαπητική διάθεση και την αξία της βιολογικής ζωής. Ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης και ο Άγιος Συμεών ο Νεός Θεολόγος ασχολήθηκαν κατ' βάση με αυτά τα ζητήματα πράγματα, τα οποία υπομνηματίζονται από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο³⁰⁹. Τέλος, η τελευταία παράμετρος με την οποία ασχολήθηκε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος Εκκλησία της Ελλάδος είχε ως τίτλο <Η ποιμαντική αντιμετώπιση του θέματος των μεταμοσχεύσεων>πράγματι τέθηκαν όλα τα απαραίτητα πλαίσια μέσα στα οποία επιστήμη, δότης, λήπτης και όλοι οι εμπλεκόμενοι θα πρέπει να λειτουργούν έτσι ώστε να μην δημιουργούνται νέα προβλήματα που συνεπάγονται νέοι κίνδυνοι στην ίδια την υπόσταση του ανθρώπου³¹⁰.

4.4 Ο Βιοηθικός προβληματισμός των Εκτρώσεων και της Ευθανασίας

Α) Ιστορική αναδρομή

Ο Βιοηθικός προβληματισμός επί των εκτρώσεων δεν αποτελεί κάτι καινούργιο στην ολιστική του προσέγγιση. Αν μελετήσει κανείς σε βάθος τα μελετήματα των Αρχαίων Φιλοσόφων και κατόπιν των Πατέρων της Εκκλησίας θα διαπιστώσει με ενάργεια, ότι αποτελούσε το κέντρο των συζητήσεων και των διεργασιών στα πανάρχαια χρόνια. Ο Ιπποκρατικός όρκος που υμνείται από την Ιατρική επιστήμη και αποτελεί η όλη Ιπποκρατική ιατρική πεδίο επιστημονικής ερεύνης έως και σήμερα κάνει λόγο για την αποτροπή δοσολογίας εκτρωκτικού φαρμάκου συγκεκριμένα αναφέρει <Ομοίως δε ουδέ γυναικί πεσσόνφθόριον δώσω>³¹¹. Στη συνέχεια ο φιλοσοφικός στοχασμός των Πυθαγορείων στάθηκε και αυτός αρνητικός στην γενικευμένη χρήση της έκτρωσης³¹². Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο φιλοσοφικός στοχασμός των πυθαγορείων επί της εκούσιας άμβλωσης και της αυτοκτονίας διαμόρφωσαν και την σκέψη του Ιπποκράτη σε μεγάλο βαθμό.

Ο Αρχαιοελληνικός στοχασμός πάνω στην εκούσια άμβλωση δεν μπορεί να θεωρηθεί, ότι τηρούσαν όλοι οι εκπρόσωποί του την ίδια συνισταμένη. Στην

³⁰⁸ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁰⁹ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³¹⁰ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³¹¹ Βλ. Όρκος του Ιπποκράτη. <http://users.uoa.gr/~nektar/history/1antiquity/hippocrates.htm>

³¹² Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και Βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

<Πολιτεία> του ο Πλάτωνας ορίζει τα ηλικιακά πλαίσια μέσα στα οποία καλείται το ανδρόγυνο να προβεί στην τεκνοποιία. Συγκεκριμένα, ορίζει τα 40 έτη όσον αφορά την γυναίκα και τα 55 για τον άνδρα³¹³. Αυτή η λογική που προτάσσεται από τον Πλάτωνα μπορεί να αποσκοπεί στην εγκυμοσύνη και κατ' επέκταση στην τεκνογονία ενός υγιούς παιδιού αλλά καταλήγει στο συμπέρασμα τονίζοντας ότι το παιδί δεν θα πρέπει να έρθει στο κόσμο αν έχει ξεπεράσει τα ηλικιακά όρια. Σε αυτήν την λογική αποκρυσταλλώνεται και η άποψη του Σωκράτους, ο οποίος στον <Θεαίτητο> φαίνεται να κάνει αποδεκτή την διακοπή της κύησης εφόσον αποτελεί δικαιωματική επιλογή της γυναίκας αλλά θα πρέπει η άμβλωση να γίνεται με την παρουσία εξειδικευμένων μαιών³¹⁴.

Από την αυξημένη φιλοσοφική κίνηση των Αρχαίων Φιλοσόφων περί της άμβλώσεως δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί και η όλη συνεισφορά του Αριστοτέλους. Στο <Περί τα ζώα ιστορία>³¹⁵ ο έλκων της καταγωγή από τα Στάγειρα Αριστοτέλης αναφέρει τις απόψεις του σχετικά με την έναρξη της ζωής. Ο Αριστοτέλης προτείνει, ότι η έναρξη της ζωής θα πρέπει να σηματοδοτείται όταν αποκτιέται η ικανότητα της κίνησης. Συγκεκριμένα ορίζει την τεσσαρακοστή ημέρα για τα αρσενικά και την ενενηκοστή για θηλυκά έμβρυα³¹⁶. Οι απόψεις του Αριστοτέλους αποτέλεσαν την κυριότερη πηγή στοχασμού τους και είναι ουκ ολίγοι αυτοί που στο μέγιστο βαθμό υιοθέτησαν τις απόψεις του. Οι απόψεις του Αριστοτέλους για την έναρξη της ζωής επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό και την Εκκλησία³¹⁷.

Συμπερασματικά, κατανοούμε ότι στην Αρχαία Ελλάδα υπήρχε γενικευμένη η άποψη ότι η άμβλωση αποτελούσε μια αδιαμφησβήτητη κατάσταση στην καθημερινότητα των πολιτών. Στην διαδικασία της άμβλωσης κατέφευγαν και οι εταίρες της εποχής, οι οποίες πολλές φορές έρχονταν μπροστά από μία ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. Μια άλλη πρακτική που υιοθετήθηκε από τον Βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο τον 6^ο, ήταν η απαγόρευση οποιαδήποτε μορφής διακοπής της κύησης, διότι αποτελούσε μια πράξη που θα απογύμνωνε στο μέλλον την στρατιωτική ισχύ και εξουσία αφού θα υπήρχε εκ των πραγμάτων μείωση του πληθυσμού.

Αρχαία Ρώμη

Σε αντίθεση με την Αρχαία Ελλάδα που υπήρχε μια μετριοπάθεια όσον αφορά την έκτρωση η Αρχαία Ρώμη με ότι την διαμόρφωση του Ρωμαϊκού δικαίου σε μεγάλο βαθμό έκανε ανεκτή την έκτρωση και εξ' απόψεως ηθικής και νομικής πλευράς.

³¹³ Πλάτωνος Πολιτεία, 409a- 410c. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=111&page=43

³¹⁴ Θεοδωρακόπουλος, Ιω. (2011). *Πλάτων Θεαίτητος Εισαγωγική Αρχαίο και Νέο Ελληνικό κείμενο*. Ακαδημία Αθηνών.

³¹⁵ Βασιλειάδης, Αλ. (2017). *Αριστοτέλης Περί τα Ζώα Ιστορία Α' - Ε'*. Ζήτρος.

³¹⁶ Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

³¹⁷ Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

Στους Ρωμαίους υπήρχε γενικευμένη η άποψη, ότι το έμβρυο δεν έχει δικαίωμα στη ζωή και κατ' επέκταση δεν είχαν προβεί στην τοποθέτηση κάποιου χρονικού ορίου για το μέχρι ποιο μήνα κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης η γυναίκα θα έπρεπε να είχε προβεί στην διακοπή της κύησης³¹⁸. Μέσα σε αυτό το κυκεώνα αντιλήψεων υπήρχαν και φωνές, οι οποίες στέκονταν αρνητικές στην πρακτική της άμβλωσης αφού διέβλεπαν κατάπτωση της ίδιας της ιδιοσυστασίας της Ρωμαϊκής Πολιτείας ως κράτος δικαίου και πολιτισμού με υψηλό κύρος. Ο Κικέρωνας συγκεκριμένα εξέφρασε δημοσίως την εναντίωση του στην υιοθέτηση των εκτρώσεων διότι με αυτόν τον τρόπο θεωρούσε ότι προσέβαλε τα χρηστά ήθη της Ρωμαϊκής Πολιτείας³¹⁹.

B) Εκτρώσεις: οι λεγόμενες δύσκολες περιπτώσεις

1) Έκτρωση μετά από βιασμό ή αιμομιξία

Το Αμερικανικό Υπουργείο δικαιοσύνης προέβη στον ορισμό του βιασμού ως εξής: < αναγκαστική σεξουαλική επαφή που περιλαμβάνει τόσο τον ψυχολογικό καταναγκασμό όσο και τη σωματική βία. Η αναγκαστική σεξουαλική επαφή σημαίνει διείσδυση από τον δράστη ή τους δράστες>³²⁰. Το ζήτημα είναι όλο και πιο σοβαρό αν αναλογιστεί κανείς ότι τα ποσοστά εκτρώσεων μετά από βιασμό είναι πολύ υψηλά και αγγίζουν το 50% συνόλων των εκτρώσεων. Τα ψυχολογικής και ηθικής φύσεως ζητήματα που ανακύπτουν μετά από τεχνητή διακοπή της κύησης ύστερα από βιασμό είναι ακόμα πιο δυσοίωνα στην αποκρυστάλλωση τους. Παρατηρείται το φαινόμενο ότι και όλοι εκείνοι που δεν ερείδονται σε απόψεις φιλελευθεροποίησης των εκτρώσεων και κείνται υπέρ της ζωής να κάνουν ανεκτή την καταφυγή στην άμβλωση μετά από βιασμό αφού εμφορούνται από συναισθήματα της συμπάθειας και της ενσυναίσθησης³²¹. Η συμπόνοια προς το θύμα είναι η κινητήριο δύναμη που τους ωθεί στην προστασία του θύματος και ως μέσο θεραπείας του. Πλήθος γυναικών έχουν υποβληθεί σε μελέτες όσων οι εγκυμοσύνες προέρχονται από βιασμό τα αποτελέσματα της ερευνών σε μεγάλο βαθμό πιστοποίησαν και πρόσθετα προβλήματα στις γυναίκες. Υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις για να γίνει ο λόγος μας περισσότερο πειστικός είναι άξιο ιδιαίτερης μνείας να αναφερθεί και η περίπτωση ενός Κοριτσιού από την Αμερική, η οποία απήχθη σε ηλικία 11 ετών το 1991 και έμεινε αιχμάλωτη για πολλά χρόνια. Ο απαγωγέας της την υπέβαλε σε σεξουαλικό βιασμό και απόρροια αυτού ήταν το κορίτσι αυτό να γεννήσει δύο κόρες σε δύο

³¹⁸ Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

³¹⁹ Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

³²⁰ Θεοφανίδης, Δ. (2021). Έκτρωση μετά από βιασμό: ηθικός προβληματισμός και διαλογική αντιπαράθεση. *Το Vimatou Asklipeiou Journal*, Vol(3), 1-15.

³²¹ Θεοφανίδη, Δημ. (2019). *Έκτρωση μετά από βιασμό: Ηθική θεώρηση*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/318783/files/GRI-2020-27246.pdf>

διαδοχικές εγκυμοσύνες. Το εκπληκτικό της υποθέσεως είναι, ότι το κορίτσι αυτό σε αυτήν την ηλικία βρήκε το θάρρος να γαλουχήσει τα παιδιά της ενώ ήταν σε αιχμαλωσία. Ο απαγωγέας της βέβαια καταδικάστηκε το 2009 με την ποινή των 431 ετών στη φυλακή. Το ίδιο το κορίτσι όταν ρωτήθηκε πως βίωσε όλη αυτή την αποτρόπαια κατάσταση είπε ότι <είχα τα κορίτσια μου να μου δίνουν δύναμη>³²².

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει και μία κατηγορία αυτών οι οποίοι θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την καταφυγή στην άμβλωση για σοβαρούς λόγους μετά από τέτοιες ακραίες καταστάσεις. Σε αυτές τις ακραίες περιπτώσεις θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν πέρα από τις εγκυμοσύνες μετά από βιασμό, όσων εμβρύων προέρχονται από αιμομιξία η έμβρυα με σοβαρές γενετικές ανωμαλίες που κάνουν την ζωή του εμβρύου δυσβάστακτη³²³. Η ιστορία της Ιατρικής ήρθε μπροστά από πλείστες όσες τέτοιες περιπτώσεις. Η δεκαετία του 1950 σηματοδεύτηκε με τα < μωρά της θαλιδομήδης > που γεννήθηκαν χιλιάδες παιδιά με σωματικές παραμορφώσεις. Το χάπι της θαλιδομήδης το έπαιρναν οι γυναίκες ως ηρεμιστικό όμως έμελλε να είναι καταστροφικό για πλήθος παιδιών³²⁴.

Περαίνοντας τον λόγο, θα πρέπει να παραθέσουμε δύο κυρίαρχα ερωτήματα που προβάλλονται στην τεχνητή διακοπή της κύησης μετά από βιασμό:

α) Σε περίπτωση βιασμού, η γυναίκα αποτελεί χωρίς καμία αμφιβολία το θύμα της όλης διαδικασίας που μαζί με τους διάφορους ψυχολογικούς συνδρόμους που έχουν αναπτυχθεί στον ψυχικό της κόσμο από την αποτρόπαια αυτή κατάσταση θα πρέπει να έχει το ψυχικό σθένος να αντέξει την κυοφορία ενός αγέννητου ακόμα παιδιού, το οποίο προήλθε όχι ως προϊόν συναίνεσης αλλά ως διαδικασία βιασμού. Σε αυτήν όμως την περίπτωση δεν φταίει το κυοφορούμενο έμβρυο αφού δεν διέπραξε κανένα απολύτως έγκλημα. Σε αυτήν την περίπτωση δεν θα πρέπει να τιμωρηθεί ο θύτης της όλης διαδικασίας, και όχι το κύημα³²⁵.

β) Μια άλλη συνιστώσα, η οποία δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί είναι το γεγονός ότι μία γυναίκα παντρεμένη γίνεται θύμα βιασμού από έναν άγνωστο. Αυτός ο άγνωστος θύτης καλείται να αναλάβει την ανατροφή του παιδιού, το οποίο παιδί να του υπενθυμίζει σε πόση δύσκολη θέση έφερε το θύμα και τις βίαιες πράξεις στις οποίες την περιέλαβε. Σε αυτήν την περίπτωση θα προτεινόταν η έκτρωση ώστε το ψυχολογικά κατεστραμμένο ζευγάρι να μπορέσει να θεραπεύσει αυτό το βίαιο γεγονός αλλά σε αυτήν την περίπτωση η βίαια πράξη εξακολουθεί να υφίσταται αφού θα στεφθεί με φόνο του παιδιού. Σε διαφορετική περίπτωση θα προτεινόταν το

³²² Θεοφανίδη, Δημ. (2019). *Έκτρωση μετά από βιασμό: Ηθική θεώρηση*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/318783/files/GRI-2020-27246.pdf>

³²³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

³²⁴ Τόσκα, Ι. (2022, Σεπτέμβριος 10). Θαλιδομήδη: Τα παραμορφωμένα παιδιά ενός <αθώου> χαπιού. *In.gr*. <https://www.in.gr/2022/09/10/stories/thalidomidi-ta-paramorfomena-paidia-enos-athouou-xariou/>

³²⁵ Θεοφανίδη, Δημ. (2019). *Έκτρωση μετά από βιασμό: Ηθική θεώρηση*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/318783/files/GRI-2020-27246.pdf>

ζευγάρι που έχει καταρρακωθεί ψυχολογικά και το κυοφορούμενο παιδί να ζήσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον κάτω από τέτοιες συνθήκες θα ήταν σωστό να προταθεί και η πράξη της υιοθεσίας³²⁶.

2) Έκτρωση μετά από μη αναμενόμενα αποτελέσματα Προγενετικού ελέγχου

Κυρίαρχο ερώτημα σε μια κοινωνία του άκρατου ωφελιμισμού κυριαρχεί τι γίνεται με τα παιδιά που γεννιούνται με γενετικές ανωμαλίες, όπως σωματική παραμόρφωση και διανοητικά καθυστερημένο;. Οι περισσότεροι θα υποστηρίξουν ότι αφού ο προγενετικός έλεγχος έδειξε τέτοια σημάδια η δυστυχία δεν θα βασανίζει μόνο το κυοφορούμενο βρέφος αλλά και τους ίδιους τους γονείς. Το σημερινό πνεύμα που διακατέχει τις κοινωνίες είναι οι άνθρωποι να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά προκειμένου να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κοινωνίας. Σε διαφορετική περίπτωση οι κοινωνικές και προνοιακές δομές όλες εκείνες δηλαδή που αναλαμβάνουν την εν γένει φροντίδα και περίθαλψη του ανάπηρου παιδιού στέκονται σχεδόν απομακρυσμένοι από το καθήκον τους. Βέβαια, αν το δούμε αυτό υπό μία άλλη οπτική δείχνει χαμηλό επίπεδο πολιτισμού και έλλειψη αγάπης. Για να γίνουμε πιο κατανοητοί σχετικά με το εύρος που έχει λάβει ο προγενετικός έλεγχος να αναφερθεί ότι με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία στην Αμερική το 50% των εκτρώσεων οφείλονται σε μη αναμενόμενα αποτελέσματα προγενετικού ελέγχου³²⁷.

Είναι αλήθεια πως σε σχέση με το παρελθόν πλέον ο προγενετικός έλεγχος θεωρείται επιτακτική ανάγκη. Τα πράγματα όμως δεν είναι έτσι παλαιότερα οι γυναίκες υποβάλλονταν σε προγενετικό έλεγχο όταν ορισμένες γυναίκες κυοφορούσαν μετά την ηλικία των σαράντα ετών³²⁸. Στις μέρες μας όμως έχει λάβει ενδημική διάσταση αφού όλα τα ζευγάρια διακατέχονται από μια σειρά ψυχολογικών συνδρόμων με αποτέλεσμα να κάνουν την διαδικασία υποχρεωτική για κάθε εγκυμοσύνη. Ο προγενετικός έλεγχος είναι μια ιατρική πράξη, η οποία πραγματοποιείται με ειδικές αιματολογικές εξετάσεις καθώς και υπερηχογραφική παρακολούθηση προκειμένου να υπάρχει μια κλινική εικόνα για την ζωή του εμβρύου κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης. Η μέθοδος αυτή που χρησιμοποιεί η ιατρική επιστήμη σήμερα μπορεί με επιτυχία να διαγνώσει μια σειρά γενετικών παθήσεων και χρωμοσωματικών ανωμαλιών. Αυτές οι εξετάσεις πραγματοποιούνται σε διάφορες φάσεις της κυοφορίας του εμβρύου, αφού πλέον ο γιατρός μπορεί να λάβει δείγμα από τον πλακούντα ητον αμνιακό υγρό³²⁹. Αποτελεί κοινός τόπος διαπίστωσης λοιπόν, ότι

³²⁶ Θεοφανίδη, Δημ. (2019). *Έκτρωση μετά από βιασμό: Ηθική θεώρηση*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/318783/files/GRI-2020-27246.pdf>

³²⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

³²⁸ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

³²⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

στις μέρες μας ο προγενετικός έλεγχος μπορεί να περιγραφεί με στρατιωτικούς όρους σαν μια <επιχείρηση αναζήτησης και καταστροφής>³³⁰.

Αν μελετήσεις κανείς αυτό το ζήτημα εκκλησιαστικά θα διαπιστώσει ότι η προβληματική εδράζεται κυρίως στον σύγχρονο άνθρωπο και δεν βαραίνει καθόλου αυτά τα παιδιά. Αν δούμε επί παραδείγματι σε βάθος τα παιδιά που πάσχουν από σύνδρομο Down θα διαπιστώσουμε ότι τα οικογενειακά περιβάλλοντα αυτών των παιδιών αδυνατούν να συνειστούν και να τα αγκαλιάσουν και αυτό κάνει την κατάσταση ακόμη πιο δυσοίωνη. Τα παιδιά με σύνδρομο Down έχουν αξεπέραστες ικανότητες τις οποίες εμείς τις αγνοούμε, χαίρονται με αυτό που έχουν, ζουν χαρούμενοι και χαίρονται για αυτό που είναι³³¹. Κατ'έκταση αυτό φανερώνει και έλλειψη πνευματικής καλλιέργειας αφού ο περιορισμός, η αποφυγή επικοινωνίας με αυτά τα άτομα δηλώνει τον κατακερματισμό της ψυχής μας και πολύ περισσότερο την ακοινωνησία ημών μετά του Θεού. Τέλος, αντιλαμβανόμαστε, ότι εφαρμόζεται εδώ μια ηθική του ωφελιμισμού και του ευδαιμονισμού³³².

3) Έκτρωση όταν κινδυνεύει η ψυχική υγεία της μητέρας

Είναι αλήθεια,ότι τα φεμινιστικά κινήματα και η θεολογία μπορούν να δώσουν πολλά για μια καλύτερα κοινωνία προσδίδοντας και οι δύο την δική του εμπειρία ο καθένας από την δική του πλευρά³³³. Οι φεμινιστικές θεωρίες διείδαν κυρίως μια τάση οι γυναίκες να είναι περιθωριοποιημένες και υποταγμένες, έτσι στις μέρες μας αυτό το φαινόμενο έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις με αποτέλεσμα να υπάρχει και μια κίνηση εκ μέρους της Εκκλησίας να μιλήσει για το φύλο και την σεξουαλικότητα³³⁴. Όσον αφορά το πεδίο των εκτρώσεων τα φεμινιστικά κινήματα εξέφρασαν ανοιχτά την πεποίθησή τους, ότι η έκτρωση αποτελεί δικαίωμα της γυναίκας που το κυοφορεί και άρα η κάθε γυναίκα είναι κυρίαρχος του σώματος της³³⁵. Όσο και αν το σύγχρονο πλήρως φιλελεύθερο πνεύμα της κοινωνίας κάνει ανεκτή μια τέτοια οπτική θέασης των εκτρώσεων, η επιστημονική κοινότητα θα συνεχίσει να υποστηρίζει ότι το έμβρυο δεν αποτελεί συνέχεια του μητρικού σώματος αλλά πρόσωπο με πλήρη δικαιώματα ακόμα και στην περίπτωση του βιασμού η και της αιμομιξίας³³⁶.

³³⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

³³¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

³³² Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

³³³ Colker, Ru. (1989). *Feminism, Theology and Abortion: Toward love, Compassion, and Wisdom*. *California Law Review*, 77(5), 1011- 1075. <https://doi.org/10.2307/3480642>

³³⁴ Colker, Ru. (1989). *Feminism, Theology and Abortion: Toward love, Compassion, and Wisdom*. *California Law Review*, 77(5), 1011- 1075. <https://doi.org/10.2307/3480642>

³³⁵ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

³³⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

Η τρίτη δύσκολη περίπτωση κατά την οποία προτείνεται η καταφυγή στην έκτρωση είναι όταν από ψυχολογικό Stress πλήττεται η ψυχική υγεία της μητέρας³³⁷. Τα φεμινιστικά κινήματα διεθνώς υποστηρίζουν, ότι ή έκτρωση, όταν φαλκιδεύεται η ψυχική υγείας της μητέρας, είναι απόλυτο δικαίωμα της αφού η εγκυμοσύνη γίνεται δυσβάστακτο βάρος και με δεδομένο ότι το έμβρυο βρίσκεται σε ενδομήτρια κατάσταση. Βέβαια, δεν λαμβάνονται υπόψιν καθόλου οι συνέπειες οι οποίες φαίνεται να είναι μετά την έκτρωση μεγαλύτερες. Οι ψυχολογικοί σύνδρομοι που αναδύονται μετά την έκτρωση είναι μεγαλύτεροι από τις ψυχολογικές καταστάσεις που θα προκύψουν μετά τον τοκετό. Πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας ότι αυτές οι γυναίκες αυτοεγκλωβίζονται στον εαυτό τους αδυνατούν να επικοινωνήσουν με το κοινωνικό περιβάλλον με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην απαλλαγή από την ευθύνη της μητρότητας. Για την Εκκλησία, η υιοθέτηση αυτής της λογικής δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εναρμονιστεί με την υγιαίνουσα διδασκαλία της Εκκλησίας μας. Ο Απόστολος Παύλος αναφέρει ότι όλοι εκείνοι, οι οποίοι δεν γεύθηκαν την Αγιογραφική διδασκαλία της Εκκλησίας θα αναμετρηθούν με τον < εν αυτοίς νόμον της συνειδήσεως>³³⁸.

Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε μια θεολογία του ορθολογισμού για να γίνει ανεκτό εκκλησιολογικά και θεολογικά το ευδαιμονιστικό και ωφελμιστικό πνεύμα που διακρίνει τον σημερινό άνθρωπο. Έχει αποδειχθεί ότι όταν μια γυναίκα μένει έγκυος συντελούνται πράγματα που την ξεπερνούν. Το πρώτο που συντελείται είναι η απόκτηση του μητρικού ενστίκτου, το οποίο μάλιστα την ολοκληρώνει αφού γίνεται ο χώρος μέσα στον οποία μια νέα ζωή διαμορφώνεται όταν αυτή η ζωή με τεχνητό τρόπο διακόπτεται, τότε το έργο της φύσεως διακόπτεται και μία σειρά πρωτόγνωρων ψυχολογικών συγκρούσεων αναδύονται δημιουργώντας μια σειρά ανωμαλιών με πολλές συνέπειες³³⁹.

4) Έκτρωση όταν κινδυνεύει η ζωή της μητέρας

Εξ' απόψεως ηθικής, νομικής και ιατρικής πλευράς η έκτρωση δεν αποτελεί ένα εύκολο ζήτημα στην διαπραγμάτευση του. Έχουμε να κάνουμε με μια ανθρώπινη οντότητα, η οποία βρίσκεται σε ενδομήτρια κατάσταση και απολαμβάνει κατά τα αρχικά στάδια του την ανθρώπινη του διάσταση. Η κυοφορούσα γυναίκα αναλαμβάνει πλήρως τον έλεγχο της ανάπτυξης του εμβρύου και καλείται να προστατεύει και τον ίδιο τον εαυτό της αλλά και το κύημα. Η έκτρωση έχει μελετηθεί με ενάργεια από τον ιατρικό χώρο και έχει αποφανθεί ότι δεν αποτελεί εγκληματική πράξη η έκτρωση μετά από την διάγνωση στην οποία για λόγους υγείας προτείνεται η διακοπή της κύησης αυτές οι αιτίες μπορεί να είναι:

1. Σε κακοήθεις εμετούς και βαριά φαινόμενα τοξιναιμίας της εγκυμοσύνης,
2. Σε φανερή φυματίωση,
3. Σε ερυθρά που παρουσιάζεται τους τρεις πρώτους μήνες,

³³⁷ Π. Ιωάννης Μπρέκ, (1998). <Βιοηθικά διλήμματα και Ορθοδοξία>. Περιοδικό σύναξη, τεύχος 68.

³³⁸ Ρωμ. 7, 15-23

³³⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

4. Σε πάθηση της ανταλλαγής της ύλης, δηλαδή διαβήτη, νεφρίτιδα, νόσο του BaseDow, λευχαιμίακτλ,
5. Σε πάθηση της καρδιάς και της κυκλοφορίας,
6. Σε ψυχικές παθήσεις,
7. Σε φανερές παθήσεις του ωού (υδράμνιο, υδατιδική μύλη)³⁴⁰.

Γίνεται σαφές ότι στις τρεις προηγούμενες περιπτώσεις, οι οποίες μελετήθηκαν παραπάνω η Εκκλησία καταφατικά απέρριπτε την έκτρωση. Στην περίπτωση της έκτρωσης όταν κινδυνεύει η ζωή της μητέρας η εκκλησία και η θεολογία πραγματεύεται το εν λόγω ζήτημα με ιδιαίτερη σοβαρότητα και ασκεί την εκκλησιαστική οικονομία της αφού και η ιατρική επιστήμη κάνουν λόγο για εμφάνιση κινδύνου στην ζωή της μητέρας. Σε καμία περίπτωση η Εκκλησία δεν υποδαυλίζει την σημασία του εμβρύου για την Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησία το έμβρυο αποτελεί εικόνα Του Θεού και έχει ίδια αξία με την μητέρα του³⁴¹. Η εκκλησία όμως και η επιστήμη δεν εκφράζουν ένα λόγο που πρέπει να γίνει απαραίτητα αναγκαστικός αλλά τίθεται στην ελευθερία της κυοφορούσας μητέρας.

5) Η Ορθόδοξη προσέγγιση στο ζήτημα των εκτρώσεων

1. Το θέμα των εκτρώσεων δεν αποτελεί ένα καινούργιο ζήτημα στον εν γένει βιοηθικό προβληματισμό αλλά ανάγεται ήδη κατά τα πρώτους χριστιανικούς αιώνες που αποτελούσε μια πραγματικότητα. Για το ζήτημα των εκτρώσεων αποφάνθηκαν τοπικές και οικουμενικές σύνοδοι, οι οποίες εξέφρασαν την δυσαρέσκεια τους στην υιοθέτηση της έκτρωσης, αφού προσβάλλει την ίδια την διδασκαλία της Εκκλησίας και τις βασικές αρχές της χριστιανικής ανθρωπολογίας. Βέβαια, υπάρχουν και οι δύσκολες περιπτώσεις, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω οι οποίες έχουν πυροδοτήσει από πλευράς θεολογίας να θέσει την χείρα επί το άροτρον και να εκφράσει λόγο θεολογικό, ο οποίος να αποτελεί απαύγασμα της ίδιας της ποιμαντικής μαρτυρίας της εκκλησίας. Για την Ορθόδοξη Θεολογία άμα τη σύλληψη έχουμε έναν τέλειο άνθρωπο εν δυνάμει, ο οποίος και όλας από την ενδομήτρια κατάσταση του υποβάλλεται στην εν Χριστώ τελείωση.

2. Υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις η εκκλησία δεν έρχεται να εκφράσει ένα λόγο δογματικό πάνω στα βιοηθικά διλήμματα αλλά να δώσει και την πνευματική διάσταση του ζητήματος. Επί παραδείγματι, η έκτρωση μετά τον προγενετικό έλεγχο δεν μπορεί να γίνει ανεκτή από την Εκκλησία αφού για την Εκκλησία δεν υπάρχουν μόνο ελαττώματα αλλά και χαρίσματα. Η Εκκλησία ως αντεπιγχείρημα προβάλλει τα παιδιά με σύνδρομο Down, τα οποία χαίρονται με αυτό που είναι και με αυτό που τους συμβαίνει γιατί να ανακοπεί η ζωή αυτών των παιδιών. Η Ορθόδοξη Θεολογία

³⁴⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

Ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας με περισσή ενάργεια αναφέρει και μια σειρά ιατρικών εγχειριδίων που μελετούν με προσοχή το εν λόγω ζήτημα. Ο αναγνώστης μπορεί να μελετήσει: α) Αρχοντάκη, Στ. (2002). <Σύνοψη Παθολογικής Ανατομίας>. Αφοί Βλάσση β) Καραμήτσος, Δ. (2007). <Κλινική εξέταση και διάγνωση>. UniversityStudioPress.

³⁴¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να κάνει ανεκτή μια θεολογία του ορθολογισμού απόρροια του ευδαιμονιστικού και ωφελμιστικού πνεύματος από το οποίο διακατέχεται ο σύγχρονος άνθρωπος.

3. Τέλος, αναφέρθηκε η περίπτωση της έκτρωσης όταν κινδυνεύει η ζωή της γυναίκας. Σε αυτήν την περίπτωση η εκκλησία φερόμενη με πνεύμα εκκλησιαστικής ευαισθησίας και ποιμαντικής αγωνίας θεωρεί την έκτρωση ως <αναγκαίο κακό> και σε καμία περίπτωση δεν υποβιβάζεται η αξία του εμβρύου. Εδώ δημιουργούνται νέες προβληματικές παθολογικής φύσεως στις οποίες δεν κυριαρχεί ένα πνεύμα ωφελμισμού. Για την Εκκλησία αποκλειστικός σκοπός κινήσεως της είναι η θέωση και η αγιότητα.

4.4.2 ΟΒιοηθικός προβληματισμός στο ζήτημα της Ευθανασίας

Είναι γεγονός, πώς αν γνωρίζαμε το κέρδος και το όφελος των μεγάλων πόνων της ζωής μας, σίγουρα θα θέλαμε να υποφέρουμε συνέχεια. Μάλιστα, οι γνωστοί χώροι των μεγάλων πόνων: τα νοσοκομεία, τα άσυλα, τα σωφρονιστήρια, τα ψυχιατρεία, τα γηροκομεία, τα ορφανοτροφεία, θα ήταν στη συνείδηση μας τόποι ιεροί, χώροι ευλογίας, τόποι καθόδου Του Θεού και ανόδου του ανθρώπου.

Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Μακάριος

A) Ιστορική ανασκόπηση

Η Αρχαιοελληνική γραμματεία το στολίδι του Αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού διασώζει πλείστες όσες αναφορές αρχαίων φιλοσόφων περί της Ευθανασίας. Να αναφερθεί, ότι ο όρος στις μέρες μας υπέστη μεγάλη εννοιολογική διαφορά σε σχέση με το παρελθόν. Στην Αρχαία Ελλάδα η Ευθανασία σήμαινε ο καλός, ο ένδοξος θάνατος. Παράδειγμα αυτής της μορφής θανάτου αποτελεί η περίπτωση του Έκτορα για τον οποίο κάνει λόγο ο Όμηρος³⁴². Σε έργα ακόμη του Πολύβιου, του Κικέρωνα, στη βιογραφία του Ρωμαίου Αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου και σε άλλους υπάρχουν αναφορές σχετικά με την ευθανατική επιλογή³⁴³. Στην Αρχαία Σπάρτη υπήρχε γενικευμένη η αντίληψη της ευθανατικής επιλογής. Απόδειξη τούτου αποτελεί, το γεγονός ότι όσα μη αρτιμελή νεογνά γεννιούνταν στην Αρχαία Σπάρτη ρίχνονταν στον Ταύγετο ως ανάκανα να φέρουν καρπούς στην Σπαρτιατική κοινωνία

³⁴² Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

³⁴³ Εμμανουηλίδου, Δ. (2021). *Φιλοσοφική, ηθική και νομική διάσταση της ευθανασίας. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ευθανασία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ανοιχτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο).

file:///C:/Users/30693/Downloads/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%94%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%91%CE%A0.pdf

αυτή η πρακτική σημαίνει και μία ευγονική επιλογή³⁴⁴. Επίσης, τέτοια φαινόμενα με την παροχή θανατικού υγρού πραγματοποιούνταν στο νησί της Κέας σε όσους γηραίους ανθρώπους υπήρχε η ένδειξη αναπηρίας. Ο Ιπποκρατικός όρκος που υμνείται έως τις μέρες μας θα λέγαμε ότι η όλη συνεισφορά του Ιπποκράτη σήμανε αλλαγή πλεύσης της Ιατρικής από τέχνη σε συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο έρευνας. Συγκεκριμένα, στον Ιπποκρατικό όρκο απορρίπτεται οποιαδήποτε χρήση φαρμάκου, το οποίο να επισπεύδει το θάνατο.

Η πρακτική της ευθανασίας δεν αποτελούσε μόνο μια πραγματικότητα της Αρχαιοελληνικής κοινωνίας αλλά και μία πρακτική που είχε υιοθετηθεί και από την Ρωμαϊκή κοινωνία. Ο Σενέκας έδινε μεγάλη βαρύτητα στην ποιότητα της ζωής ενός ανθρώπου και όχι στη διάρκεια της³⁴⁵. Όταν λοιπόν ο άνθρωπος γεύεται μια ανίατη ασθένεια καταφεύγει σε μορφές αυτοχειρίας προκειμένου να απαλλαχτεί από αυτούς του δυσβάστακτους και αφόρητους πόνους.

Η Βυζαντινή κοινωνία, η οποία στέφθηκε με τον ακάνθινο στέφανο του Ορθοδόξου πνεύματος συνάρτησε την ευθανασία με την αυτοκτονία. Η ζωή για τους Βυζαντινούς εθεωρείτο δώρο Του Θεού στον άνθρωπο και κατ'επέκταση κανείς δεν θα πρέπει να γίνεται υπαίτιος διακοπής της ζωής για κανένα λόγο. Ο Θωμάς ο Ακινάτης εκπροσωπούσε όλους εκείνους, οι οποίοι τάσσονταν κατά της Ευθανασίας και δεν θεωρούσε τον άνθρωπο κυρίαρχο της ζωής και του θανάτου.

Εν συνεχεία, με τον διαφωτισμό και τα κατοπινά χρόνια ο φιλοσοφικός, ο ιατρικός και θεολογικός κόσμος αποφάνθηκε, ο καθένας από την δική του σκοπιά, σχετικά με την πρακτική της ευθανατικής διαδικασίας. Η ευθανασία έγινε αντικείμενο εντόνων διεργασιών με αποκορύφωμα νομοθετικές διαδικασίες, οι οποίες έτειναν στην νομιμοποίηση της Ευθανασίας όπως συνέβη με την περίπτωση των Η.Π.Α από τον Henry Hunt³⁴⁶.

³⁴⁴ Εμμανουηλίδου, Δ. (2021). *Φιλοσοφική, ηθική και νομική διάσταση της ευθανασίας. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ευθανασία.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο).

file:///C:/Users/30693/Downloads/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%94%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%91%CE%A0.pdf

³⁴⁵ Εμμανουηλίδου, Δ. (2021). *Φιλοσοφική, ηθική και νομική διάσταση της ευθανασίας. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ευθανασία.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο).

file:///C:/Users/30693/Downloads/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%94%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%91%CE%A0.pdf

³⁴⁶ Εμμανουηλίδου, Δ. (2021). *Φιλοσοφική, ηθική και νομική διάσταση της ευθανασίας. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ευθανασία.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο).

file:///C:/Users/30693/Downloads/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%94%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%91%CE%A0.pdf

Στις μέρες μας η Ευθανασία εισήλθε στον χώρο της Ιατρικής, με την συνεισφορά του όλου ιατρονοσηλευτικού προσωπικού στην οργανωμένη συμβολή της ιατρικής κοινότητας στην παροχή ενός ανώδυνου, ήρεμου και αξιοπρεπούς θανάτου³⁴⁷. Η ιατροκοποίηση της ευθανασίας οδήγησε σε μια διαθρυλίτιδα οξυμένων αντιπαραθέσεων μεταξύ νομικής, ιατρικής και θεολογίας. Το ζήτημα στην βιοηθική του διάσταση δεν έχει αποσαφηνιστεί, αφού μέχρι και στις μέρες μας στα πλαίσιο ορισμένες φιλελεύθερες χώρες κατοχυρώνουν και νομικά την διαδικασία της ευθανασίας, όπως συνέβη με την Ολλανδία το 1992³⁴⁸.

B) Μορφές Ευθανασίας

Η διεθνής βιβλιογραφία κάνει λόγο για τις εξής μορφές ευθανασίας:

A) Η εκούσια ευθανασία. Στην περίπτωση αυτή ο ίδιος ο ασθενής καταφεύγει στην ιατρική ζητώντας από τους επαγγελματίες υγείας να επισπεύσουν τον βιολογικό του θάνατο. Πρόκειται για ευθανασία κατά παραγγελία³⁴⁹.

B) Ημη εκούσια ευθανασία. Σε περίπτωση που ο ασθενής δεν μπορεί να εκφράσει την εσωτερική του βούληση και έχει εκμυστηρευτεί στο ευρύτερο περιβάλλον του με ενυπόγραφο έγγραφο αυτή του την θέληση.

Γ) Η ακούσια ευθανασία. Στην περίπτωση αυτή οι επαγγελματίες υγείας ίσως εκφράσουν αυτήν την επιθυμία επειδή η ανίατη ασθένεια είναι μη αναστρέψιμη

Δ) Ηέμμεση ευθανασία. Τα αναλγητικά φάρμακα μπορεί να επισπεύσουν τον θάνατο, αφού οι πόνοι είναι αφόρητοι και προκαλούν και άλλα προβλήματα³⁵⁰.

Όλες αυτές οι μορφές ευθανασίας που αναφέρθηκαν παραπάνω ενέχουν τον ενεργητικό ή παθητικό χαρακτήρα της ευθανασίας³⁵¹.

Στην περίπτωση της ενεργητικής ευθανασίας το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό παρέχει την θανατηφόρα δόση μέσω της οποίας θα επέλθει ο βιολογικός θάνατος του ασθενούς.

Στην περίπτωση της παθητικής ευθανασίας, το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό προβαίνει στην αποσύνδεση του ασθενούς από κάθε μορφή τεχνικής υποστηρίξεως με αυτόν τον τρόπο σταδιακά επέρχεται το βιολογικό τέλος του ανθρώπου.

Γ) Ανώδυνος θάνατος

Ο ανώδυνος θάνατος αλλιώς υπολογίζεται από τον σύγχρονο ηδονοκρατικό και ευδαιμονιστικό άνθρωπο. Ανώδυνος θάνατος στην σημερινή κοινωνία νοείται ο

³⁴⁷ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

³⁴⁸ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

³⁴⁹ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

³⁵⁰ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

³⁵¹ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

θάνατος, ο οποίος δεν συνεπικουρείται από τον κλωνισμό της υγείας. Αν θέλουμε να το δούμε το ζήτημα ακόμη πιο παραπέρα θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, ότι ο σύγχρονος άνθρωπος διακατέχεται από ένα αίσθημα θανατοφοβικού συνδρόμου σε βαθμό που αποτελεί ασθένεια για τον ίδιο³⁵². Αν γνωρίζαμε πόσο σπουδαίο είναι να υποφέρει κανείς τις τελευταίες στιγμές της επίγειας ζωής ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει τα πράγματα θα ήταν εντελώς διαφορετικός. Είναι γεγονός πως, αν γνωρίζαμε το κέρδος και το όφελος των μεγάλων πόνων της ζωής μας, σίγουρα θα θέλαμε να υποφέρουμε συνέχεια. Μάλιστα, οι γνωστοί χώροι των μεγάλων πόνων: τα νοσοκομεία, τα άσυλα, τα σωφρονιστήρια, τα ψυχιατρεία, τα γηροκομεία, τα ορφανοτροφεία, θα ήταν συνείδηση μας τόποι ιεροί, χώροι ευλογίας, τόποι καθόδου του Θεού και ανόδου του ανθρώπου³⁵³. Όταν ο άνθρωπος αντιληφθεί ότι το βιολογικό τέλος του πλησιάζει τότε για αυτόν η ευθανατική διαδικασία είναι θέμα προσωπικό για το πότε χρονικά και με ποιον τρόπο θα επέλθει³⁵⁴.

Η Εκκλησία στη λειτουργική της ζωή εύχεται να είναι ανώδυνα τα τέλη του ανθρώπου και σε καμία περίπτωση δεν δέχεται ένα οδυνηρό τέλος. Συγκεκριμένα στα ειρηνικά κατά την διάρκεια της θείας λειτουργίας εκφωνείται από τον λειτουργό <χριστιανά τα τέλη της ζωής ημών, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά...>. Στην εκκλησία τα πάντα τελειοποιούνται και θεραπεύονται κάτω από την μυστηριακή ζωή της εκκλησίας που είναι κατά βάση θεραπείας ψυχής και κατ' επέκταση θεραπεία του σώματος.

Δ) Αξιοπρεπής θάνατος

Η ανίατη ασθένεια φαλκιδεύει την καθημερινή δραστηριότητα του ασθενούς καθυποβάλλοντας τον πολλές φορές να βρίσκεται σε ένα κρεβάτι ενός νοσοκομείου. Η ασθένεια καταβάλλει τον ανθρώπινο οργανισμό όχι μόνο του ασθενούς αλλά και του συγγενικού του περιβάλλοντος, το οποίο βλέπει τις ιατρικές επιχειρήσεις κατευνάσεων των πόνων. Το συγγενικό περιβάλλον βιώνει την αδυναμία του ασθενούς τους να αυτοεξυπηρετηθεί και για αυτό η όλη του παροχή ιατρικής φροντίδας εξαρτάται από άλλους. Αυτή η διαδικασία φαίνεται εκ πρώτης όψεως να υποβιβάζει τον άνθρωπο, να ζεί μια ζωή με δυσβάστακτους πόνους και ενώ σήμερα η ιατρική με την βοήθεια της τεχνολογίας παρατείνει την ζωή του ασθενούς η αποκατάσταση της υγείας δεν επιτυγχάνεται³⁵⁵. Όταν η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη γεννάται το ερώτημα γιατί να ζει αυτός ο άνθρωπος κάτω από αυτήν την απέλπιδα κατάσταση αφού ο πολυπόθητος στόχος της αποκατάστασης της κλωνισμένης υγείας φαντάζει δυσοίωνος. Με αυτόν τον τρόπο κυοφορείται από τους

³⁵² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη.

³⁵³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη.

³⁵⁴ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing.

³⁵⁵ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing

υποστηρικτές της ευθανασίας η άποψη, ότι μη προβαίνοντας στην ευθανατική διαδικασία, κατακερματίζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια³⁵⁶.

Η Χριστιανική Ηθική δεν θέτει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου κάτω από τον μανδύα της παροχής υγείας αλλά το συνδέει με το καθ' ομοίωσιν του ανθρώπου με τον Θεό. Σκοπός είναι το πλάσμα να κοινωνήσει με τον πλάστη του. Η ασθένεια όντως αποτελεί μια κατάσταση που παγιδεύει τον άνθρωπο αφού του στερεί την εκπλήρωση βασικών αναγκών αλλά η Ορθόδοξη Θεολογία βλέπει τον πόνο μέσα από την παιδαγωγική του σημασία. Η σύγχρονη πραγματικότητα κάνει αποδεκτή την ύπαρξη της άλλης ζωής και αποστρέφεται οτιδήποτε υπάρχει στην παρούσα ζωή. Θέλουμε να γευόμαστε το κάλλος και την ομορφιά μόνο ως παθητικοί θεατές. Δεν καταλαβαίνουμε όμως, ότι το κάλλος προέρχεται από τον πόνο και την ασθένεια που μέσα από αυτές τις καταστάσεις αποδεικνύουμε ήθος και καλλιεργούμε τις αρετές μας³⁵⁷. Οι Πατέρες της Εκκλησίας διείδαν και τις στιγμές του πόνου και της ασθένειας ως φιλανθρωπία στην ζωή του ανθρώπου που τον βοηθούν να μελετήσει με μεγαλύτερη αυτοσυνειδησία τα σφάλματα του και να επεκδυθεί τον παλαιό εαυτό και να ενδυθεί τον καινό, τον καινούργιο μόνο όταν βρίσκεται σε κατάσταση που συντριβεται η καρδιά και οδηγείται σε σωτηριώδη μετάνοια.

Ε) Ο ρόλος του ιατρού και της Εκκλησίας απέναντι στο ζήτημα της ευθανασίας

Η διαδικασία της Ευθανασίας παρέχει στους ιατρούς και στο συγγενικό περιβάλλον εξουσίες, οι οποίες μπορεί να εγκυμονούν πολλές συνέπειες³⁵⁸. Στον ιατρικό χώρο, το ιατρονοσηλευτικό προσωπικό κάνει λόγο για την κλινική εικόνα του ασθενούς ενώ το συγγενικό περιβάλλον επωμίζεται κυρίως να λάβει την απόφαση σχετικά με την όλη διαδικασία όπου δεν γνωρίζουμε τα κίνητρα με τα οποία αποφασίστηκε η προσφυγή σε μία τέτοια διαδικασία επίσπευσης του θανάτου. Οι επαγγελματίες υγείας από την άλλη πλευρά στην ευθανατική διαδικασία καλούνται να επωμιστούν το έργο μέσα από το οποίο θα διδάξουν στον ασθενή την ανάγκη για υγεία και επιβίωση. Σε διαφορετική περίπτωση οι ίδιοι οι ιατροί μπαίνουν σε μία διαδικασία κατά την οποία διασαλεύεται η ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια. Σήμερα, όπου το νομοθετικό πλαίσιο το 'δικαίωμα στο θάνατο' ανοίγει σε συνιστώσες στην όλη διαδικασία, αφού ανήμποροι άνθρωποι θα μπορούν να γίνουν ανεξέλεγκτα υποχείρια αυτής της διαδικασίας. Επί παραδείγματι, θα μπορεί η υιοθέτηση αυτής της λογικής να κάνει τους οικονομικά υποδεέστερους ασθενείς, οι οποίοι αδυνατούν να ανταποκριθούν στις οικονομικές απαιτήσεις της νοσηλείας να καταφεύγουν στην υιοθέτηση της ευθανασίας. Η όλη διαδικασία μειώνει με τον πιο ευκαταφρόνητο τρόπο την αξία και

³⁵⁶ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing

³⁵⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη

³⁵⁸ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

την αυτονομία του ανθρώπου σε σημείο τον περιορίζει ως προς την κοινωνική του προέκταση³⁵⁹.

Ο σημερινός άνθρωπος του νομικισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντάσσει τον καλό θάνατο στα πλαίσια της ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου. Ο σεβασμός της ελευθερίας του ανθρώπου προβάλλεται ως το κατεξοχήν επιχείρημα που αντικρούει την άποψη ότι η ευθανασία είναι ανθρωποκτονία³⁶⁰. Η αφαίρεση όμως της ζωής στρέφεται ενάντια στην ελεύθερη βούληση του ανθρώπου να συνεχίσει να ζει³⁶¹. Για την Ορθόδοξη Θεολογία δεν νοείται τερματισμός της ζωής για κανένα λόγο αφού ο Θεός είναι αυτοζωή και κατ' έπεκταση ο μόνος που έχει εξουσία στην ζωή και στο θάνατο³⁶². Δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός, ότι η ευθανασία καλλιεργήθηκε σε εκκοσμικευμένα κοινωνικά μοντέλα όπου οι παραδοσιακές αξίες όπως Θεός, πρόσωπο, οικογένεια περνούν κρίση και αντικαθίστανται από άλλες περισσότερο ανθρωποκεντρικές, ατομοκεντρικές και ευδαιμονιστικές αξίες³⁶³. Τέλος, όποιος προκαλεί το θάνατο διαπράττει τρία λάθη: εισβάλλει στη Θεία δημιουργία, στρέφεται εναντίον των θείων εντολών όπως είναι το ου φονεύσεις και παρεμβαίνει στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου³⁶⁴.

Υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις αναφέρονται πλήθος ερωτημάτων και ηθικών διλημμάτων. Επί παραδείγματι θα πρέπει να τεθούν όλα εκείνα τα κριτήρια που μπορεί ήπρέπει να καταφύγει κάποιον στην υιοθέτηση της ευθανατικής διαδικασίας.

Σήμερα ο νομικός κόσμος κάνει λόγο για το δικαίωμα στο θάνατο. Αυτή η θεώρηση ανοίγει τον ασκό του αιώλου για απομοίωση της ανθρώπινης υποστάσεως. Από την άλλη πλευρά η Ορθόδοξη Εκκλησία προτείνει όλες εκείνες τις θεολογικές έννοιες όπως είναι οι έννοιες της συναλληλίας, του αλτρουϊσμού ώστε συγγενικό περιβάλλον και ιατρονοσηλευτικό προσωπικό να συμπεριφέρονται με πνεύμα συμπόνιας στον αγώνα για την υποστήριξη του πλησίον. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορεί να υιοθετηθεί ένα πνεύμα που να επικροτεί το άκοπο, το άμοχθο και αβίαστο. Η Ορθόδοξη Θεολογία ενσαρκώνει το Σταυρό Του Χριστού στην ίδια την ζωή προτείνοντας στον άνθρωπο να ακολουθήσει το δικό του Σταυρό που απορρέει από το να επωμιστεί τους πόνους με καρτερία και υπομονή. Στην ζωή της εκκλησίας δεν είναι κάτι ξένο αυτό, αφού η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει να αναδείξει πλήθος μαρτύρων, οι οποίοι με καρτερία και υπομονή υπέστησαν τα πάνδεινα.

³⁵⁹ Ανώνυμου. *Βασικές θέσεις επί της ηθικής της Ευθανασίας*.

<https://www.bioethics.org.gr/Euthanasiagr.pdf>

³⁶⁰ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

³⁶¹ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

³⁶² Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

³⁶³ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

³⁶⁴ Νικολαΐδης, Απ. (2017). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

Η θέση της Εκκλησίας όπως παραπάνω αναφέρθηκε αποτελεί απαύγασμα της ίδιας της θεολογίας. Για το εν λόγω όμως ζήτημα η κοινωνιολογική του θεώρηση θεωρείται ιδιαίτερα αναγκαία. Ο Ιατρός έχοντας ως προμετωπίδα του στην άσκηση του ιατρικού λειτουργήματος ότι σε καμία περίπτωση δεν έχει το δικαίωμα να επισπεύσει το θάνατο του ασθενούς του για κανένα απολύτως λόγο αφού αντιβαίνει τον όρκο του Ιπποκράτη. Με χαλάρωση των ηθών και διάνοιξη διόδων μέσω της νομικής επιστήμης ελλοχεύονται πρωτόγνωροι κραδασμοί προβλημάτων που θα κάνουν λόγο στο μέλλον για την υιοθέτηση μια ευγονικής λογικής κατά την οποία οι επιτυχημένοι, οι υγιείς, οι πλούσιοι και οι κοινωνικά καταξιωμένοι θα έχουν λόγο ύπαρξης³⁶⁵. Ο Καθηγητής Αλαχιώτης όμως προβαίνει σε μία διαπίστωση, η οποία μπορεί και αποτελέσει μια πραγματικότητα. Μια νομική κατοχύρωση της ευθανασίας θα ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη καθώς μπορεί να οδηγήσει στον καιάδα, στην εξολόθρευση διανοητικά ασθενών και παιδιών με ειδικές αναπηρίες όπως συνέβη στην εποχή του Χίτλερ ακόμα και στην εμπορία οργάνων προς μεταμόσχευση³⁶⁶. Αντιλαμβανόμαστε, ότι η Βιοηθική εισάγεται και αυτή στη χοάνη της εκκοσμίκευσης και κατ'επέκταση της παγκοσμιοποίησης με ανυπολόγιστες συνέπειες στον ίδιο τον άνθρωπο.

4.5 Η καύση των νεκρών και ο βιοηθικός προβληματισμός εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας

Η Εκκλησία, ως Σώμα, με κεφαλή της το Χριστό, καλείται να αγαπά και να αγκαλιάζει, να διδάσκει και να νουθετεί, να οικονομεί και να θεραπεύει. Η " ακρίβεια ως προς το Δόγμα" που συνοδεύει τη Χριστοκεντρική διδασκαλία Της και διαπνέει το Εκκλησιοκεντρικό βίωμα της, δεν θα πρέπει να αποκλείει τη " μετριοπάθεια ως προς τη διάθεση", την " επιείκεια του Χριστού" κατά την Παύλεια διατύπωση, η οποία ενώνει και αποτρέπει τα σχίσματα στο Εκκλησιαστικό σώμα. Πρέπει να μην παραβλέπουμε το γεγονός ότι δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια της διάσπασης και της περιθωριοποίησης των ανθρώπων, σε μια κοινωνία που αιμορραγεί από τις κρίσεις και δεινοπαθεί από τους άσοφους σωτήρες και κριτές.

Δουνδουλάκης Εμμανουήλ

Η καύση των νεκρών ως αντικείμενο στον βιοηθικόπροβληματισμό ίσως προκαλεί πολλαπλά ερωτηματικά και αυτό θεωρείται εξαρχής εύλογο να συμβαίνει. Αυτός ο προβληματισμός ενυπάρχει από το γεγονός, ότι η καύση των νεκρών δεν αποτελεί αντικείμενο της βιοηθικής και αυτό από την μία πλευρά καθίσταται αληθές. Η βιοηθική ασχολείται με ζητήματα που αφορούν την ζωή του ανθρώπου και των υπόλοιπων έμβιων όντων καθώς και με τους ιατρικοβιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς, οι οποίοι υπεισέρχονται και διαδραματίζουν έντονο ρόλο στην δημιουργία της ζωής,

³⁶⁵ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

³⁶⁶ Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

στην παράταση της ζωής και στον τερματισμό της ζωής³⁶⁷. Το ζήτημα της καύσεως των νεκρών δεν αποτελεί ένα νέο επιστημονικό επίτευγμα της βιοτεχνολογίας αλλά αποτελεί μια πραγματικότητα ήδη από την Αρχαιότητα. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι με την καύση των νεκρών ασχολείται περισσότερο η Αρχαιολογική επιστήμη.

Οι Παραπάνω διαφορές είναι απαραίτητες να επισημανθούν για να μπορέσει ο αναγνώστης να αποκρυσταλλώσει άποψη πάνω σε αυτά τα ζητήματα. Το γεγονός ότι η καύση των νεκρών δεν είναι βιοηθικό πρόβλημα το διαπιστώνει κανείς στην διεθνή βιβλιογραφία που δεν φαίνεται αν απαντάται και να αποτελεί πεδίο προβληματισμού³⁶⁸. Από την άλλη πλευρά υπάρχει και η Ορθόδοξη βιοηθική, η οποία έχει ευαισθητοποιήσει την καθ'όλου Ορθόδοξη στο διάκοινο των σύγχρονων βιοτεχνολογικών επιτευγμάτων. Υπό αυτό το πρίσμα η Ορθόδοξη βιοηθική δεν ασχολείται μόνο με την αρχή της ζωής και το βιολογικό τέλος του ανθρώπου αλλά επεκτείνεται και στην μετά θάνατον ζωή. Επομένως, για την Ορθόδοξη βιοηθική η καύση των νεκρών εντάσσεται στην βιοηθική προβληματική της Εκκλησίας. Ο λόγος της Εκκλησίας ερείδεται στην Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησίας και τα νοηματοδοτεί όλα υπό την λογική της εσχατολογικής προοπτικής της ζωής. Η θεολογική προσέγγιση αυτών των ζητημάτων καθίσταται επιτακτική διότι η καύση των νεκρών είναι ένα από τα ζητήματα που αφορούν το τέλος της ζωής του ανθρώπου³⁶⁹.

A) Ιστορική αναδρομή της καύσης των νεκρών

Η καύση των νεκρών από τα αρχαιολογικά κτερίσματα μπορεί να αναχθεί κατά τη Πρωτογεωμετρική περίοδο (11^{ος} – 10^{ος} αι. π.Χ). Κατά την διάρκεια της Πρωτογεωμετρικής περιόδου συντελούνται δύο βασικές αλλαγές η μία έχει να κάνει με την αλλαγή τεχνολογίας στην κεραμική και ο δεύτερος με την επικράτηση της καύσης για τους ενήλικες³⁷⁰. Η πρωτογεωμετρική εποχή έτσι όπως ερμηνεύεται αρχαιολογικά δεν μπορεί να αποσαφηνιστεί τότε και που αποτεφρώνονταν οι νεκροί πάντως δείχνει ότι αποτελούσε μια προσωπική προτίμηση του θανόντος³⁷¹. Ο συνήθης τάφος καύσης ήταν ένας λάκκος τετράγωνος η ορθογώνιος. Η Αρχαιολογική μαρτυρία αποδεικνύει, ότι άνοιγαν στο δάπεδο μια οπή για να δεχθεί την τεφροδόχο. Ως επί το πλείστον οι τεφροδόχοι ήταν κυρίως αμφορείς, οι οποίοι περιείχαν τα αποτεφρωμένα λείψανα που συγκεντρώνονταν κατά την διάρκεια της καύσης.

Το τέλος της πρωτογεωμετρικής εποχής σηματοδεύτηκε από την ελαχιστοποίηση της καύσής μάλλον δεν αποτελούσε τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο ταφής. Κατά την Γεωμετρική περίοδο (9^{ος} – 8^{ος} αιώνας π.Χ) υπήρχε γενικευμένη η εικόνα οι Αθηναίοι

³⁶⁷ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstrakonPublishing

³⁶⁸ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstrakonPublishing

³⁶⁹ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstrakonPublishing

³⁷⁰ Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα

³⁷¹ Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα

να αποτεφρώνουν τους νεκρούς τους. Από νεκροταφείο σε νεκροταφείο φαίνεται ότι υπήρχαν διαφορετικές προτιμήσεις ως προς τον τρόπο ταφής³⁷². Όπως και κατά την διάρκεια της Πρωτογεωμετρικής περιόδου ο πιο συνηθισμένος τρόπος ταφής ήταν ο λάκκος μέσα στον οποίο τοποθετείτο το τεφροδόχο αγγείο αυτό φαίνεται να αποτελεί πραγματικότητα και κατά την Γεωμετρική περίοδο. Στη συνέχεια ακολούθησε η Αρχαϊκή εποχή (8^{ος} – 7^{ος} αι. π.Χ), όπου κυριαρχούσε η πρωτογενής καύση που σημαίνει, ότι ο νεκρός αποτεφρωνόταν στον ίδιο τον τάφο³⁷³. Η ίδια πρακτική συνεχίστηκε και κατά την κλασική εποχή (5^{ος} αιώνας π.Χ), όπου μαρτυρούνται από τα αρχαιολογικά κατάλοιπα πλήθος πρωτογενών και δευτερογενών καύσεων. Τέλος, να αναφερθεί ότι και η Αρχαϊκή εποχή αλλά και η Κλασική εποχή είχε κάνει αποδεκτή την καύση νηπίων αλλά δεν αποτελούσε την πιο συχνή πρακτική³⁷⁴. Παραπάνω, αναφέρθηκαν μερικές πτυχές, οι οποίες αποτελούσαν αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα στην Αρχαιότητα και ότι η καύση των νεκρών αποτελούσε πολιτισμική έκφραση των ανθρώπων. Στις μέρες μας η καύση των νεκρών υιοθετείται από τους ανθρώπους στο πλαίσιο του άκριτου δικαιωτισμού και της επιλογής του τρόπου του πώς, τότε και πως θέλω να πεθάνω. Μερικές πτυχές του φαινομένου εξ' απόψεως κοσμικής και Ορθοδόξου πραγματικότητας θα αναφερθούν παρακάτω.

Κατά την ένδοξη περίοδο του Βυζαντίου καθ' όλη την διάρκεια των αιώνων που διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο η καύση παρόλο που δεν απαγορεύτηκε δεν ήταν ο πλέον συνηθισμένος τρόπος ταφής. Οι Βυζαντινοί προτιμούσαν τον ενταφιασμό όντας εμποτισμένοι στανάματα της Ορθοδόξου πίστεως.

Η καύση των νεκρών άρχισε να κυφορείται και πάλι στην σύγχρονη εποχή με κέντρα συζητήσεως της την Ευρώπη και την Αμερική. Ως παράδειγμα να αναφερθεί ο γιατρός της βασίλισσας Βικτωρίας, Σερ Χένρυ Τόμπσον εξέδωσε βιβλίο σχετικά με την αποτέφρωση των νεκρών (Cremation: The treatment of the body after death) και με την συνεπικουρία ομοϊδεατών που έβλεπαν την καύση ως αξιομίμητη πρακτική ίδρυσαν την Αγγλική Εταιρία Αποτέφρωσης³⁷⁵. Η νομική διάσταση δεν θα μπορούσε να εκλείψει όταν το 1884 το Βρετανικό δικαστήριο προέβη στην νομιμοποίηση της αποτέφρωσης. Για να αντιληφθούμε το εύρος της αποτεφρωτικής διαδικασίας να αναφέρουμε την περίπτωση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, η οποία με νέο κώδικα κανονικού δικαίου έκανε την αποτέφρωση αποδεκτή και μάλιστα εξέδωσε ειδικό τελετουργικό³⁷⁶.

³⁷²Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα

³⁷³Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα

³⁷⁴Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα

³⁷⁵Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³⁷⁶Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Η αλλαγή στον τρόπο επιλογής ταφής άνοιξε ευρύτατη συζήτηση στο δημόσιο διάλογο ήδη μετά από την Γαλλική επανάσταση όταν έπαυσε να αποτελεί μόνο θρησκευτικό και κοινωνικό καθήκον αλλά μετατράπηκε σε πολιτειακό ζήτημα. Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό στον Ελλαδικό χώρο όταν με διάταγμα της Αντιβασιλείας του 1834, τα νεκροταφεία έγιναν αντικείμενο αρμοδιοτήτων των Δήμων και των κοινοτήτων³⁷⁷.

Β) Θεολογία και καύση νεκρών

Η Παλαιά Διαθήκη κοσμείται από αναφορές που αναφέρονται στην καύση όχι όμως ως πράξεις ανεκτές αλλά ως πράξεις που σχετίζονται με εγκληματική πράξη. Σαφή αναφορά υπάρχει στο λευϊτικό όπου <θυγατήρ (αρραβωνιασμένη η στεφανωμένη) ανθρώπου ιερέως εάν βεβηλωθή του εκπορνεύσαι, το όνομα του πατρός αυτής βεβηλοί επί πυρός κατακαυθήσεται>. Αποτελεί πραγματικότητα ότι η Παλαιά Διαθήκη λογίζει τον μη ενταφιασμό ως τιμωρία που επισύρει ποινές. Η κατάκαυση των Σοδόμων και Γομόρρων και κατ' επέκταση η κατάκαυση αυτών των ανθρώπων επέσυρε την τιμωρία του Θεού για τις αμαρτωλές πράξεις τους στις οποίες υπέπεσαν.

Για το θέμα το οποίο πραγματευόμαστε για να κατανοήσουμε την σπουδαιότητα του ενταφιασμού έναντι της υιοθέτησης της καύσης όρθον είναι να μυηθούμε σε μερικά χωρία της Αγίας Γραφής τα οποία ο ίδιος ο Κύριος άφησε ως πολύτιμη παρακαταθήκη. Από τα ιερά Ευαγγέλια πληροφορούμαστε ότι λίγο πριν υποστεί το μαρτύριο Του Σταυρού, η Μαριάμ άλειψε τα πόδια Του Ιησού με πολύτιμο μύρο. Τότε, ο Ιούδας διαφώνησε με αυτήν την πρακτική λέγοντας, ότι θα ήταν προτιμότερο το μύριο να πουληθεί και τα χρήματα να δοθούν ελεημοσύνη στους πτωχούς. Ο Ιησούς αποκρίθηκε όπως διασώζεται από τον Ευαγγελιστή Ιωάννη και απάντησε: <Άφες αυτήν ίνα εις την ημέραν του ενταφιασμού ποιήση τούτο. Τους πτωχούς γαρ πάντοτε έχετε μεθ' εματών, εμέ δε ού πάντοτε έχετε>³⁷⁸. Συνεπώς, Ο ίδιος Ο Κύριος γνώριζε για το πάθος του. Αυτό το χωρίο μας διδάσκει πολλά για το θέμα μας και πόσο σημαντικός είναι ο ενταφιασμός. Όπως Ο Κύριος προτίμησε τον ενταφιασμό έτσι και εμείς καλούμαστε να δεχτούμε ότι έχουμε παράδοση από Τον Κύριο να ακολουθήσουμε τον ίδιο τρόπο ταφής ως ορθό³⁷⁹.

Περί της Καύσεως των νεκρών ήταν ένα ζήτημα το οποίο απασχόλησε και τις Οικουμενικές Συνόδους της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Προς επίρρωση τούτου δύο μόνο πραγματικότητες φωτίζουν τη μελέτη του θέματος μας. Πρώτον η περίπτωση της Αγίας Ευφημίας όπου στα πρακτικά της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου εξαιρείται ο τρόπος με τον οποίο της αποδόθηκαν τιμές όταν κοιμήθηκε καθώς και η τιμή των

³⁷⁷Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³⁷⁸Ιωαν. Ιβ' 7

³⁷⁹Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

λειψάνων της³⁸⁰. Και η δεύτερη περίπτωση όπου στην Ζ' Οικουμενική Σύνοδο εξαιρείται το γεγονός ότι μετά την ταφή σε περίπτωση αγιότητας τα λείψανα λαμβάνουν τεράστια δύναμη. Συγκεκριμένα αναφέρεται <εκ λειψάνων πολλάκις μαρτύρων και εικόνων ελαύνονται δαίμονες>³⁸¹. Κατανοούμε λοιπόν σε περίπτωση υιοθέτησης της καύσεως θα στερούσε από τους Χριστιανούς την δυνατότητα να γευθούν την θαυματουργική ενέργεια των Αγίων λειψάνων.

Στην συνέχεια πλείστοι όσοι Εκκλησιαστικοί συγγραφείς σημείωσαν την αρνητική τους στάση έναντι της καύσης των νεκρών. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στάθηκε ενάντιος και αυτός με την σειρά του στην αποτέφρωση ως πράξη που αλλοιώνει τον άνθρωπο και του στερεί την δυνατότητα επικοινωνίας με Τον Θεόν. Συγκεκριμένα ο Ιερός Πατήρ αναφέρει <κηδεύομεν τους απελθόντας ως και ημιν και αυτοίς συμφέρει προς δόξαν Θεού>³⁸². Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης κάνει λόγο και αυτός για την αποτέφρωση τονίζοντας πως πρόκειται για μια πράξη αποτροπιαστική και θεωρεί αυτούς που προβαίνουν στην υιοθέτησης αυτού του τρόπου ως φονιάδες³⁸³.

Γ) Οι υπερασπιστές της καύσης των νεκρών και τα αντεπιχειρήματα που προβάλλονται εκατέρωθεν

Η σημερινή κοινωνία καυχάται, ότι πλέον πολλά από τα δικαιώματα του έχουν κατοχυρωθεί, τα οποία κατά το παρελθόν αποτελούσαν μη πραγματοποιήσιμες εικασίες. Στο πεδίο της καύσεως των νεκρών έχει ανοιχτεί ένας ευρύτερος και πολλές φορές αντιμαχόμενος διάλογος με την ίδρυση αποτεφρωτηρίων και μάλιστα τον Ελλαδικό χώρο όπου οι περισσότεροι Έλληνες ερείδονται στον φυσιολογικό τρόπο ταφής αυτό του ενταφιασμού. Πλέον έχει ανοίξει ένας διάλογος μέσα στον οποίο αναδύονται και φωνές, οι οποίες υποστηρίζουν ότι με την καύση έχουμε μια οικονομικότερη, απλούστερη και λιγότερο κοπιώδης ταφή³⁸⁴. Τα επιχειρήματα που προβάλλονται είναι πολλά αλλά στο τέλος πέφτουν σε αντίφαση. Επί παραδείγματι, οι υπερασπιστές της καύσης θεωρούν ότι έτσι χωροταξικά λύνεται το πρόβλημα αφού υπάρχει αδυναμία στις σύγχρονες πόλεις να βρουν χώρους για νεκροταφεία. Το άλλο επιχειρήμα που προτείνεται είναι με αυτόν τον τρόπο μειώνεται η ρύπανση του

³⁸⁰ (Ζ'

Οικουμενική Σύνοδος, Πράξη Δ', Σπ. Μήλια, Πρακτικά, τομ. Γ', 273/7732

³⁸¹ Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³⁸² Μουρτζανός, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση των νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μια αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως σήμερα.* (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρεται για το ζήτημα του ενταφιασμού. Ιωάννου Χρυσοστόμου. *Υπόμνημα εις τον Απόστολον και Ευαγγελιστήν εις ομιλίας*, PG 59, 467A

³⁸³ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου.* Γρηγόρη.

³⁸⁴ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής.* OstraconPublishing

περιβάλλοντος και η δημόσια υγεία προστατεύεται³⁸⁵. Σε αυτήν την περίπτωση προβάλλουν το γεγονός μιας οικολογικής ενσυναίσθησης ότι πλήττεται το φυσικό περιβάλλον με τον ενταφιασμό και ότι με την καύση πολλές ασθένειες, οι οποίες μπορούν να αποβούν καταστροφικές για το κοινωνικό σύνολο οι πιθανότητες εμφανίσεως των μειώνονται. Τέλος, το τελευταίο επιχείρημα που προβάλλεται είναι αυτό στο πλαίσιο του δικαιωματος, ότι πλέον αποτελεί ατομικό δικαίωμα και επιθυμία του θανόντος να επιλέξει την καύση ή τον ενταφιασμό και με αυτόν τον τρόπο το συγγενικό περιβάλλον και η κοινωνία οφείλουν τον απόλυτο σεβασμό στην επιλογή του προσώπου³⁸⁶.

Σε όλα αυτά βέβαια τα επιχειρήματα υπάρχει και ο αντίλογος, ο οποίος δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί. Στην αναφορά των υπερασπιστών της καύσεως των νεκρών για το οικονομικό κόστος θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι δεν κάνει λόγο η εκκλησία για μια πολυέξοδη τελετή ταφής αλλά προβάλλει την ζέση της προσευχής προκειμένου ο θανών να απολαύσει τα δίκαια Του Θεού και να κοινωνήσει μαζί του που είναι και ο σκοπός για τον οποίο έχει δημιουργηθεί³⁸⁷. Στο επιχείρημα που βρίσκει έδαφος στο γεγονός ότι υπάρχει αδυναμία εύρεσης χώρων για τους θανόντες πρέπει να αναφερθεί, ότι οι κοινωνίες που αγαπούν και νοιάζονται για τους αποθανόντες θα βρουν τρόπους για να ανακουφίσουν αυτούς του ανθρώπους. Το επιχείρημα που προβάλλει μια οικολογική ευαισθησία εκ μέρους των υπερασπιστών της καύσεως των νεκρών ούτε αυτό μπορεί να αποτελέσει επιχείρημα αφού και τον φυσιολογικό κύκλο της ζωής διασαλεύει αλλά και την σχέση του αποθανόντος με τον περίγυρο αλλά και με Τον Θεό τραυματίζει. Τέλος, κατά τον Βάντσο (2016, σελ. 184), η επίκληση του ατομικού δικαιώματος στην καύση παραγνωρίζει την αναγκαιότητα συνέργειας άλλου προσώπου, το οποίο έχει επίσης θεμελιώδη δικαιώματα.

Δ) Η καύση των νεκρών στο διάκοινο μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας

Απο την θεωρία πλέον έχουμε εισέλθει στην φάση της πράξης, αφού η αποτέφρωση τείνει να γίνει ένας ενδεδειγμένος τρόπος ταφής. Η καύση των νεκρών πλέον με τις τελευταίες νομοθετικές ρυθμίσεις αβίαστα και χωρίς περαιτέρω διεργασίες. Εάν μελετήσει κανείς με ενάργεια τον νόμο 3448/2006 και συγκεκριμένα το άρθρο 35 γίνεται δέκτης της αδιαμφισβήτητης αυτής πραγματικότητας³⁸⁸. Στον Ελλαδικό χώρο με πιο ζωηρό τρόπο η μελέτη του εν λόγω ζητήματα εμφανίστηκε το 1912 με τη

³⁸⁵ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing

³⁸⁶ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing

³⁸⁷ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. OstraconPublishing

³⁸⁸ Άρθρο 35 – 3448/2006. Στο άρθρο 35 προβλέπεται: 1) Επιτρέπεται η αποτέφρωση νεκρών όταν δεν αντίκειται στις θρησκευτικές πεποιθήσεις 2) Προϋπόθεση για την αποτέφρωση αποτελεί η εκδήλωση επιθυμίας του θανόντος για τον τρόπο της ταφής του 3) η άδεια για την τελετή της αποτέφρωσης την λαμβάνει από τον Δήμο η την κοινότητα. Μπορεί κανείς να μελετήσει τον νόμο στον ακόλουθο σύνδεσμο: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-3448-2006/arthro-35-nomos-3448-2006>

μορφή προβληματισμού³⁸⁹. Η Εκκλησία της Ελλάδος στάθηκε αδύναμη στο κυκεώνα των εντόνων προβληματισμών που αναφύονταν από την καύση των νεκρών. Ο αρχικός προβληματισμός της Εκκλησίας εκφράστηκε με μια σειρά παραθέσεων από τις Οικουμενικές Συνόδους της Εκκλησίας καθώς και Αγιογραφικά χωρία που εναντιώνονταν σε αυτήν την πρακτική, η οποία προκαλούσε σοβαρότατα πλήγματα στο κοινωνικό σύνολο. Τα επιχειρήματα της Εκκλησίας φάνηκαν να μην υιοθετούνται από τους κρατούντες και έτσι μετατόπισε την επιχειρηματολογία της στην αναφορά βασικών θεολογικών αρχών περί του σεβασμού και της ιερότητας του σώματος³⁹⁰.

Στην ιστορική ανάλυση του θέματος άξιο ιδιαίτερης μνείας είναι να αναφερθεί, ότι η Εκκλησία της Ελλάδος ασχολήθηκε εκτεταμένως με το εν λόγω ζήτημα. Αυτό φανερώνεται από το γεγονός ότι σε συνοδικό επίπεδο η Ελλαδική Εκκλησία ασχολήθηκε τα έτη 1937, 1960, 1962, 1980, 2006, 2008, 2010, 2013, 2015 και 2016³⁹¹. Με το ζήτημα της καύσεως των νεκρών δεν ασχολήθηκε μόνο η Εκκλησία της Ελλάδος αλλά και το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Εκκλησία της Κρήτης. Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό από το γεγονός κατά το οποίο κατά την Α' Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη στο Σαμπεζύ της Γενεύης το 1976 το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέφρασε λόγω περί της καύσεως των νεκρών που εναντιωνόταν στην όλη πρακτική. Η Εκκλησία της Κρήτης σε καθορισμένη συνεδρία της Επαρχιακής Συνόδου εξέφρασε την αρνητική της στάση στην υιοθέτηση της καύσεως των νεκρών³⁹².

Τα παραπάνω κάνουν αντιληπτό, ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία καλείται να εκφράσει λόγο ποιμαντικό και εκκλησιαστικό. Δεν ταιριάζει οποιοσδήποτε εφησυχασμός, ο οποίος θα πυροδοτήσει την κλιμακούμενη εξελικτική του πορεία προς την νομική εδραίωση του³⁹³. Η Εκκλησία, ως Σώμα, με κεφαλή της το Χριστό, καλείται να αγαπά και να αγκαλιάζει, να διδάσκει και να νουθετεί, να οικονομεί και να θεραπεύει. Η " ακρίβεια ως προς το Δόγμα " που συνοδεύει τη Χριστοκεντρική διδασκαλία Της και διαπνέει το Εκκλησιαστικό βίωμα Της, δεν θα πρέπει να αποκλείει τη " μετριοπάθεια ως προς τη διάθεση ", την " επιείκεια του Χριστού " κατά την Παύλεια διατύπωση, η οποία ενώνει και αποτρέπει τα σχίσματα στο Εκκλησιαστικό σώμα. Πρέπει να μην παραβλέπουμε το γεγονός ότι δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια της διάσπασης και της περιθωριοποίησης των ανθρώπων, σε μια κοινωνία που αιμορραγεί από τις κρίσεις και δεινοπαθεί από τους άσοφους σωτήρες και κριτές³⁹⁴. Ο λόγος μας για την καύση των νεκρών κατακλύεται με ένα ποιήμα του πολυκλαύστου και πολίου Μητροπολίτου Πέργης Κυρού Ευαγγέλου, ο οποίος στο ποιήμα του με τίτλο " Η Αμίλητη ζωή " αναφέρει:

³⁸⁹ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη.

³⁹⁰ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη.

³⁹¹ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη.

³⁹² Μυσιρλάκης, Γ. (2016, Απρίλιος 1). Αντίθεση η Εκκλησία της Κρήτης στην καύση των νεκρών. *Χιώτικα νέα*. <https://www.haniotika-nea.gr/antithesi-i-ekklisia-tis-kritis-stin-kafsi-nekron/>.

³⁹³ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη

³⁹⁴ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη

Κάτω από τις ταφόπετρες δεν είναι όλοι ξεχασμένοι

Ούτε κι όσοι βαραίνουνε τη γή είναι όλοι ζωντανοί

Άλλωστε η Γραφή δίνει και για τους δύο τη μαρτυρία

Το ' ' δει γαρ το θνητόν

Ενδύσασθαι αθανασίαν' ' για τους πρώτους, και για των άλλωνών τη μνήμη,

Ότι ' ' το μνήμα αυτών εστίν εν ημιν³⁹⁵.

Οι παραπάνω στίχοι του Πολιού Μητροπολίτου του Οικουμενικού θρόνου φανερώνουν με αδιαπέραστο τρόπο την εσχατολογική προοπτική της ζωής του ανθρώπου που έχει ως σκοπό την πρόσληψη των ουρανίων.

4.6 Η μελέτη της Κλωνοποίησης και ο Ορθόδοξος προβληματισμός

Ο όρος <Κλωνοποίηση> (Cloning) προέρχεται από την Ελληνική λέξη κλώνος που σημαίνει κλωνάρι, κλαδί και δηλώνει την ασεξουαλική αναπαραγωγή του ίδιου του οργανισμού³⁹⁶. Για τον όρο Κλωνοποίηση πλείστοι όσοι από πολλά επιστημονικά πεδία συναφή με την Ιατρική, την βιολογία και την Βιοηθική έχουν αποπειραθεί. Προς επίρρωση τούτου η Εθνική Συμβουλευτική Επιτροπή των Η.Π.Α προέβη στον ορισμό της Κλωνοποίησης ως εξής: <την δημιουργία όμοιων αντιγράφων μορίων, κυττάρων, ιστών, και ακόμη ολόκληρων οργανισμών>³⁹⁷. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η κλωνοποίηση δεν μπορεί να ιδωθεί μόνο ως μέθοδος αναπαραγωγής που παρατηρούνται στη φύση αλλά από ένα συνδυασμό παραγόντων όπου η αδηφάγος μανία της τεχνολογίας δημιουργεί και μορφές τεχνητής κλωνοποίησης με την συνέργεια της σύγχρονης βιοτεχνολογίας³⁹⁸. Βέβαια, θα πρέπει να τονιστεί ότι η Κλωνοποίηση μπορεί να αποτελεί ένα νέο αναφυόμενο βιοηθικό ζήτημα που μελετάται αλλά θα πρέπει να ιδωθεί στην εξελικτική ιστορική του πορεία.

Ως ιστορικές καταβολές θα πρέπει να ιδωθούν μία σειρά από ανακαλύψεις που έλαβαν χώρα και η ιστορία της επιστήμης τα μνημονεύει ως πολύτιμο θησαυρό. Ο Γαλιλαίος και ο Νεύτων κατά τον 17^ο αιώνα υπήρξαν οι θεμελιωτές της πειραματικής μεθόδου³⁹⁹. Κατόπιν ο William Harvey (1578-1657) μελέτησε με περισσή επιστημονική ενάργεια την κίνηση του αίματος και ο Ιταλός στην καταγωγή Marcello Malpighi (1810-1882) έκανε λόγο για την ύπαρξη τριχοειδών αγγείων⁴⁰⁰. Ο 19^{ος}

³⁹⁵ Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ' απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη

³⁹⁶ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁹⁷ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁹⁸ Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

³⁹⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη.

⁴⁰⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

αιώνας ανέτειλε και μπορεί να θεωρηθεί ο αιώνας του κυττάρου αφού επιτεύχθηκαν σημαντικά βήματα στην κυτταρική δομή των οργανισμών⁴⁰¹. Το 1841 με πρωτεργάτη τον Robert Remak, ο οποίος περιέγραψε την διχοτόμηση των κυττάρων. Συνεχίζοντας το 1848 αποτελεί έτος μελέτης του κυττάρου και η ιατρική επιστήμη απέκτησε τον ξεχωριστό κλάδο της εμβρυολογίας με πατέρα τον Karl Ernst von Baer (1792-1876)⁴⁰². Όλα αυτά απετέλεσαν το έναυσμα ώστε και ο 20^{ος} αιώνας να παράσχει σημαντικά στοιχεία, ο βιολόγος August Weismann (1834-1914) αποφάνθηκε και συγκεκριμένο το 1891 ότι ο ζυγωτής δίνει ζωή σε θυγατρικά κύτταρα όλων των τύπων⁴⁰³. Όλα τα παραπάνω συντείνουν στην άποψη ότι η κλωνοποίηση απετέλεσε μια μακράιωνη διαδικασία για να φτάσουμε να ομιλούμε σήμερα μέχρι και για τον πειραματισμό κλωνοποίησης ανθρώπου, όπου η διαδικασία αυτή υποβόσκει πλείστες όσες άλλες παραμέτρους, οι οποίες αν σήμερα είναι σε επίπεδο ανώριμο να εκφραστούν στο μέλλον θα αποτελούν πραγματικότητες συμπλέκοντας την θεολογία και την νομική στο διάκοινο με την ιατρική.

Η Κλωνοποίηση τείνει να έχει πρωτόγνωρες συνέπειες για το μέλλον της ανθρωπότητας σε ποσοστό τέτοιο που να ομιλούμε για φαλκίδευση της ανθρώπινης αναπαραγωγής. Η κλωνοποίηση από την μία φαίνεται να λύσει το ζήτημα των πλεοναζόντων εμβρύων από την άλλη όμως ενέχει τον κίνδυνο ο κλωνικός τρόπος αναπαραγωγής έχει σαφώς μειονεκτήματα όσον αφορά του διφυλετικού τρόπου αναπαραγωγής, διότι δεν έχει την δυνατότητα παροχής γενετικών πληροφοριών και κληρονομικότητας⁴⁰⁴ και κατ'επέκταση αδυναμία ποικιλομορφίας στο ανθρώπινο είδος. Σε γενικές γραμμές ο κλωνικός τρόπος αναπαραγωγής ενέχει τον κίνδυνο οι κλωνοποιημένοι οργανισμοί να μεταφέρουν γενετικές πληροφορίες από απόγονο σε απόγονο δημιουργώντας ένα νέο κυκεώνα με τον κίνδυνο εμφάνισης ασθενειών πλήττοντας την Δημόσια υγεία. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Μακάριο (2012, σελ 21) η κλωνική αναπαραγωγή αποτελεί βιολογική οπισθοχώρηση και επομένως καταδικάζει τον άνθρωπο να σχεδιάζει ένα γενετικό μέλλον με βάση το παρελθόν.

Η μέθοδος κλωνοποίησης του ανθρώπου είναι διττή. Αναπαραγωγική και θεραπευτική. Βέβαια, και οι δύο μορφές ενέχουν τον κίνδυνο εμφάνισης πρωτόγνωρων συνεπειών για τον άνθρωπο αφού τον ανάγουν στην φθορά στην απώλεια της ελευθερίας του ατόμου⁴⁰⁵. Η Εκκλησία στέκεται επιφυλακτική σε ότι μπορεί να δημιουργήσει κινδύνους στον ίδιο τον άνθρωπο με ανυπολόγιστες συνέπειες για αυτόν και τις μελλοντικές γενεές. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση

⁴⁰¹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

⁴⁰² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

⁴⁰³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

⁴⁰⁴ Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιεζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας), & Μαυροφόρου - Γιαννούκα, Α. (2012). *Βιοηθικοί προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

⁴⁰⁵ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

ενέχει παρα πολλούς κινδύνους, οι οποίοι θα πρέπει να είναι εις γνώσιν μας για να γνωρίζουμε τις προεκτάσεις μια τέτοιας πρακτικής. Η κλωνοποιητική αναπαραγωγή μπορεί να αποτελέσει την χείρα επί το άροτρον προκειμένου να εκπληρωθούν ανάγκες της επιστημονικής κοινότητας καθώς και εκπλήρωση ευγονικών, οικονομικών και άλλων σκοπών⁴⁰⁶. Είναι προβληματική αυτή η πρακτική αφού οι λέξεις αφθαρσία, αιωνιότητα και αθανασία δεν βγαίνουν από την Ορθόδοξη προοπτική τους και εισάγονται στο αγκάλιασμα ενός υπερβατικού ανθρωπισμού (νεοουμανισμού) ώστε να κάνουμε λόγο για ένα HomoScientificus άνθρωπο⁴⁰⁷. Όλα τα παραπάνω μόνο την υπεροπτική και αλαζονική στάση του ανθρώπου κυοφορούν⁴⁰⁸.

Η θεραπευτική κλωνοποίηση και αυτή με τη σειρά της ενέχει πλήθος βιοηθικών και ηθικών διλημάτων. Η θεραπευτική κλωνοποίηση δίνει την ευκαιρία χρήσης εμβρυϊκών βλαστοκυττάρων για τη δημιουργία κλωνοποιημένων οργάνων⁴⁰⁹. Αυτή η πρακτική καταδυναστεύει τα δικαιώματα του εμβρύου. Από την άλλη το ίδιο με την αναπαραγωγική κλωνοποίηση η Εκκλησία ερειδόμενη στην παράδοση της κάνει σαφές ότι δεν μπορεί να παρεισφρύσει μια μηχανιστική ανθρωπολογία που θα μετατρέπεται το ανθρώπινο σώμα σε μηχανή για την παροχή οργάνων ως ανταλλακτικό⁴¹⁰.

Τέλος, η Ορθόδοξη θεολογία αγκαλιάζει τα επιστημονικά επιτεύγματα με ενθουσιασμό. Οι επιφυλάξεις που εκφράζει η Εκκλησία έχουν να κάνουν με την έλευση μιας κοσμογονικής γενετικής επανάστασης⁴¹¹ όπου βασικές θεμελιώδεις αρχές όπως είναι η ανθρώπινη μοναδικότητα και ατομική ελευθερία. Η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορεί να εισάγει μια θεολογία του ορθολογισμού προκειμένου να ικανοποιείται η επιστημονική περιέργεια. Όλο αυτό το εγχείρημα διαταράσσει και το μυστήριο του γάμου και κατ' επέκταση την σύναψη συζυγικών σχέσεων αφού μια τέτοια γονιμοποίηση βρίσκεται όλο και πιο μακριά από τα πλαίσια του γάμου⁴¹². Οι κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες αδυνατούν να λάβουν συνοδική απόφαση αμιγώς για το ζήτημα της Κλωνοποίησης. Η Εκκλησία της Ελλάδος σε συνεδρία της Ιεράς Συνόδου (17-8-2000) εξέφρασε τις απόψεις της για το θέμα: <... Οι γνώσεις μας

⁴⁰⁶ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

⁴⁰⁷ Αλαζιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

⁴⁰⁸ Χανιώτης, Ευ. (2016). *Πτυχές της συμβολής της Εκκλησίας της Ελλάδος και της Ορθόδοξης Θεολογίας στην εξέλιξη του βιοηθικού διαλόγου*. <https://www.bioethics.org.gr/XANIOTIS.pdf>

⁴⁰⁹ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

⁴¹⁰ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

⁴¹¹ Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

⁴¹² Engeldardt, Tr. (2017). *Τα θεμέλια της Βιοηθικής Μια Χριστιανική θεώρηση*. Αρμός.

σχετικά με τις συνέπειες της κλωνοποίησης είναι ελάχιστες... ο κίνδυνος της αντικειμενικοποίησης του ανθρώπου της χρήσεως του ως υλικού είναι πλέον ορατός⁴¹³. Παρατηρούμε, ότι στο μέλλον η Καθ'όλου Ορθόδοξη δεν θα απέχει από τον διάλογο σχετικά με την κλωνοποίηση αν αυτός ενταθεί περισσότερο στο μέλλον.

4.7 Η Γενετική και ο Ορθόδοξος προβληματισμός

Ο προβληματισμός της Εκκλησίας για την ραγδαία εξέλιξη της Γενετικής είναι εμφανής αν αναλογιστεί κανείς ότι ο άνθρωπος σαν μικρός Θεός ξανασχεδιάζει τον εαυτό του. Οι γενετικές μέθοδοι τείνουν να υποβαθμίσουν την μοναδικότητα και την ιερότητα του ανθρώπου με ανυπολόγιστες συνέπειες. Αυτήν την στιγμή φτιάχνουμε ένα υπεράνθρωπο του Νίτσε αδυνατώντας να κατανοήσουμε τις συνέπειες που απορρέουν από αυτήν την πραγματικότητα. Μια τέτοια κατάσταση θα απορυθμίσει τις κοινωνικές ισορροπίες για το μέλλον του ανθρώπου και της ανθρωπότητας⁴¹⁴. Όλα αυτά συντείνουν στον εξωβελισμό και αποτελεί μια κεκαλυμμένη πρόθεση να καταργηθεί ο Θεός⁴¹⁵. Ένα από τα κορυφαία επιτεύγματα της Γενετικής αποτελεί η τροποποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος με την σύμπραξη της τεχνολογίας CRISPR/CAS9, τείνει να θεωρείται ως το μυστήριο της ζωής, το οποίο θα εξαρτάται τόσο από την ιατρική όσο και από τη Γενετική⁴¹⁶. Άλλη μια συνιστώσα που διανοίγεται με την Γενετική και στο μέλλον μπορεί να αποτελεί πραγματικότητα είναι η ραγδαία αναπτυσσόμενη βιοψία του κυττάρου με την οποία θα οι ιατροί θα κάνουν λόγο για προφητικές εξετάσεις κατά την προγεννητική διάγνωση⁴¹⁷. Στα ζητήματα Γενετικής οι Ορθόδοξες Εκκλησίες δεν έχουν αποφανθεί σε συνοδικό επίπεδο λόγω των συνεχών εξελίξεων στο χώρο της βιοτεχνολογίας. Σίγουρα, στο μέλλον οι κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες θα κληθούν να πάρουν βιοηθικές αποφάσεις και για θέματα που αφορούν τις γενετικές μεθόδους.

Σε όλα τα παραπάνω κρίνεται σκόπιμη η αναφορά μερικών παραμέτρων χρήσιμων για την ολιστική πρόσληψη των παραπάνω βιοηθικών θεμάτων. Οι μεταμοσχεύσεις, οι εκτρώσεις, η κλωνοποίηση, η καύση των νεκρών, η γενετική έκαναν κάνουν αναγκαία και την πρόσληψη τους όχι μόνο στα στενά πλαίσια του βιολογισμού αλλά

⁴¹³Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

⁴¹⁴Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

⁴¹⁵Χατζηνικολάου, Ν. (νυν Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής) (2002). *Ελεύθεροι από το γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁴¹⁶Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

⁴¹⁷Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

να ιδωθεί και ως οντότητα που πέραν του βιολογικού λόγου υπάρχει ο ψυχικός λόγος και πολύ περισσότερο ο κοινωνικός λόγος που αποτελεί απόρροια της κοινωνίας μέσα στην οποία βιώνει και δραστηριοποιείται. Επομένως, επιτακτική είναι η ανάγκη μελέτης των κοινωνικών, πολιτισμικών, ψυχολογικών, θεολογικών και άλλων παραμέτρων που να προάγουν την όλη υπόσταση του. Σ

Κεφάλαιο 5^ο: Οι Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες:

Οι Συνοδικές αποφάσεις σε θέματα Βιοηθικής

Θα πρέπει, βέβαια, να υπογραμμιστεί ότι η ύπαρξη αυτών των επιτροπών οδήγησε στο συμπέρασμα πως υπάρχει μια αδυναμία από πλευράς Ορθοδόξων να καταλήξουν σε ομόφωνες αποφάσεις για τα βιοηθικά ζητήματα. Παρατηρήθηκε ότι συνοδικές αποφάσεις μίας Εκκλησίας για συγκεκριμένο βιοηθικό ζήτημα κάποιες φορές διαφοροποιούνται από τις συνοδικές αποφάσεις μίας άλλης. Η, ακόμη χειρότερα, συνοδικές αποφάσεις μιας Εκκλησίας δεν μπορούν να γίνουν γενικότερα αποδεκτές, καθώς αυτές δεν εκφράζουν την Ορθόδοξη Θεολογία, το εκκλησιαστικό μας φρόνημα, ούτε, φυσικά, ερείδονται στους Ιερούς κανόνες και την αγιοπατερική μας παράδοση. Ένα τέτοιο κραυγαλέο παράδειγμα αποτελεί η απόφαση της Εκκλησίας της Ρωσίας, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπει να βαπτίζονται τα παιδιά που προέρχονται από παρένθετη μητρότητα. Είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια απόφαση, απολύτως αντικανονική και άνευ εκκλησιαστικής ευθυκρισίας δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή από άλλες Εκκλησίες και πολύ περισσότερο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Μακάριος

5.1 Η Εκκλησία της Ελλάδος σε θέματα Βιοηθικής

Σε μία πρόσφατη εισήγηση του ο Ευάγγελος Βενιζέλος με τίτλο *Χριστιανική και συνταγματική αντίληψη ως προς την Βιοηθική* τόνισε μεταξύ των άλλων, ότι η Βιοηθική είναι μια διαρκής συζήτηση. Η Εκκλησία της Ελλάδος έμπροσθεν των συγχρόνων βιοηθικών διλημάτων που σχετίζονται με την αρχή της ζωής, την παράταση της βιολογικής ζωής και με το τέλος της βιολογικής ζωής δεν θα μπορούσε να εκλείπει ο λόγος της Εκκλησίας ως απαύγασμα της προσευχητικής και προφητικής της διαθέσεως. Τα Βιοηθικά θέματα έως και σήμερα αποτελούν υπαρκτικές προβληματικές στον χώρο της Ιατρικής, της Θεολογίας και του Δικαίου και για αυτό επιδέχονται διαρκή διάλογο. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η Ιατρική, η Θεολογία και το Δίκαιο συνεπλέκονται με ένα τρόπο διαλογικό στην εξύψωση του ανθρώπου. Στις μέρες μας πλείστες όσες φορές έχουμε έρθει μπροστά σε βιοηθικά διλήματα όπως είναι οι μεταμοσχεύσεις, η Ευθανασία και η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή που συνεχώς αποτελούν ζητήματα του τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Στα παραπάνω η Εκκλησία καλείται να εκφράσει και τον δικό της λόγο μέσα από την

Αγιοπατερική της παράδοση. Έτσι, προέβη σε Συνοδικό επίπεδο να εκφράσει τις θέσεις της επί των βιοηθικών διλημάτων. Ο λόγος της Εκκλησίας της Ελλάδος μέσα από τα κείμενα της σε καμία περίπτωση δεν έρχεται να αντιστρατευθεί τον ρόλο της Ιατρικής ή πολύ περισσότερο να τον υπονομεύσει, αλλά να θέσει τις βασικές αρχές της Ορθόδοξου Βιοηθικής έτσι όπως σφυριλατήθηκαν στην Χριστιανική της ανθρωπολογία. Η Ορθόδοξη Εκκλησία βλέπει την τεχνολογία ως δώρο Του Θεού στον άνθρωπο να αναζητά και να δημιουργεί κατ' επέκταση και εκεί η βιοτεχνολογία βρίσκει την δικαίωση της⁴¹⁸. Από την άλλη πλευρά όμως ο άνθρωπος οφείλει να δρά κριτικά και να εξυψώνεται με ότι τον ωφελεί και να παραμερίζει ότι τον βλάπτει η ότι προκαλεί ανυπολόγιστες συνέπειες στο ευρύτερο κοινωνικό σώμα με κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων. Ο σκοπός της Εκκλησίας είναι να προτάσσει την προσευχητική της στάση ως οδό δημιουργίας προκειμένου να μετασηματιστεί το αλλοιωμένο από την αμαρτία σώμα και να καταστεί <σύμμορφον τω σώματι της δόξης Του Κυρίου>⁴¹⁹. Η Εκκλησία εύχεται να γίνουμε < ναοί του Θεού του ζώντος>⁴²⁰, να διαμένουμε στην παρουσία του ώστε να γίνουμε κατοικητήρια του Πνεύματος του⁴²¹. Παρακάτω, θα αναλυθούν με ενάργεια οι θέσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος που λήφθηκαν σε Συνοδικό επίπεδο επί των θεμάτων των Μεταμοσχεύσεων, της Ευθανασίας και της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής. Οι θέσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος θα διαπιστώσουμε, ότι εκφράζουν την καθ'όλη πατερική παράδοση της Εκκλησίας και αποτελούν καρποί αγωνιώδους ποιμαντικής αγωνίας. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί, ότι οι θέσεις αυτές δεν είναι απόρροια εγωκεντρικής διαθέσεως και σχολαστικών διεργασιών αλλά κείμενα που πραγματεύονται με ολιστική προσέγγιση τα εν λόγω ζητήματα που απασχολούν τον σύγχρονο κόσμο.

Α) Βασικές θέσεις επί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων

Ο 19^{ος} αιώνας και πολύ περισσότερο ο 20^{ος} αιώνας σηματοδεύτηκε με την επιβλητική είσοδο της τεχνικής των Μεταμοσχεύσεων στην κλινική ιατρική πράξη. Έκτοτε χιλιάδες ανθρώπινες ζωές έγιναν δέκτες μοσχευμάτων είτε από ζώντα είτε από αποθανόντα δότη υποκαθιστώντας φθαρμένα όργανα με υγιή. Οι Μεταμοσχεύσεις μπορεί να αποτελούν ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα έως και σήμερα αλλά αποτελεί και πεδίο ενίοτε συγκρούσεων μεταξύ της κλινικής ιατρικής της καθαρά δηλαδή ιατρικής πράξης και της Ηθικής της Ιατρικής, μεταβάλλοντας την όλη διαδικασία πολλές φορές να κυκλώνεται από μία σειρά αντιπαραθέσεων εκατέρωθεν. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία οι Μεταμοσχεύσεις αποτελούν ένα από τα πιο κορυφαία βιοτεχνολογικά επιτεύγματα από την άλλη όμως πλευρά εγκυμονούν και κίνδυνοι με πρωτόγνωρες συνέπειες στην εν γένει ευρυθμία Πολιτείας, Ιατρικής, Δικαίου και Θεολογίας. Αυτό διαθρυλείται στα Ηθικά ζητήματα που εγείρονται γύρω από την

⁴¹⁸ <https://www.bioethics.org.gr/BioethicsOrthodoxy.pdf>

⁴¹⁹ Φίλιπ. 3,21

⁴²⁰ Β' Κορ. 6,16

⁴²¹ Αρχιμανδρίτου Ζάχαρου, Ζ. (2017). *Πλατυσμός της Καρδιάς*. Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας.

διαδικασία των μεταμοσχεύσεων. Αυτά τα ζητήματα αφορούν την εξακρίβωση του εγκεφαλικού θανάτου που αποτελεί ένα αίνιγμα μέχρι και σήμερα, την συναίνεση από πλευράς δότη και των συγγενών του και την έλλειψη ενός Δικαίου επί των Μεταμοσχεύσεων που να πληροί όλες τις συνιστώσες μιας τόσο σημαντικής ιατρικής πράξης. Μέσα σε όλο αυτό το έντονο κλίμα η Εκκλησία της Ελλάδος κλήθηκε να εκφράσει τις βασικές της θέσεις με γνώμονα της εγχάραξης μιας υγιούς διαδικασίας της μεταμοσχευτικής διαδικασίας έτσι ώστε αυτό που δόθηκε ως ευλογία να μην καταστεί κατάρα για τον άνθρωπο. Η Εκκλησία της Ελλάδος προβαίνει στην ανάλυση του θέματος με δέκα υποκεφάλαια και αναλύει όλες τις πτυχές του ζητήματος, της συναίνεσης του δότη και των συγγενών, την έλλειψη από πλευράς δικαίου της κάλυψης της όλης διαδικασίας μέχρι και τις ποιμαντικές δράσεις που η εκκλησία μπορεί να αναλάβει σε συνέργεια με την Πολιτεία για ομαλή διεξαγωγή των Μεταμοσχεύσεων.

Η Εκκλησία της Ελλάδος στην αρχή του ζητήματος εγχαράζει τις γενικές τις αρχές επί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων. Συγκεκριμένα δίνει την εικόνα πως οι μεταμοσχεύσεις εντάσσονται στην εν γένει αποκατάσταση της υγείας του ανθρώπου και κατ' επέκταση χρήζει της μέριμνας ολόκληρης της Εκκλησίας. Η Εκκλησία της Ελλάδος θίγει ευαίσθητες πτυχές της ανθρώπινης ζωής όπως είναι η υγεία και ο θάνατος. Πράγματι, η υγεία σήμερα αποτελεί το πολυπόθητο αγαθό όλων των ανθρώπων από την άλλη όμως δείχνουν να απεχθάνονται τον θάνατο η ακόμη καλύτερα να μην μιλούν για αυτόν. Η Πατερική διδασκαλία σε όλες τις εκφάνσεις της έχει ως προμετωπίδα την μνήμη του θανάτου. Τρανό παράδειγμα πατερικής μιμήσεως αποτελεί ο Γέροντας Σωφρόνιος όπως σημειώνει, ότι όσοι οδηγούνται από το Άγιο Πνεύμα καλούνται να μέμφονται τον εαυτό τους ως ανάξιο Του Θεού και να πορεύονται προς τα κάτω⁴²². Μνήμη θανάτου για την Εκκλησία δεν σημαίνει μια σύγχρονη υποδούλωση του εαυτού μας αλλά μια προσπάθεια να ξεριζώσουμε τον Παλιό άνθρωπο και να ενδυθούμε τον Καινό, τον ανακαινισμένο. Στην Προς Εφεσίους Επιστολή ο Απόστολος Παύλος κάνει λόγο για αυτόν τον καινό άνθρωπο <ενδύσασθε τον καινόνάνθρωπον τον κατά Θεόν κτισθέντα εν δικαιοσύνη και εν οσιότητι αληθείας>⁴²³. Η Εκκλησία της Ελλάδος θέλει να σφυρηλατήσει μια ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στον λήπτη και στον δωρητή καθότι με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται και το πνευματικόόφελος μέσω των μεταμοσχεύσεων⁴²⁴. Η Εκκλησία αποδέχεται κάθε τι το πνευματικό που αναβιβάζει τον άνθρωπο και κατεβάζει Τον Θεό στην ζωή του και αντιστρατεύεται κάθε πολιτική σκοπιμότητα και μορφές εκκοσμικεύσεως του ζείδωρου λόγου της υγιαινουσας διδασκαλίας της. Τέλος, η

⁴²² Αρχιμανδρίτου Ζάχαρου, Ζ. (2017). *Πλατυσμός της Καρδιάς*, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας,

⁴²³ Εφ. 4, 22-24

⁴²⁴ Κοϊός, Ν. (2007), *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*, Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

Ελλαδική Εκκλησία τίθεται υπέρ σε ότι οτιδήποτε προάγει την πνευματική ζωή έναντι της βιολογικής επιβιώσεως⁴²⁵.

Η ανατολή των Μεταμοσχεύσεων τον 20^ο και τον πολύ περισσότερο τον 21^ο αιώνα αποτελούν μια μορφή της παρεμβατικής ιατρικής, η ηθική όμως της οποίας φαίνεται ιδιαίτερα πολύπλοκη ακόμα και από την επαναστατική της τεχνική⁴²⁶. Η Εκκλησία της Ελλάδος έθεσε από τις ειδικές αρχές και τον ρόλο της ιατρικής προκειμένου μια πράξη κατ' βάση ευεργεσίας να μετατραπεί σε ένα πεδίο έντονων αμφιβολιών. Αυτό διαφαίνεται ξεκάθαρα όταν η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει σαφές στο Συνοδικό της κείμενο, ότι κατά τη μεταμοσχευτική διαδικασία προστατεύεται η συνείδηση του δότη και δεν παραβιάζονται οι πνευματικές αξίες⁴²⁷. Η Εκκλησία βλέπει την επιτυχή έκβαση των μεταμοσχεύσεων όταν πληρούνται τρεις προϋποθέσεις α: δεν παραβιάζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια του δότη στην ανάγκη επιβιώσεως του λήπτη β: για την Εκκλησία της Ελλάδος ο δότης καλείται να ενεργεί ως δωρητής και δεν θα πρέπει να παραβιάζεται η ελευθερία του και γ: η Εκκλησία της Ελλάδος μέσω της μεταμοσχευτικής διαδικασίας αποβλέπει στην σφυρηλάτηση ενός πνεύματος αγάπης, συναλληλίας, αυτοθυσιαστικού φρονήματος έτσι όπως ερείδονται στην Πατερική της παράδοση και σε καμία περίπτωση δεν αποδέχεται ο άνθρωπος να λειτουργήσει με κίνητρα εωσφορικά και προμηθειικά που κλονίζει την σχέση του ανθρώπου με Τον Θεό⁴²⁸. Ο κλονισμός της σχέσης του ανθρώπου με Τον Θεό αντίκειται στην Χριστιανική ανθρωπολογία, αφού η Αγία Γραφή κάνει λόγο, ότι ο Θεός από τη στιγμή που δημιούργησε τον άνθρωπο είναι απασχολημένος μαζί του⁴²⁹. Τέλος, η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει λόγο για τον ρόλο της Ιατρικής στην μεταμοσχευτική διαδικασία που καλείται η Ιατρική κοινότητα να μην παραβλέπει κατά την άσκηση της τον σεβασμό του προσώπου και την ωφέλεια του πλησίον. Η ιατρική επιστήμη θα πρέπει να επιτελεί το έργο της με βάση τους βιοηθικούς και δεοντολογικούς κανόνες, ώστε να προστατεύεται η προσωπικότητα του ανθρώπου. Στο διάκοινο μεταξύ Ιατρικής και Θεολογίας μπορούμε να βρούμε την κοινή του συνισταμένη σε ένα αγιογραφικό χωρίο της Παλαιάς Διαθήκης: Τέκνον εν αρρωστήματι σου μη παράβλεπε αλλ' εύξαικυρίω και αυτός ίάσεται σε⁴³⁰. Με άλλα λόγια σημαίνει ότι και να αρρωστήσει ο άνθρωπος καλείται να κάνει χρήση ιατροφαρμακευτικής

⁴²⁵ Κοϊός, Ν. (2007), *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας. Το κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος με τίτλο *Βασικές θέσεις επί της Ηθικής των μεταμοσχεύσεων* υπάρχει αυτούσιο στο σύγγραμμα του Κυρίου Κόϊου από την σελίδα 47 έως 58.

⁴²⁶ Αρχιμανδρίτου Χατζηνικολάου, Ν. (2002), *Οι Μεταμοσχεύσεις εζ' απόψεως Ορθοδόξου ήθους και Θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/20518?lang=el#page/6/mode/2up>

⁴²⁷ Κοϊός, Ν. (2007), *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*, Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας. Το κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος με τίτλο *Βασικές θέσεις επί της Ηθικής των μεταμοσχεύσεων* υπάρχει αυτούσιο στο σύγγραμμα του Κυρίου Κόϊου από την σελίδα 47 έως 58. Η Εκκλησία της Ελλάδος στο συνοδικό της κείμενο στο δεύτερο υποκεφάλαιο προβαίνει στην παρουσίαση των ειδικών αρχών προκειμένου να στηρίξει τις θέσεις της.

⁴²⁸ Νικολαΐδης, Απ. (2020), *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

⁴²⁹ Αρχιμανδρίτου Ζάχαρου, Ζ. (2017), *Πλατυσμός της Καρδιάς*. Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας.

⁴³⁰ Σοφία Σειράχ, 9.

περίθαλψης αλλά την ολική του ίαση θα πρέπει να την επιζητεί εξ' ολοκλήρου από Τον Θεό.

Εν προκειμένω η Ελλαδική Εκκλησία προβαίνει σε ειδικό υποκεφάλαιο στην δυνατότητα της προσφοράςτων οργάνων. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία η ζωή είναι δημιουργία και δωρεά Του Θεού⁴³¹. Κατ' επέκταση Ο Θεός είναι αυτοζωή αφού δεν οφείλει σε κανέναν άλλο την ύπαρξη του εν αντιθέσει με τα πλάσματα του που οφείλουν την ύπαρξη του στον Δημιουργό και Πλάστη τους⁴³². Το κείμενο της Ελλαδικής εκκλησίας περί των Μεταμοσχεύσεων χρησιμοποιείσυνεχώς αιογραφικά χωρία προκειμένου να υποστηρίξει τις θέσεις της και αυτό είναι που την κάνει να επιτυγχάνει μια Ορθόδοξη Βιοηθική προσέγγιση έξω από κάθε προσπάθεια φιλοσοφικών και αόριστων τοποθετήσεων. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί τον Άγιο Μακάριο τον Αιγύπτιο θέλοντας να υπερτονίσει ότι η σωτηρία δεν αποτελεί ένα ατομοκεντρικό γεγονός αλλά βιώνεται μέσω του πλησίον. Συγκεκριμένα ο Άγιος Μακάριος τονίζει *ουκ έστιν άλλως σωθηναι ει μη δια του πλησίον*. Το φρόνημα και η διάθεση αυτοπροσφοράς βρίσκονται σε συνεχή αναφορά από την Εκκλησία της Ελλάδος. Συγκεκριμένα, αναφέρει ένα αιογραφικό χωρίο από το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή στο ευρύτερο σώμα της Εκκλησίας: *εν τούτω εγνώκαμεν την αγάπην, ότι εκείνος υπέρ ημων την ψυχήν αυτού έθηκε και ημείς οφείλομεν υπέρ των αδελφών τας ψυχάστιθέναί*⁴³³. Περαιτέρω η Εκκλησία αναφέρει, ότι ο ίδιος ο Κύριος κατά τις τελευταίες παραινέσεις προς τους μαθητές τόνισε *μείζονα ταύτης της αγάπης ουδείς έχει ινα τις την ψυχήν αυτού θη υπέρ των φίλων αυτού*⁴³⁴. Μέσα από αυτά τα αιογραφικά χωρία η Εκκλησία της Ελλάδος θέλει να προμηνύσει την αγαπητική και φιλόανθρωπη διάθεση που πρέπει να αποκτήσουν να μέλη της Εκκλησίας στην μεταμοσχευτική διαδικασία. Τέλος, η Εκκλησία με περισσή χαρά ευνοεί την προσπάθεια της προσφοράς ενός από τα διπλά μας ζωτικά όργανα από ζώντα δότη αφού επιτευχθεί ο σεβασμός και η ελεύθερη έκφραση του αυτεξουσίου⁴³⁵.

Με την πληθώρα τεχνολογικών καινοτομιών να συντελούνται στην Ιατρική επιστήμη και κατ' επέκταση την ικανότητα να υποστηρίζει κανείς την λειτουργία των ζωτικών του οργάνων, ακόμα και αν ο θάνατος αποτελεί αναπότρεπτη κατάσταση εκάνε επιτακτική την ανάγκη καθορισμού των κριτηρίων του εγκεφαλικού θανάτου. Με τον τρόπο αυτό και η Εκκλησία της Ελλάδος έθεσε την χείρα επί το άροτρον προκειμένου να καθοριστούν τα κριτήρια του εγκεφαλικού θανάτου. Εγκεφαλικός θάνατος είναι η κατάσταση κατά την οποία προκαλείται κατάσταση μη αναστρέψιμης βλάβης του εγκεφάλου⁴³⁶. Η Εκκλησία της Ελλάδος δεν θα μπορούσε να μην

⁴³¹Νικολαΐδης, Απ. (2020), *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

⁴³²Νικολαΐδης, Απ. (2020), *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

⁴³³ Α' Ιω. γ' 16

⁴³⁴ Ιω. ιε' 13

⁴³⁵Κόϊος, Ν. (2007), *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁴³⁶ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των Μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

εκφράσει την αμέριστη της αποδοχή της διεθνούς ομόφωνης άποψης κατά την οποία ο εγκεφαλικός θάνατος ταυτίζεται με το αμετάκλητο βιολογικό τέλος του ανθρώπου⁴³⁷. Στο Συνοδικό της κείμενο η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει, ότι ο εγκεφαλικός θάνατος αποτελεί γεγονός οριστικής και ανεπίστρεπτης καταστροφής του εγκεφάλου και κατάσταση πλήρους απώλειας των αισθήσεων και συνειδήσεως. Κατ' αυτόν η αναπνευστική λειτουργία συντηρείται μόνον μηχανικά, η δε διακοπή της τεχνητής υποστηρίξεως οδηγεί σε σχεδόν άμεση παύση και της καρδιακής λειτουργίας⁴³⁸. Η Εκκλησία της Ελλάδος εμμένουσα στις αρχές της Χριστιανικής της ανθρωπολογίας θεωρεί επιτακτική την ανάγκη καθορισμού των αιτιών του εγκεφαλικού θανάτου. Συγκεκριμένα η Ελλαδική Εκκλησία συστήνει την πιστοποίηση του εγκεφαλικού θανάτου να γίνεται από επιτροπή ειδημόνων, τα μέλη της επιτροπής αυτής καλούνται να μην έχουν καμία σχέση εξάρτησης από τις μεταμοσχευτικές ομάδες. Τα κριτήρια της διαπιστώσεως του εγκεφαλικού θανάτου δεν θα πρέπει να είναι μόνο αποτελέσματα κλινικά αλλά θα πρέπει να συμπεριληφθούν και κριτήρια εργαστηριακά, ώστε να διαπιστωθεί όχι μόνο η παύση των λειτουργιών του εγκεφάλου αλλά και του φλοιού. Παράλληλα, η Εκκλησία της Ελλάδος συνιστά πριν τις δοκιμασίες του εγκεφαλικού θανάτου θα πρέπει να έχουν προηγηθεί και βιοχημικές εξετάσεις που να παρουσιάζουν φυσιολογικές τιμές όπως αναφέρει στο δημοσιευμένο κείμενο της. Το πέρας 24 ωρών θεωρείται αναγκαία προϋπόθεση για την διαπίστωση του εγκεφαλικού θανάτου. Τέλος, η Εκκλησία της Ελλάδος καταθέτει την μαρτυρία της υποστηρίζοντας την άποψη, ότι ο έλεγχος αν κάποιος είναι δότης θα πρέπει να έχει διαπιστωθεί η οριστική διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου. Η δωρεά οργάνων από εγκεφαλικά νεκρούς δότες καθώς και με συνειδητή απόφαση ενός υγιούς ανθρώπου να προσφέρει κάποιο όργανο του από την Εκκλησία ευλογούνται όταν απορρέουν από το πνεύμα θυσιαστικής και ανιδιοτελούς αγάπης.

Το κείμενο της Ελλαδικής Εκκλησίας διαζωγραφίζει με περισσή επιστημονική ενάργεια τα αίτια καθορισμού του εγκεφαλικού θανάτου. Η συνεχώς αλματώδης εξέλιξη της επιστήμης κάνει τα κριτήρια του εγκεφαλικού θανάτου συνεχώς να διαφοροποιούνται και να τίθενται νέες παράμετροι. Ο κλασικός ορισμός του θανάτου έτσι όπως καθορίστηκε το 1968 από το Πανεπιστήμιο του Harvard, ο θάνατος επέρχεται όταν σταματήσει μόνιμα η κυκλοφορία του αίματος, με συνακόλουθη παύση της αναπνοής και των παλμών που όμως δεν συνεπάγεται άμεσα την έννοια του θανάτου⁴³⁹. Ο εγκεφαλικός θάνατος στις βασικές αρχές της Ιατρικής Δεοντολογίας παρουσιάζεται ιδιαίτερα περίπλοκος καθότι εκφράζει τον θάνατο όλου του εγκεφάλου ή την μη αναστρέψιμη απώλεια της λειτουργίας του. Η Αγγελίδου (2020) θεωρεί ότι η ανεπανόρθωτη βλάβη του εγκεφαλικού στελέχους είναι ικανή και αναγκαία προϋπόθεση για να θεωρηθεί όλος ο εγκέφαλος νεκρός. Το εγκεφαλικό

⁴³⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁴³⁸Κόϊος, Νι. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁴³⁹ Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των Μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)

στέλεχος στο οποίο μεταξύ άλλων έχει την έδρα του και το κέντρο της αναπνοής, βρίσκεται μεταξύ του πρόσθιου εγκεφάλου και του νωτιαίου μυελού και αποτελείται από τον μέσο εγκέφαλο, τη γέφυρα του εγκεφάλου και τον προμήκη μυελό... Η σαφής οριοθέτηση του εγκεφαλικού θανάτου και η εισαγωγή κριτηρίων διαπίστωσης του, έχει βαρύνουσα αξία λόγω της αύξησης των περιστατικών που εκπνέουν στις μονάδες εντατικής παρακολούθησεως αλλά και λόγω της αυξημένης πλέον συχνότητας μεταμοσχεύσεως ζωτικών οργάνων, του εγκεφαλικός νεκρού ευλόγως θεωρούμενου, ως δυνητικού δότη οργάνων.

Η σαφής οριοθέτηση του Εγκεφαλικού θανάτου βρήκε το διάκοινο μεταξύ Ιατρικής, Νομικής και Εκκλησίας έντονα φορτισμένο από το γεγονός κατά το οποίο ο νόμος 2737/1999 περί Μεταμοσχεύσεων φάνηκε να μην κάλυπτε όλες τις αναγκαίες παραμέτρους. Να αναφερθεί πως η εμφάνιση του νέου νόμου συνέπεσε με την ίδρυση της Συνοδικής επιτροπής Βιοηθικής από την Εκκλησία της Ελλάδος και το σχετικό νομοσχέδιο αποτέλεσε πεδίο επεξεργασίας εκ μέρους της Συνοδικής επιτροπής επί των Βιοηθικών ζητημάτων⁴⁴⁰. Ο νόμος 2737/1999 αποτελούσε απόρροια ενός προηγούμενου νόμου 1383/1983, ο οποίος χαρακτηρίστηκε όχι μόνο για την ανεπάρκεια του αλλά για την ολοκληρωτική αποτυχία των Μεταμοσχεύσεων στον Ελλαδικό χώρο. Ο νέος νόμος δέχθηκε έντονη κριτική από τους επαγγελματίες υγείας, από το εξειδικευμένο προσωπικό επί των Μεταμοσχεύσεων και φυσικά της Εκκλησίας. Κοινή πεποίθηση αποτέλεσε το γεγονός, ότι ο νέος νόμος διακατεχόταν από στενό ορθολογισμό και έλλειψη βασικών ιδεολογικών αρχών⁴⁴¹. Η Εκκλησία στο πλαίσιο του βαθυτάτου αλτρουισμού της αποβλέπει στο ότι ο δότης είναι ελεύθερο να δώσει με βάση την συνείδηση του και όχι ότι με νομοθετικές δικλείδες που μετ' θάνατον παίρνουμε⁴⁴². Η Εκκλησία εξέφρασε δύο ρητές επιφυλάξεις έναντι του νέου αυτού νόμου α. Κατά τον νόμο όταν δεν υπάρχει ρητή συναίνεση, τα όργανα αφαιρούνται όχι αν <συναινούν> , αλλά αν <δεν αντιτίθενται> οι συγγενείς. Το ερώτημα που τίθεται είναι τι συμβαίνει αν δεν βρεθούν η δεν υπάρχουν συγγενείς; Η επιλογή της <μη άρνησης> των συγγενών ερμηνεύθηκε ως υποψία έμμεσης εισαγωγής της <εικαζόμενης συναίνεσης> και β. ο νόμος επίσης υποχρεώνει τον γιατρό στην περίπτωση που κάποιος έχει διαγνωσθεί εγκεφαλικά νεκρός και δεν προορίζεται για δότης να διακόψει την μηχανική υποστήριξη (άρθρο 12, παρ 6). Αν για οποιοδήποτε λόγο το αρνηθεί να το κάνει τον τιμωρεί με αυστηρότατη ποινή φυλακίσεως (άρθρο 20, παρ 1). Δεν μπορεί ο νόμος να τιμωρεί τον γιατρό επειδή για λόγους συνειδήσεως και να συγχωρεί αυτόν που βεβιασμένα διαγιγνώσκει για λόγους ασυνειδήσεως. Η Ιατρική δεν ασκείται με απειλές(Χατζηνικολάου,2002). Αντιλαμβάνεται κανείς πόσο ανεφάρμοστος είναι ο νόμος αφού προκαλεί

⁴⁴⁰ Αρχιμανδρίτου Χατζηνικολάου, Ν. (2002). *Οι Μεταμοσχεύσεις εξ' απόψεως Ορθοδόξου ήθους και Θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/20518?lang=el#page/6/mode/2up>

⁴⁴¹ Αρχιμανδρίτου Χατζηνικολάου, Ν. (2002). *Οι Μεταμοσχεύσεις εξ' απόψεως Ορθοδόξου ήθους και Θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/20518?lang=el#page/6/mode/2up>

⁴⁴² Αρχιμανδρίτου Χατζηνικολάου, Ν. (2002), *Οι Μεταμοσχεύσεις εξ' απόψεως Ορθοδόξου ήθους και Θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/20518?lang=el#page/6/mode/2up>

προβληματικές συνιστώσες όχι μόνο όσον αφορά την άπροσκοπτη άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος αφού φαίνεται να διασαλεύονται βασικοί κανόνες δεοντολογίας αλλά από την άλλη πλευρά δημιουργεί οδύνη στην Εκκλησία μια ηθική των Μεταμοσχεύσεων που δεν κάνει αποδεκτή την ρητή συναίνεση του δότη. Η Εκκλησία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποδεχθεί κάθε παραχάραξη του αυτεξούσιου και της ελευθερίας του ανθρώπου.

Η Εκκλησία της Ελλάδος δρούσα με ένα πνεύμα περισσότερο αυτοσυνειδησίας και δίνοντας σαφείς κατευθύνσεις στους Χριστιανούς της στο Συνοδικό κείμενο επί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων αποφαινεται και με σαφέστατο τρόπο έναντι των κριτηρίων του εγκεφαλικού θανάτου. Συγκεκριμένα η Εκκλησία της Ελλάδος τονίζει, ότι <Τα κριτήρια του εγκεφαλικού θανάτου δεν είναι επαρκή αν είναι μόνο κλινικά. Πρέπει να προστεθούν και εργαστηριακά (αξονική τομογραφία και ένα ηλεκτροεγκεφαλογράφημα) ώστε να επιβεβαιωθεί, κατά το δυνατόν, όχι μόνο η παύση των λειτουργιών του εγκεφαλικού στελέχους, αλλά και του φλοιού. Όπου δεν υπάρχει εμφανής αιτία εγκεφαλικής βλάβης πρέπει να επαναλαμβάνονται οι εξετάσεις για μεγαλύτερη επιβεβαίωση, ακόμη και αν αυτή η καθυστέρηση οδηγεί σε απώλεια οργάνων⁴⁴³. Αυτή η σαφής οριοθέτηση από την πλευρά της Εκκλησίας της Ελλάδος υπερτονίζεται και από τον καθηγητή Γενετικής Σταμάτη, ο οποίος κάνει λόγο πως για την ύπαρξη του ολικού θανάτου πρέπει να υπάρχουν και τα εξής κριτήρια: α) Η αδυναμία λήψης σωματικών ερεθισμάτων και συνακόλουθης αντίδρασης. Β) Η αδυναμία κινήσεων και αναπνοής. Γ) Η ανυπαρξία αντανακλαστικών Δ) Η ύπαρξη επίπεδου ηλεκτροεγκεφαλογραφήματος⁴⁴⁴. Σύμφωνα με τον Κύριο Αλαχιώτη(2011, σελίδα 171) “ άνθρωποι οι οποίοι έχουν διαγνωσθεί νεκροί με τον μερικό εγκεφαλικό θάνατο (καταστροφή εγκεφαλικού φλοιού) θα μπορούσαν να θεωρηθούν ζωντανοί (μη καταστροφή του εγκεφαλικού στελέχους) και θα πρέπει να υποστηρίζονται τεχνικά”. Παρατηρούμε λοιπόν με πόση ευαισθησία η Εκκλησία της Ελλάδος στρέφεται στην ολική τοποθέτηση επί του θέματος και όχι στην έκφραση μονομερούς τοποθετήσεως. Αυτό αναδεικνύει την Εκκλησία σε κιβωτό σωτηρίας και εσχατολογικής προοπτικής. Τέλος, γινόμαστε μέτοχοι και της σύγχρονης ιατρικής αντίληψης που πολλές φορές βλέπει τον άνθρωπο εντελώς μηχανιστικά και μονοδιάστατα, κάτι το οποίο δεν συνέβαινε στην Αρχαία Ελληνική και την μεταγενέστερη ιατρική⁴⁴⁵.

Κατά την Μεταμοσχευτική διαδικασία φαίνεται το θέμα να επισκιάζεται και από μια χρησιμοθηρική προσέγγιση της όλης διαδικασίας έτσι η Εκκλησία της Ελλάδος προβαίνει σε ειδικό υποκεφάλαιο να κάνει λόγο περί της συνειδητής και εικαζομένης συναίνεσεως. Η Ορθόδοξη Εκκλησία βλέπει όλα τα θέματα από την σκοπιά της σωτηριολογικής και εσχατολογικής της προοπτικής. Για την Εκκλησία ο Βιβλικός

⁴⁴³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁴⁴⁴Αλαχιώτης, Στ. (2011). *Βιοηθική αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.

⁴⁴⁵Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας (2020), *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη.

Θεός δεν είναι μόνο το ύψιστο κάλλος είναι και ο πέρα από την ωραιότητα, ο “ακαλλής” στην αποφατική γλώσσα⁴⁴⁶. Η Εκκλησία της Ελλάδος υπερτονίζει στο Συνοδικό της κείμενο την αναγκαιότητα της συνειδητής συναίνεσης έτσι ώστε να πληρούνται οι βασικές θεολογικές συνιστώσες της ανιδιοτελούς αγάπης, της εμπιστοσύνης και του ενδιαφέροντος για τους άλλους, της αυτοπροσφοράς και της απαλλαγής από το φρόνημα της φιλοζωίας⁴⁴⁷. Εν προκειμένω μπορούμε να καταθέσουμε την θέση της Εκκλησίας της Ελλάδος < ο δότης μπορεί να μπει να ωφελεί με την προσφορά του, αλλά ωφελείται όμως κυρίως με την πράξη της συναίνεσης του. Σώζει βιολογικά με τον λήπτη πνευματικά δε τον εαυτό του>⁴⁴⁸. Δεν νοείται για την Ορθόδοξη Εκκλησία οποιαδήποτε συναινετική πράξη να είναι αποτέλεσμα καταναγκασμού αλλά ώριμης και ελεύθερης σκέψης.

Αν κινηθούμε αιχμάλωτοι στη διεκυστίνδα Νομικής και Ιατρικής σίγουρα θα πέσουμε στην ενέδρα έντονων κινδύνων με την εισχώρηση της συγγενικής συναινεσεως κατά την Μεταμοσχευτική διαδικασία. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία το σημαντικό στην υπόθεση των Μεταμοσχεύσεων είναι ο δότης να είναι δωρητής, διότι έχει μεγαλύτερη θεολογική σημασία να δωρίσω κάτι που μου ανήκει, παρά να μου το πάρουν⁴⁴⁹. Προς επίρρωση τούτου η Εκκλησία της Ελλάδος στοιχειοθετεί τις απόψεις της σχετικά με την συγγενική συναίνεση: Α) Η Εκκλησία της Ελλάδος μέσα στο πνεύμα του κατ’ οικονομίαν μπορεί να δει την υποκατάσταση της βουλήσεως του δότη από τους συγγενείς, βέβαια με το δεδομένο ότι αυτή δεν αντιτίθεται προς την δική του. Β) Σε καμία περίπτωση η Εκκλησία της Ελλάδος δεν κάνει αποδεκτή οποιαδήποτε εργαλειοποίηση της ιερότητας του προσώπου και διαβλέπει ότι ο νόμος θα πρέπει να προνοεί για την αποφυγή κάθε υποψίας εμπορευματοποίησης των μοσχευμάτων από τους συγγενείς. Τέλος, η Εκκλησία της Ελλάδος προς αποφυγή των ανωτέρων θεωρεί επιτακτική την ανάγκη να υπάρχει ενυπόγραφος συναίνεση, ώστε εκ των προτέρων να έχει εγχωρήσει δικαιώματα ο δότης στους συγγενείς⁴⁵⁰. Το νομικό κενό που δημιουργήθηκε γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό με τον νόμο 2737/1999, ο οποίος ίσχυε μέχρι τη 1^η Ιουνίου 2013 και οποίος έκανε λόγο για πρώτη φορά στον Ελλαδικό χώρο της έννοιας <εικαζομένης συναίνεσης>. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 12 παράγραφος 4 του συγκεκριμένου νόμου αναφέρεται: <Αν ο δυνητικός δότης δεν είχε κατά τη διάρκεια της ζωής του εκφράσει τη συναίνεση του ή την άρνηση του, η αφαίρεση διενεργείται εφόσον δεν αντιτίθενται σε αυτήν ο σύζυγος, τα ενήλικα τέκνα του ή οι γονείς αυτού>. Εδώ το κενό που δημιουργείται είναι μεγάλο αφού χάνεται το πνεύμα της προσφοράς και επικυριαρχεί ένα πνεύμα εκπλήρωσης ιδιοτελών συμφερόντων που στην συγκεκριμένη περίπτωση ομιλούμε για μια απλή αφαίρεση

⁴⁴⁶ Παθανασίου, Θ.Ν. (2012). Η ομορφιά θα καταστρέψει την Εκκλησία;. *Περιοδικό Θεολογία, Τόμος ΙΙΓ* (2), 199-219.

⁴⁴⁷ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁴⁸ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁴⁹ Μακαρίου Αρχιεπίσκοπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁴⁵⁰ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

οργάνων. Ο νόμος αυτός όμως με τα τόσο σαθρά θεμέλια έδωσε την θέση του σε ένα νέο νόμο 3984/2011 < Δωρεά – Μεταμόσχευση οργάνων>, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από 1^η Ιουνίου του 2011. Ο Νομοθέτης μέσω αυτού του νόμου προσπαθούσε να βοηθήσει περισσότερο στην εξασφάλιση μοσχευμάτων. Στο άρθρο 9 παράγραφος 1 του νόμου <περί αφαιρέσεως οργάνων από θανόντα δότη> ορίζονται τα εξής: < Η αφαίρεση ενός η περισσότερων οργάνων από θανόν πρόσωπο πραγματοποιείται εφόσον είναι ανήλικο και συντρέχουν οι προϋποθέσεις της επόμενης παραγράφου. Η αφαίρεση από ανήλικο επιτρέπεται εάν συναινεί το οικογενειακό περιβάλλον. Σε περίπτωση που δεν υπάρχουν γονείς η έχουν εκπέσει από τη γονική μέριμνα, η συναίνεση παρέχεται από τον επίτροπο. Η συναίνεση δίνεται: α) με έγγραφο στο οποίο βεβαιώνεται η γνησιότητα της υπογραφής, β) με προφορική δήλωση σε ειδικό βιβλίο που τηρείται από τον Οργανισμό Αφαίρεσης η στην Μονάδα Μεταμόσχευσης. Κατά την δήλωση επιτακτική είναι η ανάγκη παρουσίας δύο μαρτύρων. Η συναίνεση πρέπει να είναι ρητή και ειδική. Στο ίδιο άρθρο στην παράγραφο 2, σημειώνεται: < Η αφαίρεση ενός η περισσότερων οργάνων από ενήλικο, θανόν πρόσωπο πραγματοποιείται εφόσον, όσο ζούσε, δεν είχε εκφράσει την αντίθεση του>. Παρατηρεί κανείς με πόση ασάφεια έδρασε ο Νομοθέτης προκαλώντας τον αντίλογο της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία απέσυρε τον εκπρόσωπο της από το Διοικητικό Συμβούλιο Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων και από άλλους σχετικούς φορείς που άπτονταν της Μεταμοσχευτικής διαδικασίας. Με περισσότερο διπλωματικούς ελιγμούς το Οικουμενικό Πατριαρχείο απέστειλε κληρικό στον τότε Υπουργό Υγείας Κ. Ανδρέα Λοβέρδο με την αποστολή σχετικών εγγράφων⁴⁵¹. Όλες αυτές οι προσπάθειες ετελεσφόρησαν με τροπολογία στην οποία προέβη το αρμόδιο Υπουργείο εισάγοντας για πρώτη φορά την έννοια της <οικογενειακής συναίνεσης> (Άρθρο 55, παράγραφος 4, ΦΕΚ 86, τευχ. Α', 11-4-2012) και διαμορφώνοντας το επίμαχο άρθρο ως εξής: < Η αφαίρεση ενός η περισσότερων οργάνων από ενήλικο, θανόν πρόσωπο πραγματοποιείται εφόσον, όσο ζούσε, δεν είχε εκφράσει την αντίθεση του και κατόπιν συναίνεσης της οικογένειάς του>. Η συγγενική συναίνεση που ισχύει πια δι' νόμου στην Ελληνική Επικράτεια έγινε αποδεκτή από την Εκκλησία της Ελλάδος με περισσή χαρά αφού κατά πολύ υπερισχύει του προηγούμενου νόμου 2737/1999. Για την Εκκλησία της Ελλάδος δρώντας με βαθύ εκκλησιολογικό πνεύμα θέτει τον προβληματισμό κατά πόσο οι συγγενείς μπορούν αν συναινούν για μια δωρεά που δεν τους ανήκει. Η Εκκλησία της Ελλάδος δεν κάνει αποδεκτή οποιαδήποτε προσπάθεια υποδαυλίσεως της ελευθερίας του ανθρώπου. Αυτές οι συνθήκες που ισχύουν έως σήμερα στο Ιατρικό Δίκαιο θα αλλάξουν άρδην καθότι οι ιατρικοβιοτεχνολογικοί νεωτερισμοί του μέλλοντος θα είναι πολύ διαφορετικοί και κατ' επέκταση τα βιοηθικά διλήματα εντελώς διαφορετικά. Να αναφερθεί μόνο με την inVitro δημιουργία οργάνων και ιστών με την βοήθεια της

⁴⁵¹ Μακαρίου Αρχιεπίσκοπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

Κλωνοποίησης και των εμβρυϊκών βλαστοκυττάρων, το ζήτημα της συγγενικής συναινέσεως θα αποτελέσει παρελθόν⁴⁵².

Έχει τονιστεί πολλές φορές και πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας, ότι ο λόγος της Εκκλησίας πρέπει να είναι προφητικός, παρηγορητικός και διαχρονικός. Σε αυτό το πνεύμα η Εκκλησία της Ελλάδος δεν θα μπορούσε να μην εκφράσει τις επιφυλάξεις τις στην εν γένει πραγματοποίηση της μεταμοσχευτικής διαδικασίας. Η Εκκλησία χαιρετίζει την εξέλιξη των επιστημών με μεγάλο ενθουσιασμό και κείται υπέρ οποιασδήποτε θετικής εξελίξεως στην ζωή του ανθρώπου. Μια αναφορά από τον χώρο της Βιολογίας και της Γενετικής έρχεται να εναρμονίσει την Θεολογία και την Επιστήμη με τον πιο ωραίο τρόπο. Ο Francis Collins είναι ο μακροβιότερος Διευθυντής του Εθνικού Ινστιτούτου Υγείας (NIH) των ΗΠΑ, το οποίο αποτελεί σε παγκόσμια κλίμακα το μεγαλύτερο κέντρο βιοϊατρικής έρευνας και ιθύνων νούς της ερευνητικής ομάδας για το ανθρώπινο γονιδίωμα μεταξύ των άλλων τόνισε <βρήκα πως υπάρχει μια υπέροχη αρμονία στις συμπληρωματικές αλήθειες της επιστήμης και της πίστης. Ο Θεός της Βίβλου είναι επίσης ο Θεός του γονιδιώματος. Ο Θεός μπορεί να βρεθεί στο Καθεδρικό ναό η στο εργαστήριο. Ερευνώντας τη μεγαλοπρεπή δημιουργία του Θεού, η επιστήμη μπορεί πραγματικά να αποτελεί μέσο λατρείας⁴⁵³. Η Εκκλησία δεν έρχεται στην Μεταμοσχευτική διαδικασία να φαλκιδεύσει το έργο των επαγγελματιών υγείας αλλά έρχεται με εκκλησιαστικό τρόπο να ομαλοποιήσει την όλη διαδικασία. Για αυτό το λόγο καλεί όσους εμπλέκονται με τις μεταμοσχεύσεις να υπάρχει ένα αρχείο εγγραφής δοτών επί μηχανογραφικής βάσεως, το οποίο να ελέγχεται από κεντρικό αδιάβλητο μηχανισμό⁴⁵⁴. Ιδιαίτερο λόγο κάνει η Εκκλησία της Ελλάδος σχετικά με την αφαίρεση οργάνων απο βρέφη με συγγενή ανεγκεφαλία. Σε καμία περίπτωση μια τέτοια πρακτική δεν μπορεί να γίνει ανεκτή από την Εκκλησία της Ελλάδος. Η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει χαρακτηριστικά<... Παρά ταύτα τα ανεγκέφαλα βρέφη επειδή δεν στερούνται στελέχους δεν είναι εγκεφαλικά νεκρά και επειδή στερούνται συνειδήσεως δεν έχουν τη δυνατότητα συναινέσεως και φυσικά κανείς δεν μπορεί να την εικάσει>⁴⁵⁵. Η Εκκλησία τίθεται εναντίον σε οποία διαδικασία ενέχει ωφελμιστικό χαρακτήρα. Από την άλλη πλευρά η Εκκλησία της Ελλάδος δεν προβαίνει στην παρουσίαση των απόψεων της σχετικά με τα ξενόμοσχεύματα και την χρήση τεχνητών οργάνων, επειδή η έρευνα δεν έχει επιφέρει αποτελέσματα. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Μακάριο (2020), τα μοσχεύματα στον ανθρώπινο οργανισμό τα οποία προέρχονται από ζώα δεν αλλοιώνουν την ανθρώπινη υπόσταση ούτε φυσικά το ανθρώπινο είδος. Τέτοια μοσχεύματα θα έχουμε στο μέλλον σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι έχουμε σήμερα,

⁴⁵² Μακαρίου Αρχιεπίσκοπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁴⁵³ Καρακόστας, Εμ. (2021, Φεβρουάριος 14). *Χριστιανισμός και Επιστήμη: Οι Θέσεις Ορθοδοξίας και Εκκλησίας*. Pemptousia. https://www.pemptousia.gr/vivliothiki/karakostas-xristepist_book/mobile/index.html

⁴⁵⁴ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁵⁵ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

ενώ θα υπάρχουν και τεχνητά μέλη, όπως έχουμε τους βηματοδότες και τα stentπου τοποθετούνται στις στεφανιαίες αρτηρίες της καρδιάς. Δεν νοείται, όμως να μιλήσει κανείς για αλλοίωση της ανθρώπινης υπόστασης. Θα πρέπει να ανησυχήσουμε, μόνο όταν γίνονται γονιδιακές παρεμβάσεις μεταξύ ειδών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία χμιαρών. Το θέμα, όμως, των διαγωνιδιακών οργανισμών είναι κάτι τελείως διαφορετικό από αυτό των μεταμοσχεύσεων. Τέλος, στο πλαίσιο των επιφυλάξεων της η Εκκλησία της Ελλάδος διαβλέπει οι μεταμοσχεύσεις να συνδυασθούν με την ευθανασία και για αυτό το λόγο κάνει επιτακτική την ανάγκη από πλευράς της νομοθεσίας να διαθέσει υψηλό ιδεολογικό υπόβαθρο⁴⁵⁶.

Μεγάλη σύγχυση και τεράστια πνευματική ζημία προκαλούν στο σώμα της Εκκλησίας οι νομικές δικλείδες τις οποίες κατοχυρώνονται οι Μεταμοσχεύσεις. Η Εκκλησία εμμένουσα σθεναρώς στην Αγιογραφική της παράδοση προβάλλει τις βασικές της θεολογικές αρχές, οι οποίες συνοψίζονται στην έννοια του προσώπου και κατ' επέκταση σε αυτό που ονομάζουμε αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Κατά τον Βάντσο (2016), η ιδιαίτερη αξία του ανθρώπου, η αξιοπρέπεια του, δεν τεκμηριώνεται μόνο στην κυριαρχία του επί της κτίσης, αλλά πρωτίστως στην κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού δημιουργία του ανθρώπου και στην ενανθρώπιση του Υιού. Ένας μεγάλος Θεολόγος της Εκκλησίας μας ο Μητροπολίτης Περγάμου Κυρός Ιωάννης φέρει στο νου του την Θεολογία του Αγίου Διονυσίου του Αεροπαγίτου προκειμένου να στηρίξει τις θεολογικές του θέσεις για την σημασία του προσώπου. Συγκεκριμένα ο πολίος Ιεράρχης του Οικουμενικού θρόνου θα σημειώσει μεταξύ άλλων: *Στα έργα που φέρουν το όνομα του Διονυσίου του Αεροπαγίτου ο Θεός ως αγάπη, ως έρωσ, εξίσταται, δηλαδή εξέρχεται από τον εαυτό του, και με μια κίνηση αγάπης πραγματοποιεί μια σχέση, η οποία επιτρέπει σε κάποιον η κάτι άλλο να υπάρχει εν ελευθερία και μάλιστα ως ετερότητα*⁴⁵⁷. Παραπάνω έγινε μια αναφορά για να αντιληφθούμε τον τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία της Ελλάδος στέκεται έναντι του νέου νόμου περί των Μεταμοσχεύσεων. Η Εκκλησία της Ελλάδος βλέπει με περισσό ενδιαφέρον οποιαδήποτε επιστημονική και νομική καινοτομία εφόσον αποβλέπει στον εξευγενισμό του ανθρώπου και όχι στην αλλοίωση της προσωπικότητάς του. Για τον νέο νόμο αναφέρθηκαν παραπάνω προκειμένου να αντιληφθούμε ότι πολλές φορές ο άκριτος νομικισμός αντιτίθεται στα χρηστά ήθη και αντι να θεραπεύει ανοίγει πληγές με ανυπολόγιστες συνέπειες. Προς επίρρωση τούτου να αναφερθεί, ότι ο νομοθέτης στον νέο νόμο προβαίνει στην εξής ερμηνεία: η <μη άρνηση> των συγγενών ως συναίνεση του δότη (Αρθρ. 12, παρ.4). Τα όργανα αφαιρούνται όχι όταν συναινούν, άλλα όταν δεν αντιτίθενται οι συγγενείς. Σε αυτήν την περίπτωση μπορεί ο κάθε αλλοδαπός, λαθρομετανάστης, εγκεφαλικά νεκρός του οποίου οι συγγενείς βρίσκονται εκτός Ελλάδος ή είναι δύσκολο να ανευρεθούν με μία νομική παράμετρο να υποκύπτει και να υποβιβάζει την ανθρώπινη αξία. Η Εκκλησία της Ελλάδος

⁴⁵⁶Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁵⁷ Ιωάννου Μητροπολίτου Περγάμου, (2006). *Ορθοδοξία και Σύγχρονος κόσμος*. Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

σθεναρά αντιτιθέμενη τονίζει, ότι μια τέτοια διαδικασία αποτελεί εκβιασμό της συνειδήσεως⁴⁵⁸.

Σαφέστατα, καλούμαστε με σεβασμό να μην παραβλέπουμε την διδασκαλία της Εκκλησίας που καλείται να είναι εκκλησιαστική και διαχρονική. Υπό αυτό το πρίσμα η Εκκλησία της Ελλάδος εν κατακλείδι του Συνοδικού της κειμένου περί της Ηθικής των Μεταμοσχεύσεων προβαίνει στην καταγραφή της ποιμαντικής μέριμνας την οποία πρέπει να αναλάβει για το καλό των Χριστιανών της. Στην ποιμαντική κονίστρα η Εκκλησία καλείται να προσανατολίσει επαγγελματίες υγείας, δυνητικούς δότες και λήπτες προς μία μεταμοσχευτική πολιτική με πνευματικό ορίζοντα. Η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει λόγο για την ανάγκη δημιουργίας προγραμμάτων αγωγής, ώστε να γίνονται αντιληπτές από τους δότες ότι μέσω της μεταμοσχευτικής διαδικασίας καλλιεργούμε σημαντικές αρετές που θα αποτελέσουν μαρτυρίες ήθους στην σύγχρονη κοινωνία. Η Εκκλησία της Ελλάδος βλέπει τις μεταμοσχεύσεις ως ένα μεγάλο πνευματικό μέγεθος και για αυτό το λόγο καλεί το Ιατρονοσηλευτικόπροσωπικό σε κάθε μεταμοσχευτική διαδικασία να τελείται και αγιαστική πράξη όπως για παράδειγμα το μυστήριο του ευχελαίου. Όλα αυτά η Εκκλησία τα βλέπει με βάση την εσχατολογική της προοπτική. Για την Εκκλησία οι μεταμοσχεύσεις δεν αποτελούν αυτοσκοπό καθότι όλες αυτές οι διαδικασίες είναι εμβολωματικές στην ζωή του ανθρώπου αφού ο θάνατος είναι το αναπόδραστο κακό στην ζωή των ανθρώπων.

Είναι γεγονός ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν λειτουργεί κατά τα ανθρώπινα μέτρα, γιατί η αναγωγή της είναι πάντοτε στο πρόσωπο του ακτίστου Θεού, ο οποίος όταν βρείτο γόνιμο έδαφος της συναιδέσεως του ανθρώπου, διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες για την έκφραση και πρόσληψη των ουρανίων⁴⁵⁹. Η Εκκλησία της θεωρεί ότι κατέχει ρόλο κεντρικό στην Μεταμοσχευτική διαδικασία και για αυτό το λόγο αποβλέπει σε συνεργασία Πολιτείας και Εκκλησίας για αυτό το τόσο επίμαχο θέμα. Η Εκκλησία της Ελλάδος βλέπει το ενδεχόμενο δημιουργίας ημέρα δότη με σκοπό την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού και την συγκέντρωση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού μοσχευμάτων. Η Εκκλησία της Ελλάδος ανάμεσα στα άλλα προτείνει ο διάλογος να αναπτυχθεί πολύ περισσότερο μέσω σεμιναρίων, πνευματικών ομιλιών που θα καλλιεργήσουν το πνεύμα κατανόησης, συμφωνίας και ευρείας αποδοχής των βασικών θεολογικών θέσεων, ώστε να αποφευχθεί κάθε αρνητισμός. Η Εκκλησία της Ελλάδος θέλει η Πολιτεία να προστατεύσει νομικά τις Μεταμοσχεύσεις, ώστε να επικυριαρχεί έναντι των ιδιοτελών συμφερόντων και της εκμετάλλευσης το πνεύμα της ανιδιοτελούς αγάπης. Τέλος, η Εκκλησία επεκτείνει τον ρόλο της θεωρώντας πως είναι χρέος της να εκπροσωπείται στο Εθνικό

⁴⁵⁸Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁵⁹Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη

Συμβούλιο Μεταμοσχεύσεων ώστε τα Μεταμοσχευτικά κέντρα να λειτουργούν με τις βασικές αρχές του σεβασμού, της Ελευθερίας και αγάπης του προσώπου⁴⁶⁰.

B) Βασικές προτάσεις επί του προβλήματος της Ευθανασίας

Το θέμα της Ευθανασίας ως προβληματική στον Βιοηθικό διάλογο αποτελεί ένα από τα φλέγοντα ζητήματα έως και σήμερα. Επιστήμονες από διάφορα επιστημονικά πεδία όπως Νομικοί, Ιατροί, Ψυχολόγοι, Θεολόγοι και άλλοι αδυνατούν να αντικειμενικοποιήσουν το πρόβλημα με αποτέλεσμα να σωρεύονται πολλές αμφιλεγόμενες απόψεις πράγμα, το οποίο καταδεικνύει την πολυπλοκότητα του φαινομένου⁴⁶¹. Οι δύο μετοχές του φαινομένου της Ευθανασίας είναι, ότι από την μία οι μεν δέχονται ως μια λυτρωτική πράξη από τους αφόρητους πόνους και οι άλλοι καταγγέλλουν την Ευθανασία ως συνδυασμό φόνου και αυτοχειρίας. Βέβαια, η Ευθανασία δεν αποτελεί κάτι καινούργιο στην ιστορία του κόσμου αλλά σε καμία περίπτωση οι Αρχαίοι Έλληνες δεν θα μπορούσαν να φανταστούν την μετεξέλιξη του όρου Ευθανασία και ότι θα αποτελεί ένα από τα πιο πολυσυζητημένα ζητήματα βιοηθικής, αφού στην Αρχαιότητα ήταν κάτι εντελώς διαφορετικό. Για να γίνουμε πιο κατανοητοί πρέπει να αναφέρουμε την ετυμολογία της λέξεως. Το πρώτο συνθετικό είναι το *ευ* που σημαίνει καλός, ωραίος, ευγενής και το δεύτερο συνθετικό θάνατος που έχει να κάνει με το φυσικό τέλος του ανθρώπου. Επομένως, Ευθανασία σήμαινε στην Αρχαιότητα ο ένδοξος θάνατος, ο γενναίος θάνατος, ο ηρωϊκός θάνατος στην μάχη⁴⁶². Τέτοια πλείστα όσα παραδείγματα ηρωϊκού θανάτου μας διασώζει ο Όμηρος επί παραδείγματι μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση του ηρωϊκού θανάτου του Έκτορα. Κλασικό παράδειγμα Ευθανασίας αποτελεί ο θάνατος του Διαγόρα. Ο καλός, ο ένδοξος θάνατος προμήνυε ότι ο άνθρωπος αυτός εκ των υστέρων θα τον ανεδείκνυε σε ευτυχισμένο άνθρωπο. Στις μέρες βλέπουμε να φαλκιδεύεται η Αρχαιοελληνική σημασία του όρου Ευθανασία και να μιλάμε σήμερα για την συνειδητή και καλά οργανωμένη συμβολή του Ιατρονοσηλευτικού προσωπικού σε έναν ανώδυνο, ήρεμο και αξιοπρεπή θάνατο⁴⁶³. Η Ιατρική χρήση της Ευθανασίας δημιούργησε και δημιουργεί πολλά και δυσεπίλυτα προβλήματα στη Θεολογική, ηθική, νομική προσέγγιση της Ευθανασίας αφού οι απόψεις είναι εκ διαμέτρου αντικρουόμενες. Η βιοηθική προβληματική της Ευθανασίας οξύνεται πολύ περισσότερο από έγινε με την Ολλανδία το 1992 που προέβη στην νομοθετική κατοχύρωση της Ευθανασίας. Άλλο ένα παράδειγμα αποτελεί η Κολομβία και η

⁴⁶⁰Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁶¹ Νικολάου Μητροπολίτου Φθιώτιδος. (2005, Νοέμβριος, 23). *Η θέση της Εκκλησίας επί του θέματος της Ευθανασίας*. Ecclesiagreece.

https://ecclesiagreece.gr/greek/holysynod/eisigiseis/nikolaou_efthanasia.htm

⁴⁶² Νικολάου Μητροπολίτου Φθιώτιδος. (2005, Νοέμβριος, 23). *Η θέση της Εκκλησίας επί του θέματος της Ευθανασίας*. Ecclesiagreece.

https://ecclesiagreece.gr/greek/holysynod/eisigiseis/nikolaou_efthanasia.htm

⁴⁶³ Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Εκδόσεις Γρηγόρη.

Κούβα. Παραπάνω, αναφέρθηκαν μερικές παράμετροι της Ευθανατικής διαδικασίας και πως αυτή επηρεάζει τα ευρύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα και μπαίνουμε στην τροχιά που από την μία καυχόμαστε για την υπεράσπιση των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά από την άλλη γινόμαστε εμείς οι ίδιοι που φαλκιδεύουμε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια επ' ονόματι του άκριτου δικαιωματοσμού που έχει εισχωρήσει στις ζωές όλων μας. Η Εκκλησία της Ελλάδος καθώς και οι Κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες δεν θα μπορούσαν να μην εκφράσουν τις θέσεις τους σε τόσο ευαίσθητα ζητήματα που αφορούν και το μέλλον των ίδιων των Εκκλησιών. Το πνεύμα της Εκκλησίας σαφέστατα είναι διαφορετικό. Εμπιστευόμαστε την Εκκλησία, η οποία μας βοηθά να υπερβούμε το φράγμα του απόλυτου νομικισμού και της γραμματολαγνείας, καθώς ο Χριστός αποτελεί αείποτε το τέλος του νόμου⁴⁶⁴.

Η Εκκλησία της Ελλάδος αφορμάται να επεξηγεί την συνοδική της θέση επί του ζητήματος της Ευθανασίας από την προσπάθεια νομιμοποίησης της Ευθανασίας σε πολλές Ευρωπαϊκά κράτη. Τρανό παράδειγμα αποτελεί η Ολλανδική Βουλή, η οποία στις 28 Νοεμβρίου του 2000 προέβη στην νομιμοποίηση της Ευθανασίας. Στη συνέχεια στις 16 Μάϊου 2002, η Ευθανασία αποτελούσε μια πραγματικότητα και στο Βέλγιο. Έπειτα, η Αυστραλία και ορισμένες πολιτείες των Η.Π.Α άρχιζαν να αλλάζουν την μέχρι τότε κρατούσα άποψη τους περί του ζητήματος της Ευθανασίας. Αυτές οι περιπτώσεις έδωσαν την ευκαιρία στην Εκκλησία της Ελλάδος να αρθρώσει λόγο εκκλησιαστικό, ο οποίος να αποπνέει το ζωογόνο πνεύμα της εκκλησιαστικής ζωής αφού μέχρι τότε φαινόταν να επιχειρείται όπως σημειώνει η Εκκλησία της Ελλάδος στο κείμενο της <... σαφής κίνδυνος αμβλύνσεως των συνειδήσεων και αλλοιώσεως των ηθικών κριτηρίων>⁴⁶⁵. Η Εκκλησία της Ελλάδος υπό την παραπάνω οπτική θέαση των πραγμάτων διείδε πως ο κόσμος φαίνεται να διακατέχεται από το πνεύμα του άκριτου δικαιωματοσμού και του στενού ορθολογισμού πράγμα, το οποίο δημιουργούσε έντονα ηθικά ζητήματα όσον αφορά την ζωή και το θάνατο. Κατ' επέκταση η Εκκλησία της Ελλάδος θεώρησε επιτακτική την ανάγκη κατοχυρώσεως μιας συνοδικής τοποθετήσεως, η οποία να εκφράζει το σύνολο των Χριστιανών. Η Εκκλησία με βαθιά εκκλησιολογική συνείδηση προέβη στην παρουσίαση των βασικών προτάσεων της επί του προβλήματος της Ευθανασίας μέσα από 10 υποκεφάλαια. Αυτά τα δέκα υποκεφάλαια δίνουν την ευκαιρία εγγαράξεως μια ποιμαντικής δραστηριότητας εκ μέρους της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία να μπορεί να εναρμονίζει το πρόβλημα της Ευθανασίας υπό Ιατρικής, κοινωνικής και ψυχολογικής προσεγγίσεως.

Ο λόγος της Εκκλησίας της Ελλάδος επί του προβλήματος της Ευθανασίας δεν θα μπορούσε να εκφύγει από την ερμηνεία των εννοιών Ζωή και Θάνατος έτσι όπως διαπλάθονται στην Ορθόδοξη Θεολογία και παράδοση. Η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει σαφές ότι <... Η ζωή μας αποτελεί το υπέρτατο δώρο Του Θεού, η αρχή και το

⁴⁶⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Αρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

⁴⁶⁵ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

τέλος του οποίου βρίσκονται στα χέρια Του και μόνον < εν χειρί Θεού πνεύμα παντός ανθρώπου> (Ιώβ ιβ' 10)⁴⁶⁶. Το αδιαπέραστο της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι, ότι δεν εκφεύγει των θεολογικών νοημάτων προτάσσοντας μια πνευματική βιοηθική και για αυτόν ακριβώς τον λόγο κάνει αναφορές και στην αγιογραφική της παράδοση. Για να γίνει περισσότερο κατανοητό από θεολογικής απόψεως να αναφερθεί ένα χωρίο από το Δευτερονόμιον που αποτελεί το πέμπτο και τελευταίο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης: Εγω αποκτενω και ζην ποιήσω⁴⁶⁷. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει θεϊκή απαγόρευση του φόνου και κατ' επέκταση η ζωή ανήκει μόνο στο Θεό και σε κανέναν άλλον⁴⁶⁸. Η Εκκλησία της Ελλάδος προσπαθεί να εμποτίσει στις συνειδήσεις των ανθρώπων, ότι ο σκοπός της ζωής του ανθρώπου είναι η θέωση και η Αγιότητα αφού ο άνθρωπος επλάσθη κατ' χάριν Θεός. Κατ' επέκταση <... Χωρίς πνευματική ζωή, η διατήρηση της Βιολογικής ζωής του ανθρώπου χάνει τη σπουδαιότητα της στερείται νοήματος και ανακυκλώνει τον θάνατο>⁴⁶⁹. Όλα αυτά η Εκκλησία της Ελλάδος έρχεται να τα στρατεύσει στην ποιμαντική της δραστηριότητα προκειμένου να αντιστρατευθεί στην σύγχρονη κοσμική αντίληψη που προσεγγίζει και τις στιγμές του τέλους της ζωής υπό το πρίσμα του άκριτου δικαιωματος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων την ίδια στιγμή που όλα αυτά αντί να θεραπεύουν διολισθαίνουν τα προβλήματα με ανεπανόρθωτες συνέπειες.

Σε ειδικό υποκεφάλαιο η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει ιδιαίτερη μνεία στην σημασία του πόνου. Είναι πασιφανές και στις μέρες γίνεται περισσότερο αντιληπτό, ότι αν γνωρίζαμε το όφελος των μεγάλων πόνων της ζωής μας, σίγουρα θα θέλαμε να υποφέραμε συνέχεια⁴⁷⁰. Αυτό είναι μια πραγματικότητα και αντικατοπτρίζει με τον πιο όμορφο τρόπο τα λόγια του Αγίου Παϊσίου, ο οποίος έλεγε όταν επισκέπτεται πόνος τον άνθρωπο, τότε του κάνει επίσκεψη ο Χριστός⁴⁷¹. Ο σύγχρονος όμως ηδονοκρατικός τρόπος ζωής έκανε τον τρόπο να μην ασκείται στην φιλοπονία και αυτό διαφαίνεται σε πολλές εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ο λόγος της Εκκλησίας της Ελλάδος για πολλούς θα ακουστεί ως παρωχημένος και αναχρονιστικός αλλά αυτήν την οπτική την προτείνει και ο Ιερός Ψαλμωδός λέγοντας μεταξύ των άλλων <Διήλθομεν δι' πυρός και ύδατος, και εξήγαγες ημας αναψυχήν>⁴⁷². Σε όλα αυτά η Εκκλησία της Ελλάδος προτρέπει τον κάθε Χριστιανό να δει ότι <Η θετική ή η αρνητική λειτουργία του πόνου εξαρτάται σημαντικά από την προσωπική τοποθέτηση του ανθρώπου απέναντι του. Γι' αυτό και το να μάθει κανείς να υπομένει ακόμη και στις δυσκολότερες καταστάσεις της ζωής

⁴⁶⁶Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁶⁷ Δευτ. 32, 39: Εγω αποκτενώ και ζην ποιήσω

⁴⁶⁸Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Εκδόσεις Γρηγόρη

⁴⁶⁹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁷⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020), *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη

⁴⁷¹ Οσίου Παϊσίου Αγιορείτου, *Οικογενειακή Ζωή, Λόγοι δ'*. Έκδοση Ιερού Ησυχαστηρίου < Ευαγγελιστής Ιωάννης Θεολόγος> Σουρωτή Θεσσαλονίκης.

⁴⁷²Ψαλμ. Ξε' 12

αποτελεί την καλύτερη προετοιμασία αντιμετώπισης του>⁴⁷³. Όλα αυτά φανερώνουν μια Εκκλησία της Ελλάδος να μελετάει τα ζητήματα συνολικά και να μην παρασύρεται από το σύγχρονο ρεύμα κοσμικών αντιλήψεων. Ο λόγος της Εκκλησίας πρέπει να είναι και να παραμένει διαχρονικός και προφητικός.

Ίσως πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ο λόγος της Εκκλησίας της Ελλάδος στο πλαίσιο της Ευθανασίας σχετικά με ιατρική αντιμετώπιση του πόνου, τις συνέπειες των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών και την Ιατρική αποστολή στον σύγχρονο κόσμο. Η παροχή ιατροφαρμακευτικής φροντίδας δεν είναι κάτι έξω από την αγιοπατερική διδασκαλία της Εκκλησίας αλλά εντάσσεται στην εν γένει ποιμαντική της δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρει: <Παρακαλω σου την τιμιότητα και ιατροίς διαφόροις και εμπείροις και φαρμάκοις χρησθαι τοις τα τοιαυτα διορθούν δυναμένοις. Επί και ημείς προς τούτων των ολίγων των ημερών, ευεμπτώτως ημιν έχοντος του στομάχου τη τε άλλη επιμελεία χρησάμενοι και τω φαρμάκω και ου δεηθέντες πλέω η τριών ημερών αυτό επιθείναι διωρθώσαμεν αυτού την ασθένειαν>⁴⁷⁴. Κατ' επέκταση η Εκκλησία της Ελλάδος δεν γινόταν να μην συνταχθεί υπέρ της Ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στο Συνοδικό της κείμενο < Η Εκκλησία χαιρετίζει και ευλογεί τις προσπάθειες των ιατρών, οι οποίοι διά μέσου της θεραπείας που εφαρμόζουν ανακουφίζουν τους πόνους των ασθενών έως την τελευταία στιγμή της παρουσίας ζωής τους>⁴⁷⁵. Η Εκκλησία από την μία ευλογεί κάθε επιστημονική εξέλιξη και δή στον Ιατρικό χώρο εφόσον προάγουν την εν γένει ζωή των ανθρώπων από την άλλη όμως πλευρά ενέχει και κινδύνους που από μεριάς εκκλησίας δεν μπορεί να γίνει κάποια τέτοια πρακτική αποδεκτή. Πιο συγκεκριμένα η Εκκλησία της Ελλάδος γνωστοποιεί μεταξύ των άλλων <... Η Ιατροφαρμακευτική τεχνολογία δεν παρατείνει μόνον τη ζωή, αλλά ενίοτε και την διαδικασία του θανάτου>⁴⁷⁶. Εν κατακλείδι, η Εκκλησία της Ελλάδος δεν θα μπορούσε να μην αναφέρει και τον ρόλο του Ιατρού στην σύγχρονη κοινωνία, ο οποίος αν μη τι άλλο καλείται να είναι πολυδιάστατος και πάντα να ευεργετεί τον άνθρωπο. Πλείστοι όσοι Ιατροί έχουν υποστηρίξει ότι Ιατροί και κληρικοί υπηρετούν ακριβώς τον ίδιο σκοπό να διακονούν τον άνθρωπο. Προς επίρρωση τούτου η Εκκλησία της Ελλάδος συντάσσεται με την Ιατρική Ηθική έτσι όπως στοιχειοθετήθηκε από τον Ιπποκράτη συγκεκριμένα αναφέρει: < Από τα χρόνια του Ιπποκράτη, η Ιατρική αποστολή ήταν ταυτόσημη με τη θεραπεία και την προσφορά ζωής και ασύμβατη με τη συνδρομή στον θάνατο>⁴⁷⁷.

Το τέλος της ζωής ενός ασθενούς μπορεί να ιδωθεί μέσα από την διάγνωση μίας η πολλών ασθενειών που επιβραδύνουν την σωστή λειτουργία του οργανισμού του

⁴⁷³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁷⁴ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Προς Ολυμπιάδα ΙΖ'.

⁴⁷⁵Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁷⁶Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁷⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

ανθρώπου. Από κλινικής απόψεως η διάγνωση μιας ασθένειας περνάει από πολλά στάδια όπως αυτό της διάγνωσης, της θεραπείας και τελικά του θανάτου. Η κατανόηση της λειτουργίας αυτής είναι ιδιαίτερος σημαντική προκειμένου να επιτευχθεί η καλή διαχείριση της ασθενούς καταστάσεως ενός ανθρώπου. Η ασθένεια κλονίζει τον ασθενή και πολλές φορές δημιουργούνται πολλά άλλα προβλήματα. Η Εκκλησία της Ελλάδος υπό το παραπάνω πρίσμα στο πλαίσιο της Ευθανατικής επιλογής διαβλέπει και την ύπαρξη κοινωνικών και ψυχολογιών αιτιών. Η Εκκλησία της Ελλάδος συμεριζόμενη την σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα αναφέρει: < Ο βαθύτερος λόγος που στις μέρες μας η ευθανασία απασχολεί τόσο την επικαιρότητα και προκαλεί πρωτοφανή κινητικότητα είναι το γεγονός ότι έχει επικρατήσει μια καθαρά υλιστική, εφήμερη και ευδαιμονιστική αντίληψη και πρακτική, η υγεία έχει αποκτήσει έντονα οικονομικό χαρακτήρα και ο άνθρωπος νοείται καθαρώς μηχανιστικά και εφήμερα>⁴⁷⁸. Ο π. Αλέξανδρος Σμέναν ένας Ρώσος στην καταγωγή θεολόγος διαζωγραφίζοντας την κοινωνική πραγματικότητα έκανε λόγο για την ύπαρξη δύο καταστάσεων όσον αφορά τον πόνο και τον θάνατο. Από την μία πλευρά υπάρχουν αυτοί που υπάρχουν για την μετά τον τάφο ζωή, αλλά απαρνιούνται τον σημερινό κόσμο, αφού δεν θέλουν να γεύονται τον καρπό του πόνου και της αρρώστιας και πως ο άλλος κόσμος είναι ο μόνος πραγματικά άλυπος. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και εκείνοι, οι οποίοι δεν βιώνουμε το πνεύμα της αιωνιότητας κάνοντας τον άνθρωπο να κινείται στα στενά όρια του βιολογισμού του⁴⁷⁹. Η Εκκλησία της Ελλάδος με βαθιά ποιμαντική ευαισθησία αναφέρει και τα ψυχολογικά αίτια αναφέροντας τα εξής: < Παράλληλα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε και την ύπαρξη ψυχολογικών αιτιών που οδηγούν κάποιον στο να ζητήσει ευθανασία. Τέτοια συνήθως είναι η απόγνωση λόγω της φυσικής δυσφορίας, η δειλία μπροστά στο φυσικό πόνο, η απογοήτευση από την εξασθένηση των φυσικών δυνάμεων και ο φόβος ότι αποτελεί βάρος για τους οικείους του>⁴⁸⁰. Η δειλία μπροστά στο θάνατο είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο, το οποίο χρήζει μεγάλης ποιμαντικής ευαισθησίας έναντι στην σύγχρονη κοσμική αντίληψη της θανατοφοβικής μανίας εκ μέρους του συγχρόνου ανθρώπου, η Ορθόδοξη θεολογία προβάλλει και υποδεικνύει δύο πράγματα. Το ένα είναι η υπομονή και η καρτερικότητα και το άλλο είναι η μνήμη του θανάτου⁴⁸¹. Η Εκκλησία της Ελλάδος στη συνέχεια βλέπει να καταφεύγουν στην ευθανασία ασθενείς που πάσχουν από κατάθλιψη. Αυτή η μερίδα ανθρώπων για την Εκκλησία της Ελλάδος αποτελεί μιας ιδιαίτερης μεταχειρήσεως καθότι δεν διακρίνονται για την νηφαλιότητα των αποφάσεων των. Μεταξύ των άλλων αναφέρει: < Το αίτημα της ευθανασίας προέρχεται συνήθως από άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση καταθλίψεως. Αυτό σημαίνει πρώτον μεν ότι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εκφράζεται η επιθυμία για ευθανασία είναι τέτοιες που δεν εγγυώνται την νηφαλιότητα του αιτούντος, κατά δεύτερο λόγο ότι, με την κατάλληλη

⁴⁷⁸Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁷⁹Σμέναν Αλεξάνδρου, (2006). *Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος*. Εν πλώ

⁴⁸⁰Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸¹Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη.

υποστήριξη, συμπαράσταση και ενδεχομένως ψυχοθεραπευτική αγωγή, τα ίδια τα άτομα θα ήταν δυνατόν να εκφράσουν διαφορετικές επιλογές για το μέλλον τους>⁴⁸². Καταλήγοντας, αντιλαμβανόμεσθε ότι η Εκκλησία της Ελλάδος διαζωγραφίζει το γεγονός, ότι η ψυχική ισορροπία του ασθενούς κλονίζεται από μία επώδυνη και ανίατη ασθένεια με αποτέλεσμα να μην μπορεί να δρά λελογισμένα.

Πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας και τις κοινωνικές συνέπειες της ευθανασίας έτσι όπως παρουσιάζονται από το συνοδικό κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Η Εκκλησία της Ελλάδος προσπαθεί να θέσει και μερικές άλλες παραμέτρους, τις οποίες καλούνται οι επαγγελματίες υγείας να σκεφθούν πιο συγκεκριμένα: <... Από τον Ιατρό εξαρτάται η περιγραφή της καταστάσεως του ασθενούς. Από τους συγγενείς, των οποίων τα κίνητρα θα μπορούσε ενίοτε να είναι αμφιβόλου ποιότητας, εξαρτάται η απόφαση. Ο Χαρακτήρας τους, η νοοτροπία, η διάθεση της στιγμής, η φιλοσοφική και θρησκευτική τοποθέτηση τους, η ακόμα και προσωπικά συμφέροντα, θα μπορούσε να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση κάποιου να ζητήσει την συντόμευση της ζωής του>⁴⁸³. Η Εκκλησία της Ελλάδος βλέπει το ύψιστο αγαθό που είναι η ζωή να μην γίνεται αντικείμενο αλλότριων σκοπών και σχολαστικής διεργασίας. Οι Ιατροί που προβαίνουν στην ιατρικά υποβοηθούμενη αυτοκτονία ουσιαστικά είναι εκείνοι που υπονομεύουν την σχέση ιατρού- ασθενούς και αλλοιώνει την αξιοπρέπεια της ανθρώπινης ζωής. Επειδή, στο πλαίσιο του άκριτου δικαιωματισμού όλοι θέλουμε να έχουμε λόγο, στην προβληματική της ευθανασίας βρίσκεται και το λεγόμενο <δικαίωμα στο θάνατο>. Η Εκκλησία της Ελλάδος σε αυτήν την καινοφανή προσπάθεια αναφέρει <... θα μπορούσε να μετεξελιχθεί σε απειλή της ζωής των ασθενών εκείνων που αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις απαιτήσεις της θεραπείας και νοσηλείας τους. Η αυτονομία μας περιορίζεται από το ότι είμαστε κοινωνικά όντα>⁴⁸⁴. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο (2020), με την νομιμοποίηση της αυτοκτονίας, ακόμα και με την μορφή της υποβοηθούμενης αυτοκτονίας, θα δημιουργηθεί μια κουλτούρα στην οποία η αυτό-δολοφονία θα ήταν κοινό και προσβάσιμο<αγαθό> και, επομένως, οι νόμοι που αποβλέπουν στην προστασία του ανθρώπου θα βρεθούν σε κρίση.Στις κοινωνικές προεκτάσεις της ευθανασίας η Εκκλησία της Ελλάδος συμπεριλαμβάνει και την ευγονική ευθανασία, η οποία προτάσσει μια κοινωνική ανισορροπία αφού με αυτήν την λογική επιδιώκουμε μια κοινωνία των πλουσίων, των πετυχημένων και των ευκατάστατων. Συγκεκριμένα η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: <Ανοίγοντας ουσιαστικά τη δίοδο προς την ευθανασία, αφ' ενός μεν διευκολύνονται σχέδια ανόμων συμφερόντων, αφ' ετέρου δε καλλιεργείται μια ρατσιστικά και ευγονική λογική, σύμφωνα με την οποία προτιμώνται οι υγιείς, οι νέοι, οι ευκατάστατοι και οι επιτυχημένοι. Η από την κοινωνία αντιμετώπιση του πλησίον μόνο με τη λογική και την ηθική των επιτροπών, της παραγωγής και των δικαιωμάτων και χωρίς την εν

⁴⁸²Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸⁴Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

Χριστώ αγάπη οδηγεί στον ευτελισμό του ανθρώπου>⁴⁸⁵. Τρανό παράδειγμα ευγονικής ευθανασίας αποτελεί η περίπτωση του βρέφους Knauer, του οποίου την ευθανασία την ζήτησε ο ίδιος ο πατέρας από τον άδολφο Χίτλερ (το βρέφος γεννήθηκε με τύφλωση, διανοητική καθυστέρηση και κινητικά προβλήματα)⁴⁸⁶.

Από το συνοδικό κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος δεν θα μπορούσαν να μην εκλείπουν και οι νομικές παρατηρήσεις για τη ζωή, διότι φαίνεται να αποδεκατίζεται η αξία του ανθρώπου. Προς επίρρωση τούτου, η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: < Η αξία του ανθρώπου έχει απόλυτο χαρακτήρα και η βασική έκφραση της που είναι η ανθρώπινη ζωή προστατεύεται απόλυτα, δηλαδή ανεξάρτητα από την ποιότητα της και ανεξάρτητα από την βούληση του φορέα της. Με άλλα λόγια, δικαίωμα αυτοδιαθέσεως της ίδιας της ζωής δεν αναγνωρίζεται>⁴⁸⁷. Όλα αυτά μαρτυρούνται στον Ποινικό κώδικα και συγκεκριμένα στο άρθρο 301, το οποίο ξεκάθαρα υπομνηματίζει, ότι τιμωρείται όποιος συμμετέχει σε αυτοκτονία ή ανθρωποκτονία εν συναιέσει του ανιάτως πασχόντος. Η Εκκλησία όλα αυτά τα λαμβάνει υπόψιν της στο συνοδικό κείμενο και αναφέρει: <... Το τεκμηριώνουν αυτό διατάξεις όπως αυτές που τιμωρούν την συμμετοχή (παρακίνηση ή βοήθεια) σε αυτοκτονία (301 του Π.Κ) ή την ανθρωποκτονία εν συναιέσει του ανιάτως πάσχοντος (άρθρο 300 Π.Κ), καθώς επίσης εκ του ότι η συναίνεση του παθόντος σε επικίνδυνη ή βαριάσωματική βλάβη δεν αίρει το αξιόποιν>⁴⁸⁸. Η Εκκλησία της Ελλάδος με προφητικό βλέμμα διαβλέπει ότι αν το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως τεθεί σε ισότιμη βάση με το δικαίωμα επί της προσωπικότητας τότε παραχαράζονται βασικές αξίες και αρχές και υπεισέρχονται σε αυτό που ονομάζουμε απόλυτη προστασία της ζωής δίνεται η ευκαιρία εισόδου αυτοτελών δικαιωμάτων όπως: <... των συγγενών ή του ιατρού, όταν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως δεν λειτουργεί>⁴⁸⁹. Τέλος, η Εκκλησία της Ελλάδος προβλέπει πως αν νομοθετηθεί η ευθανασία του θνήσκοντος θα διανοίξει η δυνατότητα για την νομιμοποίηση της ευθανασίας του <ανιάτως πάσχοντος>. Όλα αυτά φανερώνουν νομικά κενά που αν δεν αντιμετωπισθούν με αρετή και σύνεση οι συνέπειες θα είναι μη αναστρέψιμες.

Το συνοδικό κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος δεν θα μπορούσε να μην κλείνει με την πρόταση της Εκκλησίας που ο λόγος της καλείται να είναι προφητικός και διαχρονικός. Η εκκλησία αν τείνει να τίθεται αρνητική στις εκτρώσεις, στην ευθανασία και στην ιατρικά υποβοηθούμενη αυτοκτονία το κάνει διότι κάθε πρόσωπο αποτελεί εικόνα Του Θεού και κατ' επέκταση έχει προοπτική αιωνιότητας. Η Εκκλησία της Ελλάδος με πνεύμα βαθυτάτης εκκλησιαστικής αυτοσυνειδησίας.

⁴⁸⁵Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸⁶Κερχανατζίδου, Μ. (2017). *Ευθανασία και Βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11468/1/KerhanatzidouM_2017.pdf

⁴⁸⁷Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸⁸Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁸⁹Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

Αυτήν την κηδεμονία της Εκκλησίας της Ελλάδος διαφαίνεται ξεκάθαρα για την πρόταση της Εκκλησίας σε συνοδικό επίπεδο για της ευθανασίας. Η Εκκλησία της Ελλάδος εμποτισμένη στα νόματα της Αγιογραφικής παραδόσεως υποστηρίζει το γεγονός κατά το οποίο η σχέση της ζωής με τον Θεό προσδίδει ιερό χαρακτήρα. Και κατ' επέκταση θεωρεί ότι είναι Ιερό δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται με τρόπο που αντιστρέφεται σε αυτήν ακριβώς την πραγματικότητα. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιήσεως που πολλές φορές φαίνεται να αντιτείνει στις παραδοσιακές αξίες όπως είναι ο Θεός, το πρόσωπο, η οικογένεια φαίνεται να περνούν κρίση. Στο πλαίσιο αυτό η ευθανασία ως δικαιωματική επιλογή του καθενός ανθρώπου αναπτύχθηκε σε κοινωνικά μορφώματα, των οποίων οι παραπάνω παραδοσιακές αξίες είχαν αντικατασταθεί κατά πολύ από ανθρωποκεντρικές, ατομοκεντρικές και ευδαιμονιστικές αξίες⁴⁹⁰. Όλα τα παραπάνω ερείδονται στην εξής αδιαμφηβήτη πραγματικότητα, ότι όποιος θέλησε να αμφισβητήσει την ύπαρξη Του Θεού ενεργοποιεί την πτέρναν κατά του ευεργέτου με αποτέλεσμα να χάνεται η δημιουργική και οικοδομητική στάση προς την ζωή. Όποιος, δεν διαβλέπει την σωτηριολογική πτυχή της εν Χριστώ τελειώσεως στην οποία καλείται να ασκηθεί οδηγείται ανεπιστρεπτως στην σχετικοποίηση και υποβάθμιση της αξίας της ανθρώπινης ζωής⁴⁹¹. Η Εκκλησία της Ελλάδος με αδιαπέραστη ποιμαντική ευαισθησία αναφέρει: < Η Εκκλησία μας πιστεύει στην αθανασία της ψυχής, στην ανάσταση του σώματος, στην αιώνια προοπτική και πραγματικότητα, στους πόνους ως <στίγματα του Κυρίου Ιησού εν τω σώματι ημών> (Γαλ. στ' 17), στις δοκιμασίες ως αφορμές και ευκαιρίες σωτηρίας, στη δυνατότητα αναπτύξεως κοινωνίας αγάπης και συμπαραστάσεως μεταξύ των ανθρώπων και συνεχίζει... < Η Εκκλησία για να κάνει αισθητή την παρουσία της στις στιγμές των κρίσιμων αποφάσεων και δοκιμασιών δεν πρέπει να περιμένει τους ασθενείς, αλλά καλείται η Ίδια να τους συναντά διεισδύοντας διακριτικά και αποτελεσματικά στα νοσοκομεία>⁴⁹². Εν κατακλείδι, των όσων προαναφέρθησαν για την Ορθόδοξη Θεολογία ο πόνος έχει μεγάλη σημασία. Αυτό μπορεί να ακούγεται περίεργο στο σύγχρονο εκκοσμικευμένο κλίμα της εποχής αλλά η Εκκλησία βλέπει τον πόνο ως μέσο παιδαγωγίας, δοκιμασίας και εξαγνισμού. Τρανή απόδειξη μιας τέτοιας οπτικής θεώρησης του πόνου αποτελεί η περίπτωση του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου που ενώ δήλωσε ότι υπέφερε από την ασθένεια και όντας καταπονημένος από αυτήν, ο πόνος του προκαλούσε χαρά. Χαρά όχι γιατί βρισκόταν κάτω από την μάστιγα του ανυπόφορων πόνων αλλά γιατί μπορούσε να γίνεται παράδειγμα στους υπολοίπους⁴⁹³.

⁴⁹⁰Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

⁴⁹¹Γιούλτση, Β. (2003). *Κοινωνιολογική θεώρηση της ευθανασίας*. Αποστολική Διακονία.

⁴⁹²Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁹³ Γρηγορίου Θεολόγου, Επίστ. 36, Φιλαργίου, PG 37, 77ab.

Γ) Ορθόδοξη Θεώρηση της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής

Ο όρος υποβοηθούμενη τεχνολογικά αναπαραγωγή (Assisted reproductive technologie ART) αναφέρεται σε όλες τις παρεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένου του InVitroχειρισμού ανθρώπινων ωαρίων, σπερματοζωαρίων και εμβρύων με σκοπό την αναπαραγωγή. Μεταξύ αυτών των παρεμβάσεων είναι η εξωσωματική γονιμοποίηση, η εμβρυομεταφορά, η ενδοκυτταροπλαστικήέκχυσησπέρματος, η εμβρυϊκή βιοψία, ο γενετικός έλεγχος πριν από την εμφύτευση, η υποβοηθούμενη εκκόλαψη και η κρυσυντήρηση είτε γαμετών είτε εμβρύων⁴⁹⁴. Η πρώτη επιτυχημένη εξωσωματική γονιμοποίηση πραγματοποιήθηκε το 1978 και πρόκειται για το παιδί Luise Brown, αυτή η επιτυχημένη πράξη της παρεμβατικής ιατρικής ήταν το γεγονός ανάφλεξης της υποβοηθούμενη τεχνολογικά αναπαραγωγής που έμοιαζεπραγματικά με επανάσταση⁴⁹⁵. Η Εκκλησία της Ελλάδος σε ένα τόσο ευαίσθητο ζήτημα δεν θα μπορούσε να εκλείψει ο λόγος της και η ποιμαντική της μέριμνα. Με αυτόν τρόπο προέβη στην σταχυολόγηση Ορθόδοξης θεωρήσεως της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής με ένα συνοδικό κείμενο, το οποίο διαζωγραφίζεται μέσα από 15 υποκεφάλαια. Η Εκκλησία της Ελλάδος αρχικά αναφέρει: < Το όλο θέμα της τεχνολογικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, η ίσως ορθότερα παρεμβατικής γονιμοποίησης, είναι μοναδικής ψυχολογικής σπουδαιότητας, κοινωνικής σημασίας αλλά και πνευματικής βαρύτητας>⁴⁹⁶. Η Εκκλησία της Ελλάδος από την μία προδιαγράφει, ότι οι τεχνολογίες αναπαραγωγής έχουν υπεισέλθει στην ανθρώπινη δραστηριότητα που πολλές φορές τείνουν να εξαλείψουν τον προσωπικό χαρακτήρα του ιερού γεγονότος της αναπαραγωγής με μια μορφή μηχανοποίησης αυτής της ιερής στιγμής. Ακριβώς αυτό είναι το σημείο κατά το οποίο η Εκκλησία της Ελλάδος διαμηνύει: < Με τις σύγχρονες αναπαραγωγικές τεχνικές είναι δυνατόν να δικαιωθούν οι προσδοκίες των υπογόνιμων συζύγων και να ικανοποιηθεί η ανάγκη της πατρότητας και της μητρότητας. Κάτι τέτοιο μπορεί μεν να αυξάνει το αίσθημα της πληρότητας και της ολοκλήρωσεως της έννοιας της οικογένειας, παράλληλα όμως γεννά καινοφανή προβλήματα ηθικού, ιατρικού, ψυχολογικού, νομικού και κοινωνικού χαρακτήρος. Τα προβλήματα αυτά είναι αποτέλεσμα μηχανοποίησης ενός κατ' εξοχήν προσωπικού, συναισθηματικού και ιερού γεγονότος...>⁴⁹⁷. Το συνοδικό κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος φαίνεται να πραγματεύεται από την αρχή και καιόλας του συνοδικού της κειμένου όλες τις πτυχές του φαινομένου. Συγκεκριμένα χρησιμοποιεί την έκφραση <μηχανοποίηση> και δεν είναι καθόλου παρακινδυνευμένος ο όρος αφού οι νέοι ιατροβιοτεχνολογικοί νεωτερισμοί επηρέασαν και τις τεχνολογίες αναπαραγωγής με αποτέλεσμα να εργάζεται επ' αυτού

⁴⁹⁴De Gyeter, Chri. (2019). Assisted reproductive technology: Impact on society and need for surveillance. *Clinical Endocrinology and Metabolism: Best practice and research*, 33(1), 3-8. [10.1016/j.beem.2019.01.004](https://doi.org/10.1016/j.beem.2019.01.004)

⁴⁹⁵De Gyeter, Chri. (2019). Assisted reproductive technology: Impact on society and need for surveillance. *Clinical Endocrinology and Metabolism: Best practice and research*, 33(1), 3-8. [10.1016/j.beem.2019.01.004](https://doi.org/10.1016/j.beem.2019.01.004)

⁴⁹⁶Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁴⁹⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

μα ακμάζουσα βιομηχανία. Επί παραδείγματι, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε εξειδικευμένους επαγγελματίες υγείας από διάφορα διεπιστημονικά πεδία που ερείδονται στην Ιατρική επιστήμη αυτή η πραγματικότητα αύξησε και την ανάγκη χρήσεως εξελιγμένου εξοπλισμού και παραγωγή νέων χειρουργικών συσκευών που απαιτούνται για τις τεχνολογίες αναπαραγωγής⁴⁹⁸. Όλα τα παραπάνω μαζί με τις ευέλπιδες ευκαιρίες στον χώρο της αναπαραγωγής εμφανίστηκαν στο προσκήνιο του δημόσιου διαλόγου νέα καινοφανή προβλήματα ηθικού, νομικού, ψυχολογικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Η Εκκλησία της Ελλάδος χαιρετίζει τις τεχνολογίες αναπαραγωγής ως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της επιστήμης από την άλλη όμως δεν παραβλέπει να τονίσει την ανάγκη εγγάραξης και μίας πνευματικής διαστάσεως που προσδίδεται στον άνθρωπο ένα πνεύμα υπαρξιακής πληρότητας και όχι μόνο στα στενά όρια της βιολογικής η ψυχολογικής αρτιότητας και κοινωνικής ευδαιμονίας.

Η Εκκλησία της Ελλάδος στο συνοδικό της κείμενο προτάσσει τις βασικές θεολογικές θέσεις σχετικά με την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και στο αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο αναφέρεται στην ψυχοσωματική συμφυΐα του ανθρώπου. Με βαθύ εκκλησιολογικό πνεύμα και ερειδόμενη στην δογματική διδασκαλία η Εκκλησία της Ελλάδος προβάλλει το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν ως βασικό στοιχείο της Ορθόδοξης ανθρωπολογίας. Στην εκκλησία ο άνθρωπος ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού δημιουργήμα έχει τη δεκτικότητα να δει ως συνολική ύπαρξη το Θεό, να υποβληθεί δηλαδή σε μια τελειωτική διαδικασία προκειμένου να στοχάζεται να θεώνεται κατά την δεκτικότητα του πάντα⁴⁹⁹. Αυτή η τελειωτική διαδικασία έχει να κάνει κατά πόσο ανταποκρίνεται ο άνθρωπος από την πλευρά του. Η Εκκλησία υπακούει στο Κατ' Ιωάννην ευαγγέλιον: γνώσεσθε την αλήθειαν και η αλήθεια ελευθερώσει υμάς⁵⁰⁰. Κατά τον Περγάμου Ιωάννη (2006), η ελευθερία του ανθρώπου ακροζυγίζεται πλέον με την άβυσσο και η γνώση του γίνεται όπλο αυτοκτονίας. Η Εκκλησία της Ελλάδος στο συνοδικό της κείμενο αναφέρει μια μεγάλη θεολογική έννοια: <... Τον Θεό, είτε Τον βλέπουμε ως χορηγό της ζωής, οπότε Τον προσεγγίζουμε μετά φόβου, είτε αδιαφορούμε γι' Αυτόν, οπότε ενεργούμε οι ίδιοι ως Θεοί. Στη δεύτερη περίπτωση έχουμε την <ύβριν>, το τίμημα της οποίας είναι βαρύ>⁵⁰¹. Αυτό στην δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας μας φανερώνεται με δύο χαρακτηριστικές ιδιότητες του ανθρώπου την βιασύνη και την βία. Πολλές φορές ο άνθρωπος δείχνει να εκφεύγει από την πορεία της τελειώσεως και του παραδείσου και αντί να πορεύεται με την υπακοή της αγάπης, πορεύεται με την ανυπακοή της εγωκεντρικότητας σωρεύοντας πλήθος αποτυχιών⁵⁰². Όσον αφορά την σημασία της

⁴⁹⁸De Gyeter, Chri. (2019). Assisted reproductive technology: Impact on society and need for surveillance. *Clinical Endocrinology and Metabolism: Best practice and research*, 33(1), 3-8. [10.1016/j.beem.2019.01.004](https://doi.org/10.1016/j.beem.2019.01.004)

⁴⁹⁹Ματσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία Έκθεση του Οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη.

⁵⁰⁰Ιω. η' 32

⁵⁰¹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁰²Ματσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη

ψυχοσωματικής συμφυΐας η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: < Κάθε άνθρωπος έχει αθάνατη, αιώνια ψυχή, στενά συνδεδεμένη με το σώμα του. Η ψυχοσωματική συμφυΐα προσωρινά διακόπτεται με τον βιολογικό θάνατο και αποκαθίσταται με την ανάσταση των σωμάτων στη βασιλεία του Θεού>⁵⁰³. Ο Άγιος Διονύσιος ο Αεροπαγίτης ήταν αυτός που τόνισε την άρρηκτη σχέση ανάμεσα στο σώμα και στην ψυχή, που και τα δύο αποτελούν πηγές αγιασμού, εισάγοντας στην Θεολογία τον όρο: ο όλος άνθρωπος και κατ' επέκταση για ολική σωτηρία⁵⁰⁴. Διαπιστώνουμε λοιπόν με πόση μαεστρία η Εκκλησία της Ελλάδος προβαίνει στην σημασιολογία της Θεολογίας προκειμένου να υποστηρίξει με άκρα ρωμαλεότητα τις θέσεις της. Η Εκκλησία της Ελλάδος βλέπει την σύλληψη του κάθε ανθρώπου ως την αρχή της ζωής, με αυτόν τον τρόπο η γονιμοποίηση δίνει στον άνθρωπο την ύπαρξη, το είναι την ψυχή συγκεκριμένα αναφέρει: <... Η γονιμοποίηση, μαζί με την βιολογική ζωή και οντότητα, προσδίδει στον άνθρωπο την ύπαρξη, το είναι, την ψυχή... Κάθε άνθρωπος που συλλαμβάνεται έχει μεν αρχή, αλλά δεν έχει τέλος. Η αρχή, η σύλληψη του κάθε ανθρώπου, αποτελεί για την Ορθόδοξη Εκκλησία ένα γεγονός μοναδικής σπουδαιότητας...>⁵⁰⁵. Η Εκκλησία της Ελλάδος διείδε την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ως σωτήρια επέμβαση της επιστήμης στην επίλυση της υπογονιμότητας από την άλλη όμως πλευρά έφερε στο προσκήνιο πολλά βιοηθικά διλήμματα. Ο άνθρωπος καλείται να σκεφθεί ότι κάθε ιατρική πράξη, ακόμα και αν αυτή έχει να κάνει με το χαρμόσυνο γεγονός της παιδοποιΐας και γονεϊκότητας, όταν φαλκιδεύει αξίες και αρχές μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα με αρνητικές συνέπειες⁵⁰⁶. Στην αρχή ατενίζαμε την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ως την επίλυση της επιθυμίας απόκτησης παιδιών σήμερα φτάσαμε στο ακριβώς αντίθετο σημείο κατά το οποίο βάλαμε την σκέψη μας να εργάζεται με κραδασμούς πρωτόγνωρων προβλημάτων.

Αποτελεί κοινή πεποίθηση, ότι η ανάγκη μητρότητας καθίσταται επιτακτική ανάγκη στην υγιή ανάπτυξη των απογόνων για αυτό η Εκκλησία της Ελλάδος θεωρεί επιτακτική την ανάγκη αναφοράς της. Η Εκκλησία της Ελλάδος δίνει ιδιαίτερη βάση στην μητέρα, η οποία υπόκειται στην διαδικασία της αναπαραγωγής συγκεκριμένα: < Η ανατομία, η φυσιολογία, η μηνιαία περιοδική υπόμνηση του φύλου, η ορμονική ισορροπία, η συναφής με όλα αυτά ψυχολογία του γυναικείου φύλου είναι όλα προσανατολισμένα στην μητρότητα... Η βασικότερη λειτουργία του γυναικείου σώματος, προς την οποία είναι στραμμένη ολόκληρη η γυναικεία ύπαρξη, είναι η αναπαραγωγική. Η γυναίκα υπάρχει όπως είναι ανατομικά, φυσιολογικά και συναισθηματικά για το έμβρυο, την κύηση και την τεκνοποιία. Η Εκκλησία της Ελλάδος δεν θα μπορούσε να μην αναφέρει και την ανάγκη της πατρότητας. Οι σύγχρονες τεχνολογικές πρόοδοι στον χώρο της βιοτεχνολογίας τείνει να εξαχρειώνει

⁵⁰³ Μαρτσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη

⁵⁰⁴ Διονυσίου Αεροπαγίτου, *Περί της εκκλησιαστικής ιεραρχίας*. PG 3,565BC

⁵⁰⁵ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁰⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των θεμάτων*. Εκδόσεις Γρηγόρη.

τον άνθρωπο αφού φαίνεται αυτόν τον ιερό και φυσικό πόθο της τεκνογονίας να το μετατρέπει σε έκφραση εγωιστικών διαθέσεων όπως επί παραδείγματι αναφέρεται πιο συγκεκριμένα στο συνοδικό κείμενο: <... Και εκεί που ο Θεός θέλει, ο άνθρωπος μπορεί να αποτρέψει και εκεί που ο Θεός αρνείται, ο άνθρωπος να επιμένει>⁵⁰⁷. Η Εκκλησία της Ελλάδος καταλήγοντας υποστηρίζει, ότι η σύλληψη του κάθε ανθρώπου πρέπει να ιδωθεί ως δώρο Του Θεού με αιώνια προοπτική.

Η σημερινή κοινωνία περιπλέκεται από μία σειρά συνδρόμων, μία από αυτές τις προβληματικές περιπτώσεις είναι η αγάπη και από την άλλη πλευρά βρίσκεται το μαρτύριο του να μην αγαπάει κανείς που είναι η κόλαση. Ο Όσιος Εφραίμ ο Σύρος τονίζει: <Ο μη κτησάμενος την αγάπην, όργανον εστί του υπεναντίου, και πλανάται εν πάση ατραπώ και ουκ οίδεν ότι εν σκότειδιαπορεύεται>⁵⁰⁸. Αυτό έχει βαθιά θεολογική ερμηνεία, όταν οι σύζυγοι μαθαίνουν να ζούνμεταξύ τους τότε ο ένας δεν ζει για τον εαυτό του αλλά για τον άλλον αναπτύσσοντας μια βαθιά αγαπητική σχέση και με αυτόν τον τρόπο εισάγονται στα εσώτερα του μυστηρίου της ζωής⁵⁰⁹. Κατ' επέκταση αντιλαμβανόμαστε, ότι μόνο η αγάπη μπορεί να δώσει νόημα στις ανθρώπινες σχέσεις⁵¹⁰.

Κανείς καλείται να προσεγγίσει την ιερότητα της ανθρώπινης αρχή έτσι ακριβώς όπως καταφαίνεται στο συνοδικό της κείμενο η Εκκλησία της Ελλάδος. Συγκεκριμένα η Ελλαδική εκκλησία αναφέρει: < Ο τρόπος που αρχίζει η ζωή είναι ιερός η ακριβής αρχή της ζωής, μέσα στα πλαίσια της φυσιολογίας, είναι ελεύθερη από την ανθρώπινη αίσθηση... Η αναπαραγωγική λειτουργία είναι και σεξουαλική είναι η μόνη μη αντανεκλαστική αλλά αυτεξούσια λειτουργία του είναι η κατ' εξοχήν ψυχοσωματική λειτουργία για την ολοκλήρωση της απαιτείται και το έτερο φίλο>⁵¹¹. Φαίνεται, όμως η σύγχρονη τεχνολογία να παραμερίζει το μητρικό σώμα και η αναπαραγωγική διαδικασία να γίνεται αντικείμενο χρήσης από το ιατρικό προσωπικό και συνεχίζει η Εκκλησία της Ελλάδος: <... από το άγνωστο της στιγμής στην ακριβή γνώση της ιερής αρχής από την μοναδικότητα της συζυγικής παρουσίας των γονέων στην απουσία τους και την αντικατάσταση τους από το ιατρικό προσωπικό...>⁵¹². Η Εκκλησία της Ελλάδος αντίκειται σε μια μηχανιστική ανθρωπολογία και αυτό από την μία πλευρά είναι σωστό. Από την άλλη όμως σήμερα η Ιατρική επιστήμη παγκοσμίως μετράει πάνω από 4.000.000 ανθρώπους, οι οποίοι έχουν γεννηθεί με την παρεμβατική γονιμοποίηση. Η εκκλησία σε καμία περίπτωση δεν θέλει να προβεί σε υποβάθμιση αυτών των ανθρώπων αλλά με ποιμαντική ευαισθησία και ερειδόμενη

⁵⁰⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁰⁸ Οσίος Εφραίμ του Σύρου, (1994). <Οσίος Εφραίμ του Σύρου έργα>. Εκδόσεις Το περιβόλι της Παναγίας

⁵⁰⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Εκδόσεις Γρηγόρη.

⁵¹⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές συνιστώσεις*. Εκδόσεις Γρηγόρη.

⁵¹¹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵¹²Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

στην αιοιογραφική της παράδοση θα πρέπει ποιμαντικά, θεολογικά αλλά κυρίως εκκλησιαστικά, όταν μιλούμε για τα παιδιά του σωλήνα που πρόκειται να γεννηθούν με την Ιατρική τεχνολογικά υποβοήθηση να λαμβάνουμε υπόψιν και όλους τους υπολοίπους, οι οποίοι έχουν γεννηθεί με μία τέτοια διαδικασία κατά το παρελθόν⁵¹³. Η Ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή ανοίγει και το κεφάλαιο του έρωτα, το οποίο εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας έχει βαρύνουσα σημασία. Από την μία φαίνεται να διασύρεται η ανθρώπινη υπόσταση και να υπόκειται σε εργαστηριακούς μηχανισμούς προκειμένου να τεκνοποιήσει, αφού με αυτόν τον τρόπο εκλείπει αγαπητική σχέση. Αυτή είναι μια αδιάψευστη πραγματικότητα και αποτελεί την μία όψη του νομίσματος από την άλλη όμως πόσα παιδιά γεννιούνται με φυσιολογικό τρόπο αλλά αποτελούν καρποί εγωιστικής διαθέσεως και βιολογικής ανάγκης της στιγμής και όχι αγάπης; Όλα αυτά η Εκκλησία τα βλέπει με ποιμαντική και εκκλησιαστική ευαισθησία αφού κύριος σκοπός της παραμένει η θέωση και η αγιότητα. Εν κατακλείδι, η μηχανιστική ανθρωπολογία την ιερή στιγμή της ανθρώπινης αρχής φαίνεται να λείπουν και να μην αποτελούν συνεργοί αλλά θεατές των τεχνολογικών επιτευγμάτων. Σε όλα αυτά η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: <... Την ιερή στιγμή της ανθρώπινης αρχής οι δύο γονείς δεν είναι μαζί ούτε καν παρόντες το παιδί <κατασκευάζεται> από τους γιατρούς και τους νοσηλευτές δεν <συλλαμβάνεται> από τους γονείς. Επί πλέον μπορεί να μην έχει το γενετικό υλικό των <γονέων> του ανάμεσα τους μπορεί να μπει και τρίτος, ο <δότης>⁵¹⁴.

Η εκκλησιαστική και ποιμαντική μέριμνα της Εκκλησίας της Ελλάδος φανερώνεται πολύ περισσότερο για την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή στην σημασιολογία της φύσεως του εμβρύου. Η Εκκλησία της Ελλάδος συγκεκριμένα αναφέρει: < Το έμβρυο έχει και αρχή και προοπτική ανθρώπινη... Ένα γονιμοποιημένο ωάριο δεν μπορεί πλέον να ξαναγονιμοποιηθεί με άλλο σπερματοζώαριο... Το σπερματοζώαριο είναι του πατέρα, ενώ το ωάριο της μητέρας. Από την άλλη πλευρά το έμβρυο αμέσως μετά την στιγμή της γονιμοποίησης του αποκτά δική του ταυτότητα είναι μεν των γονέων ως προς την ευθύνη και υποχρέωση της προστασίας του –αφού αυτοί το θέλησαν και το δημιούργησαν- είναι όμως ανεξάρτητο ως προς το δικαίωμα ολοκλήρωσης της ανάπτυξης του, προκειμένου να εκφράσει δική του βούληση... Το ζυγωτό, το έμβρυο των πρώτων ημερών, το εμφυτευμένο έμβρυο, το σχηματοποιημένο, το νεογέννητο βρέφος, το μικρό παιδί, ο έφηβος, ο ενήλικος, ο ηλικιωμένος, ο άνθρωπος σε όλα τα στάδια της ανάπτυξης του έχει την αυτή τέλεια ανθρώπινη ταυτότητα...>⁵¹⁵. Παραπάνω, αναφέρθηκαν οι συνιστώσες με τις οποίες πραγματεύεται την σημασιολογία του όρου εμβρύου η Εκκλησία της Ελλάδος. Για να αντιληφθούμε την σπουδαιότητα της υπάρξεως του εμβρύου θα πρέπει να το δούμε στην εξελικτική του διαδικασία. Όσον αφορά την ετυμολογία της λέξεως αυτή παράγεται ως Εν=εντός+ βρύον= έμβρυον. Πρόκειται για την αρχαιοελληνική

⁵¹³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγική στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵¹⁴ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵¹⁵ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

ετυμολογική προσέγγιση, η οποία αποτυπώνει με αδιαπέραστο φωτογραφικά τρόπο το μητρικό οικοσύστημα κατά την διάρκεια της κυοφορίας⁵¹⁶. Κατά τον πατέρα Στυλιανό Καρπαθίου (2011), ... Τα βρύα μέσα στο θαλασσινό νερό, εξομοιώνονται στη σκέψη με τις μητρικές λάχνες, που κολυμπούν στο αμνιακό νερό. Έτσι, συμβολικά ανάγουν στον νου στην υποψία του απροσπέλαστου μυστηρίου της ζωής, που ιερουργείται στην εγκύμονα μήτρα. Στην βιολογία το έμβρυο άμα την γονιμοποίηση μεταφράζεται ως ζυγωτό κύτταρο και πρόκειται για το έμβρυο αμέσως μετά την γονιμοποίηση ωαρίου και σπερματοζωαρίου⁵¹⁷. Τότε λοιπόν πραγματώνεται το αδιαπέραστο μυστήριο μια νέα ύπαρξη γεννήθηκε μέσα στην ιστορία, με την μορφή του πρώτου κυττάρου αυτού του ζυγωτού, το οποίο περιέχει κατά πάντα ένα ολοκληρωμένο άνθρωπο⁵¹⁸. Όλα τα παραπάνω έρχονται και βρίσκονται σε εναρμόνιση με το συνοδικό κείμενο της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία αναφέρει: <... Από άκρας συλλήψεως το έμβρυο δεν είναι απλά γονιμοποιημένο ωάριο είναι τέλειος άνθρωπος κατά την ταυτότητα και διαρκώς τελειούμενος κατά την φαινοτυπική έκφραση και οργάνωση.>⁵¹⁹.

Στη συνέχεια, η Εκκλησία της Ελλάδος διαβλέπει και την πνευματική κατάσταση του εμβρύου θεωρώντας την ως απαρχή της κοινωνίας του ανθρώπου με Τον Θεόν. Βασική συνιστώσα για την πνευματική κατάσταση του εμβρύου είναι να πιστεύουμε, ότι το έμβρυο από την πρώτη στιγμή της συλλήψεως αποτελεί ένα τέλειο άνθρωπο και δεν αποκτά την έννοια του προσώπου σε κάποιο μετέπειτα χρονικό σημείο της ανάπτυξης του. Για αυτήν ακριβώς την πραγματικότητα υπάρχει μια ευρύτερη διχογνωμία στον ευρύτερο βιοηθικό διάλογο. Η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει για την πνευματική κατάσταση του εμβρύου τα ακόλουθα και κάνει λεπτομερή αναφορά σε αγιογραφικά χωρία θέλοντας να υπομνηματίσει, ότι η εμβρυϊκή κατάσταση αποτελεί φάση της ανθρώπινης ζωής: < Όλα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η αρχή της βιολογικής ζωής στον άνθρωπο ταυτίζεται με ένα μοναδικής και ανεπανάληπτης σπουδαιότητας γεγονός, την γέννηση μιας νέας ψυχής. Στο κάθε λοιπόν έμβρυο, μαζί με τον κυτταρικό πολλαπλασιασμό που χαρακτηρίζει την αύξηση του σώματος του, μαζί με την κληρονομική μεταφορά των χαρακτηριστικών που διαμορφώνουν το πρόσωπο του, επιτελείται η γέννηση και η ανάπτυξη της ψυχής του. Με την ψυχή του θα περάσει από το ανθρώπινο περιβάλημα στο ένδυμα της θεότητας, από τον χρόνο στην αιωνιότητα, από την φθορά στην αφθαρσία, από την φυσική ομοιότητα των γονέων του στην πνευματική ομοίωση του Θεού. Μέσα στο έμβρυο ταπεινά εικονίζεται ο Θεός... Ανάλογες αναφορές στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης ομιλούν για σημαντικά πνευματικά γεγονότα που συνέβησαν σε μεγάλους άνδρες (Δαβίδ, Ησαΐας, Ιερεμίας) <εκ κοιλίας μητρός αυτών> καταδεικνύοντας έτσι το ότι η εμβρυϊκή κατάσταση αποτελεί φάση της ανθρώπινης ζωής κατά την οποία η

⁵¹⁶ Καρπαθίου, Στ.(2011). *Ιστορία του Ζυγωτού και Εξωσωματική γονιμοποίηση*. Δόμος

⁵¹⁷ Καρπαθίου, Στ.(2011). *Ιστορία του Ζυγωτού και Εξωσωματική γονιμοποίηση*. Δόμος.

⁵¹⁸ Καρπαθίου, Στ.(2011). *Ιστορία του Ζυγωτού και Εξωσωματική γονιμοποίηση*. Δόμος.

⁵¹⁹ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

χάρης του Θεού επενεργεί επί του ανθρώπου>⁵²⁰. Χαρακτηριστικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις εξής φράσεις που χρησιμοποιούνται στα αγιογραφικά χωρία προκειμένου να διαδηλωθεί ότι ο Θεός αποτελεί την αιτία της ελεύσεως στη ζωή. Ο Θεός επισκέπτεται την Σάρρα, η οποία έπειτα αποκτά υιό (Γεν. 21, 1-2), η Ραχήλ κατόπιν προσευχητικής διαδικασίας την ακούει ο Θεός και της δίνει την δυνατότητα να ξανακάνει παιδιά (Γεν. 30. 22-23). Οι βουλές του Θεού ξεπερνούν και τους φυσικούς νόμους και χαρίζουν την χαρά της τεκνοποίησης και σε υπέργηρα ζευγάρια. Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ γίνεται αιτία κατά την οποία η Ελισάβετ μαθαίνει το μήνυμα της κυοφορίας κατά τον Ευαγγελισμό. Η προνοιακή χάρης Του Θεού φανερώνεται και στον ψαλμωδό Δαβίδ, ο οποίος αναφέρει την αγαπητική σχέση θεού και ανθρώπου ήδη και κατά την προγεννητική του ανάπτυξη και του εξασφαλίζει φροντίδα και προστασία⁵²¹. Άλλη μία περίπτωση είναι και η διατύπωση του Αποστόλου Παύλου στην Προς Γαλάτας επιστολή, γίνεται κατανοητό πως το έργο του Αποστόλου Παύλου ήταν προδιαγεγραμμένο ήδη από την εμβρυϊκή ηλικία του, το να κηρύξει δηλαδή σε όλα τα έθνη το ζωογόνο μήνυμα της Αναστάσεως: <Ότε δε ευδόκησεν ο Θεός ο αφορίσας με εκ κοιλίας μητρός μου και καλέσας δια της χάριτος αυτού αποκαλύψαι τον υιόν αυτού εν εμοί ίνα ευαγγελίζωμαι αυτόν εν τοις έθνεσιν...>⁵²². Το ίδιο χωρίο αναφέρει και η Εκκλησία της Ελλάδος στο κείμενο της προκειμένου να δώσει την μαρτυρία της αγιογραφικής παραδόσεως της. Τέλος, να αναφερθεί ότι για την σπουδαιότητα της αξίας της ζωής του ανθρώπου αποφάνθηκε η ίδια η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος του Κολυμπαρίου της Κρήτης τον Ιούνιο του 2016 χαρακτηριστικά αναφέρεται σε επίσημο κείμενο της: <η διδασκαλία αυτή της Εκκλησίας είναι ανεξάντλητος πηγή πάσης χριστιανικής προσπάθειας διά την περιφρούρησιν της αξίας και του μεγαλείου του ανθρώπου>⁵²³.

Αν κανείς αναλογιστεί την τελειότητα του ανθρωπίνου προσώπου έτσι όπως φανερώνεται στην Χριστιανική ανθρωπολογία τότε προκύπτουν και τα Ηθικά δικαιώματα του εμβρύου. Προς αυτόν τον σκοπό η Εκκλησία της Ελλάδος στο κείμενο της αναφέρει τα τρία αδιαπραγμάτευτα δικαιώματα του εμβρύου που είναι: α) Το δικαίωμα της ανθρωπίνης ταυτότητας β) Το δικαίωμα της ζωής και γ) το δικαίωμα της αιωνιότητας. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί και η σπουδαιότητα του εμβρύου. Χωρίς καμία αμφιβολία μετά την γονιμοποίηση ωαρίου και σπερματοζωαρίου δημιουργείται το πρώτο ζυγωτό κύτταρο που με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η φυσιολογική διαδικασία της αναπαραγωγής. Στις μέρες μας με την συνεχώς αυξανόμενη τεχνολογική πρόοδο στις επιστήμες υπεισήλθαν μορφές

⁵²⁰Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵²¹ Τα χωρία από τον Ψαλμωδό Δαβίδ που διαφαίνεται η κηδεμονία του Θεού στον άνθρωπο ήδη από την προγεννητική του ανάπτυξη είναι τα εξής: Ψαλμ.70,6. Ψαλμ, 21, 11. Ψαλμ. 138, 13-16.

⁵²²Γαλ. 1, 15-16

⁵²³ Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, <Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον

σύγχρονονκόσμον>. <https://www.oac.gr/articlefiles/SYNODOS/H%20A%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%9F%CE%A1%CE%98%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf>

αναπαραγωγής που δεν χρειάζονται καν γονιμοποίηση⁵²⁴. Αυτό γεννά πλήθος ορισμών που πραγματεύονται το έμβρυο. Πιο συγκεκριμένα ο βιολογικός ορισμός που βρίσκει την επιστημονική κοινότητα να συμφωνεί είναι το αποτέλεσμα της πρώτης μιτωτικής διαίρεσης του ζυγωτού, δηλαδή του γονιμοποιημένου ωαρίου από ένα σπερματοζωάριο⁵²⁵. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως οι ιατροβιοτεχνολογικοί νεωτερισμοί μηχανοποίησαν την πρώτη βιολογική αρχή της γονιμοποίησης και ήρθαν στο προσκήνιο νέες ικανές μορφές, οι οποίες να οδηγούν στην ανάπτυξη μιας βιολογικής οντότητας. Η πρόσληψη της βιολογικής οντότητας τείνει να αξιολογείται με διαφορετικούς προσανατολισμούς ανάλογα υπό το πρίσμα το οποίο εξετάζεται. Επί παραδείγματι, η θεολογία, η Νομική και η Ιατρική έχουν διαφορετικές κατευθυντήριες γραμμές μέσα από τις οποίες εκφράζουν τις θέσεις τους. Πλέον, η εργαστηριακή πρόοδος στον χώρο των βιοϊατρικών ανακαλύψεων τείνει να βλέπει το έμβρυο και όχι μόνο μέσα στα στενά πλαίσια του βιολογισμού αλλά και έξω από αυτόν όπως ως διακινούμενο υλικό, ως πλεονάζων υλικό η ως ασθενής⁵²⁶.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν κατ' επέκταση, ότι η Ελλαδική Εκκλησία με πολύ μεγάλη ποιμαντική ευαισθησία κάνει λόγο για τα ηθικά δικαιώματα του εμβρύου. Το δικαίωμα της ανθρώπινης ταυτότητας η Ελλαδική εκκλησία αναφέρει: <... Το έμβρυο έχει ηθικώς αναφαίρετο το δικαίωμα να φανερώσει το ίδιο την ταυτότητα και να αναπτύξει την προσωπικότητά του>⁵²⁷. Για την Εκκλησία σημαντικό ρόλο παίζει η διαφύλαξη της ακεραιότητας της πίστης και της δυνατότητας σωτηρίας του ανθρώπου⁵²⁸. Το δεύτερο δικαίωμα που υπερτονίζει η Ελλαδική Εκκλησία είναι το δικαίωμα της ζωής με πιο εναργέστερο τρόπο αναφέρει: <... Το δικαίωμα να ζήσει πρέπει να του το αναγνωρίσουμε, να το προστατεύσουμε και να το φροντίσουμε. Το έμβρυο πρέπει να φθάσει στην δική του κατάσταση αυτόνομης ζωής με τις καλύτερες δυνατές συνθήκες...>⁵²⁹. Η ζωή αποτελεί για την Ορθόδοξη θεολογία ολόκληρο κεφάλαιο στην Αγιογραφική της παράδοση. Πλείστοι όσοι πατέρες της Εκκλησίας ασχολήθηκαν διεξοδικά με την αρχή της ζωής. Πιο αναλυτικά ο Άγιος Μάξιμος ο ομολογητής με σαφήνεια κάνει λόγο για την ζωή λέγοντας ότι είναι δάνειο Του Θεού στον άνθρωπο⁵³⁰. Τέλος, η Ελλαδική Εκκλησία αναφέρεται και στο δικαίωμα της αιωνιότητας, το οποίο εδράζεται στην εσχατολογική προοπτική του ανθρώπου πιο

⁵²⁴Κόκωνας, Π. (2022). *Ηθικά διλήμματα στον προγεννητικό έλεγχο από την πλευρά του εμβρύου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/59049/24686.pdf?sequence=14>

⁵²⁵Κόκωνας, Π. (2022). *Ηθικά διλήμματα στον προγεννητικό έλεγχο από την πλευρά του εμβρύου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/59049/24686.pdf?sequence=14>

⁵²⁶Κόκωνας, Π. (2022). *Ηθικά διλήμματα στον προγεννητικό έλεγχο από την πλευρά του εμβρύου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/59049/24686.pdf?sequence=14>

⁵²⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵²⁸Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Ostracon.

⁵²⁹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵³⁰Μαξίμου Ομολογητού, Εις το Πάτερ ημών, PG 90, 893c. <https://myriobiblos.gr/texts/greek/maximos/paterhmon.html>

συγκεκριμένα: <... Το έμβρυο έχει προοπτική αθανασίας, είναι προορισμένο από τη στιγμή της συλλήψεως του να περάσει στη ζωή της αιωνιότητας.>⁵³¹. Στην Παύλεια θεολογία εδράζεται η εσχατολογική προοπτική του ανθρώπου συγκεκριμένα αναφέρει <εί δε Χριστός ουκ εγήγερται, κενόν άρα το κήρυγμα ημων, κενή και η πίστις ημων>⁵³².

Από το θεμιτό επίπεδο της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής προκειμένου στα άτεκνα ζευγάρια να δοθεί η δυνατότητα της τεκνογονίας οδηγηθήκαμε αναπότρεπτα στο αθέμιτο επίπεδο κατά το οποίο αναφύονται προβληματικές συνιστώσες με απρόβλεπτες συνέπειες στο ανθρώπινο είδος. Πρώτη, βασική προβληματική κατάσταση, την οποία η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει είναι, ότι με την εξωσωματική γονιμοποίηση τίθενται πρακτικές που υπερτονίζουν την ασεξουαλική σύλληψη του ανθρώπου. Συγκεκριμένα, <... Η σύλληψη του ανθρώπου με τις σύγχρονες τεχνικές είναι ασεξουαλική, με την έννοια ότι είναι γυμνή από την ιερότητα, ασφάλεια και βεβαιότητα της συζυγικής συνευρέσεως. Ο άνθρωπος πλέον δεν γεννάται φυσιολογικά, αλλά <κατασκευάζεται> τεχνητά...>⁵³³. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία η δημιουργία παιδιών θεμελιώνεται με τον θεολογικό τρόπο στην Παύλεια πρόσληψη του γάμου. Η δημιουργία των παιδιών δεν αποτελεί ατομικό γεγονός, κλεισμένο σε εκτέλεση βιολογικών αναγκών αλλά δια μέσου του γάμου επιτυγχάνεται η κοινωνία των δύο συμπληρωματικών προσώπων για τη δημιουργία μίας νέας ζωής. Αυτή η αγαπητική σχέση πραγματώνει ένα διπλό άνοιγμα, αφενός προς τον Χριστό και, αφετέρου προς την εκκλησιαστική κοινότητα και δι' αυτής προς όλο τον κόσμο⁵³⁴. Γίνεται κατανοητό λοιπόν, ότι σήμερα με το πλήθος των τεχνολογικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται αλλοιώνουν την μητρότητα και την πατρότητα καθώς με την ασεξουαλική τεκνοποίηση παραχαράσσεται και η ψυχοσωματική αρχή του αρχή. Η Εκκλησία της Ελλάδος προς επίρρωση τούτου αναφέρει: <... Ο νόμος του Θεού ορίζει ο κάθε άνθρωπος να γεννάται από έκρηξη αγάπης και όχι μόνον από μηχανική ένωση γενετικών κυττάρων (γαμετών)...>⁵³⁵. Συνεχίζοντας, η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει και άλλη μια πρακτική αυτή των <πλεονάζοντων εμβρύων> που φαίνεται να γίνονται αντικείμενα πειραματικών διεργασιών φαλκιδεύοντας την υγιή ανάπτυξη τους. Για την Εκκλησία της Ελλάδος κάθε έμβρυο αποτελεί την εικόνα Του Θεού και σε καμία περίπτωση η Ορθόδοξη Ανθρωπολογία δεν μπορεί να συμπαρασύρεται από μία μηχανιστική ανθρωπολογία με θεολογικό πρόσχημο. Πιο συγκεκριμένα το συνοδικό κείμενο κάνει λόγο: <... Τα ατυχώς αποκαλούμενα <πλεονάζοντα έμβρυα> διατηρούνται εν καταψύξει είτε προς μελλοντική χρήση από τους φυσικούς γονείς, είτε προς δανεισμό σε άλλους <γονείς>, είτε για επιτέλεση επ' αυτών πειραμάτων είτε για να αποτελέσουν εργαστήρια

⁵³¹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵³² (Α' Κόρ. 15:14)

⁵³³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵³⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵³⁵Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

οργανογένεσως για την κάλυψη μεταμοσχευτικών αναγκών είτε τέλος για να καταστραφούν. Βέβαια, άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να αναφερθεί πώς υπάρχει η τάση από το Ιατρικό προσωπικό, το οποίο ασχολείται με την αναπαραγωγική ιατρική να δημιουργούν πολλαπλάωάρια και έμβρυα έτσι ώστε όσα περισσότερα έμβρυα δημιουργηθούν τόσες περισσότερες θα είναι οι πιθανότητες επιτυχίας της εγκυμοσύνης⁵³⁶. Τίποτε από όλα αυτά βέβαια η Εκκλησία δεν δύναται να επευλογήσει... παραμένουν για την Ορθόδοξη ανθρωπολογία και θεολογία αδικαιολόγητα...>⁵³⁷. Η Εκκλησία της Ελλάδος κάνει αναφορές και σε διάφορες δυνατότητες που κάνει ικανές η εξωσωματική γονιμοποίηση όπως είναι η δυνατότητα τεκνοποίησης των άγαμων μητέρων, περιπτώσεις τεκνοποίησης με σπέρμα αποθανόντος συζύγου ή της κυοφορίας κατεψυγμένου εμβρύου μετά τον θάνατο του συζύγου. Η μεταθανάτια σύλληψη αποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ιστορία της ιατρικής, αφού περιπλέκει μια σειρά νομικών και ηθικών προβλημάτων. Βέβαια, κάθε χώρα με την κουλτούρα και το πολιτιστικό απόθεμα που διαθέτει διαμορφώνει διαφορετικούς βιοηθικούς κανόνες και αρχές. Να αναφερθεί επί παραδείγματι, μια περίπτωση στην Αγγλία το 1977 όταν ο σύζυγος της Μπλούντ πέθανε από μηνιγγίτιδα και ζήτησε από τους γιατρούς να πάρουν σπέρμα του ήδη νεκρού συζύγου της για να προσπαθήσει να μείνει έγκυος. Η όλη διαδικασία πυροδότησε μια σειρά από δίκες και το θέμα είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις στα Μέσα μαζικής ενημέρωσης⁵³⁸. Άλλη προβληματική που επιφέρει η εξωσωματική γονιμοποίηση είναι και η κλωνοποιητική αναπαραγωγή για την οποία η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: < Η Κλωνοποιητική αναπαραγωγή καταργεί την φυσιολογική διαδικασία της σύλληψης, στην ουσία υποβιβάζει το ανδρικό φύλο- αφού καταργεί την συμμετοχή και τον ρόλο του στην αναπαραγωγή -, τραυματίζει την συμμετοχή της μητέρας – αφού δεν συνεισφέρει το γενετικό υλικό της -, διαταράσσει την ισορροπία των φύλων...>. Παρατηρούμε, με πόση ολιστική προσέγγιση η Εκκλησία της Ελλάδος πραγματεύεται εν λόγω αίριο ζήτημα. Η κλωνοποιητική αναπαραγωγή τείνει να διασαλεύει στην υπαρκτική λειτουργία των δύο φύλων και να μπαίνουμε σε μία διαδικασία κατά την οποία για την δημιουργία μιας νέας ζωής χρειάζονται μόνο τρία γενετικά στοιχεία ο πυρήνας ενός κυττάρου, ένα ωάριο και μια μήτρα για την κυοφορία του εμβρύου. Αυτή η διαδικασία παρέχει μια αυτονομία στην γυναίκα και με αυτόν τον τρόπο υποβιβάζεται η συμμετοχή του ανδρικού φύλου στη δημιουργία. Μία τέτοια κοινωνία αντίκειται στην Ορθόδοξη Θεολογία, αφού η παρουσία των δύο φύλων πρώτον είναι μια φυσική και δεύτερον μια θεολογική αναγκαιότητα⁵³⁹.

Η Ελλαδική Εκκλησία με βαθύ εκκλησιολογικό πνεύμα στο συνοδικό της κείμενο αναφέρει τον ρόλο της τεχνολογίας, τα διάφορα οικονομικά συμφέροντα καθώς και

⁵³⁶ Cohen, C.B. (2000). Use of "excess" Human Embryos for Stem Cell Research: Protecting Women's Rights and Health. *Women's Health Issues*, 10(3), 121-126. [10.1016/s1049-3867\(00\)00043-8](https://doi.org/10.1016/s1049-3867(00)00043-8)

⁵³⁷ Κόϊος, Ν.

(2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵³⁸ Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*.

Λιβάνη.

⁵³⁹ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές προσεγγίσεις*. Γρηγόρη.

τις ψυχολογικές συνέπειες που ενέχονται. Η Εκκλησία βλέπει την τεχνολογία ως δώρο Του Θεού στον άνθρωπο μέσα από το οποίο θα επιτύχει την βελτίωση της ζωής του. Βέβαια, σήμερα τείνει η τεχνολογία και δὴ στον χώρο της ιατρικής να μην γίνει αντικείμενο ευεργεσίας αλλά υποβαθμίσεως της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Συγκεκριμένα, αναφέρει η Ελλαδική Εκκλησία: < Χωρίς αμφιβολία, η σύγχρονη τεχνολογία έχει συμβάλει ανυπολόγιστα στην έρευνα της υγείας και υπόσχεται ακόμη περισσότερα... Παρά ταύτα, η αλόγιστη χρήση της απειλεί με αποϊεροποίηση τον άνθρωπο και εγκυμονεί τον κίνδυνο της θεωρήσεως του ως μηχανής με ανταλλακτικά και εξαρτήματα...>⁵⁴⁰. Η χρυσή τομή, η οποία θα πρέπει να επικυριαρχεί είναι στην σημερινή παγκοσμιοποίηση που επιχειρείται με οικονομικό κυρίως χαρακτήρα να ιδωθεί υπό το πρίσμα εδραιώσεων μιας ανθρωπιστικής παγκοσμιοποίησης και οικουμενικότητας των αξιών και όχι να επιτρέψουμε στην τεχνολογία να προκαλέσει διατάραξη της προσωπικής μας ταυτότητας⁵⁴¹. Κατά τον Αλαχιώτη (2017), ... και αν σε ανεξέλεγκτο τόνο μετασηματισθεί (η τεχνολογία) σε καταστροφική και απειλήσει με αφανισμό το είδος μας, το οποίο δεν θα φθάσει ποτέ στο μεταανθρώπινο επίπεδο. Οι ψυχολογικές συνέπειες από την άλλη που ενέχονται είναι βαρυσήμαντης σημασίας αφού εγκυμονούν κινδύνους στην ίδια της ταυτότητα του παιδιού. Συγκεκριμένα, η Εκκλησία της Ελλάδος αναφέρει: <... Ένα συναφές ερώτημα είναι το τι ψυχολογική επίδραση μπορεί να έχει το γεγονός ότι, με την πρόοδο της γενετικής τεχνολογίας, τα παιδιά θα μπορούν πλέον να γνωρίζουν την μέθοδο της σύλληψης τους... Το ενδεχόμενο ένα τέτοιο παιδί να αντιμετωπίσει σοβαρή κρίση ταυτοποίησης και εν συνεχεία κοινωνικοποίησης...>⁵⁴². Αυτή η αναφορά της Εκκλησίας δεν αποτελεί ουτοπία αλλά αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα. Προς επίρρωση τούτου, ανάμεσα στα πολλά παραδείγματα να αναφερθεί η περίπτωση του Ντυπούα, ο οποίος όντας παιδί κατόπιν υποβοηθούμενης αναπαραγωγής προέβη σε μια δήλωση αναρωτώμενος για την ταυτότητα του συγκεκριμένα ανέφερε: <Αν η μητέρα μου γέννησε το παιδί του θείου μου, ο οποίος είναι πατέρας μου, και η αδελφή μου γεννήθηκε οκτώ μέρες μετά από μένα αλλά δεν είναι κόρη της μητέρας μου, τότε εγώ ποιος είμαι;>⁵⁴³. Εν κατακλείδι, και πάλι διαπιστώσαμε την εκκλησιαστική ευαισθησία που έχει καλλιεργήσει η Εκκλησία της Ελλάδος προσλαμβάνοντας τα μηνύματα των καιρών και εκκλησιαστικοποιώντας τα καθότι κάθε άνθρωπος αποτελεί εικόνα Του Θεού.

Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος στο συνοδικό της κείμενο κάνει αναφορά στο νομικό πλαίσιο, το οποίο διέπει την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή τονίζοντας τις αδυναμίες του νομοθέτη να συμπεριλάβει όλες τις πτυχές του φαινομένου. Πολλές φορές βλέπουμε ότι είναι νομοθετικά ρυθμισμένο, να μην είναι και ηθικά ορθό και να ενέχει διάφορες προβληματικές συνιστώσες. Ο νόμος (Ν. 3089/2002), ο οποίος

⁵⁴⁰Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁴¹Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*.

Λιβάνη.

⁵⁴²Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁴³Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*.

Λιβάνη.

ψηφίστηκε στην Ελλάδα για την ιατρικά υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή σε συνάρτηση με έναν δεύτερο, ο οποίος ρύθμιζε πρακτικές λεπτομέρειες όσον αφορά την λειτουργία Κέντρων Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, Τράπεζες γαμετών και εμβρύων. Η Εκκλησία της Ελλάδος διαβλέπει, ότι ο νόμος υποβιβάζει το έμβρυο και το μετατρέπει να μεταφράζεται μόνο με όρους ιατρικούς. Ο νόμος συγκεκριμένα αποφεύγει με επίμονο και πείσμονα τρόπο να μην ονομάζει το έμβρυο με την κανονική του ονομασία αλλά προτιμώντας να χρησιμοποιεί όρους όπως <γεννητικό υλικό> και <γονιμοποιημένο ωάριο>. Η Εκκλησία της Ελλάδος ασκώντας κριτική στον νέο νόμο αναφέρει τα κάτωθι: <... (ο νόμος) δεν κάνει αναφορά στα δικαιώματα και το συμφέρον του παιδιού, δέχεται την ετερόλογη γονιμοποίηση στις ποικίλες μορφές της, υιοθετεί την τεκνοποίηση αγάμων γυναικών και μονίμων συντρόφων και αυτήν με σπέρμα αποθανόντος συζύγου, εισάγει την πρακτική της παρένθετης μητρότητας, επιτρέπει τον πειραματισμό επί των εμβρύων και, παρά τις δημόσια εκπεφρασμένες επιφυλάξεις και αντιρρήσεις της Εκκλησίας, στην ουσία υποβαθμίζει τον θεσμό του γάμου, αποδυναμώνει τους οικογενειακούς δεσμούς και αλλοιώνει τον χαρακτήρα της οικογενειακής ηθικής.>⁵⁴⁴. Η Εκκλησία της Ελλάδος επισημαίνει τις συγκρούσεις συμφερόντων που σφραγίζονται μεταξύ γονέων και εμβρύων. Υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις που εγκυμονούν πολλαπλούς κινδύνους, η Εκκλησία της Ελλάδος τονίζει την ανάγκη θεσπίσεως ενός νομοθετικού πλαισίου, το οποίο να οριοθετεί την ιατρική πράξη κατά την διαδικασία της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής κάτω από τους κανόνες ιατρικής δεοντολογίας και βιοηθικής πιο συγκεκριμένα αναφέρει: <... Στο θέμα αυτό ο λόγος της Εκκλησίας είναι καίριος και ουσιαστικός...>⁵⁴⁵.

Πέραν των Ιατρικών, Νομικών και ψυχολογικών παραμέτρων που παρουσιάστηκαν η Ελλαδική Εκκλησία προβάλλει την αντιπρόταση καθώς και την πνευματική της θεώρηση στην άσκηση της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής. Η Ελλαδική Εκκλησία προβάλλει τις έννοιες του πόνου και της ασθένειας έξω από το σύγχρονο ηδονοκρατικό πνεύμα που βλέπει τον πόνο και την ασθένεια ως καταστάσεις που εκμαυλίζουν τον άνθρωπο. Για την Εκκλησία ο πόνος και η ασθένεια θεωρούνται σταθμοί παιδαγωγίας και μέσα τελειώσεως στην ζωή του ανθρώπου. Στην Εκκλησία δεν είναι τυχαίο που το ιερότερο σύμβολο της είναι ο Σταυρός στο οποίο συγκεράται από την μία ως σημείο κακουχίας, πάθους, ταπείνωσης, αδικίας αλλά από την άλλη ως σημείο πηγής δυνάμεως για αυτόν που ελπίζει στην Κατά Χριστόν τελείωση του. Η Εκκλησία της Ελλάδος εκκλησιαστικοποιεί την ασθένεια και προτρέπει τον άνθρωπο που νοσεί να καταφεύγει στην ιατρική επιστήμη, αλλά όμως τον τελευταίο λόγο στην ίαση του θα πρέπει να την αναζητά κοντά στον Θεό. Συγκεκριμένα στο συνοδικό της κείμενο γίνεται λόγος: <... Η επιτομή του φρονήματος επί του θέματος βρίσκεται στο 38^ο κεφάλαιο του βιβλίου Σοφία Σεράχ<Τέκνον εν αρρωστήματι σου μη παράβλεπε (τους ιατρούς και τα φάρμακα) αλλ' εύξαι Κυρίω και αυτός ίασεται

⁵⁴⁴Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁴⁵Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

σε> ... Τις δοκιμασίες δεν τις αποσυνδέει από την αγάπη του Θεού...>⁵⁴⁶. Η Εκκλησία της Ελλάδος παράλληλα καταθέτει και τον λόγο της σε διάφορες λανθασμένες κοινωνικές αντιλήψεις που αποτελούν κοινό τόπο στις συνειδήσεις των ανθρώπων. Η βιολογική στειρότητα δεν αποτελεί αιτία παραπικρασμού αλλά έντονης πνευματικής καρποφορίας και εκπλήρωσης των άλλων δυνατοτήτων. Συγκεκριμένα, το συνοδικό κείμενο αναφέρει: <... ότι μια ανεπάρκεια σε έναν τομέα της ζωής –όσο ζωτικός και αν είναι αυτός-, συνήθως συνοδεύεται από ένα πλήθος δυνατοτήτων σε άλλους που περιμένουν την εκπλήρωση τους. Η ευτυχία και ο προορισμός μας δεν εκπληρώνονται με τον βιασμό της φύσης...>⁵⁴⁷.

Εν κατακλείδι, για την άρση αυτών των προβληματισμών που ενέχονται με την Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή, η Εκκλησία της Ελλάδος εμμένει στην ποιμαντική οριοθέτηση της αναπαραγωγικής ιατρικής. Η Εκκλησία νιώθει την ανάγκη να στοιχειοθετήσει, ότι στην άσκηση της ποιμαντικής της μέριμνας η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή δεν αποτελεί της πρόταση της Εκκλησίας. Ο ρόλος της Εκκλησίας δεν είναι να δει την Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή με καθαρά ιατρική σκοπιά αλλά να διαζωγραφίσει την εκκλησιαστική θέαση της. Είναι πολύ σημαντικό να δούμε τα κίνητρα με τα οποία καταφεύγουν οι άνθρωποι στην παροχή βοήθειας από την ιατρική επιστήμη. Όταν ο άνθρωπος καταφεύγει στην ιατρική επιστήμη για καθαρά λόγους υγείας επευλογείται από την Εκκλησία από την άλλη όμως αν τα κίνητρα των ανθρώπων επιτελούν ιδιοτελείς σκοπούς, όπως επί παραδείγματι μπορεί να συμβεί και με την παιδοποΐα, η οποία μπορεί να συνδεθεί με μια πρακτική διασφάλισης κοινωνικής καταξίωσης, αυτό εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να γίνει ανεκτό από την Εκκλησία⁵⁴⁸. Η Εκκλησία της Ελλάδος παρατηρώντας το σύγχρονο εκκοσμικευμένο πνεύμα να κυριαρχεί και οι αντοχές των Χριστιανών συνεχώς να περιορίζονται συνιστά τους εξής ποιμαντικούς άξονες τους οποίους οι ποιμένες θα πρέπει να ακολουθήσουν: < ... Ο λόγος της (Εκκλησίας) να είναι μεστός πνεύματος και αληθείας, αλλά και συμπαθής και φιλόανθρωπος... Να γίνεται ενημέρωση του τι ακριβώς περιλαμβάνουν οι εν λόγω μέθοδοι... οι πνευματικοί θα πρέπει να διαδώσουν με ταπείνωση και πίστη την ανάγκη οι πιστοί να επιστρέψουν προς περισσότερο φυσικούς και πνευματικούς τρόπους ζωής... η λειτουργική και προσωπική προσευχή, η ενεργός και υγιής συμμετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας...αποτελούν τα επιβεβαιωμένα από την εμπειρία μέσα της Εκκλησίας... η Εκκλησία αντικρύζει το όλο θέμα της ανθρώπινης αναπαραγωγής μέσα από μία πιο ευρεία οπτική...>⁵⁴⁹. Τέλος, κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο (2020), πρέπει να ξεκαθαρίσουμε μέσα μας, ως επιστήμονες υγείας, ως κοινωνικοί λειτουργοί και ως κληρικοί και ποιμένες, ότι σε καμία περίπτωση η τεκνογονία δεν

⁵⁴⁶Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁴⁷Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁴⁸Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση τω Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵⁴⁹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

αποτελεί μέσο θεραπείας των προβλημάτων μας. Η παιδοποιΐα από μόνη της απαιτεί μια θυσία. Η επιθυμία κάποιου να αποκτήσει παιδιά, για να καλύψει τα κενά του, σημαίνει ότι η τεκνογονία γι' αυτόν λειτουργεί ωφελμιστικά, γεγονός που δεν μπορεί να επευλογηθεί από την Ορθόδοξη Εκκλησία.

5.2 Η Εκκλησία της Κύπρου σε θέματα βιοηθικής

Αν και η Εκκλησία της Κύπρου σε συνοδικό επίπεδο δεν έχει πάρει αποφάσεις πάνω σε θέματα βιοηθικής παρά ταύτα έχει εκφράσει τις απόψεις της σε προσυνοδικό επίπεδο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε. Η Εκκλησία της Κύπρου προέβη και αυτή ευαισθητοποιούμενη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στην ίδρυση Συνοδικής επιτροπής βιοηθικής με πρόεδρο τον τότε Μητροπολίτη Πάφου και νύν Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριο Γεώργιο. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου ως Μητροπολίτης Πάφου είχε εκδόσει ένα άρθρο για τα βιοηθικά ζητήματα. Το άρθρο τιτλοφορήθηκε ως εξής: *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. Όντας εραστής της προαγωγής της βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου μπόρεσε να απαντήσει σε μία σειρά βιοηθικών διλημάτων, τα οποία επιδέχονται έως και σήμερα διαρκή διάλογο και υπομνηματισμό⁵⁵⁰. Το άρθρο του Σεβασμιωτάτου πραγματεύεται τις εξής παραμέτρους: τον ρόλο των βιοεπιστημών στην σύγχρονη πραγματικότητα και πως η τεχνολογία επηρεάζει τον ρόλο της υγείας, αναφέρει γενικές αρχές που ενυπάρχουν στην Αγία Γραφή και έχουν διαχρονική αξία και πώς αυτές οι αρχές απαντούν σε κατάχρηση των βιοτεχνολογικών νεωτερισμών και προβαίνει στην αναφορά δύο ιατρικών πράξεων που ενέχουν βιοηθικούς προβληματισμούς και αυτά είναι οι μεταμοσχεύσεις και οι τεχνολογίες αναπαραγωγής.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριος Γεώργιος αναγνώρισε από πολύ νωρίς ότι τα ζητήματα της βιοηθικής και τα αντίστοιχα της βιοτεχνολογίας έχουν υπεισέλθει με τρόπο αναπόδραστο στην ζωή των ανθρώπων κατανόησε πως ήταν ανάγκη εκ μέρους της Εκκλησίας της Κύπρου να εκφραστεί ένα λόγος όχι θρησκευτικού σχολιασμού αλλά εμπειρίας και θεολογίας πάνω σε ζητήματα βιοηθικής. Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Κύπρου στο άρθρο του αναφέρει και μία σειρά εφευρέσεων που επέφεραν θετικές αλλαγές στον άνθρωπο όμως αυτές οι εφευρέσεις έμελλαν να δώσουν και νέες οπτικές με τις οποίες δημιουργούνται μια σειρά από ερωτήματα αν αυτό που θα εφαρμοστεί στην ζωή του ανθρώπου είναι επωφελές η βλαβερό. Συγκεκριμένα, ο Μακαριώτατος στο κείμενο του αναφέρει τα εξής: <... Πολλά από τα επιτεύγματα αυτά κρίνονται ως ευεργετικά για τον άνθρωπο. Έτσι, με τις μεταμοσχεύσεις οργάνων παρέχεται η δυνατότητα επιβίωσης, ή, και βελτίωσης της ποιότητας ζωής, σε ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα με τα ζωτικά τους όργανα... Υπάρχουν, όμως και περιπτώσεις στις οποίες δεν κρίνεται από όλους επωφελής, ή τουλάχιστον, δεν στερείται διλημάτων η εφαρμογή των νέων εφευρέσεων, όπως συμβαίνει π.χ στη λήψη οργάνων από πτωματικούς δότες, στην

⁵⁵⁰Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

ετερόλογη γονιμοποίηση, στην επέμβαση στα γονίδια ζώων η φυτών κλπ...⁵⁵¹. Αυτή η εισχώρηση νέων δυνατοτήτων στην ενάσκηση της Ιατρικής πράξης έφερε στο προσκήνιο αυτό που ονομάζουμε βιοηθική και αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο έρευνας, το οποίο έρχεται να ανταπαντήσει με τρόπο διαλογικό στους συγχρόνους βιοτεχνολογικούς νεωτερισμούς. Τέλος, ο Μακαριώτατος στο άρθρο του αναφέρεται και στην προσπάθεια θεμελίωσης μια βιοηθικής, η οποία να στοχάζεται από την Χριστιανική ανθρωπολογία τις βασικές αρχές περί της ζωής, της παράτασης της ζωής και του τέλους της ζωής.

Η προσπάθεια αυτή πρέπει να αποβλέπει μεταξύ άλλων, στην εδραίωση μιας Ορθόδοξης βιοηθικής πάνω στη Χριστιανική ηθική. Το είδαμε αυτό στη μακρά ιστορία της Δυτικής Εκκλησίας, ότι μία βιοηθική με κοσμικό περιτύλιγμα εμποτισμένη στη ακαδημαϊκή θεολογία είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός πνεύματος έξω από το Χριστιανικό βίωμα. Αυτό ήταν εντόνως επικίνδυνο για το ευρύτερο σώμα της Εκκλησίας γιατί διαμόρφωνε ένα αόριστο, φιλοσοφικό και σχολαστικό περιβάλλον κλίμα. Εν αντιθέσει, στην ορθόδοξη πραγματικότητα προτείνεται ο βιωματικός χαρακτήρας της Ορθόδοξου θεολογίας, ο οποίος έχει και προεκτάσεις στην ίδια την βιοηθική. Το κυρίαρχο ερώτημα, το οποίο δεσπάζει στο Ορθόδοξο βίωμα είναι: <Πως μπορώ να ζήσω έτσι, ώστε να γευθώ την εμπειρία του Θεού και γνωρίσω το περιεχόμενο της ηθικής ζωής (συμπεριλαμβανομένων και των ζητημάτων που έχουν να κάνουν με την ιατρική φροντίδα);⁵⁵². Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου εμφορούμενος από αυτό το βιούμενο πνεύμα του Ορθόδοξου πνεύματος αναφέρεται σε θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Αγίας Γραφής και αυτές είναι οι εξής: <...α) Το < ου φονεύσεις> η αφαίρεση ανθρώπινης ζωής σε οποιοδήποτε ηλικιακό στάδιο του ανθρώπου, από την ώρα της σύλληψης και μετά είναι καταδικαστέα από απόψεως Ορθόδοξου Βιοηθικής... β) το <ου μοιχεύσεις> είναι άλλη ξεκάθαρα εντολή στην Αγία Γραφή... Αν, λοιπόν σε οποιαδήποτε παλαιά η νέα Τεχνολογία υπεισέρχεται τρίτος στη ζωή του ζευγαριού, τούτο δεν επιτρέπεται από της σκοπιάς της Ορθόδοξου Βιοηθικής... γ) η ελευθερία και το αυτεξούσιο είναι κατοχυρωμένα στην Αγία Γραφή για κάθε άνθρωπο... δ) το <ουκ ενιάρσεν θήλυ... Απορριπτέα, επομένως, κάθε τεχνική επιλογής φύλου... Υπάρχουν και άλλη διλήμματα στα οποία δεν είναι πλήρως αποκρυσταλλωμένη η θέση της Αγίας Γραφής, ούτε και της Εκκλησίας γενικότερα. Και είναι γι' αυτόν τον λόγο που προγραμματίζεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο η ενεργοποίηση της Πανορθόδοξου Επιτροπής Βιοηθικής για εξέταση και Πανορθόδοξη εξέταση επ' αυτών...⁵⁵³. Κατανοούμε λοιπόν ότι και ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου συντείνει στην διαμόρφωση μιας Ορθόδοξου Βιοηθικής προσανατολισμένης από την εμπειρία και την Θεολογία της Εκκλησίας γιατί σε διαφορετική περίπτωση θα παραμένουμε σε μία εγκοσμιότητα που δεν θα ωφελεί τον άνθρωπο. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου παράλληλα διαβλέπει και τον καταλυτικό ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην σύσταση

⁵⁵¹ Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

⁵⁵² Engelhardt, Tr. (2017). *Τα θεμέλια της Βιοηθικής Μία Χριστιανική θεώρηση*. Αρμός

⁵⁵³ Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

μια Πανορθόδοξο Επιτροπή βιοηθικής για την εδραίωση μια Ορθόδοξης βιοηθικής στηριζόμενη σε Ορθόδοξα Θεολογικά κριτήρια⁵⁵⁴.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριος Γεώργιος κάνει ιδιαίτερη μνεία σε δύο βιοηθικά ζητήματα τα οποία αποτελούν την κορωνίδα του βιοηθικού προβληματισμού έως τις μέρες μας. Το πρώτο ζήτημα είναι αυτό των τεχνολογιών αναπαραγωγής που φαίνεται η ευλογία που δόθηκε στα άτεκνα ζευγάρια μέσω της προόδου της βιοτεχνολογίας να μετατρέπεται σε πεδίο κυοφορίας σοβαρών ηθικών διλημμάτων και το δεύτερο είναι αυτό των μεταμοσχεύσεων που μετατρέπεται σε ένα πεδίο διχογνωμίας μεταξύ θεολογίας, δικαίου και ιατρικής. Παρακάτω, θα αναφερθούν πτυχές από τα εν λόγω βιοπροβλήματα που υπομνηματίζονται με ενάργεια από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριο Γεώργιο κάνοντας το κείμενο του να μην αποτελεί απλώς μια γραφίδα ανάμεσα στις πολλές αλλά να οριοθετεί και να θέτει την μέριμνα της Εκκλησίας για τις προβληματικές αυτές.

Από Αρχαιοτάτων χρόνων, η γυναίκα έχει συνδεθεί με το δώρο της μητρότητας και η περίοδος της εγκυμοσύνης λαμβάνει αξίας ιδιαίτερης σημασίας. Στο παρελθόν, η ζωή της γυναίκας είχε συνδεθεί με τη τεκνοποιία που ήταν ο πρωταρχικός σκοπός του γάμου ενώ ο ερχομός του παιδιού ήταν γεγονός άμεσο. Στη σημερινή κοινωνία που ο τύπος της οικογένειας έχει αλλάξει μορφή με την αύξηση των διαζυγίων, των μονογονεϊκών οικογενειών και με την μείωση των γάμων, η γυναίκα έχει περιέλθει στην κατάσταση κατά την οποία σκέφτεται για το πότε θα κάνει παιδί αλλά και το αν θα τεκνοποιήσει⁵⁵⁵. Μια άλλη παράμετρος είναι το ηλιακό βάρος της γυναίκας. Παλαιότερα η γυναίκα προέβιανε σε μικρή ηλικία στην απόκτηση παιδιού σήμερα ο μέσος ηλικιακός όρος τεκνοποίησης έχει ανέβει με αποτέλεσμα ο φόβος της υπογονιμότητας να αποτελεί μία πραγματικότητα. Υπό το πρίσμα αυτό υπεισήλθε ως αντίδοτο στην ατεκνία η Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή διανοίγοντας νέες πτυχές στην τεκνοποίηση. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριος Γεώργιος αντιλαμβανόμενος την κατάσταση αναφέρει και μερικές πτυχές της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής που τείνει να ριψοκινδυνεύεται η φυσική επιλογή της τεκνοποίησης θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε τα εξής: <... Η πιο συνηθισμένη μέθοδος των τεχνολογιών αναπαραγωγής είναι η ανάλογητης <τεχνητής σπερματέγχυσης> (Intrauterine insemination) το σπέρμα τοποθετείται με τη βοήθεια καθετήρα, κατευθείαν στη μήτρα, απ' όπου τα σπερματοζώαρια θα προχωρήσουν στις σάλπιγγες μόνα τους... Άλλη μέθοδος είναι η εξωσωματική γονιμοποίηση. Το ωάριο γονιμοποιείται στο εργαστήριο και το έμβρυο μεταφέρεται στη μήτρα της γυναίκας... Μια τεχνική που αποφεύγει τον πιο πάνω κίνδυνο θανάτωσης επιπλέον εμβρύων είναι η λεγόμενη <ενδοκυτταροπλασματική έγχυση σπέρματος>... Σε σχέση με τις πιο πάνω τεχνολογίες θα πρέπει να αναφέρουμε και την περίπτωση των φερουσών

⁵⁵⁴ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵⁵⁵ Λέρα, Ου. (2019). *Η Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή μέσα από το πρίσμα της κοινωνιολογίας του δικαίου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/305006/files/GRI-2019-24304.pdf>

ηυποκατάστατων μητέρων...>⁵⁵⁶. Συμπερασματικά, κατανοούμε ότι ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου είναι υπέρ της ομολογής σπερματέγχυσης σε περίπτωση αδυναμίας τεκνογονίας και απορρίπτει πάραυτα όπως και οι άλλες κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες την παρένθετη μητρότητα, την ετερόλογη τεχνητή γονιμοποίηση καθώς και την καταστροφή εμβρύων από τις τεχνολογίες αναπαραγωγής.

Στον εν γένει βιοηθικό προβληματισμό, επικυριαρχεί και το ζήτημα των μεταμοσχεύσεων, το οποίο χρήζει μελέτης με ιδιαίτερη προσοχή. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριος Γεώργιος κάνει ιδιαίτερη αναφορά στις πτυχές των μεταμοσχεύσεων στα θετικά που επιφέρουν στον δότη αλλά και στον λήπτη καθώς και τις αρνητικές συνιστώσες που εγκυμονούν από την μεταμοσχευτική διαδικασία. Για τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριο Γεώργιο οι μεταμοσχεύσεις θα πρέπει να ιδωθούν κάτω από τις αρχές της Αγιογραφικής παραδόσεως της Εκκλησίας. Η προσφορά του ενός από τα διπλά όργανα μας χαιρετίζεται με ιδιαίτερο ενθουσιασμό από την Εκκλησία καθώς προτάσσονται οι βασικές αρχές της Χριστιανικής ηθικής που είναι η ανιδιοτελής αγάπη και κατ' επέκταση αποκλείονται περιπτώσεις εμπορίας οργάνων. Ο Μακαριώτατος στο κείμενο του αναφέρει τα εξής: <... Οι προϋποθέσεις από απόψεως Ορθόδοξου βιοηθικής που τίθενται στην περίπτωση αυτή είναι η κατοχύρωση της απόλυτης ελευθερίας του δότη και του κινήτρου του, που νοείται μόνο ως ανιδιοτελής αγάπη...>⁵⁵⁷. Από την άλλη όμως πλευρά ο Μακαριώτατος Κύπρου αναφέρει και τα ηθικά ζητήματα που ανακύπτουν από τις μεταμοσχεύσεις που σχετίζονται με όργανα αποθανόντος ανθρώπου. Ο Άγιος Κύπρου αναφέρει τις συνιστώσες που ανακύπτουν και είναι οι εξής: <... οι ειδικοί ιατροί βεβαιώνουν ότι η λήψη οργάνων από νεκρό σώμα, δηλαδή από σώμα στο οποίο έπαυσαν οι ζωτικές λειτουργίες του, είναι ανωφελής για μεταμόσχευση, γιατί σε τέτοια περίπτωση ήδη έχει αρχίσει η αποσύνθεση... Όσο λειτουργεί η καρδιά του ανθρώπου, δεν είναι δυνατό να μιλήσουμε για χωρισμό της ψυχής από το σώμα, έστω και αν ο άνθρωπος βρίσκεται σε κωματώδη κατάσταση...>⁵⁵⁸. Ο Μακαριώτατος Κύπρου με πνεύμα διαπνεόμενο από την παράδοση της Εκκλησίας τα βλέπει όλα υπό το πρίσμα της Αγιογραφικής παραδόσεως.

Εν κατακλείδι, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριος Γεώργιος τα ζητήματα της βιοηθικής τα θέτει στο προσκήνιο του δημόσιου διαλόγου. Ο ίδιος με εκκλησιαστική και ποιμαντική αγωνία καταθέτει τις απόψεις του, οι οποίες δεν μπορούν να παραβλεφθούν ως θέσεις ενός ιεράρχου που αγωνίζεται για την σωτηρία του ποιμνίου του. Ο Μακαριώτατος Κύπρου κάνει ιδιαίτερη αναφορά και στον ρόλο των επιστημών και των επιστημόνων καθώς και την υποχρέωση των δεύτερων να λειτουργούν με πνεύμα αυτοσυνειδησίας και όχι άμοιροι ευθυνών. Προς επίρρωση

⁵⁵⁶Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

⁵⁵⁷Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

⁵⁵⁸Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

τούτου αναφέρει τα εξής: <... θα ήθελα να πώ κάτι χλιοειπωμένο ότι δηλαδή η Επιστήμη δεν έχει πατρίδα, θρησκεία και ηθική, οι επιστήμονες όμως έχουν...>⁵⁵⁹. Αυτό υπενθυμίζει ότι και οι επιστήμονες καλούνται να μην παραβλέπουν να περιορίζουν οποιοδήποτε τεχνολογικό επίτευγμα που παραβιάζει το ανθρώπινο πρόσωπο και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

5.3 Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία σε θέματα Βιοηθικής

Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία τον Αύγουστο του 2000 εξέδωσε μια κοινωνική εγκύκλιο με την οποία πραγματευόταν μια σειρά από ζητήματα που απασχολούσαν την Ρωσική κοινωνία όπως ήταν η εργασία, η παιδεία, ο πολιτισμός, η οικογένεια, η ιδιοκτησία καθώς και ζητήματα που αποτελούν αντικείμενα προβληματισμού στον σύγχρονο άνθρωπο όπως αυτά της βιοηθικής, της οικολογίας, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της παγκοσμιοποίησης⁵⁶⁰. Αυτή η εγκύκλιος αντιλαμβανόταν τα σημεία των καιρών και προσπαθούσε να δώσει κατευθυντήριες γραμμές στην Ρωσική κοινωνία. Σε επίπεδο Εκκλησιών η Εγκύκλιος αποτελεί την επίσημη τοποθέτηση μιας Ορθόδοξης Εκκλησίας για θέματα που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο και για αυτόν τον λόγο έχει ενδιαφέρον όχι μόνο για το Πατριαρχείο Ρωσίας αλλά και για την ευρύτερη Ορθόδοξη παρουσία ανά τον κόσμο. Η κοινωνική εγκύκλιος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας βρίσκει έδαφος και σε όλους όσους αγωνιούν για την καλύτερη δυνατή θεώρηση των θεμάτων αυτών.

Στην παρούσα μελέτη δεν θα αποτελέσει αντικείμενο έρευνας με όλα τα ζητήματα, τα οποία πραγματεύεται η κοινωνική εγκύκλιος αλλά μόνον με τα ζητήματα βιοηθικής, τα οποία αποτελούν απαύγασμα των συνεχώς αυξανόμενων βιοτεχνολογικών νεωτερισμών. Οι συνεχείς εξελίξεις στον χώρο της βιοτεχνολογίας μετέτρεψαν τον άνθρωπο σε πολυδύναμο ον, το οποίο αντικαθιστά Τον Θεόν και γίνεται αυτός ο κύριος της ζωής και του θανάτου⁵⁶¹. Υποστηρίζεται σε πολλά επίπεδα του δημόσιου διαλόγου, ότι οι βιοτεχνολογικοί νεωτερισμού έχουν ως σκοπό την βελτίωση της ανθρώπινης υγείας και της παρουσίας των βιοτεχνολογιών σε άλλους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας από την άλλη όμως ενέχεται ο κίνδυνος να απειλήσει και τον τρόπο με τον οποίο ζούμε και πεθαίνουμε⁵⁶². Οι σκέψεις αυτές εκτείνουν κατά πολύ την έκταση της δύναμης των τεχνολογιών αυτών σε σημείο που δημιουργεί το εύλογο ερώτημα γιατί να επιδιώκεται μια τέτοια έκταση που τίθεται εκτός ελέγχου δημιουργώντας προβλήματα πρωτόγνωρα για το ανθρώπινο είδος. Κατά τον Αλάχιώτη (2007), η (τεχνολογία), η οποία δεν είναι πάντα αθώα καθώς δεν βρίσκεται πάντα σε καλά χέρια και μπορεί να μετατραπεί από άγγελο σε διάβολο, από

⁵⁵⁹ Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

⁵⁶⁰ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Ostracon.

⁵⁶¹ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά Ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Εκδόσεις Ostracon.

⁵⁶² Gillins, M., & De Melo- Martin, Inma. (2010). Introduction: Biomedical Technologies. *Hypatia*, Vol.25, (3), 497-503.

παράδεισο σε κόλαση. Η Εκκλησία της Ρωσίας στην κοινωνική της εγκύκλιο αναφέρει μεταξύ των άλλων: <... Η ανάπτυξη των βιοϊατρικών τεχνολογιών έχει ξεπεράσει κατά πολύ τη συνειδητοποίηση των πιθανών πνευματικό-ηθικών και κοινωνικών συνεπειών της ανεξέλεγκτης εφαρμογής τους...>⁵⁶³. (ΧΠ.1.)

Η Εγκύκλιος αποτελεί μακροσκελή έκθεση σχεδόν όλων των βιοηθικών ζητημάτων και αυτό φανερώνει την μεγάλη σημασία που δίνει η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία⁵⁶⁴. Η Κοινωνική Εγκύκλιος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας εκθέτει τα βιοπροβλήματα της έκτρωσης, της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, του προγεννητικού ελέγχου, της κλωνοποίησης, της μεταμόσχευσης οργάνων, της ευθανασίας καθώς και της ομοφυλοφιλίας. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία πριν αρχίσει την έκθεση των προβληματισμών της επί των αναφευόμενων ζητημάτων βιοηθικής, προβαίνει στην παρουσίαση μερικών θεολογικών αρχών έτσι όπως ερείδονται στην Αγιογραφική παράδοση της Εκκλησίας. Συγκεκριμένα, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία δεν εκφεύγει από την βασική προϋπόθεσής της αξιοπρέπειας του ανθρώπινου προσώπου, το οποίο έχει να κάνει όχι μόνο με την προέλευση της ζωής αλλά και με τον τελικό σκοπό του ανθρώπου που είναι η θέωση. Άλλωστε, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία στο κείμενο της αναφέρει ένα αγιογραφικό χωρίο <θείας φύσεως κοινωνός>⁵⁶⁵ (ΧΠ.1.), το οποίο προδηλώνει την εν Χριστώ τελείωση στην οποία όλοι μας αγωνιζόμαστε να κατορθώσουμε. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε, ότι η χρησιμοποίηση εκκλησιαστικής γλώσσας εκ μέρους της Εκκλησίας της Ρωσίας διαζωγραφίζει την ποιμαντική αγωνία της Εκκλησίας της Ρωσίας για την σωτηρία του ποιμνίου της. Άξιο ιδιαίτερης μνείας θα ήταν να τονιστεί, ότι η ενασχόληση με τα βιοηθικά ζητήματα δεν αποτελεί κάτι καινούργιο στην ιστορία των Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέφρασε πρώτο την εναγωνιώδη ποιμαντική ευαισθησία για τα βιοηθικά ζητήματα ήδη από την εποχή του Πατριάρχου Αθηναγόρου, ο οποίος ανέθεσε στον Μητροπολίτη Μύρων και μετέπειτα Μητροπολίτη Γέροντα Εφέσου Χρυσόστομο (Κωνσταντινίδη) να εκφράσει λόγο θεολογικό περί του τότε αναφευόμενου βιοηθικού ζητήματος με τίτλο: < Τεχνητή γονιμοποίηση και Θεολογία>, το οποίο εξεδόθη το 1958-1959⁵⁶⁶.

Αρχικά, η κοινωνική εγκύκλιος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ασχολείται με το ζήτημα των εκτρώσεων, τα οποία πυροδότησε μια σειρά τοποθετήσεων στο δημόσιο διάλογο. Το ζήτημα των εκτρώσεων τα τελευταία χρόνια φαίνεται να αποτελεί ένα ιδιαίτερα οξύ κοινωνικό πρόβλημα. Να αναφερθεί μόνο, ότι η Ρωσία διαθέτει ένα από τα πιο φιλελεύθερα νομικά πλαίσια όσον αφορά τις εκτρώσεις. Η

⁵⁶³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας. Ολοκληρω το κείμενο με τις βασικές θέσεις κοινωνικής διδασκαλίας της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας επί των θεμάτων βιοηθικής υπάρχουν στο εν λόγω σύγγραμμα στις σελίδες 90-103. Παράλληλα, μπορεί να ανατρέξει κανείς στην εν λόγω ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://old.mospat.ru/gr/documents/social-concepts/xii/>

⁵⁶⁴Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά Ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Εκδόσεις Ostracon

⁵⁶⁵ Πετρ. Β' α'4

⁵⁶⁶ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Εκδόσεις Λιβάνη.

έκτρωση δεν αποτελεί ένα καινούργιο βιοηθικό ζήτημα αλλά ήδη ανάγει τις απαρχές από την Παλαιά Διαθήκη. Οι κανόνες της Εκκλησίας προβλέπουν πως η έκτρωση θεωρείται φόνος και χαρακτηρίζεται ως θανάσιμη αμαρτία. Οι εκτρώσεις αποτελούν το μοναδικό βιοηθικό ζήτημα, το οποίο από τα πρώτα Χριστιανικά χρόνια αποτελούσε μια πραγματικότητα για την οποία όμως η Εκκλησία έχει θεολογικά και εκκλησιαστικά αποφανθεί⁵⁶⁷. Η Εκκλησία της Ρωσίας αντιλαμβάνεται και την περιρρέουσα κοινωνική πραγματικότητα, η οποία τείνει να κάνει λόγο για τα δικαιώματα της γυναίκας και να παραθεωρεί τα δικαιώματα του εμβρύου. Αυτή είναι μια άποψη που δεσπάζει στους υποστηρικτές του φεμινιστικού κινήματος. Η εγκύκλιος αναφέρει σε μία τέτοια ιατρική πράξη συνεργοί καθίστανται ο πατέρας και ο ιατρός που προβαίνει σε μία τέτοια πράξη. Σημαντική συνιστώσα, την οποία περιλαμβάνει η κοινωνική εγκύκλιος είναι η θέληση του ιατρού για συνειδησιακούς λόγους όταν δεν θέλει να πραγματοποιήσει μια τέτοια ιατρική πράξη να γίνεται από την πολιτεία αποδεκτό το δίκαιο αίτημα του. Στην καθ'όλου Ορθόδοξη δεν γίνεται ανεκτή η ιατρική πράξη της έκτρωσης που από την μία αποτελεί απειλή για το μέλλον της ανθρωπότητας και από την άλλη φανερώνει την χαμηλή ηθική στάθμη της κοινωνίας (ΧΙΙ.2.). Η εγκύκλιος της Ρωσικής Εκκλησίας δείχνει από την άλλη μια ευαισθησία που άλλες εκκλησίες επί παραδείγματι δεν δείχνουν για αυτό το τόσο σημαντικό ζήτημα. Σε περίπτωση έκτρωσης η εγκύκλιος καλεί την γυναίκα να έρθει εις ευατόν και να μετανοήσει για την τραγικότητα στην οποία υπέπεσε, αφού με αυτόν τον τρόπο αποκόπηκε από το σώμα της ευχαριστιακής κοινότητας της Εκκλησίας (ΧΙΙ.2.).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός κατά το οποίο η Κοινωνική εγκύκλιος δεν αναφέρεται και στους υποστηρικτές εκείνους που τείνουν να κάνουν αποδεκτή την έκτρωση σε κάποιο αρχικό στάδιο της εγκυμοσύνης κάνοντας λόγο για το επιχείρημα του προεμβρύου. Σε αυτό το χρονικό διάστημα οι υποστηρικτές αυτής της άποψης θεωρούν, ότι το έμβρυο δεν αποτελεί ολοκληρωμένη προσωπικότητα με πλήρη δικαιώματα. Σε αντιδιαστολή με την Ορθόδοξη πραγματικότητα πλήθος Ρωμαιοκαθολικών θεολόγωνστηριζόμενοι κατά βάση στη Θεολογική διδασκαλία του Θωμά Ακινάτη περί εμψυχώσεως θεωρούν, ότι η έκτρωση στα πρώτα στάδια της εγκυμοσύνης μπορεί να γίνει αποδεκτή. Αυτή η άποψη κάνει λόγο, ότι δεν συντελείται η ψυχοσωματική συμφυΐα του ανθρώπου με την σύλληψη αλλά συμβαίνει σε ένα μετέπειτα χρονικό διάστημα κατά οποίο δημιουργηθεί το σώμα⁵⁶⁸. Μελετώντας κανείς ολιστικά την εγκύκλιο της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας συμπεραίνει κανείς, ότι για την Ορθόδοξη Εκκλησία πρόσωπο είναι κανείς από την πρώτη στιγμή της σύλληψης.

Το Πατριαρχείο της Ρωσίας στην κοινωνική της εγκύκλιο αναφέρεται και στην αντισύλληψη και αναφέρει μερικά φαρμακευτικά σκευάσματα, τα οποία πολλές φορές μπορεί να οδηγήσουν σε αφαίρεση μιας σύλληψης. Αυτά τα χάπια η Ρωσική

⁵⁶⁷ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Εκδόσεις Γρηγόρη.

⁵⁶⁸ Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά Ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Ostracon

Εκκλησία τα τοποθετεί στην ίδια θέση με την έκτρωση. Συγκεκριμένα στο κείμενο της η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία αναφέρει τα εξής: <... κάθε επέμβαση στη ζωή μια μελλοντικής ανθρώπινης προσωπικότητας αποτελεί μια εγκληματική πράξη> (ΧΙΙ,2). Για το Πατριαρχείο Ρωσίας κάθε προοπτική κάποιος να γίνει ολοκληρωμένη προσωπικότητα αρκεί για την αποπομπή της έκτρωσης σε κάθε στάδιο της κυοφορίας. Η εγκύκλιος όσον αφορά την αντισύλληψη καταδικάζει την προσπάθεια μη σύλληψης παιδιών για την εκπλήρωση εγωϊστικών λόγων. Αυτή η οπτική θέαση των πραγμάτων δεν μπορεί να γίνει ανεκτή και είναι αμαρτία (ΧΙΙ,3).

Είναι αδιαμφισβήτητη αλήθεια, ότι ορισμένοι τείνουν να θεωρούν την απόκτηση παιδιών ανεπιθύμητη για άλλους όμως η ατεκνία δημιουργεί πλήθος ψυχολογικών προβλημάτων. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία με βαθύ εκκλησιολογικό πνεύμα κάνει λόγο για τις τεχνολογίες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Ένας από τους σκοπούς του έγγαμου βίου είναι η τεκνοποίηση, καθότι το ζευγάρι κατορθώνει μέσω της έκρηξης της αγάπης των να εισχωρήσουν στα ενδότερα του μυστηρίου της ζωής. Η Εκκλησία της Ρωσίας φαίνεται να μην κάνει αποδεκτή την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, καθότι όπως αναφέρει: <... παρουσιάζει μια απειλή στην πνευματική ακεραιότητα και τη φυσική υγεία του ατόμου. Αποτελεί απειλή επίσης για τις διαπροσωπικές σχέσεις πάνω στις οποίες η κοινωνία έχει χτιστεί από τα παλαιά χρόνια.>⁵⁶⁹. Η Εκκλησία της Ρωσίας προχωρεί ένα βήμα παρακάτω υπερθεματίζοντας τις προσπάθειες ανθρώπων χωρίς σύντροφο να αποκτήσουν παιδιά καθώς και των ομοφυλοφίλων, κάνοντας χρήση του <δικαιώματος της αναπαραγωγής>. Όλα αυτά εγχαράζουν μια νέα μορφή κοινωνίας, στην οποία το μητρικό ένστικτο θα αποσυνδεθεί και η ιερότητα της ανθρώπινης ζωής θα υποβαθμιστεί. Για αυτό λοιπόν θα πρέπει η διεθνής κοινότητα να μελετήσει με περισσότερη αυτοσυνειδησία την εγχάραξη νομικών παραμέτρων που θέτουν όρια σε κάθε κατάχρηση βιοτεχνολογίας.

Η κοινωνική εγκύκλιος της Εκκλησίας της Ρωσίας αναφέροντας αυτές τις γενικές τοποθετήσεις επεξηγεί με μεγαλύτερη ενάργεια ξεχωριστά τις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής⁵⁷⁰. Η ετερόλογη γονιμοποίηση δεν χαιρετίζεται με θετικό τρόπο από την Ρωσική Εκκλησία καθότι γίνεται χρήση γενετικού υλικού τρίτου προσώπου. Αποτελεί κοινός τόπος, ότι η χρήση της ετερόλογης γονιμοποίησης ενέχει και τον κίνδυνο το παιδί να υποκύψει σε μια σειρά συνδρόμων αφού η ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του αποτελεί μετέωρο. Οι μέθοδοι αυτοί τείνουν και στο κοινωνικό γίγνεσθαι να προκαλέσουν προβλήματα, αφού το παραδοσιακό μοντέλο οικογένειας αυτό του πατέρα και της μητέρας φαίνεται να αποτελεί την μόνη παραδεδομένη αλήθεια για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω δεν κάνει ανεκτή ούτε την παρένθετη μητρότητα αφού φαίνεται να αντίκειται στους φυσικούς νόμους και ηθικά να χαρακτηρίζεται ως απορριπτέα. Η κοινωνική εγκύκλιος διαβλέπει ότι μέσω της δανεικής μητρότητας δημιουργείται χάσμα ανάμεσα στην γυναίκα που

⁵⁶⁹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁷⁰Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά Ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Ostracon

το κυοφορεί αλλά και στο ίδιο το παιδί γεγονός που μπορεί να προκαλέσει κρίση την ανθρώπινη ιδιοσυστασία του παιδιού. Η Εκκλησία της Ρωσίας προέβη και σε μια άλλη πράξη την οποία δεν έχει υιοθετήσει καμία άλλη εκκλησία και αυτό αποτελεί τρανή απόδειξη, ότι μια απόφαση μιας Εκκλησίας δεν αποτελεί κοινός τόπος στην άλλη. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Κύριο Μακάριο (2023), θα πρέπει βέβαια, να υπογραμμιστεί ότι η ύπαρξη αυτών των επιτροπών οδήγησε στο συμπέρασμα πως υπάρχει μια αδυναμία από πλευράς Ορθοδόξων να καταλήξουν σε ομόφωνες αποφάσεις για τα βιοηθικά ζητήματα. Παρατηρήθηκε, ότι συνοδικές αποφάσεις μίας Εκκλησίας για συγκεκριμένο βιοηθικό ζήτημα κάποιες φορές διαφοροποιούνται από τις συνοδικές αποφάσεις μίας άλλης. Η, ακόμη χειρότερα, συνοδικές αποφάσεις μίας Εκκλησίας δεν μπορούν να γίνουν γενικότερα αποδεκτές, καθώς αυτές δεν εκφράζουν την Ορθόδοξη Θεολογία, το εκκλησιαστικό μας φρόνημα, ούτε φυσικά, ερείδονται στους ιερούς κανόνες και την αγιοπατερική μας παράδοση. Ένα τέτοιο κραυγαλέο παράδειγμα αποτελεί η απόφαση της Εκκλησίας της Ρωσίας, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπει να βαπτίζονται τα παιδιά που προέρχονται από παρένθετη μητρότητα⁵⁷¹. Είναι αυτονόητο ότι μία τέτοια απόφαση, απολύτως αντικανονική και άνευ εκκλησιαστικής ευθυκρισίας δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή από άλλες Εκκλησίες και πολύ περισσότερο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το Πατριαρχείο της Ρωσίας τίθεται αρνητικά στην κατάψυξη εμβρύων η των λεγόμενων πολυάριθμων εμβρύων που είτε καταστρέφονται είτε γίνονται αντικείμενο διεργασίας των εργαστηρίων. (XII.4)

Η Κοινωνική εγκύκλιος φαίνεται να επευλογεί όλες εκείνες τις πρακτικές που επιτρέπουν την σύλληψη του παιδιού με φυσικό τρόπο. Η μέθοδος της ομόλογης

⁵⁷¹ Η απόφαση της Εκκλησίας της Ρωσίας υπάρχει στο διαδίκτυο: α)

https://www.researchgate.net/publication/344502100_E_apophase_tes_Ekklesias_tes_Rosias_peri_apogoreuseos_tes_teleseos_tou_mysteriou_tes_baptiseos_se_brephe_pou_echoun_gennethei_meso_parent_hetes_meteras_kai_e_ananke_koines_antimetopiseos_ton_bioethikon/link/5f7cebafa6fdccfd7b4c906b/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxxpY2F0aW9uIn19 β)

<https://www.academia.edu/44242080/> %CE%97_%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A1%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%82_%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF_%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B5%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%B2%CE%B1%CF%80%CF%84%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82_%CF%83%CE%B5_%CE%B2%CF%81%CE%AD%CF%86%CE%B7_%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BD_%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CE%B8%CE%B5%CE%AF_%CE%BC%CE%AD%CF%83%CF%89_%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AD%CE%BD%CE%B8%CE%B5%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BC%CE%B7%CF%84%CE%AD%CF%81%CE%B1%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B7_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%B3%CE%BA%CE%B7_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%89%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%B6%CE%B7%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B1%CF%80%CF%8C_%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%9F%CF%81%CE%B8%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CE%BE%CE%B7_%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B1

τεχνητής σπερματέγχυση είναι ένας τρόπος που χαιρετίζεται με θετικό τρόπο από την εκκλησία. Η Εκκλησία της Ρωσίας θεωρεί, ότι η ομόλογη τεχνητή σπερματέγχυση δεν φαλκιδεύει την ενότητα του γάμου ούτε θέτει το παιδί στην χοάνη των ψυχολογικών συνδρόμων. Ορθόδοξοι θεολόγοι μελετώντας με μεγαλύτερη ποιμαντική ευαισθησία το εν λόγω ζήτημα κείνται υπέρ της αποδοχής της ομόλογης τεχνητής σπερματέγχυσης, αφού δεν διασαλεύεται η ενότητα το γάμου. Η ομόλογη τεχνητή σπερματέγχυση γίνεται κυρίως με την λήψη σπέρματος μετά από αυνανισμό. Η Εκκλησία της Ρωσίας γίνεται περισσότερο ανεκτική και διαβλέπει πως με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η άρση της ατεκνίας που αποτελεί μια επώδυνη κατάσταση για το ανδρόγυνο. Η κοινωνική εγκύκλιος παράλληλα κάνει λόγο και για την υιοθεσία ως λύση για το άτεκνο ζευγάρι, ενώ στην περίπτωση που το πρόβλημα της ατεκνίας γιγαντώνεται προσβλέπει στους Χριστιανούς να εκπληρώσουν μια σειρά από άλλες δυνατότητες και να αφευθούν στο θέλημα του Θεού (ΧΙΙ.4).

Τα συνεχώς νέα άλματα, τα οποία έχουν συντελεστεί στο πεδίο των μεθόδων γενετικής διαγνώσεως έχουν αποφέρει πολλούς καρπούς από την προφύλαξη μεταδόσεως κληρονομικών ασθενειών, οι οποίες στο παρελθόν ήταν δύσκολο να θεραπευθούν. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία στέκεται με ιδιαίτερο ενθουσιασμό στις προσπάθειες της επιστημονικής κοινότητας να εφεύρουν τρόπους που θα επιλύσουν χρόνιες ασθένειες, οι οποίες ταλαιπωρούν τους ανθρώπους παράλληλα όμως υπενθυμίζει, ότι η ασθένεια του σώματος δεν αποτελεί ένα γεγονός τυχαιότητας στην ζωή των ανθρώπων αλλά άρρηκτα συνδέεται με την ασθένεια της ψυχής⁵⁷². Προς επίρρωση τούτου, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία για να γίνει από αόριστη συγκεκριμένη και να εκφράσει ένα βιοηθικό λόγο, απαύγασμα της Αγιογραφικής της παραδόσεως χρησιμοποιεί μια σειρά από Παλαιοδιαθηκικά χωρία που κάνουν λόγο για γενετικές ανωμαλίες, οι οποίες αποδίδονται στον αμαρτωλό βίο των ανθρώπων. Συγκεκριμένα η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία αναφέρει: <... Αλλά εάν η κακία εξουσιάζει τη ζωή από γενιά σε γενιά με αναπτυσσόμενη δύναμη, πραγματοποιούνται οι λέξεις της Ιεράς Γραφής < γενεάς γαρ αδίκου χαλεπά τα τέλη > (Σοφ. γ' 19)>⁵⁷³. Παρατηρείται, να γίνεται κατάχρηση των ιατρικών βιοτεχνολογιών, οι οποίοι επηρεάζουν βαθύτατα και την βιολογική εξέλιξη⁵⁷⁴. Αυτή η τεχνητή <τελειοποίηση> του ανθρώπου έρχεται να παγιωθεί όχι σε μία μερίδα ανθρώπων αλλά σε ολόκληρες γενεές διαταράσσοντας με αυτόν τον τρόπο την ευρυθμία στο ανθρώπινο είδος. Τέλος, γίνεται αναφορά από την Εκκλησία της Ρωσίας πως μία κάρτα <γενετικής ταυτότητας> μπορεί να συνεισφέρει πολλά στην έγκαιρη διάγνωση ασθενειών από την άλλη όμως εμφωλεύει ο κίνδυνος αυτή η κάρτα να αποτελέσει αντικείμενο κατάχρησης γενετικών πληροφοριών που έχει ως αποτέλεσμα να πληγεί ανεπανόρθωτα η ελευθερία του προσώπου. (ΧΙΙ.5)

⁵⁷²Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το Ηθικά Ορθό Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*. Ostrakon

⁵⁷³Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁷⁴Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Εκδοτικός οίκος Λιβάνη

Μπορούμε επίσης να συλλογιστούμε ότι η Ρωσική Εκκλησία με παρόμοιο τρόπο πραγματεύεται στην Κοινωνική εγκύκλιο της τις μεθόδους προγεννητικής διάγνωσης. Ο προγεννητικός έλεγχος φαίνεται από την μία ότι ωφελείται από την άλλη όμως δημιουργούνται και μία σειρά από ηθικά διλλήματα. Επί παραδείγματι, με τις μεθόδους προγεννητικής διαγνώσεως μπορούμε και από τα αρχικά στάδια της εγκυμοσύνης να διαπιστωθεί εάν ένα το έμβρυο πάσχει από γενετικές ασθένειες. Αν πάσχει όμως και οι κατάλληλες θεραπείες δεν είναι διαθέσιμες και οι βλάβες μη επανορθώσιμες προβαίνουμε στην έκτρωση, στην εκούσια δηλαδή καταστροφή του εμβρύου;⁵⁷⁵. Το Πατριαρχείο της Ρωσίας χαιρετίζει τον προγεννητικό έλεγχο όταν γίνεται για να προστατεύσει την σωματική ακεραιότητα του εμβρύου και σε καμία περίπτωση δεν ευλογεί την έκτρωση. Η εγκύκλιος υπενθυμίζει με τον πιο εναργέστερο τρόπο, ότι όπως κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να ζήσει έτσι και το κάθε έμβρυο έχει δικαίωμα στη ζωή, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας του. (ΧΠ.5) και αναφέρει από την Παύλεια θεολογία, ότι όπως όλα τα μέλη του σώματος βρίσκονται σε αρμονία και το ασθενέστερο ακόμα είναι απαραίτητο για την φυσιολογική αρτιότητα του οργανισμού (Α' Κο 12, 22).

Ο σύγχρονος ηδονοκρατικός κόσμος στέκεται με πολύ ενθουσιασμό μπροστά σε μια ιατρική που απαλλάσσει τον άνθρωπο από μία σειρά από προβλήματα. Στις μέρες μας αυτή η πραγματικότητα επισφραγίστηκε με ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της Ιατρικής βιοτεχνολογίας που είναι η κλωνοποίηση. Η δυνατότητα δημιουργίας γενετικά πανομοιότυπων ανθρώπων καταδικάζεται από την εγκύκλιο, διότι διασαλεύει την μοναδικότητα του καθενός προσώπου και αποτελεί μια πράξη που αντικαθιστά τον ρόλο του Δημιουργού. Μια τέτοια προοπτική κατεδαφίζει το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Του Θεού δημιούργημα με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αντίγραφα. Το Πατριαρχείο της Ρωσίας διαβλέπει, ότι η τυχόν αποδοχή της Κλωνοποίησης ενέχει σοβαρούς κινδύνους για ολόκληρη την κοινωνία. Η κλωνοποίηση επίσης δημιουργεί και μια σωρεία ψυχολογικών και κοινωνικών προεκτάσεων συγκεκριμένα η εγκύκλιος αναφέρει: <... Η Κλωνοποίηση των ανθρώπινων όντων μπορεί να υπονομεύσει τα φυσικά θεμέλια του τοκετού, της συγγένειας εξ' αίματος, της μητρότητας, αδελφός με τον πατέρα του ή άμεσος απόγονος του παππού του / της. Οι ψυχολογικές συνέπειες της κλωνοποίησης είναι επίσης εξαιρετικά επικίνδυνες.>⁵⁷⁶. Τις νέες αρνητικές προοπτικές της κλωνοποίησης τις διαβλέπει κανείς, ότι με την μεταφορά γενετικών πληροφοριών από απόγονο σε απόγονο υπάρχει η δυνατότητα εμφάνισης νέων επιδημιολογικών ασθενειών⁵⁷⁷. Όλα αυτά επειδή βρίσκονται σε επίπεδο εργαστηρίου η κλωνοποίηση σε ανθρώπινα έμβρυα συνεπάγεται αυτομάτως και με την καταστροφή πολλών ανθρώπινων ζώων. (ΧΠ.6). Η περίφημη κλωνοποιητική αναπαραγωγή αποτελεί αυτή του προβάτου Dolly, το οποίο στην αρχή ακούστηκε στη Διεθνή σκηνή ως τον πρώτο σταθμό της

⁵⁷⁵ Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και Βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

⁵⁷⁶ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθόδοξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁷⁷ Αρχιμ. Μακάριος Γρινιεζάκης (νυν Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας), & Μαυροφόρου- Γιαννούκα, Α. (2012). *Βιοηθική Προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

κλωνοποίησης αλλά οι ερευνητές διείδαν μετά τα τρία χρόνια γέννηση της να παρουσιάζει γήρανση και μία σειρά από παθολογικά ευρήματα που βρέθηκαν κατά τη νεκροτομική της ανάλυση⁵⁷⁸.

Η απόρριψη της Κλωνοποίησης εκ μέρους της Ρωσικής Εκκλησίας διαφαίνεται ξεκάθαρα στην εγκύκλιο της από την άλλη όμως πλευρά δεν εκθέτει με πειστικό τρόπο όλες τις συνιστώσες της Κλωνοποίησης. Προς επίρρωση τούτου, η Ρωσική Εκκλησία περιορίζει τον λόγο της μόνο όσον αφορά την αναπαραγωγή του ανθρώπου και πουθενά δεν γίνεται λόγος για την <θεραπευτική κλωνοποίηση>, η οποία τείνει να χρησιμοποιείται ως μέσο για την εύρεση νέων θεραπειών για ασθένειες ανιάτες που μαστίζουν τον άνθρωπο. Η διαφορά ανάμεσα στην αναπαραγωγική και θεραπευτική κλωνοποίηση ενυπάρχει σε πληρέστατο βαθμό πλήθος ιατρικών περιοδικών που μελετούν με ενάργεια το εν λόγω ζήτημα. Ο σκεπτικισμός που προκάλεσε η Κλωνοποίηση επιστεγάστηκε με την Εθνική Συμβουλευτική επιτροπή σε θέματα Βιοηθικής στις Η.Π.Α υπό την αιγίδα του τότε Προέδρου Κλίντον, ο οποίος συγκάλυψε μια διευρυμένη επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους σχεδόν όλων των επιστημονικών πεδίων καθώς και θρησκευτικών εκπροσώπων από Προτεστάντες, Ρωμαιοκαθολικούς, Ορθοδόξους, Μουσουλμάνους και άλλους. Το Κογκρέσο αφουγκραζόμενο την προβληματική του εν λόγω εγχειρήματος προχώρησε στην απαγόρευση κάθε κλωνοποιητικής διεργασίας για πέντε χρόνια προκειμένου να οριστικοποιηθούν οι πιθανές επιπλοκές που μπορούν να επιφέρουν όπως και τα ευεργετικά αποτελέσματα τα οποία μπορεί να επιφέρουν⁵⁷⁹. Διαπιστώσαμε, παραπάνω την οπτική με την οποία περιβάλλει την Κλωνοποίηση η Εκκλησία της Ρωσίας και πώς αυτό το ευαίσθητο ζήτημα έχει προκαλέσει πλήθος ηθικών διλημάτων στο παγκόσμιο στερέωμα.

Το επόμενο ζήτημα, το οποίο γίνεται αντικείμενο μελέτης από την Ρωσική Εκκλησία είναι οι μεταμοσχεύσεις, η δωρεά δηλαδή οργάνων από ένα ζώντα η νεκρό δότη σε έναν λήπτη. Η Εκκλησία της Ρωσίας φαίνεται να εκτιμά τις μεταμοσχεύσεις όταν γίνονται στο πλαίσιο της αγαπητικής κοινωνίας. Υπό αυτό το πρίσμα δίνει μεγάλη σημασία στην ηθική αξιολόγηση του εγχειρήματος θέλοντας να ιδωθούν οι μεταμοσχεύσεις ως μια πράξη αυτοθυσίας που δεν γίνεται με κανένα δόλιο τρόπο αλλά με σκοπό την εκπλήρωση της ανιδιοτέλειας. Η Εκκλησία της Ρωσίας φαίνεται ξεκάθαρα στην πραγματεύση του εν λόγω ζητήματος και τίθεται αρνητική σε οποιαδήποτε προσπάθεια που αντί να αποτελεί η μεταμοσχευτική διαδικασία προϊόν αγάπης να μετεξελίσσεται σε προϊόν που αγοράζεται και πουλιέται.

Στα πλαίσια των μεταμοσχεύσεων η εγκύκλιος ξεκάθαρα αναφέρεται, ότι η δωρεά οργάνων δεν αποτελεί ηθική υποχρέωση του Χριστιανού αλλά θα πρέπει να γίνεται στα πλαίσια της απολύτου ελευθερίας του καθενός ανθρώπου. Η αφαίρεση οργάνου ευλογείται από το Πατριαρχείο Ρωσίας όταν δεν θέτει σε κίνδυνο τον δότη και όταν

⁵⁷⁸ Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και Βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

⁵⁷⁹ Κόϊος, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

γνωρίζει ο δότης πιθανές συνέπειες που ίσως αποφέρει η αφαίρεση ενός οργάνου. Η περίπτωση του νεκρού δότη είναι μια συνιστώσα την οποία ο νομοθέτης καλείται να την οριοθετήσει. Ο νεκρός δότης θα πρέπει κατά την διάρκεια της ζωής του να είχε συναινέσει και να είχε δώσει την συγκατάθεση του ενώ βρισκόταν στην ζωή. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια καταστρατηγείται και την εικαζόμενη συγκατάθεση ενός πιθανού δότη και αυτή η οπτική δεν επευλογείται από την Εκκλησία της Ρωσίας. Η εγκύκλιος τέλος ερειδόμενη στην αγιοπατερική παράδοση περί της ψυχοσωματικής πληρότητας που διέπει κάθε άνθρωπο η μεταμοσχευτική διαδικασία μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην ταυτότητα του λήπτη. Υπό αυτό το πρίσμα η εγκύκλιος αντιτίθεται στην δυνατότητα μεταμόσχευσης οργάνων που προέρχονται από το ζωικό βασίλειο . (XII.7)

Λέγεται κατά καιρούς ότι στις μέρες μας η ιατρική επιστήμη έχει ξεπεράσει κατά πολύ τις προσδοκίες των ανθρώπων σε τέτοιο βαθμό όπου η παράταση της ζωής από ουτοπία έγινε πραγματικότητα. Αυτό το κατάφερε η Ιατρική επιστήμη με την εισαγωγή των μεταμοσχεύσεων που πραγματικά αποτέλεσαν ένα από τα πιο κορυφαία επιτεύγματα της ιατρικής και απογείωσε τον τομέα της χειρουργικής καταλυτικά⁵⁸⁰. Η μηχανική υποστήριξη των ζωτικών οργάνων του ασθενούς μπορούν πλέον να παρατείνουν την στιγμή του θανάτου αφού αποτελεί καθαρά απόφαση του ιατρού. Η επιθανάτια οδός μπορεί να συνοδευθεί από αφόρητους πόνους που κάνουν τον ασθενή να οδηγείται σε ένα τέλμα ζητώντας μάλιστα ως τέλος της ζωής του την Ευθανασία. Η ευθανασία ως αντικείμενο βιοηθικού διαλόγου ανάγει τις απαρχές του στην Αρχαιότητα εκεί που έχει διαφορετική σημασία και είχε να κάνει με τον καλό, τον ένδοξο θάνατο στην μάχη. Η Ρωσική Εκκλησία εμμένουσα στην Παλαιδιαθηκική και Καινοδιαθηκική παράδοση υποστηρίζει ότι η ιερότητα της ζωής είναι δώρο αδιαπραγμάτευστο από Τον Θεόν και αυτός έχει τον πρώτο λόγο της ζωής και του θανάτου. Η εγκύκλιος πάει ένα βήμα παρακάτω και περιγράφει όλους εκείνους τους δισταγμούς που διέπουν τον ασθενή και θέλει να καταφύγει την ευθανατική διαδικασία: α) η Ευθανασία συνδέεται με μία σειρά εντόνων ψυχολογικών καταστάσεων βιώνει μια μορφής κατάθλιψη β) Η ευθανασία αποτελεί καταστρατήγηση του ιατρικού επαγγέλματος και αντίκειται στον όρκο του Ιπποκράτη γ) στα πλαίσια του άκριτου δικαιωτισμού υπεισήλθε και όρος <δικαίωμα στο θάνατο> μια μορφή που μπορεί να καταστεί ολοκληρωτικός κίνδυνος για ασθενείς, οι οποίοι δεν διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους. (XII.8)

Η Εγκύκλιος γίνεται ακόμα πιο συγκεκριμένα προβάλλοντας τα μυστήρια της Εκκλησίας ως τα μέσα σωτηρίας των Χριστιανών. Στη Θεία λειτουργία αιτούμεθα ώστε < τα τέλη της ζωής ήμῶν ν ανώδυνα, ανεπαίσχυντα και ειρηνικά>. Η Εκκλησία και τις τελευταίες μέρες της επίγειας ζωής μας τις βλέπει ως περίοδο πνευματικής καρποφορίας ιδιαίτερα για θνήσκοντα άρρωστο αποτελεί μια πρόγευση της μέλλουσας ζωής. Η περίοδος αυτή παράλληλα έρχεται ώστε το συγγενικό περιβάλλον να βιώσει αυτήν την ταλαιπώρη περίοδο της ζωής με Χριστιανικό πνεύμα. Η

⁵⁸⁰ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

ευθανασία στην εγκύκλιο δεν είναι επιζήμιο μόνο για αυτόν που την ζητάει αλλά και το συγγενικό περιβάλλον, το οποίο δεν προσπάθησε να φερθεί με πραγματική αγάπη και φροντίδα στον ασθενή (Χ.Π 8). Τέλος, το Πατριαρχείο Ρωσίας θα μπορούσε στην ευθανατική επιλογή να προσθέσει και την θεολογική θεώρηση περί πόνου και ασθένειας.

Η κοινωνική εγκύκλιος της Εκκλησίας της Ρωσίας ολοκληρώνεται με αναφορά στην ομοφυλοφιλία. Προκαλεί εντύπωση το γεγονός πως το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας ενώ δεν είναι βιοηθικό πρόβλημα συγκαταλέγεται μεταξύ των βιοηθικών ζητημάτων. Η Εκκλησία της Ρωσίας παρουσιάζοντας μια σειρά από αγιογραφικά χωρία καταθέτει την ποιμαντική αγωνία υπερθεματίζοντας το γεγονός της ομοφυλοφιλίας ότι αντίκειται στην Πατερική διδασκαλία της καθ'όλου Ορθοδοξίας και αποτελεί διαστροφή της ανθρώπινης φύσης. Η Εκκλησία με εναγωνιώδη ποιμαντική ευαισθησία περιθάλλει κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως από την άλλη όμως δεν κάνει ανεκτή την αποδοχή της ομοφυλοφιλίας ως ένας από τους πολλούς <σεξουαλικούς προσανατολισμούς> (ΧΠ.9).

Συμπερασματικά από τα όσα με σαφήνεια μελετάει η Κοινωνική εγκύκλιος της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας μπορούμε με σαφήνεια να υπομνηματίσουμε τα εξής:

Α) Η παρούσα εγκύκλιος προτυπώνει το ενδιαφέρον μιας τοπικής Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας για την εν γένει πρόοδο του ποιμνίου του. Σε όλα τα ζητήματα που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο η Εκκλησία καλείται να εκφράσει λόγω ποιμαντικό και Εκκλησιαστικό που να αποτελεί απαύγασμα της ίδιας της ζωής ως λατρευτικής κοινότητας που ζει και αναπνέει στο περιρρέον κλίμα της εν Χριστώ τελειώσεως. Σε γενικές γραμμές η Εκκλησία της Ρωσίας πραγματεύεται με περισσό ενδιαφέρον όλα τα σύγχρονα ζητήματα βιοηθικής, τα οποία αποτελούν σημείο αντιλεγόμενον στον δημόσιο διάλογο. Τα βιοηθικά ζητήματα δεν αποτελούν μια κάστα θεμάτων μελετούμενα από την Ιατρική αυτή καθ'αυτή αλλά συνεπλέκονται και μία σειρά άλλων επιστημών προκειμένου να αναδειχθεί η ιδιαίτερη ιδιοσυστασία του ανθρώπου. Αυτή την οπτική θεώρηση των πραγμάτων η Εκκλησία της Ρωσίας την καταφέρνει σε μεγάλο βαθμό. Όλες οι Ορθόδοξες κατά τόπους Αυτοκέφαλες Εκκλησίες ως κοινό σημείο προβάλλουν βασικές θεολογικές έννοιες όπως είναι η αρχή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, η αρχή της ανιδιοτελούς αγάπης και η αρχή του προσώπου. Η ζωή δεν είναι κάτι που μου ανήκει αλλά δώρο, δάνειο Του Θεού. Το Πατριαρχείο της Ρωσίας με την κοινωνική εγκύκλιο δεν προσπαθεί να επιβάλλει τις βιοηθικές της θέσεις σαν να αποτελούν επιταγή ακολουθίας από όλο τον Ορθόδοξο κόσμο αλλά ως μαρτυρία της ποιμαντικής αγωνίας της εν λόγω εκκλησίας για την πνευματική πρόοδο του ποιμνίου της.

Β) Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία με την Κοινωνική Εγκύκλιο την οποία εξέδωσε άνοιξε διάπλατα τις πύλες της στους Ορθοδόξους Ρώσους να κατανοήσουν τον σύγχρονο βιοηθικό προβληματισμό. Η Εκκλησία της Ρωσίας ενώ εκθέτει έναν λόγο, ο οποίος φαινομενικά συμφωνεί με την εν γένει παράδοση της Εκκλησίας μας στην πράξη φαίνεται να γίνεται μια Εκκλησία που δεν εκκλησιαστικοποιεί τις βιοηθικές

της θέσεις. Τρανό παράδειγμα αποτελεί η απαγόρευση εκ μέρους της Ρωσικής Εκκλησίας να βαπτίζονται τα παιδιά, τα οποία προέρχονται από παρένθετη μητρότητα. Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία ως παραδείγματα προβάλλει πως η δανεική μητρότητα αντίκειται στις Χριστιανικές αρχές και προκαλεί ψυχοσυναισθηματικούς κραδασμούς στο παιδί. Παράλληλα, η Εκκλησία της Ρωσίας παρατηρεί, ότι ο νομοθέτης λειτουργεί μονόφθαλμα και χρησιμοποιεί το γυναικείο σώμα ως ένα είδος εκκολαπτηρίου. Αυτή η λογική την οποία θέλει να υιοθετεί η Εκκλησία της Ρωσίας αντίκειται στην καθόλου Ορθοδοξία. Για να γίνουμε πιο κατανοητό ας αναφέρουμε ένα υποθετικό παράδειγμα. Δύο οικογένειες, οι οποίες κατοικούν στην Αμερική που έχει πολλές εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες και η μία είναι Ρωσικής και η άλλη Σερβικής καταγωγής και έχουν καταφύγει στην παρένθετη μητρότητα. Αυτό συνεπάγεται, ότι στην πρώτη περίπτωση η βάπτιση δεν θα γίνει ενώ στην δεύτερη περίπτωση η βάπτιση θα γίνει κανονικά. Αυτή η εκκλησιαστική λογική της Εκκλησίας της Ρωσίας δημιουργεί και άλλα ζητήματα κανονικής φύσεως. Στις μέρες μας το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε επίπεδο Ορθοδόξων Εκκλησιών φαίνεται να φαλκιδεύονται τα κανονικά προνόμια της Αγίας Του Χριστού μεγάλης Εκκλησίας με το ζήτημα των < Εθνικών Εκκλησιών >.

Γ) Η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία με την κοινωνική της εγκύκλιο φαίνεται να βρίσκει σύμφωνο όλο τον Θεολογικό κόσμο. Τα ζητήματα που αναπτύσσει τα μελετάει με ιδιαίτερη ευαισθησία χρησιμοποιώντας μάλιστα χωρία της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης προκειμένου να τεκμηριώσει τις θέσεις της. Πιστεύουμε πως η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία δίνει και αυτή την δική της θεολογική μαρτυρία επί των βιοηθικών προβλημάτων, τα οποία προήλθαν από την συνεχώς αυξανόμενή κρηξη των βιοτεχνολογικών επιτευγμάτων. Η Βιοηθική έχει χαρακτηριστεί ως μία έννοια κατά βάση θεολογική για αυτόν τον λόγο προσβλέπουμε στην πυροδότηση περισσότερου Ορθόδοξου στοχασμού στα βιοηθικά ζητήματα.

5.4 Το Πατριαρχείο Ρουμανίας σε θέματα Βιοηθικής

Οι συνοδικές αποφάσεις της Εκκλησίας της Ρουμανίας επί των θεμάτων βιοηθικής ασχολούνται κυρίως με τα βιοηθικά διλήματα που αναφύονται στην πρακτική της άμβλωσης και σε αυτήν της ευθανασίας. Τα δύο αυτά κείμενα ενώ αποτελούν περίληψη μάλλον ενός ευρύτερου συνοδικού κειμένου εκφράζουν και αυτά μια Ορθόδοξη εκκλησιαστική μαρτυρία σε αυτά τα κρίσιμα ζητήματα που απασχολούν την σύγχρονη κοινωνία. Τα δύο αυτά κείμενα ενώ είναι μικρότερα σε έκταση σε σχέση με τις βιοηθικές θέσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος και της Εκκλησίας της Ρωσίας δίνουν την δυνατότητα να ανακαλύψουμε και σημαντικά στοιχεία που ανάγονται στην ηθική των μεταμοσχεύσεων, της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και της αντισύλληψης⁵⁸¹. Το περιεχόμενο των εν λόγω κειμένων των Ορθοδόξων

⁵⁸¹Κοϊός, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας. Τα δύο συνοδικά κείμενα της Εκκλησίας της Ρουμανίας μπορεί ο αναγνώστης να τις δει στο εν λόγω σύγγραμμα στις σελίδες 104-111.

Εκκλησιών εκφράζουν σε πρώτη φάση την αγωνία της κάθε εκκλησίας να βρεθεί σε διάλογο σε τόσο ευαίσθητα ζητήματα που απασχολούν το μέλλον της ανθρωπότητας. Όλες οι Εκκλησίες αποφεύγουν τον δογματισμό και αυτό είναι πολύ σημαντικό καθότι ο λόγος της Ορθόδοξου Εκκλησίας καλείται να είναι λόγος διαχρονικός και προφητικός και όχι ένας λόγος όπως συνέβη με την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία παλαιότερα που ενώ σθεναρά απαγόρευε μορφές τεχνητής γονιμοποίησης στην συνέχεια ήρθε αντιμέτωπη με την ίδια της την Εκκλησιαστική αυτοσυνειδησία και κλήθηκε να αναθεωρήσει τις απόψεις της.

Η βασική θέση που υπάρχει σε όλες τις βιοηθικές τοποθετήσεις των Κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών που υπάρχει και στην Ρουμάνικη Εκκλησία είναι η θεώρηση της ζωής ως δώρο Του Θεού στον άνθρωπο. Δεύτερη βασική θεολογική έννοια που δεσπόζει και στο Ρουμάνικο κείμενο είναι η θεώρηση του ανθρώπου ως προσώπου. Τρίτη έννοια, η οποία βρίσκεται σε διάλογο με τα τρία κείμενα είναι η αρχή της ανιδιοτελούς αγάπης. Τέταρτη θεολογική έννοια, η οποία αποτελεί αντικείμενο μελέτης από τις κατά τόπου Ορθόδοξες Εκκλησίες είναι η θεολογική αποτίμηση του πόνου και της ασθένειας. Σε ένα κόσμο που κυριαρχεί το ηδονοκρατικό πνεύμα οι άνθρωποι αγνοούν την παιδαγωγική σημασία του πόνου και της ασθένειας και εν γένει της αποκτήσεως πνεύματος φιλοπονίας σε όλες τις εκφράσεις της ζωής του ανθρώπου αλλά εν αντιθέσει οι άνθρωποι θέλουν το εύκολο το άμοχθο και το άκοπο⁵⁸².

A) Η επίσημη άποψη της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας για την άμβλωση

Στο διάβα των αιώνων θέματα όπως αυτό της άμβλωσης λίγα είναι που να έχουν αποτελέσει αντικείμενο διεξοδικής έρευνας όχι μόνο εκ μέρους των επαγγελματιών υγείας αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό γίγνεσθαι. Σε μία τυπική ενασχόληση με το εν λόγω λίαν σημαντικό ζήτημα υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις εκατέρωθεν. Από την μία πλευρά υπάρχουν οι άνθρωποι που υπερασπίζονται την λογική, η οποία αποβλέπει στην χρήση του άκριτου δικαιωματος ότι δηλαδή η άμβλωση αποτελεί δικαίωμα της κάθε γυναίκας να αποφασίσει για το τι μέλλει γενέσθαι σχετικά με την εγκυμοσύνη της. Αυτή η άποψη όμως γεννά και ένα άλλο ηθικό δίλλημα, το οποίο παραμένει μετέωρο την ίδια στιγμή που η γυναίκα προβαίνει στην διακοπή της εγκυμοσύνης με αυτήν την λογική ταυτόχρονα καταστρατηγούνται και τα δικαιώματα του εμβρύου που κυοφορεί. Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και εκείνοι, οι οποίοι χωρίς διαπραγματεύσεις κάνουν λόγο για μια πράξη που χαρακτηρίζεται ανήθικη, αντιχριστιανική, απάνθρωπη, παράνομη, παρομοιάζει με φόνο και αντίκειται στον όρκο του Ιπποκράτη⁵⁸³.

⁵⁸² Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵⁸³ Wind, J. (1978). Abortion, ethics and biology. *Perspectives in Biology and Medicine*, 21(4), 492-504. [10.1353/pbm.1978.0032](https://doi.org/10.1353/pbm.1978.0032)

Εν πρώτοις, η Εκκλησία της Ρουμανίας στη επίσημη τοποθέτηση της επί της ηθικής των αμβλώσεων προτάσσει την θεολογία περί ζωής. Στην Θεολογία της Εκκλησίας έτσι όπως εμποτίζεται στην βιβλική και πατερική πραγματικότητα η ζωή έχει ιερή αξία καθότι είναι θεόσδοτη. Η ζωή δεν αποτελεί αντικείμενο προσωπικών προαιρέσεων αλλά πραγματώνεται με θεία και ανθρώπινη συνέργεια. Στην δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας μας η ζωή είναι το αντίδοτο του θανάτου, αφού ο θάνατος για την Ορθόδοξη πίστη είναι μια παραφύση κατάσταση στην ζωή του ανθρώπου⁵⁸⁴. Η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία προς επίρρωση τούτου αναφέρει τα εξής στο επίσημο κείμενο της: <... Σύμφωνα με την αποκάλυψη και τη διδασκαλία της Εκκλησίας, ο Θεός δημιούργησε τη ζωή σε όλες τις πτυχές της... Η ανθρώπινη ζωή δεν καθορίζεται μόνο από τη διαιώνιση του ανθρωπίνου γένους στη βίωση, αλλά περισσότερο από τη πνοή ζωής που δίδεται από το Θεό...>⁵⁸⁵. Στις μέρες μας όμως με την προσφυγή στην έκτρωση φαίνεται να διασαλεύονται οι βασικές θεολογικές αρχές περί ζωής και να σχετικοποιείται η ίδια η απαρασάλευτη βιβλική διδασκαλία της Εκκλησίας μας. Υπό αυτό το πρίσμα η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία αναφέρει σχετικά με ότι διαπράττεται ενάντια στον άνθρωπο τα εξής: <... Γι' αυτό το καθετίπου διαπράττεται ενάντια στον άνθρωπο γίνεται, μέχρι ενός σημείου, ενάντια στη θέληση του Θεού, ακριβώς προς τον ίδιο το Θεό: <και αποκριθείς ο Βασιλεύς ερεί αυτοίς: αμήν λέγω υμιν, εφ' όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε.> (Ματθ. κε' 40-42)⁵⁸⁶.

Στη συνέχεια η Εκκλησία της Ρουμανίας επικαλείται και την Πατερική διδασκαλία, η οποία εξισώνει την εκούσια άμβλωση με την εμβρυοκτονία. Ήδη στο βιβλίο της Εξόδου γίνεται λόγος για το <ου φονεύσεις> (Εξ. κ' 13), η οποία είναι θεόσδοτη εντολή. Στην προκειμένη περίπτωση αυτό σημαίνει, ότι με την πρακτική της άμβλωσης φονεύεται μια ανθρώπινη οντότητα, η οποία με την σύλληψη της είναι τέλειος άνθρωπος και άρα κατ' εικόνα Του Θεού, η οποία πορεύεται στο καθ' ομοίωσιν. Η Εκκλησία της Ρουμανίας μεταξύ άλλων αναφέρει: <... Και λαμβάνει ακόμη μεγαλύτερη σοβαρότητα (αυτή η εντολή) υπό την έννοια ότι στην εν λόγω περίπτωση φονεύεται μια ανθρώπινη ύπαρξη που δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό της.>⁵⁸⁷. Υπό την οπτική αυτή σήμερα υπάρχει μια πλειάδα ηθικών διλημμάτων που σφραγίζονται από την υιοθέτηση μιας τέτοιας λογικής αυτά είναι: α) Αποτελεί η άμβλωση ένα γεγονός ατομικό που έχει δικαιώματα μόνο η κυοφορούσα γυναίκα και την ίδια στιγμή καταληστεύονται τα δικαιώματα του αδύναμου και ανυπεράσπιστου εμβρύου; Β) μπορεί να αποφασίζει κάποιος άλλος για την τύχη του εμβρύου; Η προβληματική είναι ότι για τα παιδιά αυτά αποφασίζει το γονεϊκό περιβάλλον που στις πιο πολλές περιπτώσεις δεν εκπληρώνονται τα δικαιώματα των

⁵⁸⁴ Μαρτσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του οικουμενικού χαρακτήρα της Χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη

⁵⁸⁵ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁵⁸⁶ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁵⁸⁷ Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

παιδιών αλλά των γονέων τους γ) μια γέννηση ενός παιδιού επί παραδείγματι με γενετικές ανωμαλίες θα προκαλούσε οδύνη στη συζυγική σχέση. Αυτή η οπτική πάλι επαναφέρει σε ενστικτώδη ένστικτα και ακολουθείται μια ηθική του ωφελιμισμού και του ευδαιμονισμού. Μια τέτοια θεώρηση φαλκιδεύει την ανθρώπινη υπόσταση κάνοντας τον να λειτουργεί με ένα πνεύμα εγωκεντρικότητας δ) σε περίπτωση βιασμού μπορεί να γίνει αποδεκτή ηθικά η άμβλωση;. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας (2020), ... εάν η βιασθείσα πιστεύει στον Χριστό, δεν θα φονεύσει το έμβρυο αντίθετα, ο τοκετός και η νέα ζωή θα αποτελέσουν κίνητρο θεραπείας για την πληγή του βιασμού.ε) άλλο ένα ηθικό ερώτημα που είναι λογικοφανές είναι ότι στις μέρες μας τα Μέσα Μαζικής ενημέρωσης κάνουν λόγο καθημερινά για θύματα θεομηνιών και δυστυχημάτων και την ίδια ώρα αγνοούν τα αθώα θύματα των εκτρώσεων όταν στατιστικά στοιχεία υπάρχουν διαθέσιμα τέλος στ) το παράδοξο είναι ότι μια γυναίκα καταφεύγει ελαφρά την καρδιά στην άμβλωση όταν δεν υπάρχουν οι κατάλληλες κατ'αυτήνπροϋποθέσεις δηλαδή υπάρχει απουσία αγάπης σε αυτό που κυοφορεί⁵⁸⁸. Τα παραπάνω βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία με την θέση της Εκκλησίας της Ρουμανίας, η οποία αναφέρει τα εξής: <... Αν και η εκκοσμικευμένη σύγχρονη κοινωνία υποστηρίζει ποικιλοτρόπως την άμβλωση, στις περισσότερες εκφάνσεις της ηθικής και κοινωνικής ζωής, η Εκκλησία δεν είναι αδιάφορη σε αυτήν την τραγικά ανησυχητική πραγματικότητα, η οποία εξασφαλίζεται από θεσμούς που αυτοχαρακτηρίζονται μερικές φορές ως <φιλανθρωπικοί>, <ανθρωπιστικοί> η ακόμα και <ιατρικοί>⁵⁸⁹. Όλες οι κατά τόπους Αυτοκέφαλες Εκκλησίες συντείνουν στην αξία που έχει το κάθε έμβρυο να ζήσει. Για την Εκκλησία αυτό δεν σημαίνει, ότι μεγαλώνει ο δυσβάστακτος πόνος των γονέων επί παραδείγματι αλλά είναι πολύ σημαντικό να αφήσουμε έναν άνθρωπο να γεννηθεί να λάβει τη δωρεά του βαπτίσματος, να πολιτογραφηθεί δηλαδή Χριστιανός κάτι το οποίο δεν μπορεί να γίνει κατά την διάρκεια της κυοφορίας. Η Εκκλησία προσπερνάει τα παρόντα και αποβλέπει στα μέλλοντα⁵⁹⁰.

Από την Εκκλησία της Ρουμανίας διαπιστώσαμε πως και αυτή κινείται στην ίδια γραμμή με τις υπόλοιπες κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες ώστε να εκφράζεται ένας Ορθόδοξος βιοηθικός διάλογος, ο οποίος να μην είναι αόριστος αλλά συγκεκριμένος και όχι φιλοσοφικός αλλά εκκλησιαστικός. Συγκεκριμένα η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία αναφέρει: <... Η Εκκλησία πρέπει να καταβάλει προσπάθειες, μέσω του συνόλου της ποιμαντικής και ιεραποστολικής δραστηριότητας της, προκειμένου να ενημερωθούν οι άνθρωποι σήμερα για τον σκοπό της ανθρώπινης σεξουαλικότητας και όλοι οι παράγοντες οι σχετικοί με την εκπαίδευση η την υγεία...>⁵⁹¹. Γίνεται κατανοητό ότι η Εκκλησία δεν βλέπει το

⁵⁸⁸Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη.

⁵⁸⁹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

⁵⁹⁰Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵⁹¹Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

έμβρυο με κατακόρυφες τομές, ότι δηλαδή υπάρχει στην αρχή ως κύτταρο αλλά βλέπει την διαχρονική προοπτική της εξέλιξης που κρύβει μέσα του.

B) Η επίσημη άποψη της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας για την Ευθανασία

Το ζήτημα της Ιατρικά υποβοηθούμενης αυτοκτονίας αποκαλύπτει τις θεμελιώδεις διαφορές στην κατανόηση της ηθικής θεολογίας. Το ένα είδος της θεολογίας προσπαθεί να περιγράψει ορθολογιστικά τον <καλό θάνατο>... Θέλει να πείσει διά της λογικής και του πιστούς και τους άπιστους. Αντίθετα, το άλλο είδος της θεολογίας, αυτό των πρώτων χριστιανικών αιώνων, αποτελεί ένα τρόπο να βιώσουμε τον Θεό... Αντίθετα, το πρώτο είδος της θεολογίας επιστρατεύει διαφορετική συλλογιστική βάση, για να εξασφαλίσει διαφορετικά συμπεράσματα. Οικοδομείται μια νέα θεολογία του ορθολογισμού, που θέλει να υπηρετίσει την προσαρμογή σε νέα ηθικά πλαίσια και να διευκολύνει ηθικές έννοιες όπως ο αξιοπρεπής θάνατος και η αξία της αυτοδιάθεσης.

H. Tristram Engelhardt, JR.

Η Εθνική επιτροπή Βιοηθικής της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας το 2005 προέβη στην τοποθέτηση και επί του επίκαιρου ζητήματος της Ευθανασίας. Ένας όρος, ο οποίος μετεξελίχθηκε και μετρά ιστορία χιλιάδων χρόνων. Η Ευθανασία μαζί με την έκτρωση δεν είναι νεότευκτοζητήματα του βιοηθικού διαλόγου αλλά αποτελούν υπαρκτικές πραγματικότητες πολλά χρόνια τώρα. Η Ευθανασία για την οποία εδώ γίνεται λόγος υπέστη περιχαράκωση του όρου στον μέγιστο βαθμό. Στην Ομηρική εποχή με τον ηρωϊκό θάνατο του Έκτορα σηματοδοτούσε η Ευθανασία τον καλό, τον ένδοξο θάνατο στις μέρες μας ο όρος με μια κοσμική πρόσληψη τείνει να θεωρείται ο αξιοπρεπής θάνατος στα πλαίσια της διαφυλάξεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η Εκκλησία της Ρουμανίας επιχειρηματολογεί την επίσημη θέση για την Ευθανασία κινούμενη σε τρεις άξονες, οι οποίοι είναι α) η αξία της ζωής κάνοντας λόγο για την χριστιανική αντίληψη της ζωής β) και η Εκκλησία της Ρουμανίας όπως και οι υπόλοιπες κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες σε όλα τα ζητήματα βιοηθικής κάνουν λόγο για τον πόνο και την θεολογική πρόσληψη του πόνου και γ) προτάσσει τις σκέψεις της ότι η καταφυγή στην Ευθανατική διαδικασία δεν επευλογείται από την Εκκλησία. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία η ζωή αποτελεί δώρο του Θεού στον άνθρωπο η Εκκλησία της Ρουμανίας αναφέρει: <... Σύμφωνα με την εν Χριστώ Αποκάλυψη και τη διδασκαλία της Εκκλησίας, η ανθρώπινη ζωή (από χριστιανική και βιολογική άποψη) είναι ένα δώρο Θεού, εφόσον προέρχεται από το Θεό, τον απόλυτο Κύριο του... Εφόσον δημιουργήθηκε από το Θεό, η ανθρώπινη ζωή είναι εν γένει καλή και πάντα αξία να γίνεται σεβαστή και να προστατεύεται, είτε

ολοκληρωτικά είτε εν μέρει λόγω γνωστών είτε άγνωστων λόγων...⁵⁹². Ο σύγχρονος κόσμος αντίκειται στην αποδοχή του πόνου και της ασθένειας ως μέσα παιδαγωγίας. Κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Μακάριο (2020), ... οι άνθρωποι της σημερινής υπερκαταναλωτικής, φιλόυλης και ταραγμένης εποχής μας αποστρέφονται τον πόνο και μισούν την ασθένεια, ενώ αγαπούν το άμοχθο, το άκοπο, το εύκολο και το αβίαστο. Ο πόνος και η ασθένεια για την Ορθόδοξη Εκκλησία δεν μπορούν να ιδωθούν κάτω από την παθολογική του κατάσταση γιατί είναι καταστάσεις που ξεπερνούν τον άνθρωπο. Η Ορθόδοξη Εκκλησία διαζωγραφίζει τον πόνο, την ασθένεια και κατ' επέκταση τον θάνατο ως προαγγέλους μιας ανακαινισμένης ζωής με αρχή και όχι τέλος⁵⁹³. Η Ρουμανική Ορθόδοξη Εκκλησία στο κείμενο της για τον πόνο αναφέρει: <... ο Χριστιανισμός δεν αποκλείει τον πόνο. Αυτό είναι μία πραγματικότητα που Ο Ιησούς Χριστός, ο Κύριος μας, δεν αμφισβήτησε ποτέ, δεν κατέστειλε, αλλά υιοθέτησε... Ο Χριστός, ο Κύριος μας δεν υπέφερε ματαίως. Έτσι, δεν υπάρχει κανένας πόνος χωρίς νόημα... Όπως το μαρτύριο του Χριστού είχε ως βαθύτερο νόημα την Ανάσταση, έτσι έχει νόημα και ο δικός μας πόνος: είναι ένας πραγματικά απολυτρωτικός πόνος εν αναφορά προς Τον Χριστό...>⁵⁹⁴. Να σημειώσουμε εν προκειμένω, ότι και το Πατριαρχείο της Ρουμανίας θεολογικοποιεί και εκκλησιαστικοποιεί την άποψη της σχετικά με τον πόνο. Η υιοθέτηση της ευθανατικής διαδικασίας διανοίγει νέες παραμέτρους από θεολογική σκοπιά. Κατά τον Engelhardt (2017, σελ. 400-401), “ Το ζήτημα της ιατρικά υποβοηθούμενης αυτοκτονίας αποκαλύπτει τις θεμελιώδεις διαφορές στην κατανόηση της ηθικής θεολογίας. Το ένα είδος της θεολογίας προσπαθεί να περιγράψει ορθολογιστικά τον <καλό θάνατο>... θέλει να πείσει διά της λογικής και τους πιστούς και τους απίστους. Αντίθετα, το άλλο είδος της θεολογίας, αυτό των πρώτων χριστιανικών αιώνων, αποτελεί ένα τρόπο να βιώσουμε τον Θεό... Αντίθετα, το πρώτο είδος της θεολογίας επιστρατεύει διαφορετική συλλογιστική βάση, για να εξασφαλίσει διαφορετικά συμπεράσματα. Οικοδομείται μια νέα θεολογία του ορθολογισμού, που θέλει να υπηρετήσει την προσαρμογή σε νέα ηθικά πλαίσια και διευκολύνει ηθικές έννοιες όπως ο αξιοπρεπής θάνατος και η αξία της αυτοδιάθεσης”. Η επίσημη θέση της Εκκλησίας της Ρουμανίας δεν μπορεί να κάνει οποιαδήποτε μορφή ευθανασίας αποδεκτή διότι εναντιώνεται στο θέλημα του Θεού συγκεκριμένα αναφέρει: <... Είτε ενεργητική είτε παθητική, η ευθανασία είναι μια πράξη ενάντια στο Θεό. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να εναντιωθεί στην ίδια του τη ζωή η σε αυτή των συνανθρώπων του. Στην πραγματικότητα, αυτή είναι μια εναντίωση στην κυριαρχία του Θεού... Η ευθανασία δεν μπορεί να έχει ούτε ιατρική ούτε οικονομική αιτιολόγηση. Ο γιατρός που καταφεύγει σε αυτήν την πρακτική, αρνείται το επάγγελμα του και πράττει ένα σοβαρό αμάρτημα, το οποίο καταδικάζει ο Θεός και αποστρέφεται η Εκκλησία...>⁵⁹⁵.

⁵⁹²Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁹³ Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική Προσέγγιση των Θεμάτων*. Γρηγόρη.

⁵⁹⁴Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

⁵⁹⁵Κόϊος, Ν. (2007). *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας

Συμπερασματικά, κατανοήσαμε ότι εν πολλοίς οι θέσεις της Ρουμανικής Εκκλησίας αντικατοπτρίζουν την καθ'όλου Ορθόδοξη βιοηθική.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο 20^{ος} αιώνας και πολύ περισσότερο ο 21^{ος} αιώνας έχει να παρουσιάσει πρωτόγνωρες ανακαλύψεις, οι οποίες από πολλούς θεωρήθηκαν απαρχές μεγάλων επαναστάσεων στο πεδίο των θετικών επιστημών, της βιοϊατρικής, της βιοτεχνολογίας και της γενετικής δημιουργώντας παράλληλα, όπως ήταν φυσικό επακόλουθο μια σειρά από βιοηθικά ζητήματα, που αντιμετωπίστηκαν από τη μία με ελπίδα και ενθουσιασμό αλλά από την άλλη παρουσιάζονται ως τον προάγγελο δικαιολογημένων επιφυλάξεων.

Μέσα από την μελέτη μας που πραγματεύεται τα σύγχρονα ζητήματα βιοηθικής εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας και την συνεισφορά των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών προκύπτουν τα παρακάτω βασικά συμπεράσματα.

- 1) Η Ηθική δεν αποτελεί κάτι καινούργιο στην ιστορία της επιστήμης αλλά τα σπαράγματα της εμφανίζονται στην Αρχαία Ελλάδα. Πλείστοι όσοι Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι έκαναν λόγο για την Ηθική και προέβησαν στην συγγραφή πολλών συγγραμμάτων που έως και τις μέρες αποτελούν πρωτογενείς πηγές και αναγνωρίζονται από όλο τον επιστημονικό κόσμο. Η Ηθική δια μέσου των αιώνων έλαβε διαφορετικές μορφές. Στην Αρχαία Ελλάδα αποτελούσε ένα πεδίο μέσα στο οποίο υποβάλλεται ο άνθρωπος προκειμένου να κοινωνήσει με το ύψιστο αγαθό. Στα νεότερα χρόνια όμως έλαβε διαφορετική μορφή και πλέον είναι ένα διεπιστημονικό πεδίο έρευνας που θέτει περιορισμούς στην σύγχρονη τεχνολογική πρόοδο. Στο χώρο των επιστημών υγείας πλέον έχει εγκολληθεί στις συνειδήσεις των επαγγελματιών υγείας ως την ηθική διαλεκτική στην διαδικασίας λήψης ιατρικών αποφάσεων. Γενεσιουργός αιτία της Ιατρικής Ηθικής είναι ο Ιπποκράτης, ο οποίος έθεσε την χείραν επί το άροτρον και συνέβαλλε καθοριστικά στην επιστημονική στροφή της Ιατρικής από τέχνη σε ξεχωριστό επιστημονικό πεδίο. Στις μέρες μας με την αλματώδη πρόοδο της βιοτεχνολογίας θεωρήθηκε αναγκαία η ύπαρξη μιας επιστήμης, η οποία ονομάστηκε **Βιοηθική** προκειμένου να θεωρήσει με κριτικό τρόπο την σχέση βιο-επιστήμης και ηθικής. Υπό αυτό το πρίσμα η βιοηθική κλήθηκε να αποτελέσει ένα διάυλο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρωπιστικών και των φυσικών επιστημών. Με αυτόν τον τρόπο η βιοηθική πλέον συνεπικουρείται με την συνεισφορά της Νομικής, της Θεολογίας, της Ιατρικής, της ψυχολογίας, της βιολογίας και των κοινωνικών επιστημών. Κοινή πεποίθηση αποτελεί, ότι με την τόσο ραγδαία εξέλιξη της βιοτεχνολογίας φαίνεται να διασαλεύεται η σχέση δημιουργού και δημιουργήματος, αυτή η διατάραξη έκανε αναγκαία την ανάγκη η Ορθόδοξη Θεολογία να εγκύψει με περισσότερη ευαισθησία πάνω στην Αγιογραφική και πατερική της παράδοση προκειμένου να εκφράσει λόγο θεολογικό πάνω σε κλινικές ιατρικές πράξεις που πολλές

φορές υποβαθμίζουν το ανθρώπινο πρόσωπο και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Όλα αυτά συνέτειναν στην ανάγκη εγχαράξεως μιας Ορθοδόξου Βιοηθικής διαλεγομένης με την σύγχρονη υλικοτεχνολογική πρόοδο.

- 2) Η επιστημονική κατοχύρωση της Βιοηθικής το 1962 έκανε την αναγκαία την ύπαρξη επιτροπών βιοηθικής από σχεδόν όλους τους παγκοσμίους φορείς. Αυτή η αναγκαιότητα των καιρών γίνεται ακόμη πιο κατανοητή αν κανείς αντιληφθεί, ότι και στην χώρα μας λειτουργεί η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής προάγοντας τον βιοηθικό διάλογο μέσα από τις δράσεις και τις συστάσεις της σε μία σειρά από βιοηθικά διλήμματα που ανακύπτουν κατά καιρούς. Η επιτροπή αυτή υπάγεται στον Πρωθυπουργό και αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας για μία σειρά από ζητήματα που αφορούν τις επιστήμες της ζωής. Στο διάκοινο μεταξύ Θεολογίας και Ιατρικής η Ορθόδοξη Εκκλησία θεώρησε χρέος την σύσταση επιτροπών βιοηθικής με χριστιανικό χαρακτήρα. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεώρησε χρέος να προβεί στην διαδικασία ιδρύσεως Διορθόδοξου Επιτροπής Βιοηθικής, η οποία να συνέρχεται και να μελετάει ζητήματα βιοηθικής όχι μόνο από την ορθόδοξη αλλά και από την κοσμική διάσταση τους. Η Διορθόδοξη Επιτροπή Βιοηθικής κοσμεύεται από κληρικούς και λαϊκούς επιστήμονες, οι οποίοι έχουν προσδώσει επιστημονικό έργο πάνω σε ζητήματα βιοηθικής. Από αυτήν την προσπάθεια εδραιώσεως Ορθοδόξου Βιοηθικής δεν θα μπορούσαν να μην εκφράσουν λόγο και οι υπόλοιπες Εκκλησίες. Η Εκκλησία της Ελλάδος προέβη στην σύσταση συνοδικής επιτροπής Βιοηθικής κατόπιν ειδικού ενδιαφέροντος του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χριστοδούλου, ο οποίος επεξέτεινε τον βιοηθικό διάλογο εκδίδοντας επιστημονικά άρθρα βιοηθικής από νομικής και θεολογικής απόψεως. Τα παραπάνω αναδεικνύουν, ότι η βιοηθική στις μέρες μας αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο έρευνας κάνοντας αναγκαία την ύπαρξη του πλουραλισμού των απόψεων.

- 3) Το Οικουμενικό Πατριαρχείο πριν από όλες τις άλλες κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες προέβη στην ενασχόληση του με θέματα βιοηθικής. Ήδη από την Πατριαρχεία του Πατριάρχου Αθηναγόρου το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέφρασε βιοηθικό λόγο για το ζήτημα της τεχνητής γονιμοποιήσεως, το οποίο έχει κατακλύσει με την συγγραφή πλήθους επιστημονικών άρθρων που να πραγματεύονται αυτό το δύσκολο βιο-πρόβλημα τόσο από ιατρικής όσο και ηθικής πλευράς. Έκτοτε το Οικουμενικό Πατριαρχείο διαισθάνθηκε πως θα έπρεπε να επεκτείνει ακόμη περισσότερη την δραστηριότητα του αυτή. Έτσι, οδηγηθήκαμε στα νεότερα χρόνια δράσεως της Μητρός Εκκλησίας, η οποία έχει κάνει σπουδαία βήματα, τα οποία αναγνωρίζονται από όλη την επιστημονική κοινότητα. Στις μέρες μας χάρη στην επιδεξιότητα ενός σοφού Ιεράρχου του Οικουμενικού Πατριαρχείου του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Κυρίου Μακαρίου, ο οποίος έχει προβεί στην έκδοση των Παντοδαπών βιοηθικής, επεκτείνει ακόμη περισσότερο αυτήν την βιοηθική δραστηριότητα του Οικουμενικού

Πατριαρχείου. Όλα αυτά συγκεράστηκαν τον Οκτώβριο του 2023 όταν πραγματοποιήθηκε το πρώτο συνέδριο βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Το σίγουρο είναι, ότι τα βιοηθικά διλήμματα του μέλλοντος θα είναι ισχυρότερα του παρόντος και θα κάνουν αναγκαία την επιστημονική κατάρτιση πάνω σε ζητήματα που αφορούν τις νέες τεχνολογίες στις επιστήμες της ζωής.

- 4) Θέματα όπως είναι αυτό των μεταμοσχεύσεων, της Κλωνοποίησης, της Ευθανασίας, της Υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, της Γενετικής, των εκτρώσεων έχουν γίνει αντικείμενα διαβουλεύσεων σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε σημείο μάλιστα να αποτελούν και ζητήματα της καθημερινότητος μας. Όσον αφορά τις μεταμοσχεύσεις, οι οποίες αποτελούν πραγματικά ένα από τα πλέον εντυπωσιακά επιτεύγματα της ιατρικής επιστήμης χαρίζοντας την κλωνισμένη υγεία σε πολλούς ασθενείς σε τελειωτικό μάλιστα βαθμό αποκατάστασης τους. Από την μία φαίνεται οι μεταμοσχεύσεις να αποτελούν μια χαρμόσυνη πτυχή στην ενάσκηση του ιατρικού επαγγέλματος από την άλλη όμως υπάρχει και έντονος βιοηθικός προβληματισμός γύρω από αυτό το ακανθώδες ζήτημα. Στις μέρες μας διαπιστώνουμε να υπάρχει μια αδυναμία σε όλα τα κοινωνικά στρώματα να αντιληφθούν την σπουδαιότητα της μεταμοσχευτικής διαδικασίας. Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό αν αναλογιστεί κανείς ότι στην χώρα μας υπάρχει μια αδυναμία του Εθνικού Συστήματος Υγείας να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους για μια τόσο σπουδαία αλτρουϊστική πράξη. Ως εκ τούτου, αναλογιζόμενοι όλα αυτά θα πρέπει να δημιουργηθεί μια κουλτούρα των μεταμοσχεύσεων προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες γύρω από αυτήν της ζωτικής σημασίας πράξης. Η Εκκλησία, η Ιατρική και η Νομική θα πρέπει να κατανοήσουν την ανάγκη καλλιέργειας και σωστής ενημέρωσης των πολιτών. Από την άλλη όμως πλευρά καλούνται οι επαγγελματίες υγείας να εμποτίσουν τις συνειδήσεις των ανθρώπων με αέναη εκπαίδευση να καλλιεργούν την ευαισθητοποίηση των πολιτών για μία τόσο ευεργετική πράξη. Βέβαια, αυτή η διαδικασία απαιτεί χρόνο και θα πρέπει οι πολίτες με την σειρά τους να κοινωνούν αυτήν την πραγματικότητα όχι μόνο με τους επαγγελματίες υγείας αλλά και με τους συγγενείς. Οι μεταμοσχεύσεις χρήζουν την ανάγκη διαμορφώσεως όλων εκείνων των κριτηρίων, τα οποία θα δημιουργούν το αίσθημα της ασφάλειας όχι μόνο στους ασθενείς αλλά και στους μελλοντικούς δότες. Η πολιτεία θα πρέπει να εργαστεί σκληρά προς αυτό το σκοπό παρέχοντας όλες εκείνες τις νομικές δικλείδες προκειμένου και οι κανόνες βιοηθικής να τηρούνται αλλά και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας να κατοχυρώνεται.
- 5) Οι εκτρώσεις αποτελούν ένα από τα φλέγοντα ζητήματα της Ιατρικής Ηθικής και Βιοηθικής. Πλήθος διανοούμενων έχουν σταθεί με κριτική στάση απέναντι σε ένα τόσο ευαίσθητο ζήτημα. Το πρόβλημα γιγαντώνεται ακόμη περισσότερο αν αντιληφθεί κανείς, ότι παρουσιάζεται ένα χάσμα ανάμεσα στο νομικό και στο ηθικό σκέλος. Στα πλαίσια του δικαιωτισμού που ενυπάρχει

σε πολλές κοινωνίες ο νομικός κόσμος έχει διευθετήσει το εν λόγω ζήτημα στην ολότητα του αφού κάνει αποδεκτή την αυτοδιάθεση και την ελεύθερη επιλογή της γυναίκας από την άλλη όμως πλευρά το ηθικό σκέλος εγκυμονεί μια σειρά από ηθικά διλήμματα, τα οποία στην ολότητα τους παραμένουν άλυτα. Βέβαια, η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική η μία από την άλλη. Ας αναφερθεί επί παραδείγματι άλλη ηθική υπόσταση λαμβάνει μια κυοφορούσα γυναίκα έφηβη και άλλη μια ώριμη γυναίκα. Το ζήτημα της τεχνητής διακοπής της κύησης δημιουργεί νέες προβληματικές ηθικές συνιστώσες ακόμη περισσότερο αν αναφερθούν και οι δύσκολες εκείνες περιπτώσεις όπως επί παραδείγματι η εγκυμοσύνη μετά από βιασμό ή όταν τυχόν κινδυνεύει η ζωή της μητέρας από την εγκυμοσύνη. Ακόμη περισσότερο τα ηθικά διλήμματα που διανοίγονται μπροστά μας γίνονται πιο δισεπίλυτα. Δυστυχώς, σε μία σειρά από ηθικά ερωτήματα που ανακύπτουν έτοιμες απαντήσεις δεν υπάρχουν. Μεγάλος λόγος έχει γίνει για την υπόσταση του εμβρύου όπου στις μέρες έχει λάβει ενδημικές τάσεις. Προς επίρρωση τούτου ας αναφερθούν οι δύο τάσεις που υπάρχουν. Η πρώτη τάση είναι αυτή των υπερασπιστών της επιλογής (pro-choice) και η δεύτερη τάση είναι αυτή των υπερασπιστών της ζωής (Pro-life). Στα μήκη και τα πλάτη της γης φαίνονται να ισχύουν εντελώς διαφορετικά πράγματα. Αυτό φανερώνει μια αδυναμία, η οποία θα συνεχιστεί για πολλά ακόμη χρόνια ο καθένας να υψώνει την δική του φωνή για τόσο δύσκολα θέματα ως προς την αντιμετώπιση τους. Στον Ελλαδικό χώρο σημαντική είναι η συνεισφορά της Εκκλησίας, η οποία με εκκλησιαστικό τρόπο προσπαθεί να συγκεράσει τα διεσθώτα και να εκφράσει λόγο ποιμαντικό που να αποτελεί απαύγασμα της Αγιογραφικής και πατερικής της παραδόσεως, ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η υπόσταση του ανθρώπου και η αξιοπρέπεια του.

- 6) Κοινός τόπος αποτελεί μεταξύ των επαγγελματιών υγείας η καθολική άρνηση της αποδοχής της ευθανασίας και της ιατρικώς υποβοηθούμενης αυτοκτονίας. Αυτό ιδιαίτερα στον Ελλαδικό χώρο συμβαίνει λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων που έχουν διαμορφωθεί αιώνες τώρα. Εν τούτοις, οι προσεγγίσεις είναι πολύπλευρες και εκτενέστερες στην οικοδόμηση του βιοηθικού διαλόγου. Ως επί το πλείστον, η ευθανασία αποτελεί επιλογή των ασθενών τελικού σταδίου όταν αντιλαμβάνονται, ότι πλέον οι σωματικές ικμάδες αλωνούν και καθημερινά ο ασθενής βρίσκεται αντιμέτωπος με τον θάνατο. Από εκεί και έπειτα αρχίζουν να αναφύονται διλήμματα που κάνουν επιτακτική την ανάγκη σύμπραξης ιατρικής, Νομικής και Θεολογίας. Πλέον, η ιατρική επιστήμη έχοντας αποδομήσει το πατερναλιστικό πρότυπο στη σχέση ιατρού – ασθενούς έχουμε εισέλθει στην φάση που κάθε ασθενής έχει δικαίωμα παρέμβασης στην θεραπευτική αγωγή που θα ακολουθηθεί. Αυτό είναι το βασικό σημείο που πλέον μερικοί ιατροί τάσσονται υπέρ της αποποινικοποίησης της ευθανασίας και της ιατρικώς υποβοηθούμενης αυτοκτονίας. Στον Ελλαδικό χώρο ακόμα υστερούμε στην κατάλληλη εκπαίδευση του ιατρονοσηλευτικού προσωπικού προκειμένου να εκπαιδευθούν στην διαχείριση ασθενών τελικού σταδίου. Απαραίτητη είναι η

σύμπραξη όλων εκείνων των φορέων που ασχολούνται με την διαμόρφωση των πολιτικών υγείας προκειμένου να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα παρέχεται με αντικειμενικότητα και πλήρη ηθικότητα η καλύτερη δυνατή φροντίδα σε ασθενείς τελικού σταδίου. Η Ορθόδοξη Εκκλησία στέκεται ιδιαίτερα προβληματισμένη σε αυτό το βιοηθικό ζήτημα. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να κάνει ανεκτή μια θεολογία του Ορθολογισμού που σημαίνει την αποδοχή ενός αξιοπρεπούς θανάτου. Για την θεολογία της Εκκλησίας πόνος και ασθένεια μεταφράζονται ως μέσα προκειμένου να οικοδομηθεί μια βαθύτερη σχέση μεταξύ Θεού και ασθενούς.

- 7) Η καύση των νεκρών μπορεί να μην αποτελεί ένα αμιγώς βιοηθικό ζήτημα αλλά εξ' απόψεως Ορθοδόξου πραγματικότητας δεν μπορεί να εκφύγει από την ποιμαντική μέριμνα της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Στα πλαίσια του επονομαζόμενου δικαιωματοσμού έχει εισβάλλει και η μερίδα εκείνων των ανθρώπων που θεωρούν την αποτέφρωση ως ένα ιδανικό τρόπο ταφής απόρροια των προσωπικών επιλογών του κάθε ανθρώπου. Οι υποστηρικτές της αποτέφρωσης προβάλλουν μια σειρά από επιχειρήματα προκειμένου να κατοχυρώσουν τις θέσεις τους. Βέβαια, τα επιχειρήματα αυτά δεν αποτελούν ρεαλιστικές συνιστώσες όπως για παράδειγμα, ότι με την καύση των νεκρών επιτυγχάνεται η αποφυγή μόλυνσης του περιβάλλοντος. Αν κανείς μελετήσει σε βάθος το μυστήριο του θανάτου θα διαπιστώσει πάντοτε ο άνθρωπος αναζητούσε ως ενδεδειγμένο τρόπο την πράξη της ταφής. Για την Ορθόδοξη Θεολογία η καύση των νεκρών είναι αδιανόητη διότι με αυτό τον τρόπο παραχαράσσονται οι αποφάσεις των Οικουμενικών συνόδων και των πατέρων της Εκκλησίας. Στα πλαίσια του σημερινού εκκοσμικευμένου κοινωνικού μοντέλου που επιχειρείται να εφαρμοστεί θα κάνουμε λόγο στο μέλλον για καταστροφή των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων του κάθε λαού. Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε την πολυπλοκότητα του ζητήματος. Ο Νομοθέτης οφείλει να λάβει σοβαρά υπ' όψιν τις πολιτισμικές νόρμες κάθε κοινωνίας, τα προσωπικά πιστεύω του καθενός και μια σειρά από άλλες πεποιθήσεις προκειμένου να καταφύγει στην νομική κατοχύρωση της αποτέφρωσης.

- 8) Είναι ευρέως αποδεκτό, ότι είμαστε μπροστά από μία μεγάλη τεχνολογική επανάσταση που επηρεάζει άμεσα τον τρόπο με τον οποίο έρχεται κανείς στην ζωή, κατά την διάρκεια της ζωής ακόμη και το τέλος της βιολογικής ζωής. Όλα αυτά δημιουργούν από την μία συναισθήματα που γεμίζουν ελπίδα για ίαση πολλών ανίατων ασθενειών από την άλλη όμως εγείρουν σοβαρές προβληματικές όψεις όλων αυτών των τεχνολογικών καινοτομιών. Στον απόηχο όλων αυτών των τεχνολογικών καινοτομιών είναι η κλωνοποίηση. Με την κλωνοποίηση μπορούμε να προβούμε στην δημιουργία αντιγράφου με το ίδιο γενετικό υλικό. Η κλωνοποίηση έγινε και πάλι αντικείμενο έντονων διαβουλεύσεων όταν το 1996 πραγματοποιήθηκε η πρώτη κλωνοποιητική αναπαραγωγή του προβάτου με το όνομα Dolly. Έκτοτε πλήθος

επιστημονικών πεδίων άρχισαν να εκδίδουν μια σειρά από επιστημονικά άρθρα και να πραγματοποιούνται διδακτορικές σπουδές πάνω στο ζήτημα της κλωνοποίησης. Η κλωνοποίηση διακρίνεται στην θεραπευτική και την αναπαραγωγική. Στην πρώτη περίπτωση η θεραπευτική κλωνοποίηση φαίνεται να προσφέρει θετικά ερείσματα αφού δίνει την δυνατότητα δημιουργίας οργάνων που θα χρησιμοποιηθούν ως μοσχεύματα και στην δεύτερη περίπτωση με την αναπαραγωγική κλωνοποίηση που στοχεύει στην δημιουργία κλώνου. Όσον αφορά την αναπαραγωγική κλωνοποίηση έχει εγείρει μια σειρά σοβαρών ηθικών διλημάτων. Σύμφωνα με τα παραπάνω είναι επιταγή των καιρών να δημιουργηθεί ένα νομικό πλαίσιο σχετικά με τη μέθοδο της κλωνοποίησης. Οι διεθνείς φορείς διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στην διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- 9) Οι κατά τόπους Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίες από νωρίς διαισθάνθηκαν την ανάγκη να εκφράσουν βιοηθικό λόγο πάνω στα φλέγοντα βιοηθικά ζητήματα. Η Εκκλησία της Ελλάδος, η Εκκλησία της Ρωσίας, η Εκκλησία της Κύπρου, η Εκκλησία της Ρουμανίας έχουν προβεί στην έκδοση συνοδικών αποφάσεων όσον αφορά την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, την κλωνοποίηση, την ευθανασία, την τεχνητή διακοπή της κυήσεως και την παρέμβαση στο ανθρώπινο γονιδίωμα. Στον σύγχρονο βιοηθικό διάλογο προκύπτουν πλήθος έντονων προβληματισμών όπως επί παραδείγματι αν υπάρχει χώρος για τον εκκλησιαστικό λόγο στα θέματα βιοηθικής. Αυτό εκ πρώτης όψεως είναι άκρως φυσιολογικό αλλά αν κανείς μελετήσει σε βάθος την χριστιανική ανθρωπολογία θα διαπιστώσει, ότι στο διάβα των αιώνων το ενδιαφέρον της Εκκλησίας ήταν πάντοτε για τον άνθρωπο κατ' επέκταση και τα σημερινά ηθικά προβλήματα που κυοφορούνται από την σύγχρονη βιοϊατρική τεχνολογία δεν θα μπορούσαν να εκφύγουν της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Στην θεολογία της Εκκλησίας η βιολογική ζωή δεν είναι κάτι που μονομερώς μελετάται αλλά άρρηκτα συνδέεται με την πνευματική ζωή. Ενδεικτικό της Αγιογραφικής παραδόσεως της Ορθοδόξου θεολογίας είναι, ότι όταν ο Χριστός προέβαινε στις θεραπείες πρώτα είχε θεραπεύσει τα τραύματα της ψυχής. Ο Εκκλησιαστικός όπως και ο βιοηθικός λόγος είναι κατά κοινή ομολογία λόγος κοινωνικός. Επομένως, ο λόγος συμπάσης της Ορθοδόξου Εκκλησίας για θέματα βιοηθικής είναι κατά πλειονότητα λόγος με βαθύ κοινωνικό προβληματισμό.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) Ελληνική Βιβλιογραφία

Αρχιεπισκοπή Κρήτης, (2011, Αύγουστος 11). *Το ανακοινωθέν της Διορθοδόξου επιτροπής Βιοηθικής*. Ιακ.

http://www.iak.gr/gr/grafeio_tipou/anakoinothenta/1306424228.html

Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιεζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Μακαρίου), (2003). *Η Κλωνοποίηση υπό το πρίσμα της Ορθοδόξου βιοηθικής*. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης).

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/16085?lang=el#page/1/mode/2up>

Αρχιμανδρίτου Μακαρίου Γρινιεζάκη (νύν Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας), & Μαυροφόρου - Γιαννούκα, Α. (2012). *Βιοηθικοί προβληματισμοί στην Ιατρική Δεοντολογία*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

Αρχιμανδρίτου Ζάχαρου, Ζ. (2017). *Πλατυσμός της Καρδιάς*. Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας.

Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου του Αθωνίτου 2020, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας

1) Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας, <Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον σύγχρονονκόσμον>. <https://www.oac.gr/articlefiles/SYNODOS/H%20A%CE%A0%CE%9F%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9B%CE%97%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%9F%CE%A1%CE%98%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%9F%CE%A5%20%CE%95%CE%9A%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3.pdf>

2) Αρχοντάκη, Στ. (2002). <Σύνοψη Παθολογικής Ανατομίας>. Αφοί Βλάσση

3) Αβραμίδης, Γ. (2018). *Δεοντολογικά και Βιοηθικά ζητήματα στην τεχνητή διακοπή της κύησης*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/299211/files/GRI-2018-22310.pdf>

4) Αγγελίδου, Ν. (2020). *Βιοηθική των μεταμοσχεύσεων*. (Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11493/1/AggelidouN_2020.pdf

5) Αλαχιώτης, Στ. (2017). *Βιοηθική Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς*. Λιβάνη.) Αλαχιώτης, Στ. (2011, Νοέμβριος 24). *Ο θρίαμβος της Γενετικής και βιοϊατρικής*. tovima. <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/o-thriambos-tis-genetikis-kai-tis-bioiatrikis/>

Αλεξάνδρου, Αν. (2017). *Πολιτικά συστήματα και βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11497/1/AntoniouA_2017.pdf

Βασιλειάδης, Αλ. (2017). *Αριστοτέλης Περί τα ζώα Ιστορίαι Α' – Ε'*. Ζήτρος

Βάντσου, Μ. (2002). *Θέματα Βιοηθικής. Η θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/13663?lang=el>

Βάντσος, Μ. (2016). *Το επιστημονικά εφικτό και το ηθικά ορθό: Προσεγγίσεις Ορθόδοξης Βιοηθικής*, Ostracon.

Γαλανάκη, Μ. (2013). *Ζητήματα θεωρίας της ιατρικής στον Ιπποκράτη και στον Γαληνό: η ιατρική τέχνη, η ιατρική μέθοδος και ο άριστος ιατρός*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης).

<https://www.academia.edu/38468102/%CE%96%CE%B7%CF%84%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%99%CF%80%CF%80%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%93%CE%B1%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CF%8C%CE%B7%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7%CE%B7%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BC%CE%AD%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82%CE%B9%CE%B1%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%82>

Γιαννούλη, Α. (2019). *Χρόνος και ηλικία στην τεχνητή γονιμοποίηση- Κοινωνιολογική προσέγγιση*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11619/1/GiannouliA_2019.pdf

7) Γερολυκά- Κωστοπαναγιώτου, Γ. (2002). *Δότης οργάνων εγκεφαλικός θάνατος και φροντίδα του δότη οργάνων στη Μονάδα εντατικής θεραπείας και στο χειρουργείο*. Ιατρικές εκδόσεις Π.Χ Πασχαλίδης.

Γρινιεζάκης, Μ. (2022, August 05). *Ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας για το γηροκομείο – Νοσοκομείο του Βαλουκλή*. Orthodoxiainfo. <https://orthodoxia.info/news/o-archiepiskopos-aystralias-to-gir/>

Γεωργιάδης, Απ. (2013). *Γενικές αρχές Αστικού Δικαίου πρακτικά θέματα με λύσεις*. Π.Ν Σακκούλας

Γιούλτση, Β. (2003). *Κοινωνιολογική θεώρηση της ευθανασίας*. Αποστολική Διακονία

Δεμίρης, Ν. (2018). *Απομόνωση και λέπρα στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης).

https://elocus.lib.uoc.gr/dlib/d/f/3/attached-metadata-dlib-1523620196-353719-18129/EMB_diplvmatikh-Demirhs.pdf

Δουνδουλάκης, Εμ. (2019). *Η καύση των νεκρών εξ'απόψεως Ορθοδόξου*. Γρηγόρη

Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2010). *Γνώμη Συναίνεση στη σχέση Ιατρού –Ασθενούς*. Εθνικό Τυπογραφείο.

Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2011). *Σύγκρουση συμφερότων στην Βιοϊατρική έρευνα*. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.

Εθνική επιτροπή Βιοηθικής. (2017). *Σύσταση για επιλογή <Συναισθηματικού δότη> στις Μεταμοσχεύσεις*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής.

Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής. *Τεχνητή Νοημοσύνη στην Υγεία*. Εθνική επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής.

Εμμανουηλίδου, Δ. (2021). *Φιλοσοφική, ηθική και νομική διάσταση της ευθανασίας. Οι απόψεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ευθανασία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο).
file:///C:/Users/30693/Downloads/%CE%95%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%94%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CE%91%CE%A0.pdf

Ζώης, Ν. (2022). *Βιοηθική και Ορθόδοξη Εκκλησία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).
https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/14731/1/ZoisN_2022.pdf

Θέματα Βιοηθικής (2013). *Η ζωή, η κοινωνία, και η φύση μπροστά στις προκλήσεις των βιοεπιστημών*. (Στ. Τσινόρεμα και Λ. Κίτσος επιμ.). Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Θεοφανίδη, Δημ. (2019). *Έκτρωση μετά από βιασμό: Ηθική θεώρηση*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).
<http://ikee.lib.auth.gr/record/318783/files/GRI-2020-27246.pdf>

Θεοφανίδης, Δ. (2021). Έκτρωση μετά από βιασμό: ηθικός προβληματισμός και διαλογική αντιπαράθεση. *ΤοVimatouAsklipioujournal*, Vol(3), 1-15.

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, (2023, Φεβρουάριος 3). *Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Μακάριος: <Αντί στεφάνου> προς τον Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη*. Orthodoxtimes. <https://www.orthodoxtimes.gr/archiepiskopos-afstralias-makarios-anti-stefanou-pros-ton-mitropolitou-pergamou-ioanni/>

Ιπποκράτης, (1993). *Γενική Ιατρική: όρκος, νόμος, περί αρχαίας ιητρικής, περί ιητρού, περί τέχνης, περί ευσημοσύνης, Παραγγελίαι, αφορισμοί*. Κάκτος

Ιωάννου Μητροπολίτου Περγάμου, (2006). *Ορθοδοξία και Σύγχρονος κόσμος*. Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ιεροθέου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου. (2023, Ιούνιος 6). *Η Τεχνητή Νοημοσύνη ως Τεχνητή Ευφυΐα*. Churchofcyprus. <https://churchofcyprus.org.cy/86757>

Καραδημήτρη –Στεφανίδου, Μ. (2007). *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Διαθρησκειακός διάλογος*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).
<https://ikee.lib.auth.gr/record/112822/files/KARADIMITRI.pdf>

- Καραμήτσος, Δ. (2007). < *Κλινική εξέταση και διάγνωση*>. UniversityStudioPress.
- Κακαβέλης, Γ. (2021). *Η Συνοδικότητα της Εκκλησίας με βάση το Περί Συνόδων έργο του Μεγάλου Αθανασίου*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/335470/files/GRI-2021-32893.pdf>
- Κατσαρού, Κ. Ευθ. (2010). *Εκκλησιαστική πίστη και Διαφωτισμός*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/125962/files/GRI-2011-6336.pdf>
- Καρακόστας, Εμ. (2021, Φεβρουάριος 14). *Χριστιανισμός και Επιστήμη: Οι Θέσεις Ορθοδοξίας και Εκκλησίας*. Pemptousia. https://www.pemptousia.gr/vivliothiki/karakostas-xristepist_book/mobile/index.html
- Κούζης, Αρ. (1929). *Ιστορία της Ιατρικής*. Πυρσός
- Κουτσελίνη, Α. (1999). *Βασικές αρχές βιοηθικής ιατρικής δεοντολογίας και ιατρικής ευθύνης*. Επιστημονικές εκδόσεις, Γ. Παρισιανός.
- Κερχανατζίδου, Μ. (2017). *Ευθανασία και Βιοηθική*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11468/1/KerhanatzidouM_2017.pdf
- Κελέλης, Π. (2018). *Βιοτεχνολογικές προκλήσεις στο χώρο της φιλοσοφίας*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης). https://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/11699/1/KelelisD_2018.pdf
- Κωνσταντίνου, Μ. (2020, Δεκέμβριος 10). *Θεολογία και Ιατρική*. Orthodoxia. Info. <https://orthodoxia.info/news/theologia-iatriki/>
- Καρπαθίου, Στ.(2011). *Ιστορία του Ζυγωτού και Εξωσωματική γονιμοποίηση*. Δόμος
- Κόκωνας, Π. (2022). *Ηθικά διλήμματα στον προγεννητικό έλεγχο από την πλευρά του εμβρύου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/59049/24686.pdf?sequence=14>
- Κοϊός, Ν. (2003). *Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας
- Κοϊός, Ν. (2007), *Βιοηθική Συνοδικά κείμενα Ορθοδόξων Εκκλησιών*, Κέντρο Βιοιατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

Κωστιμάς, Δ.Β (2018). *Διαχρονικά ηθικά διλλήματα και αναδρομή της νομολογίας περί της αυτονομίας των χρηστών των εξαρτησιογόνων ουσιών*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης).

Λέρα, Ου. (2019). *Η Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή μέσα από το πρίσμα της κοινωνιολογίας του δικαίου*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/305006/files/GRI-2019-24304.pdf>

Ματσούκας, Ν. (2016). *Δογματική και Συμβολική θεολογία Γ' Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία Έκθεση του Οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*. Κυριακίδη

Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2022, Οκτώβριος 19). *Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας: Η Βιοηθική είναι η επιστήμη του μέλλοντος*. Orthodoxtimes

Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2023). *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Εκκλησία Άρχουσα και Πάσχουσα*. Λιβάνη.

Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Εισαγωγή στη Βιοηθική Ιατρική και Θεολογική προσέγγιση των θεμάτων*. Γρηγόρη.

Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Κλωνοποίηση Ηθικοκοινωνικές και θεολογικές συνιστώσες*. Γρηγόρη

Μακαρίου Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας, (2020). *Βιοηθικές θέσεις του Μητροπολίτου Γέροντος Εφέσου Χρυσοστόμου*. Γρηγόρη.

Μητροσύλη, Α. (2022). *Βιοηθική και ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/3272261/file.pdf>

Μουρτζίλα, Σ. (2013). *Εξωσωματική γονιμοποίηση και ψυχολογικές επιπτώσεις*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). <https://core.ac.uk/download/pdf/132822668.pdf>

Μουρτζανού, Κ. (2015). *Βιοηθικοί προβληματισμοί και καύση νεκρών στην Ορθόδοξη Ελλάδα. Μία αναδρομική μελέτη των Ορθοδόξων και ιστορικών κειμένων από την Αρχαιότητα έως και σήμερα*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας). <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/47279/13967.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Μητροπολίτου Πάφου Γεωργίου (νύν Αρχιεπισκόπου Κύπρου). (2016, Οκτώβριος 5). *Μία Ορθόδοξη προσέγγιση σε θέματα βιοηθικής*. <https://churchofcyprus.org.cy/27256>

Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, (2010). *Βιοηθική και βιοθεολογία*. Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας).

Μυσιρλάκης, Γ. (2016, Απρίλιος 1). Αντίθετη η Εκκλησία της Κρήτης στην καύση των νεκρών. *Χιώτικα νέα*. <https://www.haniotika-nea.gr/antithesi-i-ekklisia-tis-kritis-stin-kafsi-nekron/>

Νικολάου Μητροπολίτου Φθιώτιδος, (2005, Νοέμβριος, 23). *Η θέσις της Εκκλησίας επί του θέματος της Ευθανασίας*. Ecclesiagreece. https://ecclesiagreece.gr/greek/holysynod/eisigiseis/nikolaou_efthanasia.htm

Νικολαΐδης, Απ. (2020). *Από τη Γένεση στη Γενετική*. Γρηγόρη

Οσίου Παΐσιου Αγιορείτου, *Οικογενειακή Ζωή, Λόγοι δ'*. Έκδοση Ιερού Ησυχαστηρίου <Ευαγγελιστής Ιωάννης Θεολόγος> Σουρωτή Θεσσαλονίκης

Πανδέρη, Αλ. (2021). *Γαληνός Περί Θεών και αριστοτελική ηθική φιλοσοφία*. (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Παπαδημητρίου, Ι. (1998). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων*. Παρισιανός

Παθανασίου, Θ.Ν. (2012). Η ομορφιά θα καταστρέψει την Εκκλησία;. *Περιοδικό Θεολογία, Τόμος ΙΙΓ'*(2), 199-219.

Παπαθανασίου, Θ. (2011, Νοεμβρίου 2). Προυποθέσεις για ένα διάλογο Θεολογίας και επιστήμης. *Πεμπτούσια*. <https://www.pemptousia.gr/2011/11/proipotesis-gia-ena-dialogo-theologi/>

Ρηγάτος, Γ. (2011). *Δεοντολογία, ηθική και φιλοσοφία της ιατρικής σε έργα της Ιπποκρατικής συλλογής*. (102), 1-7. <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/102-3.pdf>

Σταμπούλης, Π. (2020). *Υποκειμενική και αντικειμενική έννοια της Ηθικής*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <http://ikee.lib.auth.gr/record/322194/files/GRI-2020-28766.pdf>

Συντακτική ομάδα NewYorkTimes. (2003, 08, 26). Επιμήκυνση της ζωής κατά 30%. *Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/world/160136/epimikynsi-zois-kata-30/>

Συντακτική ομάδα ΦώςΦαναρίου, (2023, Οκτώβριος 16). *1^ο συνέδριο βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας Μακαρίου*. Fosfnariou.ps://fosfnariou.gr/index.php/2023/10/16/proto-synedrio-bioithikis-ecum-patr-y-po-tin-proedria-arxiep-australias-makariou/

Συντακτική ομάδα Βήμα Ορθοδοξίας. (2019, Οκτώβριος 10). *Ιεραρχία: Τι είπε ο Μητροπολίτης Μεσογαίας για την Τεχνητή Νοημοσύνη – Αύριο η εκλογή 3 Μητροπολιτών*. vimaOrthodoxias. <https://www.vimaorthodoxias.gr/ekklisia-tis->

[ellados/ierarchia-ti-eipe-o-mesogaiais-nikolaos-gia-tin-techniti-noimosyni-avrio-ieklogi-3-mitropoliton/](https://www.ellados/ierarchia-ti-eipe-o-mesogaiais-nikolaos-gia-tin-techniti-noimosyni-avrio-ieklogi-3-mitropoliton/)

Σέγα, Μ.Ν. (1999). *Χειρουργική*. Πασχαλίδη Τομ. 3

Σμέναν Αλεξάνδρου, (2006). *Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος*. Εν πλώ

Σωκράτου Σχολαστικού, (1901). *Εκκλησιαστική ιστορία* (Ζωσιμά Εσφιγμενίτου επιμ.). Minge

Τόσκα, Ι. (2022, Σεπτέμβριος 10). Θαλιδομίδη: Τα παραμορφωμένα παιδιά ενός <αθώου> χαπιού. *In.gr*. <https://www.in.gr/2022/09/10/stories/thalidomidi-ta-paramorfomena-paidia-enos-athou-chariou>

Τσετίνης, Γ. (2016). *Οι Θεομητορικές ομιλίες του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά Ομιλητική Προσέγγιση*. (Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://ikee.lib.auth.gr/record/287752/files/GRI-2017-18572.pdf>

Φαρσάρης, Α. (2015, Μάρτιος 19). *Το μήνυμα των Ορθοδόξων Προκαθημένων του 2008*. Pemptousia. <https://www.pemptousia.gr/2015/03/minima-2008/>

Χρυσόστομος Μητροπολίτης Μεσσηνίας. (2023, Απρίλιος, 06). *Η Ιατρική και η Θεολογία σε διάλογο*. OrthodoxiaInfo. <https://orthodoxia.info/news/iatriki-theologia-se-dialogo/>

Χριστοφύλη, Α. (2001). *Μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων: ηθικά, νομικά και δεοντολογικά προβλήματα*. (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/22683?lang=el#page/1/mode/2up>

Χανιώτης, Ευ. (2016). *Πτυχές της συμβολής της Εκκλησίας της Ελλάδος και της Ορθόδοξης Θεολογίας στην εξέλιξη του βιοηθικού διαλόγου*. <https://www.bioethics.org.gr/XANIOTIS.pdf>

Χατζηνικολάου, Ν. (νυν Μητροπολίτης Μεσογαίας και Λαυρεωτικής) (2002). *Ελεύθεροι από το γονιδίωμα*. Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας.

Χατζηνικολάου, Ν. (2008, Νοέμβριος 24). Η ανθρώπινη ζωή έχει αρχή, όχι τέλος. *Εφημερίδα το Βήμα*. <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/h-anthrwpinizwixei-arxi-oxi-telos/>

Αρχιμανδρίτου Χατζηνικολάου, Ν. (2002), *Οι Μεταμοσχεύσεις εξ' απόψεως Ορθόδοξου ήθους και Θεολογίας*. (Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/20518?lang=el#page/6/mode/2up>

B) Ξένη Βιβλιογραφία

- Boardman, J., & Kurtz, D. (2018). *Έθιμα ταφής στον Αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Καρδαμίτσα
- Colker, Ru. (1989). Feminish, Theology and Abortion: Toward love, Compassion, and Wisdom. *CalifornialawReview*, 77(5), 1011- 1075. <https://doi.org/10.2307/3480642>
- Cohen, C.B. (2000). Use of “excess” Human Embryos for Stem Cell Research: Protecting Women’s Rights and Health. *Women’s Health issues*, 10(3), 121-126. [10.1016/s1049-3867\(00\)00043-8](https://doi.org/10.1016/s1049-3867(00)00043-8)
- De Gyeter, Chri. (2019). Assisted reproductive technology: Impact on society and need for surveillance. *Clinical Endocrinology and Metabolism: Best practice and research*, 33(1), 3-8. [10.1016/j.beem.2019.01.004](https://doi.org/10.1016/j.beem.2019.01.004)
- Gillins, M., & De Melo- Martin, Inma. (2010). Introduction: Biomedical Technologies. *Hypatia*, Vol.25, (3), 497-503
- Griniezakis , M., & Symeonides. N. (2005). Bioethics and Christian Theology. *Journal of Religion and Health*, Vol. 44, No. 1, pp. 7-11. [http:// doi.org/ 10.1007/s10943-004-1141-x](http://doi.org/10.1007/s10943-004-1141-x)
- Engelhardt, Tri. (2017). *Τα θεμέλια της βιοηθικής Μια Χριστιανική προσέγγιση*. Αρμός
- Engelhardt, Tr. (2018). *Μετά Θεόν Ηθική και Βιοηθική στον αιώνα της εκκοσμίκευσης*. Ιερά Μονή Βατοπεδίου.
- Pollak, Ku. (2007). *Η Ιατρική στην Αρχαιότητα Ελλάδα – Ρώμη – Βυζάντιο Η Ιατρική στη Βίβλο και το Ταλμούδ*. Παπαδήμα
- Fr. Eber, G. (1995). Orthodox Christian Bioethics. *Christian Bioethics*, Vol.1, No.2, pp .128-152. [http://doi. 10.1093/cb/1.2.128](http://doi.10.1093/cb/1.2.128)
- Jonathan, I. (2006, July 3). Enlightenment! Which Enlightenment?. *Journal of the history of Ideas*, Vol.67, No.3, pp. 523-545
- Olshansky, E.F., & Sammons, L.N. (1985). Artificial Insemination: An Overview. *J ObsetGynecol Neonatal Nurs*, 6, (14), 49-54. [10.1111/j.1552-6909.1985.tb02800.x](https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.1985.tb02800.x)
- Veit, H.Z. (2012). “ Why Do People Die” Rising Life Expectancy, Aging, and Personal Responsibility. *Journal of Social History*, Vol. 45, No.4, pp. 1026- 1048.
- Wind, J. (1978). Abortion, ethics and biology. *Perspectives in Biology and Medicine*, 21(4), 492-504. [10.1353/pbm.1978.0032](https://doi.org/10.1353/pbm.1978.0032)